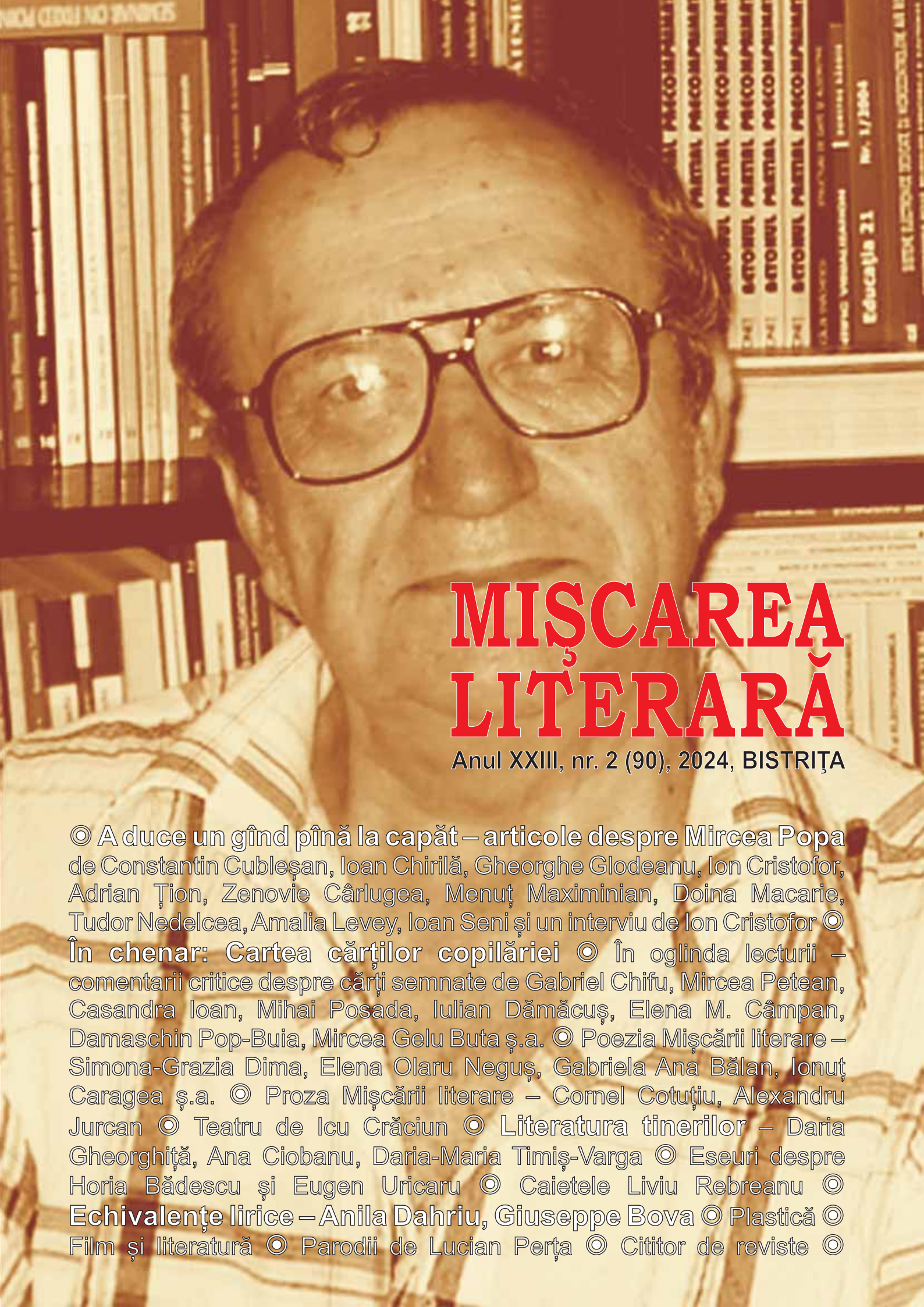

A portrait of a middle-aged man with dark, wavy hair and glasses, looking directly at the camera. He is wearing a light-colored, possibly striped, shirt. The background is filled with bookshelves packed with books, creating a library-like atmosphere. The entire image has a warm, orange-brown color cast.

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XXIII, nr. 2 (90), 2024, BISTRIȚA

© A duce un gând pînă la capăt – articole despre Mircea Popa de Constantin Cubleşan, Ioan Chirilă, Gheorghe Glodeanu, Ion Cristofor, Adrian Țion, Zenovie Cărlugea, Menuț Maximinian, Doina Macarie, Tudor Nedelcea, Amalia Levey, Ioan Seni și un interviu de Ion Cristofor © În chenar: Cartea cărților copilăriei © În oglinda lecturii – comentarii critice despre cărți semnate de Gabriel Chifu, Mircea Petean, Casandra Ioan, Mihai Posada, Iulian Dămăcuș, Elena M. Câmpan, Damaschin Pop-Buia, Mircea Gelu Buta ș.a. © Poezia Mișcării literare – Simona-Grazia Dima, Elena Olaru Neguș, Gabriela Ana Bălan, Ionuț Caragea ș.a. © Proza Mișcării literare – Cornel Cotuțiu, Alexandru Jurcan © Teatru de Icu Crăciun © Literatura tinerilor – Daria Gheorghită, Ana Ciobanu, Daria-Maria Timiș-Varga © Eseuri despre Horia Bădescu și Eugen Uricaru © Caietele Liviu Rebreanu © Echivalențe lirice – Anila Dahriu, Giuseppe Bova © Plastică © Film și literatură © Parodii de Lucian Perța © Cititor de reviste ©

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă
Anul XXIII, nr. 2 (90), 2024, Bistrița

**Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România**

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud
prin Biblioteca Județeană George Coșbuc
Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Reboreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN - director
Ioan PINTEA - redactor-șef
Virgil RAȚIU - redactor-șef adjunct
Menuț MAXIMINIAN - redactor

Coperta: Marcel LUPȘE

(În imagine - Mircea Popa)

Număr ilustrat cu lucrări plastice
de Diana Oancea MORAR.

Secretariat de redacție, corectură:

Ionela-Silvia NUȘFELEAN

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE

Adresa redacției: Bistrița,

str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069

Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345

E-mail: olimpiu49@yahoo.com

ioanpinte2002@yahoo.com

Web: www.miscarealiterara.ro

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,

Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Reboreanu – Mișcarea literară
și al Centrului Județean pentru Cultură
Bistrița-Năsăud.

Ediție apărută și cu sprijinul Copyro.

Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

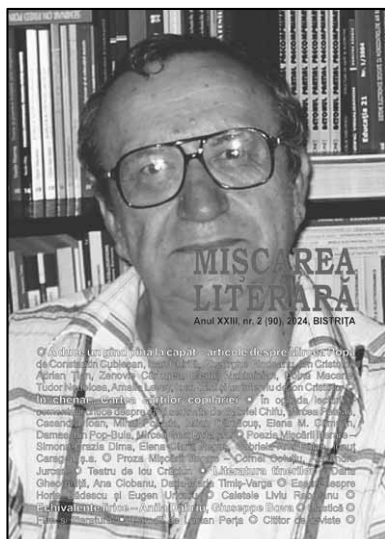
Tiparul: Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș.

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.

CUPRINS

Olimpiu NUȘFELEAN: Între filele îngălbenite ale unei arhive/	1
Constantin CUBLEȘAN: Profesorul Mircea Popa – istoricul literar/	3
Ioan CHIRILĂ: Prof. univ. dr. Mircea Popa – un spirit dedicat culturii și neamului/	6
Gheorghe GLODEANU: „Aproapele de departe” – un volum de Mircea Popa/	11
Ion CRISTOFOR: MIRCEA POPA – critic și istoric literar/	13
Adrian ȚION: Mircea Popa despre „dalbul pribeag” Ștefan Baciuc/	16
Zenovie CÂRLUGEA: „Crăișorul Apusenilor” – făuritor de istorie națională/	19
Menuț MAXIMINIAN: Ideea Eminescu/	26
Doina MACARIE: Areopag publicistic transilvănean/	29
Tudor NEDELCEA: Un (ultim?) editor de excepție – Mircea Popa/	31
Amalia LEVEY: Jurnalul Marinarului Năsăudean/	34
Ioan SENI: Universitarul Mircea Popa și ASTRA/	37
Mircea POPA: Ardelenismul este o componentă de bază a spiritului constructiv al românului, îndemnând la temeinicie și la „ducerea unui gând până la capăt”./	41
Mircea POPA: Mircea Gelu Buta sau spiritul constructiv/	49
Foto-album Mircea Popa/	53
Teodora UILEAN: A fost odată ca niciodată.../	54
Olimpiu NUȘFELEAN: În căutarea altei identități/	57
Ștefan VIDA MARINESCU: Grația poemului de cult/	60
Ion Radu ZĂGREANU: Când poezia scoate din țâțâni ușa sufletului/	62
Icu CRĂCIUN O împlânzitoare de cuvinte/	64
Virgil RAȚIU: Încă 9 povești și ale altora din lume/	65
Iacob NAROȘ: Un roman cu deschideri europene și amprenta satului ardelean/	67
LÓRINCZI Francisc-Mihai: O largă paletă de interpretări/	70
Icu CRĂCIUN: Competență și rigurozitate în cronicile Elenei M. Cîmpan/	72
Ion BUZAȘI: Iuliu Maniu și povestea „sumanelor negre”/	76
Dorel COSMA: Incursiune în lumea cuvântului izvorât din Lumină/	78
Diana SLĂBILĂ: De la natură la om/	80
Dragoș-Andrei DRĂGHICI: <i>Id-ul</i> Ioanei Dunea, un volum sincer al (auto)cunoașterii/	82
Simona-Grazia DIMA: Un autoportret al hoinarului prin vechi poeme/	84
Flaviu Claudiu MIHALI: Poezii/	90
Elena OLARU NEGUȘ: Poezii/	93
Gabriela Ana BĂLAN: Poezii/	96
Ionuț CARAGEA: Poezii/	99
Marilena B. MATEI: Poezii/	102
Anda COMȘA-CHIȘ: Poezii/	104
Cornel COTUȚIU: De mirare/	106
Alexandru JURCAN: Casa lui Stelu/	107
Doamna Jenna/	107
Drumul spre rață/	108
Ioan Grig BOȚ: Ce frumoasă-i luna când ești liber!/	109
Icu CRĂCIUN: Dialog preliminar/	112
Daria GHEORGHIȚĂ: Poezii/	115
Ana CIOBANU: Schimbările te ajung din urmă/	119
Daria-Maria TIMIȘ-VARGA: Un drum spre înțelegerea stresului/	122
Gheorghe GLODEANU: Magia celor o mie și una de nopți/	124
Victor ȘTIR: Supunerea, o moarte la vedere/	129
Iacob NAROȘ: IONEL POPA, Scrisori despre Liviu Reboreanu „Operele minore”/	132
Anila DAHRIU: Poezii/	134
Giuseppe BOVA: Poezii/	139
Vasile DUDA: Momente suspendate în ecoul formeii/	142
Ștefan VIDA MARINESCU: Proză spaniolă (ca de film)/	144
Foto-album cu scriitori/	146
Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/	149
CITITOR DE REVISTE/	151

Între filele îngălbenite ale unei arhive

Pe lângă anumite lucruri bune (care vor fi acestea?), revoluția din '89 a adus și multe încurcături în mersul societății noastre (care vor fi acestea?; ne confruntăm mereu cu ele, rămase nerezolvate ani și ani). Unul dintre păcatele rășcoalei revoluționare (ier-te-mi se sintagma) ar fi tulburarea activității de cercetare, cu aspectele conexe, arhive/ arhivare, documentare ș.a. Încă nu a fost pusă clar la punct relația dintre arhivarea fizică și arhivarea digitală, reorganizarea arhivelor. În politica de arhivare (căci este sau trebuie să fie și așa ceva), au beneficiat de o atenție specială (deși, la rigoare, n-am putea spune în ce ar consta o asemenea atenție) documentele fostei Securități, aduse într-o instituție de profil (politic?), CNSAS. Câtă vreme documentele de muncă ale oamenilor, prin diverse întreprinderi sau instituții, au avut soarta frunzelor toamna. Vedem asta și în situațiile create de foști angajați care își caută, cu disperare și dezamăgire, actele de muncă pentru recalcularea pensiei.

În domeniul filologic-literar lucrurile nu stau mai bine. Poate că în laboratoarele de cercetare din domenii științifice „realiste” activitatea e mai bine determinată, dar în domeniul imaginarului, unde terenul (sau universul) e mereu mișcător, pot fi numărați tot mai puțini aventurieri. Aici puțini specialiști aleg să stea cu zilele și săptămânile între filele îngălbenite ale unei arhive, ca să aducă lucruri noi (autori și opere), clarificări, chiar reasezări valorice. Tentatiile filologice se împuținează, poate inhibate și de atitudinea față de trecut și tradiție, față de valori care interesează mai puțin (adesea voit defavorizate), față de solul din care s-au dezvoltat și s-au nutrit marile opere literare. În urma deschiderii granițelor de comunicare (oare și literară?), atenția acordării unei importanțe majore literaturii autohtone se simte oarecum inhibată, spiritul enciclopedic, care ar trebui să facă legătura între literaturi, se restrânge și el, aspectele stilistice și lingvistice ale operelor literare nu se mai cer strict catalogate. Se mai așteaptă, nu cu multă persuasiune, desigur, apariția unui „autor” de ediții critice, pe urmele unor mari personalități în domeniu.

Într-o asemenea situație, privim cu considerație... sentimentală sîrgul unor cercetători care își pun condeil și...

Editorial

lupa (sau, mă rog, ochelarii) în slujba nevoii și pasiunii de a buchisi pagini (în aparență) prăfuite. Aceștia trudes (și încă cum!...) la editarea unor manuscrise vechi sau a unor opere care nu se mai află în circuitul de lectură, la scoaterea la lumină a corespondenței unor scriitori (v. în ultimii ani Eminescu, Rebreanu, Blaga...), realizarea de ediții critice și definitive (v. regretatul N. Gheran), traduceri speciale, studii și prefete la ediții speciale, alcătuirea de antologii tematice, altele decît cele făcute de poeți, care au bineînțeles rostul lor ș.a.m.d. În acest sens, din arealul...

Olimpiu NUȘFELEAN

imediat, l-aș numi pe Mircea Popa, căruia îi dedicăm în ediția de față un mic „dosar”. După o perioadă repede trecătoare când a fost profesor sau muzeograf, s-a dedicat – profesional – activității de cercetător științific. Mai apoi a fost profesor universitar, dar morbul cercetării literare nu l-a părăsit. Dovadă stau și referințele biobibliografice din suita de articole ce urmează. De multe ori când îl sunam la telefon, domnul profesor îmi spunea că se află la secția documentară a bibliotecii universitare, cercetînd opera vreunui scriitor pe care se străduia să-l scoată la lumină. În aceeași situație în întîlneam adesea pe regretatul T. Tihan, mereu atent la studiul clasicilor, sau pe Constantin Cubleşan, absorbit de creația beletristică, dar fără să-și neglijeze calitățile de critic și istoric literar și, mai ales în ultimii ani, de comentator asiduu al operei eminesciene. Desigur că eu fac acum niște trimiteri fugare, doar ca să ilustrez, precar, o zonă de activitate, exemple mai existînd. De asemenea trebuie remarcată activitatea de cercetare din cadrul universitar, masteratele și doctoratele cu teme alese din domeniul cercetării specifice, care, totuși, nu utilizează întregul potențial – de accesat – al arhivelor.

În ultima vreme ar merita observată cercetarea, oarecum empirică, făcută „în provincie”, la nivel local. Zic empiric și local, pentru că adesea rigoarea, documentarea profundă și chiar acribia nu sînt ilustrate la cel mai înalt nivel, fără ca utilitatea întreprinderilor la care ne referim să nu poată fi luată în calcul. Este vorba de monografiile realizate de intelectuali – profesori, preoți, ofițeri în retragere etc. – din orașe sau sate, care nu sînt antrenați într-o cercetare de nivel academic, acționează/ cercetează mai mult ca inițiativă personală, sprijiniți (mai mult financiar) de

instituții administrative sau culturale ale locului. Acoperirea documentară a unor asemenea orizonturi de interes este cît se poate de binevenită, mai ales dacă este făcută cu responsabilitate științifică. Uneori asemenea cercetări consumă ani mulți din viața autorilor, alteori se fac mai în grabă, sub impulsul unor motivații diferite: dorința de afirmare, creșteri de punctaje la diverse evaluări, activarea în diferite asociații ș. a. O activitatea de cercetare aparte e dovedită și de anumiți preoți cu deschidere culturală mai mare, care osîrduiesc la alcătuirea unor monografii dedicate bisericilor unde slujesc (biserici cu o istorie a lor, semnificativă adesea), extinzînd cercetarea și asupra așezării/ localității/ locurilor unde e ridicată biserica. Preocupările de acest fel nu vizează, întotdeauna și neapărat, tematica religioasă, ci și cea referitoare la parcursul istoric, etnologie, personalități culturale sau strict literare, geografie, preocupări legate de asigurarea traiului.

Recunoscîndu-le utilitatea, cum am făcut mai sus, trebuie să reținem și că nu toate sînt elaborate cu respectarea probității științifice, urmarea tuturor criteriilor de elaborare, pe baza unei documentări riguroase și nu superficiale și cu exces de subiectivitate. Pot fi identificate cazuri în care „finanțatorii”, chiar instituții culturale cu secțiuni abilitate în cercetare, nu oferă consultanță sau „pretenții” de alcătuire/redactare, mulțumindu-se să le înregistreze ca simple titluri publicistice. Puțin cercetării e adesea administrat defectuos. Altfel, asemenea inițiatice ar trebui sprijinite dedicat și profesionist, în completarea și îmbogățirea cercetării științifice propriu-zise. Cu asemenea preocupări, tradiția (culturală mai ales, în cazul nostru) își dovedește puterea de rezistență și de fertilizare a culturii în devenire.

Profesorul Mircea Popa – istoricul literar

Constantin CUBLEȘAN

În ultimii ani la noi, istoricii literari autentici s-au împuținat la număr; îi poți socoti pe degetele de la o mână; asta nu doar pentru că nu există nici o preocupare în acest sens din partea celor îndreptățiți să susțină demersurile cercetării științifice, dar și pentru că *meseria* de istoric literar este una grea, dificilă și solicită mari eforturi fizice, la urma urmei, în primul rând intelectuale. E o cu totul altă perspectivă asupra literaturii decât cea pe care o fac cronicarii la zi ai operelor publicate, din fericire acum, într-un belșug de titluri. Istoricul literar stă cu fața spre trecutul pe care îl iscodește, îl discerne, îl evaluează și îl propune, din nou, actualității în ceea ce are acesta peren și semnificativ. Este o muncă titanică la care nu se înhamă prea mulți dacă nu au o chemare lăuntrică anume spre aceasta. Între cei care fac din cercetarea trecutului literar și cultural o mare și frumoasă, spectaculoasă profesiune, îl avem, aproape singular, pe profesorul Mircea Popa.

Cine va avea curiozitatea să intre în *depozitele* documentare ale Bibliotecii Universitare Clujene va rămâne consternat să afle impresionantul număr de fișe care consemnează, tot atâtea, studii fundamentale privind trecutul literaturii noastre, datorate acestui neobosit cercetător. Mircea Popa mi se pare a face parte din stirpea savanților de talia unui Nicolae Iorga, și nu exagerez cu nimic, pentru că, la fel ca acesta, are pasiunea și curiozitatea și priceperea de a valorifica tot ce poate fi important pentru spiritualitatea noastră de pretutindeni, îngropat în praful, adesea ucigător, al timpului care le-a acoperit neprieten.

Încă de la început, din anii studenției, atracția pentru acest domeniu s-a făcut evidentă iar el a știut să o cultive și să o desăvârșească, până, iată, la vârsta seniorială a celor 85 de ani pe care i-a sărbătorit de curând.

Profesorul Mircea Popa are în ADN-ul ființei sale conștiința nevoii de a se sacrifica, zi de zi, în folosul națiunii, dobândită prin obârșia sa de bihorean, de care este mândru și pe care o afirmă ori de câte ori are prilejul. S-a născut în comuna Lazuri de Beiuș, din familie preotească, ca mai toți intelectualii de marcă răsăriți pe aceste meleaguri. A învățat carte la Popești, apoi a urmat liceul la Oradea și Vadul Crișului, înscriindu-se în 1956 la Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, pe care o absolvă în 1960 ca șef de promoție. În acești ani îl are profesor pe Iosif Pervain, unul din cei mai buni cunoscători ai iluminismului românesc, cel care i-a fost și conducător de doctorat, titlu dobândit în 1970, cu o monografie (prima, dacă nu mă înșel) consacrată unui alt înaintaș ardelean, Ilarie Chendi, premiată de Academia Română. După absolvire a fost muzeograf la Muzeul Banatului din Timișoara (1961-1962) apoi revine la Cluj, în urma unui concurs, pe postul de cercetător științific la secția de istorie literară și folclor a Institutului de Lingvistică și Istorie Literară al Filialei din Cluj a Academiei Române, ajungând între 1973-1978 secretar și apoi responsabil (1978-2007) al secției de istorie literară. Aici s-a

**A duce un gând
până la capăt**

implicat definitoriu în elaborarea unor mari și ample lucrări de sinteză precum *Sociologia romanului românesc*, *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până în 1989*, *Dicționarul romanului tradus în România* etc., colaborând și la

elaborarea a două volume de corespondență a lui George Barițiu, care au fost distinse cu premiul „N. Iorga” al Academiei Române. A fost Profesor la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia,

unde a condus un impresionant număr de doctorate.

Opera sa este vastă și bogată în *noutăți*, precum descoperirea cărții de *Fabule alese*, din 1784, a băănățeanului Nicolae Oțălea, cel care îl devansează astfel cu trei decenii pe Dimitrie

Țichindeal. Mircea Popa demonstrează că acesta este primul fabulist român (în sec. XVIII-lea), realizând o ediție nouă a cărții, în 1986: *Alese fabule* (ediție îngrijită de Mircea Popa, Cluj, Editura Dacia). Tot astfel, adună pentru prima dată toate scrierile lui Ion Barac într-o ediție referențială: *Scrieri* (lucrări originale,

traduceri și prelucrări), ediție îngrijită, prefată, notă asupra ediției, bibliografie, note și comentarii de Mircea Popa, 2021. Sau, o altă ediție referențială, în sfârșit definitivă, din opera avangardistului Grigore Cugler: *Apunake și alte fenomene*, 1996. Sau *Aspecte și interferențe iluministe* (2022). Șirul unor asemenea contribuții este mult mai mare. Se rețin, în special, monografiile consacrate unor

autori de marcă, precum Octavian Goga, Lucian Blaga, Ioan Slavici, Cezar Petrescu, Vasile Goldiș, Victor Eftimiu, Emil Isac, Ion Minulescu, Victor Papilian, Al Ciura, George Barițiu, Vintilă Horia, Ștefan Manciulea, Gr. Nandriș, peste 80 de titluri, la care se adaugă alte câteva zeci de volume de studii și eseuri pe teme variate.

A studiat cu precădere istoria literară a Transilvaniei, analizând domenii distincte precum tiparul în Transilvania, Școala Ardeleană, mișcarea literară din jurul Revoluției de la 1848, istoria cărții românești din Ardeal și cântecul popular ca formă literară ș.a.m.d. Este fondator al Despărțământului ASTRA – Cluj (din 2000) și președinte al Asociației Române de istoria Presei, după 1989. Ș.a.m.d. Pentru această activitate prodigioasă, unanim recunoscută, a fost distins cu premii și decorații dintre cele mai importante, precum Medalia comemorativă 150 de ani de la nașterea lui M. Eminescu (2000), Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004), Ordinul „Meritul pentru Învățământ” în grad de Comandor (2004), Crucea Transilvană a Arhiepiscopiei și Mitropoliei Clujului (2009), acordându-i-se titlul de Cetățean de onoare al Municipiului Cluj-Napoca. Etc.

Nu este ușor să-i fixezi, într-un portret, toate coordonatele activității pe care o desfășoară neobosit. Pentru că se află într-o continuă mișcare, prezent peste tot, la colocvii, la aniversări, la simpozioane etc., niciodată însă ca simplu... turist cultural. În servieta lui se află întotdeauna câte o prelegere, câte un eseu, câte o comunicare, totul pregătit special pentru intervenția oportună în discuții.

Unora li se pare a fi de o severitate excesivă în judecățile critice. Dar, nu e adevărat. El știe să sancționeze, cu dreptate, atunci când e cazul și o face cu argumente irefutabile. Nu alege între preopinienți – tineri sau mai trecuți cu vârsta – superficialitatea acestora odată dovedită nu mai lasă loc pentru indulgențe. Această severitate s-a abătut și asupra doctoranzilor săi care, supărați și revoltați pe moment, în final i-au mulțumit cu prisosință pentru că totul n-a fost decât un

demers profesional în favoarea lor, în vederea realizării unei lucrări de excepție.

Mircea Popa a fost întotdeauna atent la prietenii sale, la relațiile cu colegii de catedră sau cu camarazii de tranșee literară, căutând a le da o mână de ajutor la nevoie, a le da sfaturi și îndemnuri utile. Camaraderia lui, uneori cazonă, este de fapt una confraternă și generoasă. Așa s-a impus în toate mediile în

care a activat, dobândind stima și prețuirea sinceră a tuturor. Cineva îmi spunea mai deunăzi, asistând la o intervenție academică a acestuia într-un sobor academic: E bine că îl avem, că există. De astfel de rari profesioniști are nevoie cultura noastră de azi și de mâine. La care adaug și eu, din tot sufletul: LA MULȚI ANI și să ne vedem cu bine încă multă vreme de aici înainte!

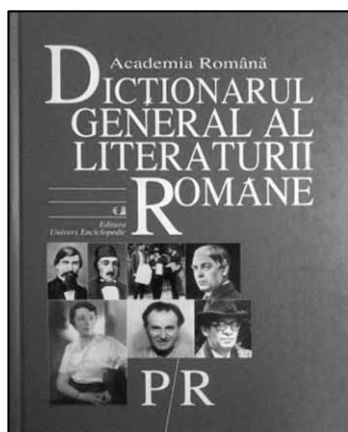

Human print I

Prof. univ. dr. Mircea Popa – un spirit dedicat culturii și neamului

Ioan CHIRILĂ

La împlinirea vârstei de 85 de ani de viață, suntem alături de distinsul universitar și cercetător dr. Mircea Popa, laudând multiplele sale roade în câmpul cercetării istoriei literaturii române, al lingvisticii și în câmpul asumării unor responsabilități civice închinat neamului românesc, culturii și identității naționale. Spirit efervescent, mereu căutător al fundamentelor axiologice ale culturii, dl. prof. univ. dr. Mircea Popa și-a adunat acest har de pe câmpurile minunate ale Bihorului, unde a văzut lumina lumii în 29 ianuarie 1939 și unde a început să adune nectarul cunoașterii la școlile din Bogeiu (Marghita), Ciutelec și Popești; studiile liceale le-a început la Oradea și le-a finalizat la Vadul Crișului în 1956. În același an, obținând media maximă la examenul de admitere, a intrat la Facultatea de Filologie din Cluj, secția Română-Istorie, pe care a absolvit-o în 1960, ca șef de promoție.

După absolvirea facultății, asumă responsabilitatea de profesor la Liceul din Săcuieni, pe urmă pe cea de muzeograf la Muzeul Banatului din Timișoara (1961-1962). Se reîntoarce în activitatea didactică și, pentru un an (1962-1963), este

profesor la Liceul din Aleșd. În 1963 ocupă, prin concurs, un post de cercetător la Secția de Istorie Literară și Folclor DGLR a Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” a Filialei din Cluj a Academiei Române. În anul 1970 finalizează studiile doctorale, obținând titlul de doctor în literatură, cu o teză despre Ilarie Chendi. În 1978, prof.

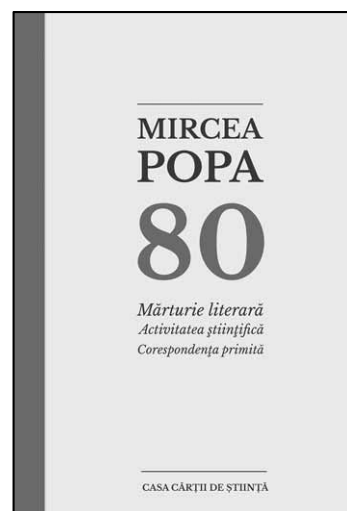
Iosif Pervain, conducătorul său de doctorat, s-a retras de la conducerea Secției de istorie literară, iar prof. M. Popa a fost desemnat succesorul acestuia, conducând Secția până în anul 2007. Activitatea didactică desfășurată de către prof. Mircea Popa a fost foarte bogată. A format numeroase generații de studenți, masteranzi și doctoranzi, introducându-i în domeniul istoriei literaturii române sau al istoriei cărții, al tiparului și al presei: între 1991-1992 a predat Istoria culturii din Transilvania, în cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca; între 1992-1995 a predat și la Universitatea din Oradea (Vezi vol. Olga Morar – Maria Vaida, *Mircea Popa la 70 de ani. Biobibliografie*, Ed. Aeternitas, Alba-Iulia, 2009, pp. 12-16, precum și în volumul alcătuit de prof. Mircea Popa cu ocazia aniversării a 80 de ani de viață: *Mircea Popa – 80. Mărturie literară*. Activitate științifică. Corespondența primită, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2019).

Evocarea noastră (*Prof. univ. dr. Mircea Popa – un spirit dedicat culturii și neamului*, în „Tabor”, nr. 3, martie, 2024) trece în revistă și alte activități didactice ale profesorului (între care se numără cursuri de Istoria cărții și a tiparului, de Istoria Presei, de Biblioteconomie, de Istoria Literaturii Române la universitățile din Oradea, din Tg. Mureș („D. Cantemir”), din Cluj-Napoca („Avram Iancu”), fiind titularizat, în 1994, pe post de profesor la Istoria Literaturii Române la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia unde a predat între 1994-2007, inclusiv la Școala doctorală participând și la cursurile de masterat la Facultatea de Jurnalism din Cluj-Napoca). După pensionare (2009), a funcționat în calitate de profesor emerit în cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, având responsabilitatea de a preda

cursuri la nivel doctoral. În toată această perioadă, a continuat și activitatea de cercetare în cadrul Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din cadrul Filialei Cluj a Academiei Române, conducând, în calitate de responsabil de temă două lucrări ale Secției, *Dicționarul cronologic al romanului românesc* și *Dicționarul romanului tradus în România*, amândouă lucrări premiate, ca apoi, să coordoneze munca sectoarelor academice de la Cluj-Napoca și Tg. Mureș, la marea lucrare *Dicționarul general al literaturii române*, sub conducerea acad. Eugen Simion.

În paralel cu munca de cercetare în câmpul istoriei și criticii literare și cu cea de profesor universitar, o mare parte din activitatea dl. prof. univ. dr. Mircea Popa s-a desfășurat în cadrul Asociației Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român („Astra”). S-a așezat în mod firesc sub tutela acestei prestigioase asociații cu caracter cultural, întrucât corespundea idealurilor sale de conservare și promovare a culturii românești. Cu privire la rolul Astei în istoria și cultura neamului, prof. Mircea Popa arată că „punându-se cu trup și suflet în serviciul culturii naționale, «Astra» a adunat sub flamurile ei tot ceea ce era mai bun și mai notabil din sânul națiunii române, pornind un larg curent de emulație în creația literară, în producția teatrală și muzicală, în etnografi e și folclor, astfel încât prin intermediul ei s-a realizat o fericită osmoză între păturile culte și cele țărănești, deoarece lucrarea ei a pătruns până în cele mai îndepărtate colțuri ale Ardealului, din Banat până în Maramureș și din Făgăraș până în Bihor.” La temelia înființării Astra (în 1861) a stat dorința unor clerici și intelectuali de seamă ai Transilvaniei de a crea un climat favorabil pentru emanciparea pe plan cultural a tuturor românilor. În rândul acestora s-au numărat, printre alții, sfântul ierarh Andrei Șaguna, care va fi ales și primul președinte al asociației, Timotei Cipariu, George Bariț, Vasile Ladislau Pop, Alexandru-Sterca Șuluțiu ș. a. În Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunii, se precizează că scopul acesteia „e înaintarea literaturii române și cultura poporului român în deosebitele ramuri prin studiu, elaborarea și edarea de opuri prin

premierii și stipendii pentru diferitele specialități de științe și arte și alte asemenea”. Ca atare, Asociațiunea „polarizează atenția tuturor cercurilor științifice și culturale din țară, fiind socotită ca expresia cea mai ardentă și cea mai deplină a unității de acțiune și de organizare pe tărâm cultural științific, rezultanta efortului general de a ridica pe această cale cauza unității naționale”. La scurt timp după constituirea Asociației de la Sibiu, s-a organizat și Despărțământul Cluj al „Astei”, la conducerea căruia s-au perindat Grigore Silași, Basil Podoabă, G. Ilea, Amos Frâncu, Teodor Ciortea, Eugen Pop Păcurariu, Valentin Poruțiu, Sextil Pușcariu, Marin Ștefănescu, Nicolae Bogdan, Iuliu Hațieganu, Iuliu Moldovan. Sub conducerea lor s-au organizat numeroase activități cu caracter cultural, continuate cu puteri sporite după Marea Unire, când și s-a editat la Cluj revista „Gând românesc” (între anii 1933-1944), avându-l ca redactor pe Ion Chinezu, și „Revue de Transylvanie” sub conducerea lui Silviu Dragomir. Acțiunile culturale ale Despărțământului Cluj al Astei au fost oprite în timpul regimului comunist, asociația fiind desființată prin Decizia 12054 / 31 decembrie 1948 a Ministerului Artelor și Informațiilor și prin Hotărârea nr. 399 / 14 aprilie 1950 a Consiliului de Miniștri. Activitatea Astei clujene a fost reluată, în 1996, când a fost ales președinte acad. Dumitru Protase. După retragerea sa din funcția de președinte al Astei, funcția a fost preluată de prof. Popa,

care a continuat munca de împlinire a țelurilor „Astrei”, acelea de dezvoltare a literaturii și culturii naționale, urmărite și susținute cu stăruință de către președintele ei. Mărturie stau publicațiile realizate prin contribuția sa efectivă la redactarea revistei „Astra clujeană” și la și „Astra blăjeană”, precum și în volume dedicate Astrei și personalităților ei. Diversitatea materialelor publicate în „Astra clujeană” a făcut ca această revistă să fie foarte relevantă pentru obiectivele generale ale „Astrei”. Prof. M. Popa s-a ocupat de redactarea revistei încă din anul 2000. La început, era prevăzut să apară doar câte un singur număr pe an, însă în anii care au urmat s-a ajuns la patru numere pe an, împreunate câte două. În timp, prin implicarea domniei sale, numerele publicate au devenit din ce în ce mai bogate în conținut, cu studii de calitate, despre oamenii și manifestațiile Astrei și despre subiecte cu caracter istoric și cultural, din trecut și din prezent. În fiecare număr există o suită de secțiuni care pot fi organizate în diverse niveluri tematice: memoria națională; personalități, evenimente; literatura evenimentelor, fi le de bibliografi e mărturisitoare; opinii și atitudini; cronici și recenzii. În cadrul revistei sunt aduse în atenția cititorului pagini din istoria neamului și a Astrei, fiind onorată memoria unor dascăli și personalități care au contribuit la progresul culturii române, oferindu-se perspective literare și recenzii pe marginea cărților relevante publicate pe teme de cultură și istorie. Relevant este și volumul *Astra și cultura națională* (2024), în care prof. Mircea Popa a reunit o suită de personalități relevante pentru idealurile Astrei din trecut și din prezent, începând de la întemeietorii și președinții Astrei, continuând cu realizări ale „asociațiunii” și zugrăvind, în final, aspecte cu privire la oameni apropiați ai Astrei contemporane. Prima secțiune a cărții, „Întemeietorii și președinții «Astrei»”, se prezintă ca o reverență pentru cei trecuți la viața veșnică, și un mănunchi de medalioane ale personalităților care au depus eforturi considerabile pentru a coagula și păstra unitatea de credință, de limbă și de neam românesc sub tutela Astrei. Sunt evocați mitropolitul Andrei Șaguna, primul președinte al Astrei (1861-1867), Timotei

Cipariu, care a fost mai întâi vicepreședinte (1861-1867) și ulterior președinte (1877-1887), după care Vasile Ladislau Pop (1867-1875), George Barițiu (1888-1893), Ioan Micu-Moldovan (1893-1901), Iosif Sterca Șuluțiu (1904-1911), Andrei Bârseanu (1911-1922), Vasile Goldiș (1923-1932), Iuliu Moldovan (1932-1947). În cea de-a doua secțiune a cărții „«Astra» – obiective, realizări, fapte. Oameni din trecut și de azi” sunt prezentate principalele publicații periodice ale Astrei, reviste prestigioase, de înaltă ținută academică, începând cu „Transilvania”, care a fost cel dintâi organ de presă al ei (Mircea Popa, Vasile Lechințan, *Astra – 150 de ani* (2013). Pot fi citate câteva exemple din impresionantul număr de studii și articole publicate de către prof. M. Popa: „Astra – 150”, (2011); „Inaugurarea statuii Lupoaicei la Cluj”, (2011); „Blaga în actualitate”; „Ion Agârbiceanu și societatea Astra” (2013); „Prima traducere în volum a operei blagiene (2014), ; „Transilvania din cuvinte” (2013), „Cinstirea înaintașilor”, (2015); „Arghezi și Brâncuși” (2016); „N. Ivan – un om al inițiativelor durabile” ; „Unirea cea mare” (2017) ; „Astra și Marea Unire” (2018) ; „Documentele Marii Uniri” (2020) etc. La acestea se adaugă cele apărute în „Astra blăjeană”, texte adunate recent de Claudia Oancea-Raica în vol. *Repere astriste în cultura blăjeană* (2023). Prof. Mircea Popa a dedicat și câteva lucrări activității acestei nobile instituții, cum ar fi: *Uleiul din candelă: Astra și spiritul Blajului* (2009); *Astra și Marea Unire* (2017); *Astra și Universitatea din Cluj în perioada interbelică* (2019); *Vasile Ladislau Pop-cel de al doilea președinte al Astrei* (2019), *Presa Asociațiunii Astra* (2022), *Astra și cultura națională* (2024).

Se cuvine să stăruim puțin asupra ultimei contribuții, menite a constitui o sinteză rolului jucat de Asociațiunea Astra, și în special de Despărțământul Cluj al ei, prin întărirea legăturii cu organizațiile de la sate, prin presă, conferințe, biblioteci, case naționale etc., făcând din adunările Astrei adevărate sărbători ale culturii. Sunt evocate, după aceea, Adunările generale ale Astrei de la Cluj, adunarea din 1867, caracterizată drept „una din

adunările cele mai strălucite” și adunarea planificată pentru 1939, despre care a relatat elogios Mircea Eliade, care nu a avut loc din cauza izbucnirii războiului. Este evidențiat, în continuare, rolul pe care l-a avut Universitatea Daciei Superioare pentru națiunea românească din Transilvania. Ultima parte a secțiunii este dedicată unor personalități în relație cu Astra (Mihai Eminescu, Ion Breazu, Ion Agârbiceanu, Emil Racoviță, Iuliu Hațieganu, Ion Mușlea). Cea de-a treia secțiune a cărții, „Oameni și aspecte ale «Astrei» contemporane” cuprinde creionări ale celor care au fost și a celor care sunt apropiați ai Astrei. Prof. Mircea Popa îi evocă pe episcopul Nicolae Ivan, pe protopopul Aurel Munteanu, mitropolitul Bartolomeu Anania, acad. Dumitru Protase, prof. Crișan Mircioiu, acad. Horia Colan, artista Susana Coman Bosica, istoricul Vasile Lechințan, prof. dr. Florea Marin, istoricul Gelu Neamțu, sociologul și eseistul Eugen Cucerzan și prof. Aurel Răduțiu. În lista celor numărați între „contemporanii noștri” se numără acad. Ioan-Aurel Pop, prof. Ioan Bolovan (membru corespondent al Academiei Române), acad. Marius Porumb, prof. Vasile Pușcaș (membru corespondent al Academiei Române), arhitectul Ionel Vitoc, pr. prof. Ioan Chirilă, pr. prof. Ioan Bizău, prof. dr. Alexandru Rotaru, col. (r). dr. Vasile Ștefan Tutula, criticul literar și poet Maria Vaida, prof. Emil Luca și artistul Teodor Botiș. Privit în ansamblu, volumul *Astra și cultura națională* pune în lumină munca extraordinară a oamenilor din trecut, clerici și laici, cei care au așezat cultura românească pe o traiectorie clară și, totodată, îi responsabilizează pe cei de astăzi să continue această muncă, clădind pe fundamentul început de înaintași. În calitate de președinte al asociației Frăției Ortodoxe Române sau „F.O.R”, prof. M. Popa a căutat atragerea și implicarea intelectualității clujene în viața pastoral-misionară a Arhiepiscopiei și Mitropoliei noastre. În anul 2008, în Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca, în Duminica prăznuirii tuturor sfinților, mitropolitul Bartolomeu a anunțat înființarea acestei asociații nonprofit, compusă numai din mireni, având scopul de a susține inițiativele și acțiunile Bisericii Ortodoxe Române, de a intensifica

actul propovăduirii creștine, de a contribui la sporirea întrajutorării sociale și religioase. Statutele și proiectul de program al asociației au fost reactualizate de către prof. Mircea Popa, participant activ în Comitetul de inițiativă. În programul „F.O.R” publicat în revista „Renașterea”, domnia sa a arătat că titulatura și modelul asociației a fost asociația cu același nume, care a funcționat la Cluj în perioada interbelică (1933-1939), sub conducerea prof. Sextil Pușcariu, cu binecunoscuta vânțarea episcopului Nicolae Ivan. Cu privire la motivul înființării asociației și a rolului pe care îl va împlini, prof. Mircea Popa a subliniat că „având în vedere că societatea românească de astăzi trece printr-un acut moment de cumpănă, de criză de identitate și de regăsire de sine, dată fiind moștenirea dureroasă și vidul religios lăsate de către regimul ceaușist, un nou grup de oameni de cultură clujeni, constituiți într-un nou comitet de inițiativă, au luat hotărârea de a reînființa, pe baze noi și cu statute modificate, o nouă societate cultural-ortodoxă care să aibă menirea de a activa în sânul societății civile pentru o nouă resurrecție spirituală la nivel creștin”. Prof. Mircea Popa a cultivat, încă din timpul studiilor doctorale, o cultură a recunoștinței față de personalitățile care au avut o contribuție relevantă la cultura neamului, cultură pe care a împărtășit-o publicului cititor în volume dedicate unor scriitori ca: *Ilarie Chendi* (1973); *Ioan Molnar Piuariu* (1976); *Octavian Goga între colectivitate și solitudine* (1981); *Eminescu – contextul receptării* (1999); *Timotei Cipariu – ipostazele enciclopedistului* (1994), *Victor Papilian – eseu monografic* (2007); *Prezențe literare. Oameni și cărți, I-III*, (2011-2015); *Lucian Blaga. Perspective transilvane* (2018); *Lucian Blaga, prin cenușa veacului* (2019) ș.a. În relație cu

vechea asociație din timpul interbelic, prof. Mircea Popa a precizat în finalul articolului: „faptul că am reluat numele vechii asociații ortodox-creștine din perioada interbelică nu are niciun fel de conotație temporală și nu trimite în niciun caz la vreo formă de activitate ce ar avea legătură cu mișcarea legionară” (*Ce a fost și ce este „Frăția Ortodoxă Română”*, în „Renașterea”. Nr.7-8/2008). Asociația și-a propus ca, sprijinind Biserica, să urmărească recuperarea demnității spirituale a omului contemporan și să promoveze valorile creștine, pentru a contribui la o fortificare a sufletului și la redobândirea componentei vieții morale. Asumând responsabilitatea conducerii „F.O.R”, prof. Mircea Popa a întreținut o colaborare strânsă cu mitropolitul Bartolomeu de la care, în anul 2009, a primit distincția „Crucea transilvană” pentru mirenii. Aceeași colaborare strânsă se observă și cu mitropolitul Andrei, prin participarea activă la acțiunile culturale ale Bisericii: membru în colegiul de

redacție al publicației „Tabor”, participant cu studii și articole la revistele și volumele redactate de către Mitropolia noastră. Cu privire la activitatea de cercetare, aş remarca faptul că domnia sa a adus la lumina tiparului manuscrise inedite din clasicii literaturii române, fapt care arată munca extraordinară a acestui „arheolog” de text literar. A adus la lumină și a schimbat cronologii în ceea ce privește politica și presa, insistând pe nevoia ca cititorul să fie „cu mai multă băgare de seamă la tot ce citește, să caute a se învăța singur să judece și să aleagă binele de rău.” De fapt, pe parcursul activității sale, a căutat să reîmprospăteze memoria colectivă, să aducă în atenție personalități și texte ale literaturii române, să valorifice tezaurul literar românesc. Îl sărbătorim pe unul dintre cei mai asidui cercetători, fie al bibliotecilor și arhivelor, fie al istoriei literare românești, un spirit dedicat culturii și credinței străbune! Ad multos annos!

Moment I

„Aproapele de departe” – un volum de Mircea Popa

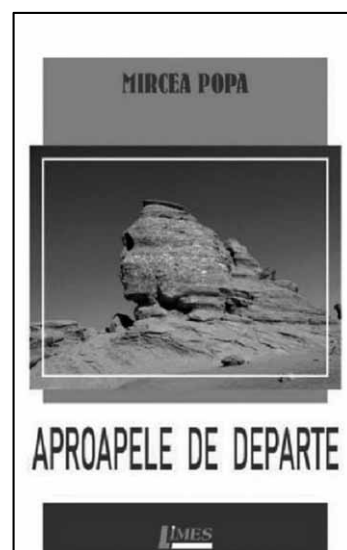
Gheorghe GLODEANU

După o activitate de o jumătate de veac și publicarea unui număr impresionant de volume, Mircea Popa este, indiscutabil, unul dintre cei mai apreciați istorici literari români contemporani. Intitulată *Aproapele de departe*, recenta lucrare a exegetului a apărut în 2021 la Editura Limes din Florești. Ocupându-se, cu predilecție, de autorii români din afara hotarelor, studiul continuă, sub numeroase aspecte, preocupările mai vechi ale exegetului privind literatura exilului și a diasporei din volumul *Reîntoarcerea la Ithaca*, din 1996. Nu întâmplător, pe coperta a patra a cărții se găsește un text programatic, în măsură să concentreze problematica asumată de exeget: „Atâta vreme cât undeva în lume se aude glas românesc, înseamnă că națiunea încă nu a murit”.

Lucrarea reunește o amplă galerie de 30 de profiluri consacrate unor autori români sau legați de literatura română din cele mai diverse provincii ale lumii. Deja simpla lor înșirare se dovedește impresionantă: Bartolomeu Anania, Grigore Arbore, George Astaloș, Vasile Barbu, Maria Berenyi, Hans Bergel, Rainer Biemel, Paul Celan, Alex Cetățeanu, Mihai Cimpoi, Andrei Codrescu, Dan Culcer, Nicolae Dabija, Theodor Damian, Ștefan J. Fay, Radu Flora, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Eugen Lozovan, Norman Manea, Alexei Mateevici, Herta Müller, Grigore Nandriș, Virgil Nemoianu, Titu Popescu, Gabriel Stănescu, Ion Taloș, Vasile Tărățeanu, George Uscătescu. Titlul eseului ce deschide cartea se dovedește emblematic pentru întreaga investigație: *Bartolomeu Anania – exilul și diaspora românească*. Mircea Popa identifică în cărturarul rafinat și erudit un om providențial pentru arhiepiscopia și mitropolia Clujului. Istoricul literar reconstituie biografia zbuciumată a celui care avea să devină la 7 februarie 1993 arhiepiscop al Vadului,

Feleacului și Clujului. Se insistă apoi asupra operei celui supranumit „cel mai prestigios reprezentant al Ortodoxiei românești contemporane”. Cu reputatul dramaturg George Astaloș, Mircea Popa s-a întâlnit la Paris, în 2003, fiind în trecere spre micul orașel Louvain. Întrevederea s-a transformat într-un prilej de rememorare a rădăcinilor, dar și într-o radiografie a exilului românesc. Omul de cultură s-a arătat interesat de țara pe care a părăsit-o cu mult timp în urmă și de oamenii ei. Dramaturgul atrage atenția asupra faptului că succesul în Occident a fost obținut doar de acei oameni de cultură care au reușit să spargă indiferența generală printr-un comportament șocant și bizar, dar și prin concepțiile literare duse la extrem. În acest sens, sunt amintiți o serie de creatori nonconformiști precum Panait Istrati, Tristan Tzara, Eugen Ionescu, Emil Cioran și Constantin Brâncuși. De la relatarea întâlnirii se trece la investigarea operei dramaturgului, a cărților primite în dar.

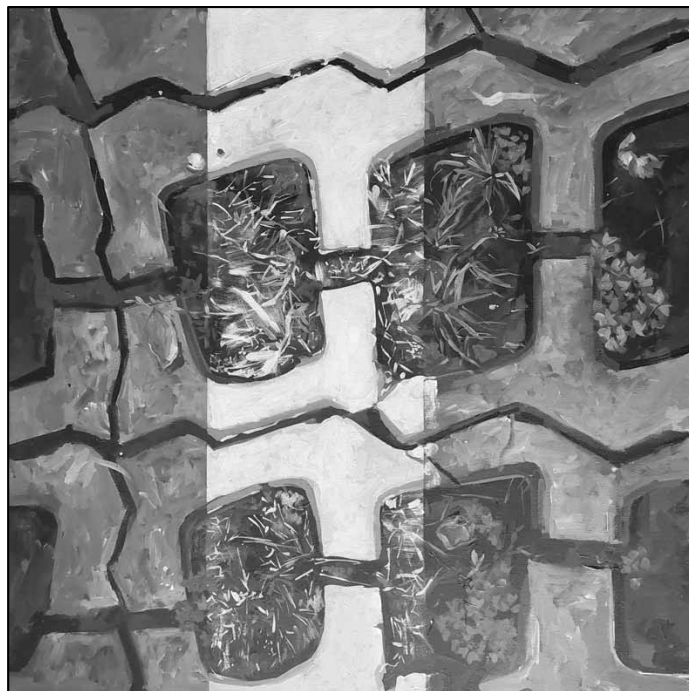
Curiozitatea criticului literar este trezită îndeosebi de studiul consacrat Utopiilor. Aducând în centrul atenției câte o personalitate a vieții culturale românești de peste hotare, Mircea Popa ne introduce în viața românilor din țările vecine. Un amplu eseu îi este dedicat Mariei Berenyi, „la ora actuală cel mai important reprezentant al românilor din Ungaria”. Eseul consacrat poetului Radu Flora devine un pretext pentru a vorbi despre relațiile

româno-sârbe. Paginile dedicate lui Mihai Cimpoi și Nicolae Dabija prezintă condiția literaturii române din Basarabia. Nu este uitat nici Vasile Tărățeanu, considerat „un arcaș al bătăliei pentru Bucovina înstrăinată”. Urmele lui Paul Celan sunt descifrate prin arhivele vieneze. Ultimul mare poet al secolului al XX-lea s-a bucurat de un succes deosebit în rândul criticilor literari. Este vorba de un autor care a aparținut la trei literaturi: literaturii române în care a debutat, celei germane în care s-a exprimat și celei franceze de care îl leagă ultimii ani ai vieții. Mircea Popa reconstituie extraordinara activitate a poetului cu destin tragic, care s-a impus atât prin versurile sale, cât și prin remarcabila sa muncă de traducător.

Printre numeroșii scriitori români care au fost obligați să aleagă calea pribegiei se numără și reputatul romancier Vintilă Horia. Este vorba de un autor care s-a bucurat de un succes deosebit în anii '80 ai secolului trecut, prestigiul său plasându-l în imediata vecinătate a lui Mircea Eliade, Eugen Ionescu și Emil Cioran. Cu toate acestea, observă Mircea Popa, biografia scriitorului prezintă încă numeroase lacune și inexactități, datorate îndeosebi

insuficienței cunoașteri a revistelor exilului și blocarea surselor de informare din perioada totalitară. Drept consecință, pornind de la corespondența romancierului și de la lucrarea autobiografică *Memoriile unui fost Săgetător*, istoricul literar simte nevoia realizării unor completări biografice necesare. Pagini memorabile îi sunt consacrate și poetului Gabriel Stănescu, denumit „un militant pentru cunoașterea României”. Navetând între Statele Unite și România, acesta a tipărit numeroase lucrări de referință la editura pe care o patrona, Criterion Publishing. Printre altele, lui i se datorează publicarea versiunii românești a biografiei lui Mac Linscott Ricketts despre Mircea Eliade. O atenție deosebită merită și revista „Origini. Romanian Roots”, o oglindă a vieții culturale românești, în care se punea un accent deosebit pe recuperarea literaturii exilului. Având un titlu simbolic, volumul *Aproapele de departe* are meritul de a readuce în actualitate un număr important de scriitori din diaspora care au marcat cultura română în secolul XX. În același timp, lucrarea dezvăluie remarcabilele calități de istoric literar ale lui Mircea Popa.

Perfect white

MIRCEA POPA – critic și istoric literar

Ion CRISTOFOR

Aflat pe piscul venerabilei vârste de 85 de ani (s-a născut la 29 ianuarie 1939, la Lazuri de Beiuș, jud. Bihor), reputatul Mircea Popa, autor cu o vastă și valoroasă activitate de profesor universitar, cu câteva zeci de titluri publicate din diverse domenii, cu o activitate publicistică vie și incitantă, este indiscutabil una dintre figurile proeminente ale criticii și istoriei literare actuale. În ciuda activității profesionale destul de întortocheate, a unui destin profesional care a avut și unele meandre ce ar fi stopat un om cu mai puțină voință și înzestrare, criticul clujean și-a clădit opera cu o admirabilă rigoare, într-o evoluție organică, fără salturi sau compromisuri morale. Fiind un critic cu pasiunea sintezei, am aminti participarea sa la unele lucrări colective, în calitate de colaborator sau coordonator cum ar fi: *Sociologia romanului românesc* (finalizată cu lucrarea *De la N. Filimon la G. Călinescu*, Ed. Minerva, 1982), *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până în 1989* (Ed. Academiei, 2004) și *Dicționarul romanului tradus în România* (Ed. Academiei, 2005).

În calitate de colaborator și coordonator a participat la edificarea celor șapte volume ale unei monumentale lucrări, *Dicționarul general al literaturii române* (2004-2008), apărut sub conducerea acad. Eugen Simion. Nu mai puțin importantă e și colaborarea lui Mircea Popa la alte dicționare, instrumente de lucru fundamentale în orice cultură: *Scriitori români* (1978), *Dicționarul scriitorilor români*, vol. I-V (1994-2002), *100-cei mai mari scriitori români* (2002), *Dicționarul personajelor din teatrul lui I. L. Caragiale* (2003), *Dicționarul personajelor din teatrul lui Lucian Blaga* (2005), *Dicționarul biografic al literaturii române, I-II* (2006), *Personalități clujene* (2007), *Dicționar ilustrat* (2007), *Elite clujene contemporane* (2014). Se cuvine menționată în această serie de colaborări și contribuția sa la

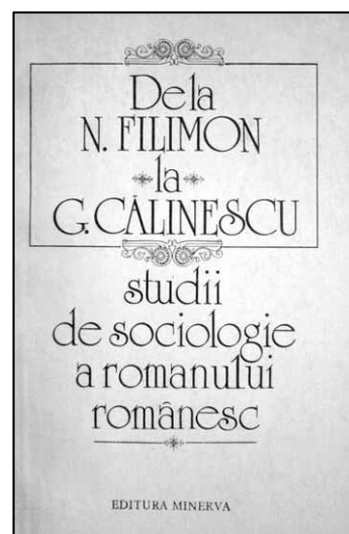
două din volumele corpusului epistolar George Bariț (lucrare încununată cu premiul „N. Iorga” al Academiei Române).

Indiscutabil, Mircea Popa și-a fructificat în cadrul acestor cărți câteva din trăsăturile caracteristice ale scrisului său: rigoarea, gustul pentru sinteză, pasiunea pentru cercetarea aprofundată a arhivelor, epuizarea tuturor ipotezelor de lucru posibile, minuția și demonul exhaustivității.

Cei care-l cunosc pe ilustrul savant știu prea bine că acesta e un devorator neobosit de ziare și reviste culturale, Biblioteca Universitară „Lucian Blaga” fiind

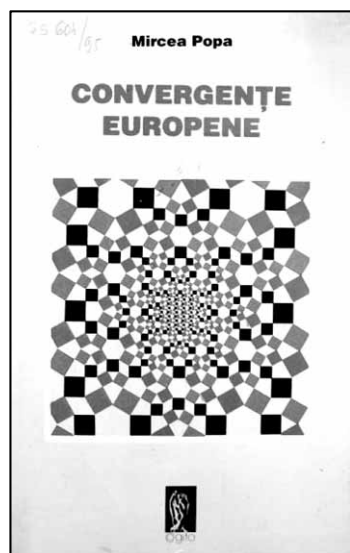
cea de-a doua sa casă. Aplecat pe pagina acestor publicații, Mircea Popa a redactat mai multe lucrări dedicate domeniului, în volume de referință precum *Istoria presei românești literare din Transilvania* (1980), *Presa de ieri și de azi* (2011), *170 de ani de presă românească clujeană* (2014), *Presa militantă transilvăneană* (2020) sau în studii monografice dedicate unor reviste ca „Astra” și „Steaua mării”.

Volumele *Uleiul din candelă. Astra și spiritul Blajului* (2009), *Astra și Universitatea din Cluj în perioada interbelică* (2019), *Vasile Ladislau Popa-al doilea președinte al Astrei* (2019), *Presa Asociațiunii Astra* (2022), *Astra și Marea Unire* (2017) deschid o altă fereastră spre activitatea istoricului literar clujean, legată de revitalizarea unei asociații cu un loc bine definit în viața românilor ardeleni. De altfel, profesorul Mircea Popa este președintele

Astrei clujene și directorul unei valoroase publicații apărută sub aceste auspicii.

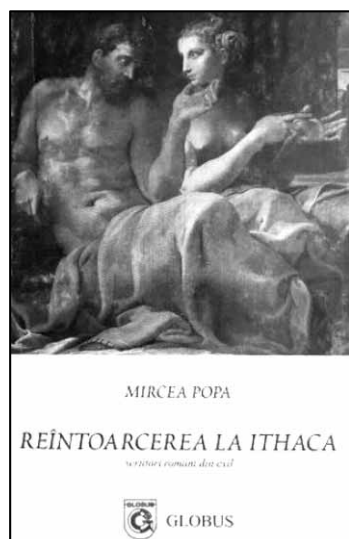
Din specia, tot mai rară, de intelectuali militanți (*Homo militans* e titlul unei cărți apărute în 2000), ilustrul dascăl s-a plecat cu

de pasiune de benedictin asupra unor pagini de istorie națională sau asupra vieții unei instituții fundamentale a statului român, anume Biserica Ortodoxă (vezi volumul *Regăsiri creștine*, 2014), dedicând laborioase studii asupra convergențelor dintre istorie și literatură (a se aminti doar recentul volum

Avram Iancu, făuritor de istorie națională, 2022). Încât am putea afirma, fără teama de a greși, că nu există parcelă a istoriei literare pe care Mircea Popa să nu fi săpat cu pasiune de arheolog și arhivist, să nu fi trudit cu inepuizabilul său entuziasm creator.

Încă din 1970, când își susținea teza de doctorat în filologie dedicată lui Ilarie Chendi (lucrare apărută în 1973), Mircea Popa impresiona prin câteva

calități: „vocația recuperatoare a istoricului literar”, care s-ar „manifesta printr-o conștientă estompare a elanului exegetic în favoarea consemnării unor date inedite ale istoriei literare, într-o scriitură sobră, mai aproape de concizia notației decât de acoladele afective ale criticii

impresioniste”. Am citat din valorosul dicționar de *Critici literari și esești români*, apărut sub coordonarea lui Iulian Boldea, Al.

Cistelean, Cornel Moraru (Editura Arhipelag XXI, 2016).

Din câte se poate constata la simpla enumerare a cărților sale, s-ar putea crede că istoricul și criticul literar Mircea Popa este atras mai puțin de cercetarea modernității, cât de studierea aprofundată a unor valori ale unei tradiții perene, exemplare. Se vede cu ochiul liber că profesorul clujean crede mai mult în continuitate și în efortul unor proiecte culturale naționale decât în înșelătoarele valori ale experimentului literar și ale unei false modernități. Așa se explică atracția sa pentru realizarea unor solide studii monografice dedicate, cu prioritate, unor scriitori ardeleni, esențiale pentru mai buna cunoaștere a autorilor din Transilvania și a contribuției lor la constituirea patrimoniului spiritual național: Samuil Vulcan, Iosif Vulcan, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Lucian Blaga, Corneliu Coposu, Victor Papilian, Nicolae Oțalea și alții.

Același istoric literar a îngrijit și prefațat un număr imens de autori, de la Octavian Goga, Vasile Goldiș la Ștefan Baciuc, până la Vintilă Horia și Felix Aderca, ca să nu-i mai amintim și pe numeroșii autori contemporani, tineri sau aflați în pragul consacrării, sprijiniți cu luminoasă, dar exigentă generozitate de autoritatea sa critică.

Fie și doar enumerând volume precum *Convergențe europene* (1996), *Reîntoarcerea la Ithaca* (1999), *M. Eminescu – contextul receptării* (1999), *Eminescu în Transilvania 1866-1918* (2000, în colaborare), *Homo militans* (2000), *Istoria presei românești din Transilvania de la începuturi până în 1918* (2003) realizăm spectrul larg de interes al criticului și istoricului literar Mircea Popa.

Evidențiind atracția lui pentru valorile tradiției, nu trebuie să ignorăm nici larga deschidere a istoricului pentru literatura avangardistă. În cadrul unui veritabil program de recuperare a scriitorilor din exil (vezi, printre altele, volumul *Întoarcerea la Ithaca. Scriitori români din exil*, 1998), istoricul a descoperit și a editat două volume din scrierile lui Grigore Cugler (Apunache). După cum se știe scriitorul amintit, rămas necunoscut în perioada dictaturii, a fost diplomat,

funcționând ca atașat cultural la Bratislava și consul la Oslo, demisionând în 1947 în semn de protest față de noul regim comunist din România. Plecat în exil, s-a stabilit la Lima, în Peru, câștigându-și existența ca violonist în Orchestra Simfonică Națională și ca lucrător în domeniul asigurărilor. Reputatul istoric clujean a editat și prefăcut două volume din scrierile acestui spirit nonconformist, *Apunake și alte fenomene* (Ed. Cogito, 1996) și *Alb și negru* (Ed. Eforie, 2003), clasificându-l printre părinții avangardismului românesc.

E doar un exemplu menit să arate că atracția pentru studierea trecutului nu înseamnă că Mircea Popa nu are antene pentru decelarea oricărui filon de modernitate. Chiar și în cazul monografiei dedicate lui Octavian Goga, s-a remarcat, de către Victor Felea, că marele istoric și critic clujean „întreprinde o lectură modernă a poeziei lui Goga, situând-o atât în orizontul național cât și în cel universal, realizând cu finețe trăsăturile care îi conferă

perenitate, convocând un bogat repertoriu de opinii critice, de idei teoretice în sprijinul opiniilor sale ferme și nuanțate”.

Recent, în masiva și consistenta lucrare intitulată *Eminescu. Trepte ale devenirii* (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2024), criticul face o analiză nuanțată a ideilor și poeziei marelui geniu național, subliniind, în capitolul „Eminescu și Baudelaire”, „rolul de înnoitori al celor doi mari poeți, cu aport esențial, de netăgăduit în modernizarea limbajului liric”.

Fără să fi atins aici toate aspectele activității acestei prodigioase personalități, suntem convinși că Mircea Popa este cel mai important istoric literar al momentului, dublat de un critic cu intuiții fine, cu simțul ferm al adevărului, o voce critică extrem de necesară în actuala etapă pe care cultura noastră o traversează, într-un climat de bulversare a tuturor valorilor și criteriilor de apreciere.

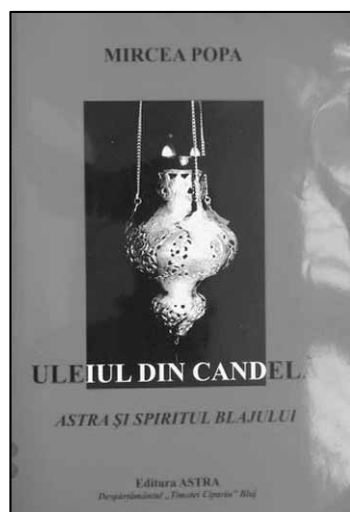

Trupuri înverzite I

Mircea Popa despre „dalbul pribeag” Ștefan Baci

Adrian ȚION

Fereastra deschisă spre recuperările din literatura diasporei e luminată mereu și întregită cu noi și noi studii, ediții, grație istoricilor literari interesați să reconstituie geografia livrescă a acestui areal cultural românesc inaccesibil în timpul regimului comunist. Unul dintre acești valoroși literați, dăruți trup și suflet reabilitării valorilor autohtone, afirmate în țară și în afara

granițelor, este profesorul Mircea Popa, reputat om de cultură, critic și istoric literar al Clujului contemporan. Pe lângă statutul de critic dur și combatant, câștigat de-a lungul anilor în numeroase articole polemice, istoricul Mircea Popa, neobosit cercetător și îngrijitor de ediții valoroase, a adus în fața cititorilor sumedenie de cărți de promovare a culturii naționale la nivel de excelență. Printre numeroasele restituiri amintesc doar *Opera poetică* a lui Samuel Micu „*Laudele* lui Samuel Micu – o culme a versificației religioase transilvănene” și descoperirea primului autor de fabule românești – Nicolae Oțălea, ambele constituind reale bucurii ale muncii de cercetare puse în serviciul cunoașterii valorilor naționale. Desigur, este vorba despre dăruirea unui intelectual de excepție, dotat cu o mare putere de muncă și remarcabile calități de critic literar, înzestrat cu un gust estetic rafinat, cu sensibilitate poetică și memorie impresionantă, capabilă să evoce o întreagă istorie literară distribuită pe epoci, perioade și autori.

Cel puțin două cărți stau mărturie despre strădaniile lui Mircea Popa de evaluare și reevaluare a literaturii din diaspora, pe lângă numeroasele articole răspândite în presa literară: *Reîntoarcerea la Ithaca. Scriitori români din exil* (1998) și *Aproapele de departe* (2021). Cărțile acestea cuprind studii, analize exegetice, portrete și medalioane literare ce pun în evidență operele unor renumiți scriitori din exil, printre care Vintilă Horia, Paul Celan, Virgil Ierunca, Dan Culcer, Norman Manea sau George Astaloș.

O fericită întâmplare a fost aceea când, în urma unui articol scris de Mircea Popa despre Ștefan Baci și apărut în revista *Steaua*, Lucian Boz, stabilit în Australia, a luat legătura cu profesorul clujean. Bun prieten cu Ștefan Baci și cu alți colegi de generație români, printre care Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Constantin Noica, Nicolae Steinhardt sau Anton Dumitriu, Lucian Boz, el însuși critic literar, eseist, poet și traducător, a adunat o adevărată „arhivă sentimentală” (texte, scrisori, publicații, comentarii, documente) despre activitatea acestora și a consimțit să transfere la Cluj această arhivă profesorului Mircea Popa, interesat să o parcurgă, să selecteze și să publice „dosare literare” prin presa culturală clujeană. Așa se face că eminentul om de cultură clujean a scos la iveală o ediție valoroasă din textele lui Ștefan Baci, acest minunat poet, eseist, critic și istoric literar, stabilit în 1964 la Honolulu în Hawaii ca profesor de literatură hispano-americană. Cartea rezultată din această colaborare cu Lucian Boz are un parfum exotic chiar din titlu: *Priveliști hawaiiene din arhiva australiană a lui Lucian Boz*. A apărut la editura Argonaut din Cluj-Napoca în 2024 și e însoțită de un studiu amănunțit despre Ștefan Baci, scris de îngrijitorul ediției, profesorul Mircea Popa.

Să te plimbi pe sub palmierii din arhipelagul Hawaii cu nostalgia țării natale în suflet nu e puțin lucru pentru o sensibilitate poetică precum cea a lui Ștefan Baciuc. Apropierea pe care o face exegetul clujean de sintagma *dalbului pribeag* extrasă din mitologia populară nu trimite aici spre metafora morții, ci spre cea a pribegiei nesfârșite, a poetului „deșțarat” dar cu țara în suflet. În 1946 Ștefan Baciuc pleacă în Elveția ca atașat de presă la Legația Română de la Berna, apoi începe marele exil prin țări din America Latină.

Născut la Brașov în 1918, Ștefan Baciuc s-a afirmat ca poet de la o vârstă fragedă. L-a avut ca profesor de filosofie pe Emil Cioran la Liceul „Andrei Șaguna”, a debutat cu volumul *Poeemele poetului tânăr*, apărut în 1935, și a ajuns în scurt timp să fie redactor la publicația *Start*, apoi secretar de redacție la *Frize* și colaborator la alte reviste, așa încât „tânărul deveni în scurt timp unul dintre cei mai entuziaști animatori culturali ai orașului”, după cum ni-l prezintă încă din primele pagini ale prefetei Mircea Popa. Într-adevăr, exegetul clujean realizează un „portret în evantai” exhaustiv, trecând în revistă toate volumele publicate de Ștefan Baciuc în țară și indicând cu precizie revistele unde a fost redactor sau colaborator. Creația poetică este caracterizată drept „o poezie de contururi și atitudini ceremoniale, obsedate parcă de teama desprinderii de real. A unui real de tip pictural și grațios, cu tușe vădit expresioniste, cu peisaje decorative stilizate, dar care comunică totuși un sentiment exaltat al libertății, o beție vitală, într-o interpretare personală a raportului dintre tradiție și inovație, în care bucolica rustică e perfect integrată citadinismului anxios.” Volumele reprezentative, ne spune Mircea Popa, rămân *Muzica sferelor*, *Caiet de vacanță*, *Călător prin anotimpuri*. Despre volumul *Cartea lui Bucur* ni se spune că este „o descriere lirică a Bucureștilor, în secvențe și peisaje sentimentale, unde poezia coboară în stradă și devine reportaj versificat.”

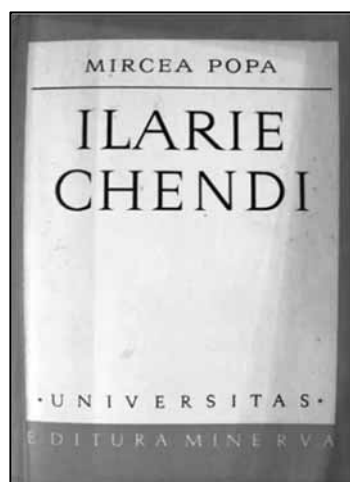
Un larg spațiu este acordat activității de la redacția *Universului literar*, când, în 1941, inițiază rubrica, un fel de „poștă a redacției”, intitulată *Cântece noi* și poartă un viu dialog cu aspiranții la poezie ai tinerei generații. Mircea

Popa spune că îndrumările, observațiile, comentarea și expunerea principiilor despre înnoirile artei poetice pot constitui „o modernă școală de literatură”, un ghid estetic ce merită recuperat prin tipărire separată într-un volum. Poetul brașovean pornit în căutarea tinerilor cu talent literar a reușit să pună în valoare câțiva poeți tineri regăsiți nu numai în paginile *Universului literar* ci și în alte reviste ale timpului, devenind cu timpul repere poetice autentice. Se pare că o acribie asemănătoare, dublată de exigență și perseverență puse în găsirea noilor talente a manifestat peste timp și Geo Dumitrescu prin rubrica *Atelier literar* susținută ani de-a rândul la revista *Luceafărul*. Desigur, este vorba despre înalta prețuire și responsabilitate față de actul creator în genere și iubirea fără margini față de poezie.

O întreprindere temerară face prefata-torul ediției despre perioada „social-democratică” a poetului Ștefan Baciuc, mai puțin cercetată și comentată de voci critice autorizate. Singura sursă lăsată chiar de „poetul pribeag” este volumul *Praful de pe tobă*, nostalgice evocări ale legăturii cu „principalii pionieri ai vechii social-democrației românești Constantin Titel-Petrescu și Ion Pas”. Prestația în paginile ziarului socialist *Libertatea* pune în evidență promovarea „ideilor proletare ale autorului” și adoptarea „limbajului muncitoresc la modă”. Publicistica lui Ștefan Baciuc din această perioadă nu face excepție de la respectarea acestei „limbi de lemn” așa încât autorul articolelor publicate în *Libertatea* între 1944 – 1946 scrie „de pe pozițiile unui viitor activist de partid”. Aici Mircea Popa e necruțător și se întreabă când a fost sincer scriitorul. Când scria la comandă sau când și-a redactat memoriile din exil? El nu sesizează nici un „anume regret necesar”. Fapt e că poetul n-a mers pe calea îndoctrinării comuniste și a ales în cele din urmă să rămână în Vest. Totuși, Mircea Popa nu conținește să înfiereze o atitudine reprobabilă a actualității de reevaluare a literaturii sub comunism: „Criticii și istoricii literari care s-au ocupat de literatura sub comunism au ignorat cu toții și aspectul contribuției presei social-democrate la introducerea și consolidarea clișeelelor poeziei proletcultiste”. Într-un scurt capitol, oarecum

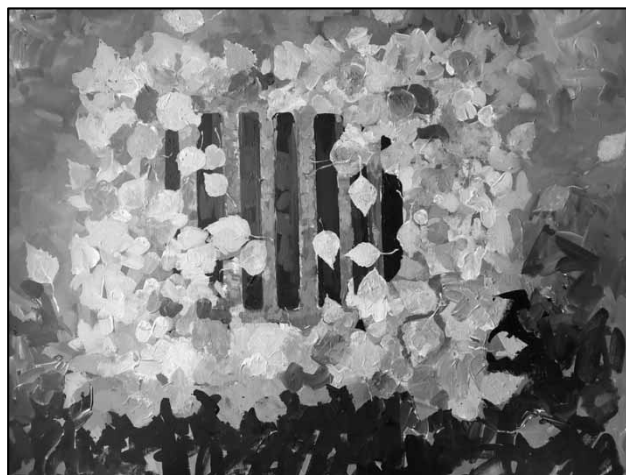
compensativ, din cartea mărturisirilor *Praful de pe tobă* (căci numai praful a mai rămas de pe toba bulversărilor epocii), istoricul clujean încheagă portretul lui Ștefan Baciuc ca umorist. Participările și colaborările la reviste literare de profil precum *Păcală*, *Gluma* sau *Veselia* sunt semnalate alături de cronicile de teatru inserate în gazete cu scopul de a oferi o imagine concludentă, diversificată a preocupărilor poetului pornit din Brașov să cucerească lumea literaturii. Căci avea un adevărat cult al scrisului și al scriitorului în genere. Alcătuiuse încă din anii tinereții un *Album cu autografe* în care erau adunate semnăturile scriitorilor cu care a venit în contact.

Poezia din exil a lui Ștefan Baciuc e plină de „subiecte românești”. Poetul din Hawaii recompune mental lumea bucureșteană și brașoveană a tinereților sale în ritmuri și rime de o caldă nostalgie a evocărilor. Poartă cu sine prin lume destinul pribeagului. Exotismul peisajului hawaiian se îmbină cu taina colindelor de acasă și cu simțirea curat românească a celui refugiat în patria cuvântului. „Somn dens sub palmier/ ecou venit de departe” sunt însemnele biografice bidimensionale ale unui imagism elegiac topit în sentimentalism magic. Solilocvii ale brașoveanului

itinerant, ale celui etern pribeag: „Exil – e când în Guatemala/ vezi pe-nserat un prieten din Galați...” Interferența celor două lumi apare vădit exprimată în volumul *Praful de pe tobă* în secvențe de „Mozaic românesc la Honolulu” precum *Un brașovean în arhipelagul Sandwich-Hawaii* sau în placheta de versuri *Palmierii de pe dealul Melcilor*. Lumea românească pulsează în toate cărțile profesorului de literatură hispano-americană de la Universitatea din Honolulu- Hawaii, ceea ce evidențiază mai cu seamă calitatea de memorialist, apreciată în mod deosebit de Mircea Popa în prefața volumului, „încât – scrie criticul clujean – noi socotim că memorialistul Baciuc depășește întrucâtva calitatea poeziei pe care o practică în acest răstimp”. Cu toate eforturile făcute de a scoate reviste în limba română acolo, departe de cultura în care s-a format și a trăit un timp, în ciuda dorinței de a promova literatura română peste hotare prin traduceri și recenzii, el dialoghează și se măsoară cu reperele tinereții de acasă. Știe că locul lui este în poezia română și argumentele istoricului literar Mircea Popa merg chiar în această direcție spre necesară integrare.

Un impresionant dosar critic alcătuit de poet însoțește opera poetică și textele originale (scrisori, studii, evocări, medalioane literare) cărora li se adaugă articole din presa străină în limbile engleză, spaniolă și portugheză, în stare să ateste audiența poetului român în cercurile culturale hispano-americane în care și-a trăit ultimii ani ai vieții, departe de România.

Perfect frame

„Crăișorul Apusenilor” – făuritor de istorie națională

Zenovie CÂRLUGEA

Recenta lucrare a cunoscutului istoric și critic literar clujean MIRCEA POPA (n. 29 ianuarie 2022, Lazuri de Beiuș, Bihor), *Avram Iancu – făuritor de istorie națională*, culegere de articole și studii, ilustrează un proiect editorial evocând 150 de ani de la trecerea în Eternitate a acestui „sfânt al neamului”, apărut sub egida Institutului de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române, Centrului de Studii Transilvane, Fundației „Transilvania Leaders” și Societății Cultural-Patriotice „Avram Iancu” din România.

Preocuparea autorului, diriguitor al „Astrei clujene” (ajunsă în al XVIII-lea an de apariție, numărul din urmă, 3-4/2022, cinstind „figura cea mai luminoasă a istoriei noastre naționale”) de a se apleca, preponderent și deosebit de atent, asupra tradițiilor cultural-istorice ale Ardealului (și nu numai) s-a materializat în peste 80 de volume, la care se alătură zecile de lucrări colective și edițiile îngrijite și prefăcute din scriitori, istorici și oameni de cultură români din generații mai vechi sau mai noi.

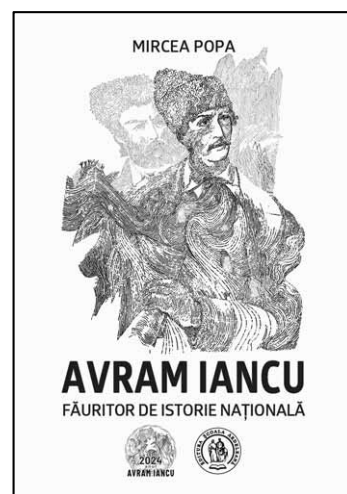
În primăvara lui 2022, cu prilejul celei de-a 42-a ediții a Festivalului „Lucian Blaga” de la Sebeș-Alba, al cărui veteran este, dl Mircea Popa s-a îngrijit de editarea dramei istorice *Avram Iancu* (1934) de Lucian Blaga, considerată drept „o capodoperă”, adăugându-i atât o prefăcută lămuritoare din toate punctele de vedere, cât și un „dosar” de referințe critice, dimpreună cu un corp de note și lămuriri.

Recenta lucrare dedicată celui pe care autorul îl numește, în consonanță cu o tradiție de mai bine de un secol și jumătate, „făuritor de istorie națională”, este una necesară și chiar de mare actualitate, în contextul european și geo-strategic de azi, foarte complicat și amenințând cu tot felul de „crize” și, mai ales, cu pierderea unor bogate tradiții cultural-

istorice exprimând pecetea identitară a spiritului românesc.

Iată de ce figura marelui Crăișor al Apusenilor (n. 1824, Vidra de Sus – d. 10 septembrie 1872), retras într-o efigie de legendă, trebuie adusă în actualitate nu cu pitorescul unei reculturalizări, ci cu resurecția unui spirit care s-a confundat cu destinul unui popor, întreg îngenunchat de secole întregi de o istorie vitregă, dând până la urmă cu piciorul, prin curajosul act al Unirii de la 1918, tiraniei, asupririi, supliciilor îndurate, lipsei de drepturi și libertăți.

„Nu cu argumente filosofice și umanitare se pot convinge tiranii, ci doar cu lancea lui Horia”, ajunsese la concluzie și Avram Iancu, iar pentru aceasta el trebuia să se facă vârful de lance al poporului asuprit. În Duminica Tomii, a lui 1848, Iancu a venit la adunarea de la Blaj în fruntea a 2000 de moți, prezența sa dând adunării „măreția de sărbătoare și de luptă”. Întors acasă, în Apusenii săi, i-a îndemnat pe săteni să nu mai plătească dări, nici să mai dea provizii pentru armata ungurească, căci, după cum îi comunica unui șpan cameral venit la Vidra, „Românul nu cerșește libertatea de la unguri, națiunea română e destul de tare ca să-și câștige libertatea luptând.” Un îndemn mult mai explicit îl face la a doua venire a sa la Blaj, unde, pe Câmpia Libertății, a vorbit mulțimii despre „tărie” și „demnitate”, despre faptul că „suntem mulți și tari, că Dumnezeu e cu noi”, că în văzul popoarelor Europei „noi ne luptăm pentru libertatea noastră asuprită de-a

veacurilor nedreptate.” La 21 septembrie 1848, Avram Iancu, în fruntea a 6.000 de moți înarmați, a participat la a treia Adunare Națională de la Blaj, care a ținut 8 zile. Erau prezenți acolo cca 60.000 de români din toata Transilvania.

Astfel, Iancu și-a alcătuit o oaste după model roman, organizând munții Apuseni precum o cetate, un teritoriu autonom, din punct de vedere administrativ, civil și militar. El a devenit astfel conducătorul incontestabil al poporului, unanim recunoscut și sporindu-i prestigiul, ca lui Horia, într-o faimă legendară. Era „regele munților”, cum îl numește învățatul Aron Densușianu, cu prilejul vizitei făcute în 1865 la Abrud.

În atitudinea sa față de Curtea Vieneză și după cum s-a comportat în revoluție, Iancu (precum și prefectii lui) se dovedise un om „demn și absolut remarcabil” (așa îl caracteriza, în rapoartele înaintate, căpitanul austriac Gratze, care l-a însoțit în mai toate bătăliile purtate, conducând „în mod desăvârșit” operațiile militare). Iancu era, se preciza, pentru menținerea monarhiei, dar și pentru „egala îndreptățire a națiunii sale.” La 5 noiembrie 1848, Iancu se afla în fruntea a peste 20.000 de luptători români, mai toți neînarmați, organizându-i în batalioane, companii, plutoane, pregătindu-se pentru înfruntarea dușmanului care avanposturile moților dinspre Aiud.

Poetul și publicistul Octavian Goga evoca, mai ales în discursuri, firea tenace a luptătorului vizionar, văzând în acesta „o perfectă iradiere organică” venită de la Horia, revoluționarul țaran tras pe roată la 1784, dar spiritul căruia nu dispăruse, dimpotrivă, se reîntrupase într-un luptător cu pregătire în chestiuni juridice, capabil a face „o operă de educație națională”, prin gura căruia „cere cuvânt poporul însuși”.

„Avram Iancu – scrie autorul – trebuie văzut ca un vizionar. El a fost creatorul statului român național la 1848, eliberând Munții Apuseni de încercarea maghiarilor de a-i cuprinde și instituind acolo o primă conducere românească, un colț de țară rămas sub ascultarea lui.” Era o primă conducere autonomă, de la Mihai Viteazul încoace, o încercare de a statua acolo în munții Apuseni

un stat de drept. Se trecuse la administrarea satelor după model roman (statuarea îndatoririlor fiscale, scaunele de judecată).

La 19 octombrie 1848, Iancu se afla în fruntea Legiunii *Auraria Gemina*, cerând „înarmarea poporului sau gardă națională spre apărarea țării în lăuntru și din afară”. El va participa la operațiunile militare austriece (pe direcția generală Teiuș-Cluj), alături de armata austriacă, la care s-au adăugat vreo 30.000 combatanți români.

Dar, nici după înfrângerea revoluției maghiare la Șiria, lângă Arad (unde au fost executați cei 13 generali maghiari din armata lui Kossuth), împăratul de la Viena (căruia îi salvase tronul, prin victoriile zdrobitoare împotriva ungurilor) nu i-a înțeles demersurile, iar Iancu își redacta testamentul, indignat de „trădarea împăratului”, de la care refuzase o medalie pentru merite (nu pentru asta luptase!), și precizând că „unicul dor al vieții mele este să-mi văd nația fericită”. A rămas credincios moților și idealurilor revoluționare pașoptiste (deviza lui era „Suntem una cu poporul”), spunând că lupta trebuie dusă înainte până la victoria deplină a națiunii române din Transilvania (impresionați au rămas și mesagerii revoluției muntene, N. Bălcescu și Al. Golescu-Arăpilă, care l-au vizitat în munți, „pe acele piscuri uriașe, găsind o naționalitate și o viață românească înfocată și puternică”, cum scria primul, oaspeții interesați fiind de măsurile organizatorice.

La 1867, în urma dualismului austro-ungar, Ardealul trece sub stăpânirea maghiarilor naționaliști fanatici. Avram Iancu trăia, în munți, însingurându-se într-o amară deznădejde, după ce cu demnitate refuzase decorația Împăratului, pe care o primiseră până și caporalii. Dar când vine să viziteze Ardealul, Iancu ar fi dorit să-i vorbească Împăratului, dar aghiotanții acestuia nu-i permit apropierea de monarhul căruia ar fi vrut să-i amintească de promisiunile făcute pentru națiunea română majoritară. Foarte bine a prins această stare de fapt și de suflet Lucian Blaga în drama *Avram Iancu*, eroul moților, dezamăgit și având conștiința trădării împărătești, ajungând, în singurătatea-i asumată, doar o „umbră palidă” a celui de odinioară, un rătăcitor cântăreț din

fluier, slăbit, ars de dor, cu mințile pierdute (faza a III-a)...

Dincolo, însă, de evocarea sumară a faptelor istorice privind revoluția de la 1848-49 și implicarea lui Iancu până la sacrificiu, dl Mircea Popa atinge în materialul care deschide lucrarea, *Între literatură și istorie. Cultul lui Avram Iancu*, datele importante, istoricul și criticul literar fiind mult mai interesat de felul în care personalitatea eroului din Apuseni a fost receptată de generațiile următoare, până în actualitate, când „simbolul Iancu e mai actual ca oricând”, tocmai pentru că „lumea în care trăim a devenit tot mai dușmană omului, după cum aceasta contribuie substanțial la degradarea solului, la asaltul geo-climatic, la apariția unor zone cu risc de deșertificare, la moartea și dispariția unor specii.”

„Prin cultul lui Avram Iancu, care e slujit cu credință și abnegație de mii de oameni, aceste amenințări pot fi amânate, dacă nu oprite definitiv [...], toți cei care îl iubesc și-l venerază pe Avram Iancu se luptă încă pentru păstrarea demnității omenesci, ființei naționale și a dragostei de țară și neam.”

Nedorind nimic pentru el, ci doar pentru națiune (și-a lăsat prin testament întreaga avere națiunii, gestul său fiind urmat la scurt timp de doi prefecți ai lui, Axente și Balint), Avram Iancu a ajutat astfel la înființarea ASTREI, numele lui, fiind, după cum scria la 1880, un conducător al acestei Asociațiuni..., Iosif Vulcan, „un program, programul națiunii române de dincoace de Carpați, un drapel sub care se vor aduna cu adevărat zel de sacrificiu toți românii adevărați, un cult național la care se vor închina cu stimă, iubire și pietate toate generațiile viitoare.” Mai mult chiar, „Iancu e o adevărată epocă în istoria națională: geniul lui a dat o altă direcțiune acestei istorii...”

Deși s-a încercat ridicarea unei statui la Cluj, locul acesteia fiind sfințit încă din 1924, cu prilejul Centenarului, în prezența Suveranilor Unirii, aceasta va fi realizată mult mai târziu, în 1993, prin implicarea Asociațiunii culturale „Avram Iancu”, în vreme ce la Tg.-Mureș încă din 1930 fusese dedicată eroului o statuie ecvestră...

Bine structurată pe două mari coordonate, *evocare literară și cercetare istorică*,

recenta culegere de articole și studii a dlui Mircea Popa ne reamintește, cu o prețuire cultică și vibrantă admirație, că „figura emblematică a lui Avram Iancu” a fost de-a lungul vremurilor un „far călăuzitor” pentru națiunea română din Ardealul aflat sub stăpânire străină austriacă, ca principat, mai apoi sub cea maghiară de o sălbăcie inimaginabilă. A se vedea Proclamația-ultimatum a lui Kossuth (cel care în 1848 proclama Ungaria independentă și hotărâse anexarea Transilvaniei la noul stat maghiar, ceea ce a dus la ajutorul cerut armatei țariste de către Curtea de la Viena, înfrângându-i pe unguri) către poporul valah din 10 octombrie 1848 privind amenințările și dispozițiile de execuție fără milă la adresa „gunoiului ingrat care se răscoală” (mii de țărani protestatari și-au pierdut proprietățile și au fost uciși, un adevărat genocid). În numele acesteia vor acționa cu cruzime și bestialitate ungurii și săcuii din regimentele grănicerești, iar generalul Józef Bem, – comandantul armatei revoluționare maghiare de la 1848, omul lui Kossuth, cuceritorul Clujului, Brașovului și Sibiului, dar nu și al Alba Iuliei – va fi înfrânt până la urmă de trupele aliate ruso-austriece, mai întâi la Albești-Sighișoara la 31 iulie 1849, apoi definitiv la Șiria lângă Arad, la 13 august 1849, unde au fost executați cei 13 generali unguri acuzați de „înaltă trădare”. Însuși generalul, fugăr în Imperiul Otoman, se va converti la islamism ca Amurat Pașa, guvernator de Alep, și va muri în 1850. Genocidul antiromânesc al acestui criminal va reedita, de fapt, acțiunea Generalul Bukow, care a distrus cu tunurile peste 150 de biserici și mănăstiri ortodoxe, urmată de persecuții, amendări, judecăți, execuții, confiscări.

Într-un prim capitol, *Avram Iancu – ipostazele unui erou* (pp. 33-158), istoricul și criticul literar Mircea Popa pune în evidență contribuția unei întregi literaturi în care figura Crăișorului-erou din Apuseni este oglindită, începând cu romanul neterminat *Geniu pustiu* al lui Eminescu, scris pe la vârsta de 18-19 ani, în care Toma Nour întruchipează duhul „perturbator” al epocii care, revenit în satul natal să-și revadă tatăl bolnav, se alătură moșilor răsculați, un prieten al lui, viteazul Ion,

ajuns în tabăra lui Iancu, va fi rănit de moarte. Topografic, romanul are drept centru de desfășurare Clujul cu represalii și spânzurări de revoluționari români și persoane bănuite de complicitate, după precizarea lui Perpessicius, care vede în caietul-manuscris al lui Toma Nour un adevărat „jurnal al revoluției” cu scenele sângeroase din munți, unde în fruntea moșilor se afla „Împăratul codrilor bătrâni”. Se știe cât zel publicistic a manifestat Eminescu față de situația românilor din Ardealul oprimat și supus maghiarizării, pentru articolele sale vizionare și de aspră critică la adresa dualismului, din 1871, fiind citat de procurorul

statului maghiar într-un proces de presă. Apoi, în creația literară, figuri istorice ca Horia, „Prometeul înălțuit”, sau Avram Iancu (într-o însemnare de manuscris avem menționată triada martirică a Ardealului, „Doja, Horia și Iancu”) l-au preocupat pe poetul vizionar romantic cu îndepărtate origini

ardelene – în general, față de ardeleni, Eminescu avea un simț de prețuire aparte. În acest sens un personaj cu „rol profetic” ca Toma Nour (care, în final, va ajunge în eternele „ghețuri siberiene” vegheate de steaua polară, cu gândul la pierduta lui Poesis, iubita actriță, tip de frumusețe ideală, „sacrosanctă”), investit „cu un mesaj pe care el încearcă, în ciuda condițiilor vitrege, să-l împlinească”, va ajunge „purtătorul lui de cuvânt în dorința afirmării nevoii de a iubi libertatea și sacrificiul pentru prosperitate și progres”, „simbol al luptei pentru libertate și sacrificiu pentru neam și țară, al credinței în renaștere și în victoria finală”... (Mihai Eminescu – «arheul libertății», pp. 35-60).

Nu mai puțin important este eseu despre drama istorică *Avram Iancu* (1934) de Lucian Blaga, documentarea poetului-dramaturg având la bază monografia istoricului clujean Silviu Dragomir, cea mai prestigioasă lucrare

de acest fel, reconstituind, riguros, pe baze documentare nu numai biografia, dar evocând situația principatului atât sub noua stăpânire a Curții de la Viena, cât mai ales în condițiile asupririi maghiare, relațiile tânărului prefect Iancu cu ideologii S. Bărnuțiu, Gh. Barițiu, Al. Papiu-Ilarian, cu liderii munteni Bălcescu și Golescu-Arăpila, cu revoluționarii maghiari, liderii insurecționali absolutiști și xenofobi Kossuth, Kemény Farcas, Hatvani, Vasvári, Bem, cu austriecii și Curtea de la Viena, recte Împăratul Franz Iosef care nu și-a ținut cuvântul, inclusiv urmările revoluției când s-a văzut clar cum „Curtea vieneză a rămas dependentă de forța economică a nemeșimii, care a fost tot timpul în calcul, năruind însuflețirea românească în credința «bunului împărat»” (*Românii din Transilvania și împăratul*)...

Urmărind simbolul „păsării fără somn”, în eseu său dl Mircea Popa comentează drama lui Blaga având în vedere întregul complex de împrejurări și atmosfera vremii în care acesta își asumă un destin istoric, având în vedere și locul piesei în dramaturgia blagiană, punerea ei în scenă în 1935, mai întâi la București, apoi la Cluj, dar și la Sibiu, Alba Iulia, Blaj, Timișoara, Cernăuți, reprezentațiile constituind „un adevărat eveniment pentru literatura dramatică” (C. Albu). Vizionar, profet, lucid, intransigent, om dintr-o bucată granitică, Iancu veghează ca o „pasăre fără somn” asupra destinului națiunii române, refuzând planurile împăciuitoare, șiretlicurile diplomatice, nede-zarmând și luându-și toată răspunderea, hotărât să meargă „până la capătul drumului”, cum declara însuși locotenentului Gratze. Împiedicarea de către aghiotanți de a avea o ultimă întâlnire cu Împăratul (care era, desigur, una de reproș), în general „deturnarea realității” sunt aspecte care îl mâhnesc cumplit, eroul fiind unul din personajele cele mai reușite, pe deplin conturate, din întreaga dramaturgie blagiană, „sub aspect scenic și ideatic, atât eroul, cât și omul Iancu ieșind cât se poate de câștigați din acest demers cu tot tragismul din final, când omul Iancu se regăsește în fața destinului, înconjurat de prieteni și de cei care l-au iubit și prețuit (Tatăl, Erji, popa Păcală), într-un fel de apus aureolat de solidaritatea profundă a neamului.” Deplasările sale prin țară, în trei

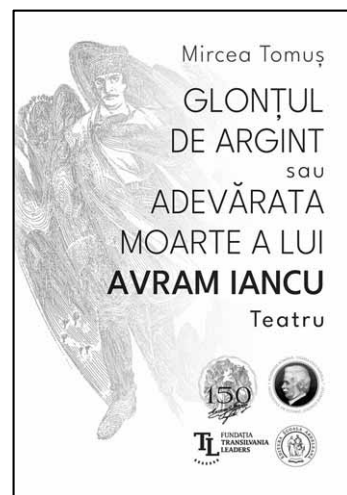
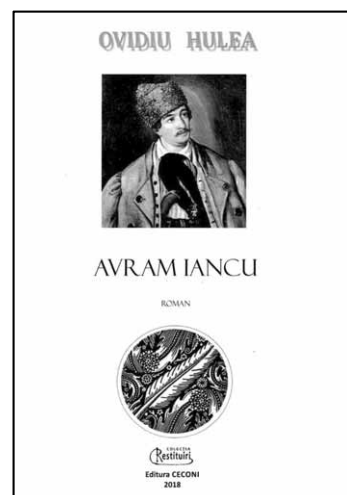
rânduri la (bunăoară la adunările de la Blaj, la Tg.-Mureș, la Comitetul Național de la Sibiu, în diferite locuri etc.), dialogurile purtate cu o firească circumspecție (v. „cazul Dragoș”, absolvent de Drept la Oradea și deputat bihorean real, sacrificat de Kossuth pe altarul diversiunii, care se dăduse trimisul Parlamentului de la Pesta etc.), promisiunile ținute făcute austrieilor de a nu se implica în conflictul dintre austro-ruși și maghiari, dorința, obstrucționată de aghiotanți imperiali și gardiști maghiari, de a avea o ultimă întâlnire „lămuritoare” cu Împăratul care va face pace cu adversarii lui de la 1848 „lăsând neschimbată situația moților, a românilor în general”, în fine retragerea amară eroului în efigia unei singurătăți, dispărând în codrii Apusenilor spunând că vrea să se facă din nou pasăre (pe diplomatul Titulescu, președinte al Ligii Națiunilor de la Geneva, cu care poetul colaborase, pe vremea procesului „optanților” fiind în serviciul diplomatic la Berna, apoi la Viena, îl tulbura acest simbol al „păsării fără somn”!), precum și o anumită atmosferă mitomagică a substratului arhetipal, de fabulos popular (prezența stranie și misterioasă a Babei sau a Mumei-Pădurii, zeița protectoare a moților, „Pasărea fără somn”/ „Pasărea sfântă” veghind la împlinirea destinului neamului), precum și multe alte elemente de concepție artistică și construcție dramatică – toate acestea fac din „Avram Iancu” o adevărată capodoperă. Însuși autorul preciza că, țesută pe evenimentele petrecute în anul de răscruce 1848, dar și mai târziu, a încercat în opera sa „să ridic subiectul dincolo de contingentele istorice și să adâncesc perspectivele, pentru ca să dau, într-un cadru aproape de legendă și mit, tragedia umană a unui conducător și, dacă nu se pare prea pretențios, a unui neam.” În acest fel drama lui Blaga, scrisă într-un Prolog și trei Faze, dintre care fiecare în trei Tablouri, este „istorie înălțată la potență mitică, realitate crescută dincolo de sine însăși”, intuind exact, cum se exprimă criticul, „sufletul ardelenesc predispus spre jertfă”, ridicându-l „pe piedestalul unei construcții trainice, cu fond metafizic și mitologic adânc”... Piesa lui Blaga a fost recompensată cu marele premiu Hamangiu de 100.000 lei, „confirmându-se astfel că

momentul Blaga în dramaturgia românească a fost la aceeași înălțime cu poezia lui.”

Pe lângă evocarea Crăișorului Iancu în opera lui Eminescu și Blaga, criticul urmărește și alte realizări, precum romanul *Avram Iancu. Regele Carpaților* (1891) al lui *Ioan Pop-Florian*, poemul dramatic versificat *Craiul munților* (1935-1936) al lui *Alexandru Ceușianu*, romanul postum *Avram Iancu* (editat abia în 2018) al profesorului *Ovidiu Hulea*, trilogia dramatică *Glonțul de argint sau adevărata moarte a lui Avram Iancu* („Drăguțul de rege”, „Jocul

măștilor” și piesa tutelară, 2022) a istoricului și criticului literar *Mircea Tomuș*, autorul romanului ciclic *Aripile demonului* (stăruind asupra problematicei româno-maghiare, care l-a marcat biografic), în fine poezia lui *Teofil Răchițeanu*, acel „Orfeu al Apusenilor”, autor al volumului *Patimile după Iancu*, marcat de un duh al montanității și de fantasmaticile viziuni mito-folclorice și istorice, într-o poezie înprospătând „cu rouă de Răchițele” literatura română. Desigur, criticul nu uită creația populară, în care se oglindește, cu fervoare și pasiune dolică, spiritul lui *Avram Iancu* (*Avram Iancu în conștiința populară*).

Am aminti în acest sens atâtea culegeri de folclor, de la cea din 1900 întocmită de Simeon Florea Marian (*Poesii populare despre Avram Iancu*), până la mai recenta culegere realizată de poetul Ion Mărgineanu, coord., *Iancule, soare trudit* (1992).

În ceea ce privește secțiunea a doua a cărții, *Avram Iancu pe arena istoriei* (pp. 159-276), criticul prezintă, - între alte articole privind „casa lui Avram Iancu de la Cluj”, legătura cu Blajul, ipostaza de tribun și aspecte privind familia, festivitățile de la sărbătorirea primului centenar, din 1924, ca un „elogiu al întregii țări pentru faptele lui memorabile” etc. – în principal trei momente ale evocării biografice, cea dintâi fiind aceea, sub egida ASTRA, a lui Amos Frâncu ori Iosif Sterca-Șuluțiu, „Biografia lui Avram Iancu” (Sibiu, 1897), după care moțul abrudean Al. Ciura, prozator și gazetar, un emul al lui Agârbiceanu, scrie câteva broșuri, între care una „Avram Iancu” (1922), alta „Moții” (1923), realizând una dintre „cele dintâi schițe de portret” și „evocări documentare” despre întâmplările din anii 1848-1849 din munți, Craiul Apusenilor fiind prezentat cu măreție și demnitate, dar și cu forță vizionară și realism tragic. Mai sunt de amintit și evocările biografice semnate de Gh. Barițiu, Gh. Bogdan-Duică, ori T. V. Păcățianu, într-o vreme în care literatura făcuse din Eroul Moților o temă literară frecventată de Iosif Vulcan, Lazăr P. Petrini, Al. M. Marienescu, O. Goga, Ioan Pop-Florantin, Emil Isac, Ioan Georgescu, Teodor Murășanu, N. Buta, Coșbuc, Slavici, Agârbiceanu, Domokoș-Haraga Balász, Rebreanu, Cotruș, iar în epoca postbelică: Al. Voitin, Paul Everac, Mircea Micu, Stelian Vasilescu, Vlaicu Bârna, Dominic Stanca, Ștefan Nedelcu, Vitalie Munteanu, Vasile Copilu-Cheatră, Vasile Sălăgean („Rodeo”), Ion Horea, Ion Brad, Ioan Alexandru, Mircea Vaida, Mihai Beniuc, Ana Blandiana, Teofil Răchițeanu ș.a.

Al doilea moment de seamă în valorificarea monografică a lui Avram Iancu îl constituie lucrarea lui Silviu Dragomir (din 1924, reeditată în 1965, la trei ai de la moartea sa, în închisoarea de la Sighet), monografie considerată a fi cea mai fundamentată documentar, scrisă *sine ira et studio*, cu conștiința unui istoric care se respectă, evocând istoria neamului așa cum s-a scris ea, cu suferințe și mult sânge, și nu cum o vor alții. O monografie văzută ca „rezultatul unei conștiințe istorice oneste și perfect

cunoscătoare a faptelor istorice expuse”, „ajustată” apoi ideologic, în regimul comunist, chiar de angajați ai Institutului de Istorie din Cluj, precum Jordaky și Cheresteșiu, „care au ținut sub control orice document e ieșea în public”, desigur compromițătoare și destul de lămuritoare pentru relația românilor cu statul maghiar (deși una din prevederile Tratatului de la Trianon privea „obligația statului maghiar de a restitui documentele referitoare la Transilvania” Statului român. Dar au venit apoi anii Diktatului de la Viena, iar după război „s-au găsit mereu metode de a bloca spunerea cu gura deschisă a întregului adevăr”. Cu atât mai mult monografia lui Silviu Dragomir dedicată revoluției și etapelor vieții și activității liderului Avram Iancu rămâne o „restituire monografică” importantă, o reeditare mai recentă fiind realizată de Ioan Bolovan și Sorin Șipoș, cu o Prefață de acad. Ioan-Aurel Pop și o recomandare a lui Liviu Maior, Avram Iancu în panteonul românesc. În finalul studiului dedicat dramei lui Silviu Dragomir, dl Mircea Popa citează din Prefața semnată de președintele Academiei Române: „Avram Iancu rămâne pentru români și europeni un model de om de acțiune îndreptată spre emancipare, spre libertate, unitate și frăție. El a intrat de mult în istorie, în legendă și în folclor, încât mulți aud și acum «de dealul Feleacului» cum «trec carele Iancului». Și în memoria noastră colectivă această prezență a carelor Iancului este semnul cel distinct că Istoria trăiește mereu vie prin chipul de erou neînving al Crăișorului Munților.”

„Adevărata istorie a unui erou”, însă, o va scrie, din punct de vedere tematic nu cronologic, istoricul Gelu Neamțu, *Avram Iancu – mit, realitate, simbol* (2012), un cercetător specializat în perioada modernă a istoriei noastre, cu predilecție specială pentru evenimentele revoluționare de la 1848. Continuând munca lui Silviu Dragomir și Ioan Lupaș, Gelu Neamțu (fost coleg de facultate cu dl Mircea Popa) este autorul unor lucrări temeinice privind sejurul clujean al vidreanului Avram Iancu, fost cancelarist la Tg.-Mureș, urmărit în 1848, după crimele de la Mihalț, de autoritățile maghiare pentru a fi „prins, suprimat sau cel puțin neutralizat”, soarta

ingrată a românilor din Transilvania, ținută secole de-a rândul în condiția ingrată de iobagi, fără cultură și viață politică națională, supuși unei ofensatoare politici de maghiarizare în anii dualismului, procesul memorandiștilor cu precursorii cunoscuți, genocidul anti-românesc din Transilvania anilor 1848-1849 etc. etc.

Fixând locul lui Avram Iancu în conștiința posterității, criticul și istoricul literar Mircea Popa scrie cu aceeași vibrantă convingere de ordin istoric, ca foarte atent

valorificator al tradițiilor noastre cultural-istorice ilustrând o fibră de bun patriot: „Numele lui Iancu simbolizează destinul implacabil al istoriei, dar și biruința asupra vremurilor grele. E destinul unui neam trădat, împilat, mințit, dar care stă cu fruntea sus în fața viitorului, convins fiind că dreptatea nu pierе niciodată. De aceea, Avram Iancu este motivul luminos prin care istoria noastră își depășește infirmitățile, intrând pe marea poartă a consacrării.”

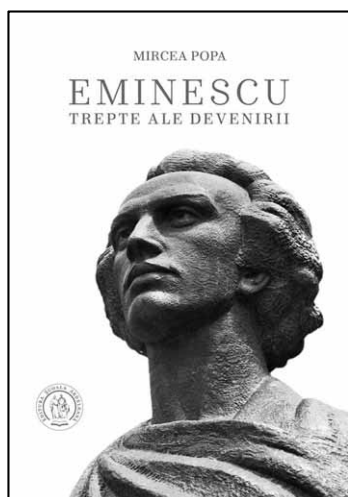
Moment II

Ideea Eminescu

Menuț MAXIMINIAN

Universitarul, istoricul și criticul literar Mircea Popa aniversează 85 de ani. Cu toate acestea declară că se simte viguros și tânăr! Și nu putem să îl contrazicem, mai ales urmărindu-i activitatea foarte bogată, atât prin apariția unor studii în reviste, a editării de noi cărți, cât și prin conferințele ce le susține în întreaga țară.

La ceas de sărbătoare, Editura Școala Ardeleană a scos volumul *Eminescu, trepte ale devenirii*, o amplă cercetare a universitarului clujean. În cele opt capitole ce însumează

aproape 600 de pagini acesta aduce un elogiu poetului Mihai Eminescu declarând că „poporul român trăiește de multă vreme cu Eminescu și prin Eminescu... Pururi tânăr, înveșmântat în mantia sa de Hyperion astral, Eminescu rămâne unul dintre zeii nemuritori ai

poeziei fără vârstă dintotdeauna, atingând cu aripile sale stelare Eternitatea”. Mircea Popa așază pe coperta IV gândurile poetului despre patrie și popor: „ideea unității morale a națiunii noastre e ceea ce ne-a-nșuflețit ca să luăm inițiativa unei serbări în care inima va fi una a priori; în care cugetele se vor unifica – cugetele, doamne a lucrărilor, astfel încât pe viitor lucrările noastre toate să aibă una și aceeași țință, astfel că Unificarea direcțiunii noastre spirituale să urzească de pe-acum unitatea destinelor noastre. Să facem ca o cugetare, una singură, să treacă prin toate faptele, să pătrundă toată viața noastră națională. Să fim conștiauți de situațiunea noastră față cu lumea, de datoriile către ea și

cătră noi înșine. În trecut ni s-a impus o istorie, în viitor să ne-o facem noi”. Ne amintim că Eminescu a fost inițiatorul primei Serbări a românilor de pretutindeni, care a avut loc la Putna, în 15 august 1871, de altfel și acest aspect e relatat în cartea lui Mircea Popa. Criticul aduce la lumină o scrisoare a lui Mihai Eminescu, un apel trimis studenților în 4 martie 1870, în care este anunțată serbarea de la Putna. Pentru că manifestarea urma să aibă loc într-o zi foarte importantă, Adormirea Maicii Domnului, cităm câteva fraze legate de acest aspect: „Fraților, am proiectat a serba cu toții ziua acelei sante care a conceput în sânul ei vergin tot ceea ce a visat mai mare, tot ce abnegațiunea a legiuit mai nobil, tot ce pune pe om alături de om: Libertatea!... Crist a învins cu litera de aur a adevărului și a iubirei, Ștefan cu spada cea de flăcări a dreptului. Unul a fost libertatea, celălalt apărătorul evanghelului ei... Vom depune deci o urnă de argint pe mormântul lui Ștefan cel Mare, pe pământul creștinului pios al românului mare. Serbarea trebuie să devină și purtătoarea unei idei. Ideea unității morale a națiunii noastre e ceea ce ne-a-nșuflețit ca să luăm inițiativa unei serbări în care inima va fi una a priori, în care cugetele se vor unifica, cugetele doamne a lucrărilor, astfel încât pe viitor lucrările noastre toate să aibă una și aceeași țință, astfel că unificarea direcțiunii noastre spirituale sa urzească de acum unitatea destinelor noastre”. Mihai Eminescu semnează în calitate de secretar, iar președinte al Comitetului este E. Logothetti.

Unul din cele trei motto-uri așezate la începutul volumului este luat din Lucian Blaga, care afirmă: „Există o idee eminescu, iar aceasta s-a zămislit sub zodii românești”. De aici și titlul dat cuvântului înainte, *Ideea Eminescu*, care ne vorbește despre gândurile de la care a pornit Mircea Popa pentru a aduce în fața cititorilor acest studiu amplu, cercetarea

întinzându-se pe zeci de ani. Eminescu este în viziunea criticului spiritul creator constructiv, declarându-l „unul dintre marii poeți ai omenirii, una dintre vocile lirice cele mai profunde și mai sensibile ale umanității”.

Eminescu primește admirația cititorilor încă din timpul vieții și ecouri din partea confrăților, amintind recunoașterea din partea bardului Vasile Alecsandri, care, atunci când criticii spun că a fost depășit de Eminescu, răspunde prin versuri: „E unul care cântă mai dulce decât mine? / Cu-atât mai bine țării, și lui cu-atât mai bine. / Apuce înainte ș-ajungă cât de sus. / La răsăritu-i falnic se-nchină-al meu apus”. Și Alexandru Vlahuță are poezia cu titlul *Lui Eminescu*, iar exemplele pot continua cu versurile dedicate poetului ce revoluționează structurile lirice. Traectoria operei și eul biografic sunt aduse cu minuțiozitate în fața noastră de Mircea Popa, care vorbește despre marele romantic european Eminescu ca primul dintre poeți ce își poartă cititorii „în lumea de fantasmă a propriei sale imaginații, dezvoltând coerent și pe spații extrem de întinse un vis al lumii eterne care nu se termină niciodată și care e alcătuit din mari blocuri ideatice care se suprapun și se întrepătrund, dezvoltând o vastă rețea de teme și viziuni imaginare, o arhitectonică complexă ce structurează de cele mai multe ori sub imperiul visului, al proiecțiilor astrale, al onirismului și al nocturnului”. Primul exemplu este identificat în *Călin, file de poveste*, unde găsim „un tărâm feeric de basm, de o puritate albăstruie, contrastând cu lumea obișnuită a impurului domestic și banal”.

Minuțiozitatea și buna documentare, de o viață Mircea Popa lucrând cu arhivele, duc până la detaliul prezentării unor teme ca într-un puzzle al creației eminesciene: viziunea selenară, identitatea și ambivalența, motivul cavalerului medieval. Și nu putea lipsi dragostea, „una dintre problemele cele mai seducătoare pe care le ridică poezia eminesciană, rod al unei filosofii profunde și personale asupra lumii, este urmărirea mecanismului intim care conduce la stabilirea raportului omului cu lumea, a ființei cu neființa, a eului cu dublul său”. Aplicat pe *Luceafărul*, întâlnim două serii de identități.

Mai întâi ca una posibilă între Luceafăr și Cătălina, alta reală între Cătălin și Cătălina. „Eroii eminescieni comportă trăiri ambigui la granița dintre îngeri și demoni, dintre bărbat și femeie, androginul fiind un alt tip cu precădere eminescian”, spune Mircea Popa. Acesta afirmă că în poeziile eminesciene „mitul și basmul își dau mâna pentru a oferi un decor adecvat sau a furniza anecdotica necesară cu recuzita ei aferentă unor absorbante pasiuni erotice amenințate de destrămare, de interdicția care planează *ab initio* asupra lor”.

Mircea Popa consideră 1883 ca an „al deplinei maturități și împliniri creatoare a poetului, an în care ființa sa începe să treacă încet, încet în legendă și mit și să oblige întreaga suflare care se exprima românește să asculte odată cu el sunetul de corn al eternității”. Apoi, tulburătoare relatarea dintr-o revistă din Budapesta, din iulie 1889, a ultimelor zile ale lui Eminescu, reprodușă în premieră într-o carte de critică și istorie literară de către Mircea Popa.

Sunt dezbătute edițiile dedicate lui Mihai Eminescu, începând cu A. D. Xenopol, Titu Maiorescu, Ilarie Chendi, Nicolae Iorga, nefiind omisă ediția Academiei Române. Contribuția lui Ion Scurtu e considerată ca fiind cea mai vastă și complexă. „Grandiosul și feericul eminescian își dau mâna spre a ne oferi într-un tot organic o față mereu ascunsă și mereu tânără, inepuizabilă a geniului său”, scrie Mircea Popa, considerând că fiecare ediție ne oferă posibilitatea reîntâlnirii cu poetul.

Interesantă este și geografia receptării, care pleacă din Bucovina natală – Eminescu la Cernăuți, apoi în Mica Romă, Blajul, în orașul Marii Uniri, ascultându-i pe Șaguna și pe Cipariu, la *Familia* lui Iosif Vulcan, la Societatea *România Jună* din Viena, la seminariștii din Gherla – sub semnul Junimii, la Societatea *Petru Maior*, în cadrul Astei, Timișoara și enigmaticul frate, militarul, Eminescu în Sălaj. Nici întâlnirea cu Veronica Micle, ce va schimba viața lui Mihai Eminescu, nu putea lipsi dintre temele cărții. Criticul consideră nedrept portretul acid făcut poetei de la Iași, cu rădăcini în Năsăud, și decizia lui Maiorescu de a nu ține cont de dorința lui

Eminescu ca volumul său de versuri să poarte numele Verona, așa cum era pe manuscris. De revăzut corespondența dintre Veronica Micle și Mihai Eminescu, apărută la Polirom în volumul *Dulcea mea Doamnă Eminul meu iubit*. Și, ca o sugestie, de citit și cartea lui Gheorghe Pleș, *Veronica Micle – de la mit spre adevăr* (Editura Napoca Star), scrisă după ani de cercetări ale arhivelor născute și ieșene, a parcurgerii a numeroase monografii dedicate celor doi poeți. În amplul său eseu, Pleș vorbește despre păcatele vieții și firea omenească, concluzionând că „dacă măcar o singură clipă Veronica Micle a adus lumină, bucurie în viața lui Mihai Eminescu și pentru că aura geniului său s-a încrucișat cu aura ei, se cade să cinstim dragostea lor cu o amintire frumoasă”. Aș adăuga aici și legătura cu Bistrița a fratelui poetului, Matei Eminescu, clădirea din Bistrița unde a locuit între anii 1924-1929 găzduind acum Casa colecțiilor și a documentelor de patrimoniu, cu săli speciale pentru manuscrise, dactilograme și cărți care au fost donate Bibliotecii Județene „George Coșbuc” (Eugen Lovinescu, Ion Marin Sadoveanu, Nicolae Manolescu etc.). „Viața noastră e viața spumei”, spunea Mihai Eminescu, cuvinte ce stau scrise la mormântul fratelui poetului, Matei Eminescu. De văzut și volumul *Matei Eminescu la Bistrița*, de George Vasile Rațiu.

Un capitol aparte, plin de piper, este dedicat contestatrilor și denigratorilor poetului național, începând cu eternul rival Macedonski, care declara: „Eminescu nu a fost ridicat decât spre a mă zdrobi pe mine și curentul anti-german reprezentat prin revista *Literatorul*”. Sunt prezentați mai mulți contestatari, Mircea Popa contrazicând pe fiecare cu argumente, inclusiv pe demolatorul actual, cum îl numește criticul pe Lucian Boia.

Nu sunt omise dintre interpretările eminesciene cele semnate de Ioana Em. Petrescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Dumitru Micu, Mihai Cimpoi, Theodor Codreanu, Săluc Horvat, Alex. Ștefănescu. Eu m-aș opri asupra cărții Irinei Petraș, *Eminescu – începutul continuu*. Propunând titluri metaforizante, extrase din creația eminesciană, cărora li se adaugă sintagme adecvate fiecărui subiect, Irina Petraș se alătură teoreticienilor importanți ai diferitelor epoci care vorbesc despre caracteristicile orizontului eminescian. Apar și termeni inventați de Irina Petraș: *romantitate*, *muritudine*, *androgenizare a perspectivei poetice*, *obsesie noomorfică*, *trionticitate*. Readucând în propriul proiect opera lui Mihai Eminescu, Irina Petraș subliniază: „ne aflăm în fața unui spectacol vibrant, deschis, departe de a-și fi epuizat toate semnificațiile”. Observăm la Eminescu asimetria timpurilor romantice, trecutul câștigând în defavoarea viitorului, expansiunea prezentului în varianta sa lăuntrică trecând dincolo de ficțiune. Ca un arc peste timp, la poezii moderni „raza gândului etern își pierde virtuțile terapeutice”.

Mircea Popa propune un studiu amplu, cu valoare documentară incontestabilă, așezându-se în rândul celor mai importante cercetări dedicate lui Mihai Eminescu (Constantin Noica, Tudor Vianu, Nicolae Manolescu, Tudor Arghezi, Ion Caraion, Marcel Moreau, Victor Hugo, Paul Cornea, Nicolae Iorga, Andrei Pleșu, Lucian Blaga, George Călinescu). „Poetul nepereche își etalează filă cu filă mersul istovitor al unui suieș demiurgic de pe urma căruia icoana Stelei ce a murit ni se pare tot mai limpede și mai vie într-o vibrație pulsatilă care îndeamnă la reculegere și la dreaptă cinstire” este concluzia la care ajunge Mircea Popa.

Areopag publicistic transilvănean

Doina MACARIE

Serisă sub forma unei construcții mozaicale, lucrarea *Areopag publicistic. Presa militantă transilvăneană*, semnată de profesorul universitar, critic și istoric literar, Mircea Popa, apărută la Editura Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca, 2019, (340 pagini), se înfățișează cu o veritabilă complexitate, oferind cititorului din zilele noastre detalii sau referințe istorice pentru a stabili conexiuni relevante pentru înțelegerea lumii publicistice, în ansamblul ei.

Așa cum reiese încă din titlu, asistăm la o „adunare” sau la o „punere împreună” a marilor personalități ale istoriei, politicii sau culturii, a specialiștilor de înaltă competență în sfera lor de preocupări, care s-au manifestat pregnant și în publicistica românească, astfel autorul a obținut o remarcabilă îndrăzneală asociativă, cele două mari capitole: *Presă și naționalitate* și *Gazetarii militanți pentru cauza românească* răspunzând cerințelor actuale ale cititorului care dorește o informare documentată și obiectivă.

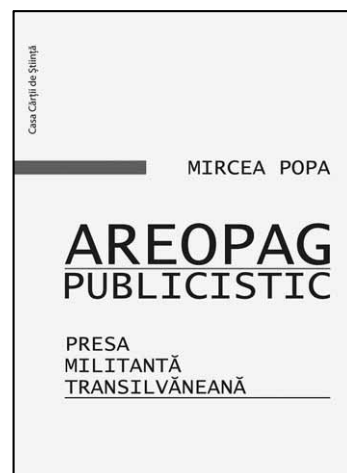
Compoziția cărții demonstrează plurivalența autorului, acuratețea, acribia și atenta observare a fenomenului cultural, istoric și politic românesc, surprins în publicistică. Tehnica modernă a colajului la care apelează Prof. univ. dr. Mircea Popa, prin această asociere de texte, este cea care permite o poziționare în lumea obiectivă, cu viziunea proprie a autorului consemnată la sfârșitul fiecărui text. Astfel, în subcapitolul „Presa și ideea națională” (pp. 7-49), se pune problema ținutului Transilvaniei care a reprezentat o formă de manifestare a ideii de continuitate, „vechea vatră a dacoromânimii” (p. 7), idee justificată prin cele două descălecări: cea a lui Dragoș și cea a lui Radu Vodă.

Deși sunt atinse subiecte aparent diferite, precum „Omagiul Clujului pentru Avram Iancu” (pp. 99-101) sau „Constantin Hagea –

un destin frânt” (pp. 237-243), textele sunt legate printr-un mesaj comun, acela de prețuire a trecutului și se constituie ca dovezi ale unor existențe care au intrat în conștiința publicului larg prin efortul de a evidenția dorința de luptă față de un ideal. Bunăoară, prin demersurile întreprinse de clujeni și prin mediatizarea eforturilor lor în presa vremii de către personalități precum Lucian Blaga, în 1922 (ziarul *Voința*, articolul „Meseria de erou”) sau articolul „Craiul moșilor”, semnat de Ion Agârbiceanu, din 1924, s-a reușit ridicarea statuii închinată „crăișorului munților”, cu toate opreliștile autorităților maghiare.

Nu se pune problema unei epuizări tematicе, în plus, se poate vorbi despre schițarea profilului personalităților evocate în volum: „Traian Vuia – luptător pentru unirea tuturor românilor” (pp. 166-170), „E. Lovinescu și Marea Unire” (pp. 195-201) sau „Ion Agârbiceanu – militantul național și social” (pp. 202-211), titluri cu mare valoare anticipativă, care oferă detalii mai puțin cunoscute, chiar surprinzătoare despre faptele celor menționați.

Caracterul militant al presei este evidențiat și în textul intitulat „Constantin Hagea – un destin frânt”, care amintește de cele două gazete importante din Transilvania scoase de George Barițiu: *Foaie pentru minte, inimă și literatură* și *Gazeta Transilvaniei*, în paginile cărora se insistă asupra luptei pentru emanciparea politică și socială și se menționează prima generație de jurnaliști transilvăneni.

Presa clujeană este socotită de autorul doct drept: „o presă port-drapel, un uriaș rezervor de energii naționale” (p. 237), mai ales după înființarea Universității românești. Astfel, sunt menționate marile nume de gazetari care s-au dovedit oameni de cultură și prozatori sau poeți remarcabili: Lucian Blaga, Gib Mihăiescu, Cezar Petrescu și alte personalități ale literaturii române.

Foarte atenta artă combinatorie care susține edificiul cărții de față articulează o serie de fapte și atitudini, de teme care îi conferă densitatea necesară unui volum remarcabil de publicistică. Temele predilecte ale literaturii, ale istoriografiei sau ale politicii sunt, aici, reluate, redimensionate și restructurate cu o foarte mare diversitate de forme, păstrând o linie comună, astfel încât fiecare subcapitol insistă spre o lectură curioasă. Cu toate că abordează subiecte din mai multe domenii, precum politică, în textul „Alexandru Vaida Voevod – etapele acțiunii politice” (pp. 182-194), lingvistică și publicistică, în subcapitolul intitulat „Sextil Pușcariu – gazetarul și istoricul de presă” (pp. 226-236) sau în textul despre „Aspecte ale presei feministe din România” (pp. 114-124), lucrarea surprinde toate sferele și preocupările oamenilor de presă.

Marea forță de obiectivare se obține prin sursele de documentare minuțios studiate; textele oferă lectorului posibilitatea de a-și crea propria viziune asupra diversității și complexității vieții presei militante transilvănene și se caracterizează prin posibilitatea pătrunderii în trecut și prin rafinamentul de a le actualiza. Astfel, în textul dedicat lui Alexandru Vaida Voevod, primul șef de guvern al „României Mari”, format în gimnaziul german din Bistrița, apoi la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, se remarcă preocupările politice și lupta cu problemele statului dualist și ale

autocrației maghiare, în defavoarea naționalității majoritare. Acestea toate își găsesc ecou în presa vremii. Sunt menționate și inițiativele parlamentare ale lui Vaida Voevod, din calitatea sa de deputat în Parlamentul din Budapesta (pp. 185-186) și efortul pentru păstrarea identității naționale a românilor, pe baza principiului „prin noi înșine”. Politica implementată de Vaida Voevod este considerată de Prof. univ. dr. Mircea Popa de un „viguros pragmatism”, care i-a asigurat acestui luptător rezistența în fața tuturor tensiunilor și a avut un rol fundamental în „mișcarea de eliberare și emancipare socială și politică din Transilvania”, politicianul fiind considerat de autor un „pionier magistral” al politicii din perioada interbelică (p. 194).

Așadar, cartea se pretează unei lecturi atente și de substrat, menită să îi asigure polisemantismul și oferă modalități variate și absolute de a experimenta aspecte ale istoriei prin intermediul presei.

Prin rafinament și forță de expresie, prin transpunerea realității în manieră pragmatic expozitivă, lucrarea de față se constituie drept bază de documentare pentru viitoare monografii și deschide noi posibilități de cercetare asupra personalităților pe care autorul le surprinde în paginile acestui volum.

Având în vedere titlul de profesor emerit la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, obținut de Prof. univ. dr. Mircea Popa, premiile literare, ordinele și medaliile, prestigiul științific, confirmat prin multitudinea de studii și cercetări pe care le realizează de-a lungul timpului, cititorul se găsește în fața unui volum care încununează munca de o viață a unui valoros om de știință, al cărui destin stă sub semnul cercetării și recunoașterii trecutului ca etalon pentru viitor.

Un (ultim?) editor de excepție – Mircea Popa

Tudor NEDELCEA

Editorii și lucrarea lor, edițiile critice, academice devin, din păcate, tot mai rare. Un teoretician în speță, Demostene Russo, a constatat un mare adevăr: „Și e mică răsplata pentru editor convingerea că nopțile lui vegheate vor lumina zilele și vor călăuzi pașii altora, cari vor porni spre descoperirea adevărului, servându-se de opera lui” (D. Russo, *Studii istorice greco-române*, vol. II, București, Fundația Regală pentru Cultură și Artă, 1939, p. 637). România n-a dus lipsă de editori celebri: Paul Zarifopol și Șerban Cioculescu (pentru I. L. Caragiale), N. Cartoian (pentru Petre Ispirescu), Mircea Eliade (pentru B.P. Hasdeu), G. Pienescu (pentru Tudor Arghezi), Dan Simonescu și I. C. Chițimia (pentru *Cărțile populare*), Dan Zamfirescu (pentru *Învățăturile lui Neagoe către fiul său, Teodosie*), N. Gheran (pentru Liviu Rebreanu) etc.

Remarc două momente esențiale în istoria culturii române: editarea integrală a *Bibliei* de la București din 1688, la care și-au adus contribuția „ai noștri oameni ai locului”: Radu și Șerban Greceanu, Spătaru Milescu, Teodosie Vestemeanul, Mitrofan, sub coordonarea științifică a Stolnicului Constantin Cantacuzino; al doilea moment îl constituie editarea operei eminesciene, prin Perpessicius (pentru poezie, proză) și Dimitrie Vatamaniuc (pentru publicistică, începând cu vol. IX, în 1980), continuată de Eugen Simion și Mihai Cimpoi.

Dacă până 1990 nu aveam decât un scriitor român cu întreaga operă editată (Vasile Cârlova), Eugen Simion, prin Fundația Națională pentru Știință și Artă, înființată în ianuarie 1998, sub auspiciile Academiei Române, a reușit să editeze științific, în colecția „Opere fundamentale” (imprimate pe hârtie bibliofilă (11,5 x 17 cm), legate în imitație de piele, cu titluri imprimate cu foiță

de aur, după modelul francez „Bibliothèque de la Pleiade”, toți scriitorii români, clasici sau contemporani.

O lăudabilă inițiativă și realizare a avut-o Nicolae Georgescu care a coordonat un proiect (alături de Mihai Cimpoi, A. Ștefanachi și Doinea Rizea, redactori: Tudor Nedelcea, Th. Codreanu, I. Popescu Brădiceni, Viorel Coman) de editare a celor 200 de ediții din creația eminesciană, la TipoMoldova, o adevărată enciclopedie care redă „ imaginea unui popor care-și gospodărește și gestionează cum trebuie o avere”, cum concluzionează N. Georgescu.

Împuținarea editorilor români de elită s-a datorat și lipsei unor cursuri de specialitate sugerate de D. Russo gen „critica textelor și tehnica edițiilor”, activității trudnice, dar aproape anonimă a editorilor, prost remunerată sau apreciată în presă sau de oficialități.

Este motivul pentru care trebuie să-i aducem în actualitate pe acești editori de profesie și să-i apreciem la justa lor valoare și incomensurabil „profit” pentru cultura noastră. Este cazul cercetătorului științific clujean, Mircea Popa, născut în localitatea bihoreană Lazuri de Beiuș, la 29 ianuarie 1939, licențiat al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în 1960, unde-și susține și doctoratul cu o teză despre Ilarie Chendi. După unele perioade de profesorat și muzeograf, Mircea Popa își găsește pe deplin vocația: cercetător la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj, începând cu 1963, devenind, grație profesionalismului său, șeful secției de istorie literară până în 1979. Este profesor și la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, până în 2009, când se pensionează birocratic din cercetare și profesorat, dar își continuă activitatea științifică. Vocația de cercetător nu este

pensionabilă. A scris studii de istorie și critica literară despre Ilarie Chendi, I. Molnar Piuaru, Oct. Goga, Ion Agârbiceanu, Alexandru Macedonski, Timotei Cipariu, Eminescu, Andrei Veress, Lucian Blaga, Victor Papilian etc., lucrări de sinteză (*Istoria presei literare, Convergențe europene, Aspecte și interferențe iluministe, Contextul receptării, De la est la vest, Panoramic jurnalistic* etc.) sau prețioase ediții din Goga, Blaga, Cezar Petrescu, G. Bariț, V. Goldiș, Papilian, Vintilă Horia, L. Boz, Coșbuc, Ionel Jianu, Șt. Aug. Doinaș, Samuil Micu, Grigore Cugler, Corneliu Coposu, Radu Dragnea, G. Coșbuc, etc.

Mircea Popa demonstrează cu asupra de măsură că un cercetător (cu vocație implicită) pune în lumină date, documente, informații, în mare parte inedite despre obiectul cercetat sau aduce noi interpretări asupra fenomenului literar, în baza noilor sale descoperiri.

Spre a ilustra cele expuse, voi arunca o simplă ochire asupra unui recent volum consacrat lui Ioan Barac, un scriitor mai puțin

cunoscut publicului cititor sau avizat, pe care Mircea Popa îl prezintă aproape exhaustiv (exhaustivitatea totală pare imposibilă): *Ioan Barac, Scrieri (lucrări originale, prefată, traduceri și prelucrări). Ediție îngrijită, prefată și notă asupra ediției de Mircea Popa. Note și comentarii de Mircea Popa,*

volum apărut în prețioasa editură clujeană Casa Cărții de Știință, în 2021, sub egida Despărțământului Cluj al ASTREI, cu sprijinul financiar al Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca.

Ioan Barac (1776, Alămor-Sibiu – 12 iulie 1848, Brașov), traducător și versificator, este prezentat de Mircea Popa în prefată ca „un poet al tranziției”. Cu studii liceale la Aiud, (profesând ca învățător) și juridice, ginerele filologului Radu Tempea devine „magistratul

translator”. Este apreciat de contemporani pentru versiuni sau prelucrări versificate a unor opere cunoscute, „fără speranță tipăririi și mângâierea reputației” (N. Iorga). Colaborator la *Foaia duminicii* și la renumita *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, Ioan Barac credea că misiunea unui scriitor este „de a lumina și limba noastră [...] prin tălmăcirea și darea la lumină a cărților de mai multe feluri, urmând celelalte nații luminate și cu toate bibliotecile îmbogățite”.

În ediția de față, Mircea Popa include: *Istoria despre Arghir cel frumos și despre Elena cea frumoasă și pustiită crăiasă, adevă O închipuire supt care să înțeleagă luarea Țării Ardealului prin Traian, chiesariul Romei* (Sibiu, 1801); *Gratulație întru cinstirea preasfințitului domn Vasile Moga* (Brașov, 1811); *Psaltirea fericitului proroc și împărat David* (Brașov, 1820); *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului...* (București, 1821); *O mie și una de nopți* (vol. I-VII, Brașov, 1836-1840); *Toată viața, isteștiile și faptele minunatului Tilu Buhogлиндă...* (Brașov, 1840); *Nașterea și toată viața minunatului Piticot de un cot și cu barbă cu tot* (Brașov, 1842); *Cei trei frați gheboși sau trei bărbați și o muiere* (Brașov, 1843); *Traghediea lui Samson în cinci perdele* (Sibiu, 1846); *Rătăcirile și întâmplările lui Odiseu* (manuscris, 1816); *Moartea Polixeniei Radac* (1893); *O paradigmă a leneșului Pipelea Gâscariu* (Arad, 1916), unele luate după tipărituri, altele după manuscrise, aflate în principal la BAR, ceea ce a presupus muncă multă și migăloasă.

Editor profesionist, Mircea Popa grupează în cele 570 de pagini ale acestui volum, *Ioan Barac, Scrieri*: operă editată din volume și din periodice, publicistică tipărită (editată sau din manuscrise), lucrările rămase în manuscrise (versuri originale, traduceri și prelucrări), între care remarcăm traduceri din *Metamorfozele* lui Ovidiu și din Shakespeare (*Hamlet. Prințul de la Dania*), în cinci „perdele” (acte), fiecare „perdea” având mai multe „arătari”. Tot aici au fost recuperate toate poeziile sale din revista scoasă de el, „Foile Duminicii”.

Notele și comentariile la *Scrierile* lui Ioan Barac editate de Mircea Popa dovedesc

cultura și acribia sa științifică, făcând pertinente observații critice. Romanul/basmul popular *Arghir și Elena*, de pildă, a fost/este considerat unul „dintre cele mai reușite scrieri în versuri ale începutului de veac, atât sub raportul versificației, cât și al valorii literare în sine”, printre cei care au afirmat astfel numărându-se nume celebre precum N. Iorga, G. Călinescu. Însuși Eminescu a manifestat un interes deosebit, versificând 70 de versuri („Frunză verde fag,/ Dorule sărac,/ Lăutar pribeag,/ Vin de-mi zi cu drag!/ Vin de-mi zi în șir,/ Tot din fir în fir/ Basmul lui Arghir/ Cel cu păr de fir/ Singur să mă mir”).

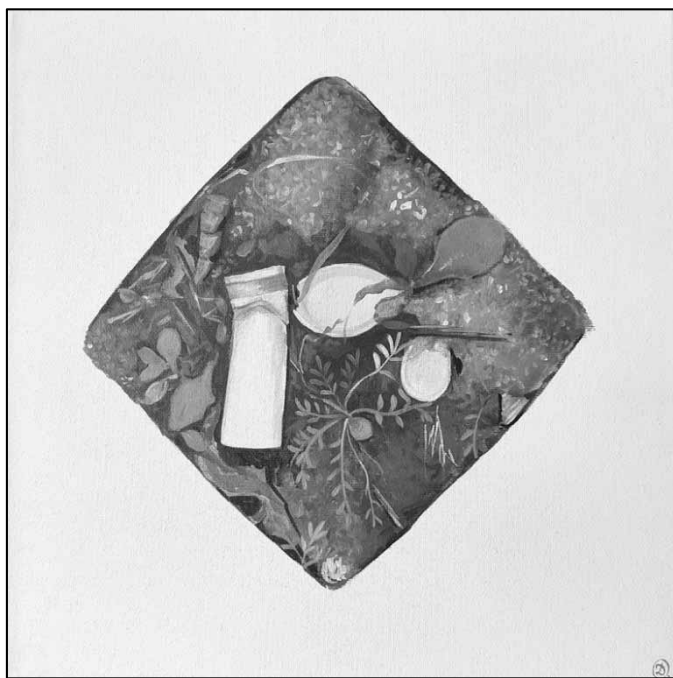
Amlet, Prințul de la Dania. O tragedie în cinci perdele. După Shakespeer, este, constată editorul Mircea Popa, „prima traducere a lui Hamlet la noi și cea dintâi din Shakespeare”.

În utila *Notă asupra ediției*, editorul face unele precizări esențiale: opera lui I. Barac a avut o popularitate constantă, fiind receptată favorabil, dovadă succesiunea edițiilor: 12 ediții antume, iar *Arghir și Elena* a fost editată în 20 de ediții (până în 1918) astfel încât „În istoria literaturii noastre nicio altă scriere nu cunoaște faima acestui basm versificat, ai cărui eroi au devenit atât de populari printre români,

încât și marele Eminescu a avut de gând să reia povestea personajului într-o nouă transpunere epică”.

Ca metodă de transcriere din chirilică, editorul a folosit o „transpunere interpretativă” spre a nu arhaiza în exces limba și spre a oferi o lectură coerentă, prin „îmblânzirea” textului. Deși n-o consideră o ediție completă, ci una selectivă, care să-i releve calitatea de „poet povestitor”, „de colportor de literatură populară”, ediția de față, *Ioan Barac, Scrieri (lucrări originale, traduceri și prelucrări)*, umple un gol în istoria literaturii române prin prezentarea completă și complexă a vieții și operei unui important scriitor de la început de secol 19, astfel încât nu se mai poate scrie despre Ioan Barac fără utilizarea acestui prețios și trudnic volum.

Prin scrupulozitate și acribie științifică, această ediție este complementară (și completă) scrierilor lui N. Iorga, D. Caracostea, G. Bogda-Duică (cu prima monografie din 1933), G. Călinescu, D. Popovici, Al. Piru, Ov. Papadima, iar Mircea Popa se reafirmă ca un cercetător în sensul adânc al cuvântului, căruia i se cuvine un respect neipocrit.

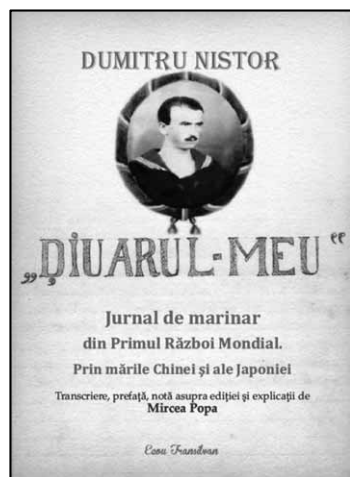
Human print II

Jurnalul Marinarului Năsăudean

Amalia LEVEY

Jurnalul lui Dumitru Nistor, intitulat de către el *Ziuariul meu*, este un tezaur pentru istoria noastră, cu atât mai important cu cât locuim mai aproape de Năsăud.

Cartea *Jurnal de Marinar din Primul Război Mondial. O călătorie pe mările Chinei și ale Japoniei*, apărută în 2016, la Editura Eco Transilvan, Cluj-Napoca, are transcriere, note, explicații și prefață scrise de Mircea Popa, critic și istoric literar, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj. Născut la 29 ianuarie 1939, în satul Lazuri de Beiuș,

coordonatorul acestui proiect a terminat Facultatea de Filologie a Universității din Cluj (1956-1960), secția română-istorie, ca șef de promoție. Ca secretar și responsabil al secției de istorie literară (1963-2007) a fost coordonatorul mai multor proiecte, printre care mențio-

nez *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până în 1989*, *Dicționarul romanului tradus în România*, *Sociologia romanului românesc*, iar lista continuă. A predat în perioada 1991-1995 cursuri de Istoria presei, Istoria literaturii române, Istoria culturii din Transilvania și Istoria cărții și tiparului la Facultatea de Istorie și Filozofie din cadrul Universității Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Din 1995, până în 2009 a lucrat ca profesor universitar la catedra de *Istoria Literaturii Române de la Universitatea 1 Decembrie 1918 din Alba Iulia*, coordonând în total peste 40 de teze de doctorat. A fost desemnat cetățean de onoare al comunei Lazuri de Beiuș în 2004 și al municipiului Blaj în 2005.

Transcrierea, realizată de Mircea Popa împreună cu Claudia Anca și Liliana Bolboacă, este tacit făcută, reținând cacofoniile autorului și expresiile regionale. Păstrat în manuscris, sub cota 99, la Biblioteca Județeană „Octavian Goga” din Cluj-Napoca, jurnalul marinarului nostru este scris într-un caiet dictando, cu un scris caligraf, însoțit de o copertă artistică lucrată de aparținător.

Călătoriile lui Dumitru Nistor prin Asia și prizonieratul la care este supus sunt relatate cu sinceritatea „scriitorului-țăran”, cum spune Ion Buzași despre Dumitru Nistor într-un articol din *Viața Românească* (4/2017). Întâmplările pe care le povestește sunt și hilare, dar și cutremurătoare, pe măsură ce înaintează în cei șapte ani departe de casă, prinzându-l din urmă și Primul Război Mondial, pe hotare străine. Cronologia evenimentelor relatate îl ajută pe cititor să intre în atmosfera timpurilor și să treacă prin greutăți deodată cu autorul.

Dumitru Nistor, născut la 10 octombrie 1893, a fost fiul Firoanei Moldovan și a lui Nicolae Nistor alui Mihăiță. Acesta era din Năsăud, Valea Someșului urmând să fie locul unde i se întoarce mintea când îi este dor de casă. Dumitru, cu șase clase, patru la școala greco-catolică și două la școala de stat maghiară – avea un vis stârnit de ora de geografie: să vadă meleagurile îndepărtate despre care învățase. Pe de altă parte, nici relația cu tatăl lui nu era una fericită, bărbatul revărsându-și atât nervii pe tânărul Dumitru, cât și frustrările acumulate din toamna ploioasă din 1912. Degeaba băiatul se chinuia să își facă datoria, nu era suficient pentru tatăl său. „Totuși nu puteam să intru în voia tatii, din ce pricină nu știu nici în ziua de astăzi. Destul că înaintea lui nu eram luat în doi bani răi, în tot timpul cât am fost acasă.” În urma acestor lucruri, Dumitru Nistor se hotărăște să se înroleze în armata maritimă, în decembrie 1912, din mai multe

motive, explicate chiar de el însuși, în „precuvântarea” unui volum de poezie al său: „1) pentru că nu am voit să fiu de tot sub comanda ungurească; 2) ca să folosesc timpul serviciului cu experiențe etnografice; știind bine că la marină servesc feciori de toate națiunile ce se află în „Monarchie” (Imperiul Austro-Ungar – n.r.); 3) ca să fac călătorii prin țări străine; ca să mă conving despre acelea ce am învățat ca copil la școală, în orele geografiei.”.

Încă din primele pagini ale jurnalului, Dumitru dă dovadă de finețe și empatie. Moșul lui de acasă este lăsat în urmă, iar mama este devastată și plânge pe tot parcursul plecării – fapte care sunt descrise de Dumitru într-un mod sfâșietor. Dar empatia lui pentru cei rămași în spate nu se oprește doar la familia lui, merge mai departe cu ea și în țările unde se oprește trenul în gări. Imortalizează momentul unei despărțiri când, în Croația, tatăl unor copii este „smuls” de lângă ei, pentru a merge în armată.

Marinarul nostru devine ajutor de tunar pe vaporul-școală „Adria” și doar după ce termină școala maritimă pornește în călătoria prin Asia, pe vasul „Împărăteasa Elisabeta”, ajungând în locuri și la oameni pe care nu și-i putea imagina până atunci. Cu un traseu prin care atinge multe puncte din noul continent, năsăudeanul observă viața asiaticilor. Se minunează de sărăcia în care trăiesc sărmanii oameni, dar și de religiile lor și ura pentru „muieri”. Dă dovadă din nou de empatie relatând și aceste pagini „Cu ea nu se sfătuiește nimeni, după legea lor animalele au suflet, dar femeia nu”. Diaristul specifică de asemenea și că englezii se chinuie să combată aceste obiceiuri, dar indienii nu se lasă din învățăturile lor. Observă în același timp și relațiile dintre state și nu îl încântă situația de colonie, pentru că oamenii din India rămân fără alimente și duc o viață grea. De asemenea, nici umorul nu îl părăsește, te poate face să râzi tare la întâmplările povestite de el, atât cele de pe vas, cât și cele de acasă. Pe lângă cugetările despre noile teritorii, el analizează și viața de acasă, ca o comparație cu ce vede aici. În Japonia analizează credința lor, pe care nu o înțelege și îi consideră pe budiști „proști” pentru că au o mulțime de sfinți ciopliți în jurul bisericilor și le lasă orez și bani sfinților. Acest fapt îl duce

cu gândul la Valea Someșului a lui, unde oamenii de acasă duc pâine albă popii pentru a se arăta avuți. El nu suportă acest obicei înfăptuit de oameni și consideră că preoții profită de naivitatea credincioșilor pentru a-i storce de bani și bunuri. Își prezintă opiniile simplu, cu sinceritate și încredere, rămânând un român credincios și cinstit.

Între aceste țări, are de călătorit pe ape și se luptă cu furtunile puternice de pe mare. Diaristul nostru rezistă însă și în condiții rele. Empatia și bunul simț nu îi dispar pe tot parcursul călătoriei, pe care o relatează și cu o notă artistică, având în vedere că jurnalul este însoțit de o serie de picturi făcute de el. De exemplu, avem imaginea *Pe SMS Kaiserin Elisabeth* fiind chiar vaporul pe care a stat, numele lui venind de la soția lui Franz Josef. Jurnalul și cele pictate sunt înfăptuite de el în „prinsoare”, loc unde stă din 1914 până în 1919 aproape. Acolo ajunge după izbucnirea războiului și după o confruntare sângeroasă de la Kiautschou. În lupta aceasta trag cu tunul și reușesc să nimicească mulți japonezi, deși și ei sunt nimiciți la rândul lor de poporul asiatic. Dumitru Nistor surprinde sublim atât emoțiile care i-au încercat, cât și efortul fizic și dificultatea în care au fost puși. După ce aceștia rămân fără muniție sunt siliți să se alăture sistemului de apărare german de pe uscat, unde, din păcate, nu stau mai mult de câteva zile. Năsăudeanul nostru, fiind descurajat și speriat, le scrie părinților o scrisoare în cazul în care acesta nu mai va ajunge acasă vreodată și o pune în buzunarul hainei. Scrisoarea este o compoziție sinceră și încurajantă pentru cei de acasă, încercând să îi lase cu o notă împăciuitoare.

Are loc momentul predării. Prizonierii călătoresc cu trenul și ajung la Himeji, la o biserică budistă, unde stau până în 1915. Acolo Dumitru Nistor doarme lângă altarul preoților, și le învâță cântările, spunând că „Ei fac slujba dis-de-dimineață, cam de la trei ore până la cinci ore. Multe cântări ale lor seamănă melodia cu ale noastre cântări bisericești”. Sunt mutați mai departe în prinsoarea din localitatea Aonogahara, unde stau până la încheierea prizonieratului. Vești de prin țară primesc rar și se bucură de ele, recitindu-le de zeci de ori.

Mâncarea e proastă și foarte puțină, deținuții rămân flămânzi și slăbiți, iar unii dintre ei se și iau la hartă, fiind de nații diferite. Dumitru Nistor nu renunță la limba lui și nu vorbește ungurește, chiar dacă maghiarii ar fi încercat să-l determine să o facă. Pe lângă asta, e constrâns, căci ochii străini sunt peste tot și nu poate scrie liniștit la Ziuariul său. Cu toate aceste „bețe în roate” a continuat să scrie în jurnal întâmplările, chiar dacă acesta se încheie brusc, cât încă năsăudeanul este închis.

De neglijat nu sunt nici creațiile literare pe care le scrie în aceeași perioadă. Vibrația lui sufletească ne aduce în față versurile patriotice, care au legătură cu Aurel Vlaicu, Valea Someșului și viața de prizonier. Înclinația poetică îi fusese recunoscută din timp și cititorii ar fi surprinși să afle că însuși George Coșbuc a remarcat-o. „Înclînări poetice manifestase Dumitru Nistor încă din școala generală, lucru remarcat în 1904 și de George Coșbuc, care fusese coleg de bancă cu tatăl său.” spune Liviu Bordaș în lucrarea sa, *Șapte ani în Asia (1913-1920). „Experiențele etnografice” orientale ale unui țaran din Carpați (Anuarul Institutului de Cercetări Socio-umane „Gheorghe Șincai”, Târgu-Mureș.)*

Dumitru Nistor se întoarce în locul natal după șapte ani departe de casă și din păcate nu își mai găsește părinții în viață. El își continuă viața la țară, continuând să picteze și să se remarce. Moare la 25 iulie 1971, lăsându-ne un număr mare de caiete cu poezii și alte însemnări.

Jurnal de Marinar din Primul Război Mondial. O călătorie pe mările Chine și ale Japoniei este un jurnal-tezaur, scris de un scriitor-țaran care merită citit. Te ține captiv printre rândurile sale din mai multe motive, unul dintre ele fiind chiar perioada fragilă în care este scris. Un alt atu pe care îl are este limbajul tipic din Năsăud și nelipsitul „no” care apare și în jurnal („Eu așa cuget; no, apoi să ne întoarcem la obiect”), dar și în poeziile scrise în prinsoare „Zicându-le: Dvoastră urmăriți pe Vlaicul?! No! Stați, nu-l urmăriți, că a murit sărmanul”). Iar un al treilea avantaj pe care îl are este fluiditatea cuvintelor, ele curg natural și ca lector urmărești cu ușurință întâmplările, de parcă ai fi lângă el și acesta ți-ar povesti liber prin ce a trecut.

„În momentul de față am socotit de cuviință că, la o sută de ani de la încheierea Primului Război Mondial, măcar epopeea sa prin țările Asiei merită să fie cunoscută și restituită publicului avid de informații și de o «memorialistică» sui-generis. E începutul unei «restituiri» care s-ar putea să fie în anii ce vin deosebit de benefică.” afirmă Mircea Popa în încheierea prefetei, fapt care se afirmă.

Datorită speranței și pasiunii pentru istorie a scriitorului Mircea Popa, această lucrare a fost salvată și pusă în lumină. Este un jurnal care oglindește momentele grele prin care a trecut un năsăudean în Primul Război Mondial, dar și importanța pe care o reprezintă valorificarea unei însemnări istorice.

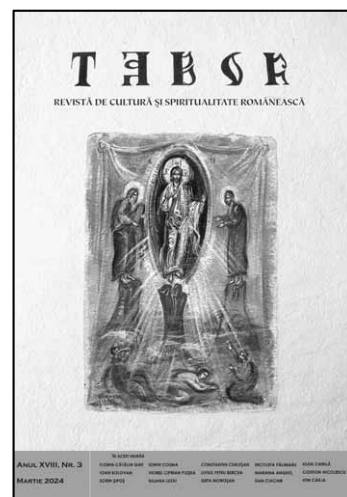
Moment V

Universitarul Mircea Popa și ASTRA

Ioan SENI

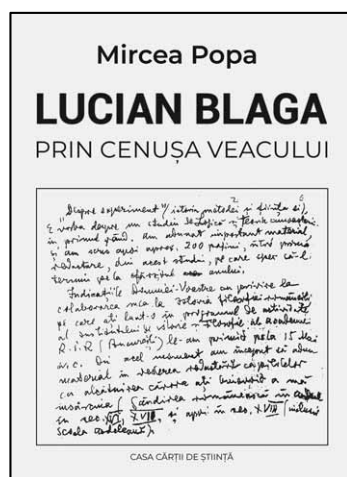
Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român – ASTRA (1861-1950 și 1990-azi) a fost pentru românii ardeleni balsamul vindecător al existenței lor, căci ceea ce n-au reușit românii prin sacrificii sângeroase (răscoala de la Bobâlna, Gh. Doja, Horia, Cloșca și Crișan, revoluția de la 1848-1849 etc) au reușit prin cultură și educație, prin promovarea literaturii și culturii poporului roman. În ASTRA s-au afirmat cele mai înalte elite culturale și politice ale românilor ardeleni, începând cu mitropolitul Andrei Șaguna, lingvistul Timotei Cipariu, istoricul George Barițiu ș.a.m.a. și continuând cu Vasile Goldiș, Iuliu Maniu, George Pop de Băsești, Octavian Goga etc, care își vedeau, la 1 Decembrie 1918, visul împlinit, declanșând apoi, pentru perioada interbelică, o etapă de reconstrucție și revigorare economică, de emancipare culturală și spirituală a nației române. Dar, din august 1944 se instaura în România comunismul de sorginte sovietică, cu un prim guvern instaurat la 6 martie 1945, cu un parlament adaptat la noua situație în nov. 1946, cu alungarea regelui și lichidarea monarhiei constituționale în decembrie 1947, cu naționalizarea și lichidarea capitalului autohton în iunie 1948, cu colectivizarea din 1949 etc., etc. Dar cel mai grav act a fost lichidarea de către regimul comunist a elitei culturale și politice românești (1944-1964), cu consecințe catastrofice până în ziua de azi. În 1989 se zice că a căzut comunismul, prin revoluția cui? A celor care aveau lângă carnetul de partid în buzunar și legitimația de securist sau nomenclaturist, căci mulțimea de naivi a fost doar o masă amorfă, ce-i drept guralivă, dar care a fost manipulată cu ușurință de beneficiarii evenimentului. Dacă s-ar fi promovat adevărul, atunci după 1989 ar fi trebuit să se instaleze regimul democratic existent înainte de august 1944, și chiar înainte

de februarie 1938, adică – monarhia constituțională, un parlament alcătuit din reprezentanți ai partidelor care au un program, o dogmă, au principii statornice, un guvern aplecat asupra problemelor țării... Beneficiarii regimului instalat însă după 1989 au impus un regim hibrid, cu președinți costisitori și ineficienți, care, în regimul trecut promovau învățământul politic, cu senatori sau deputați foști comuniști, cu guvernanți ce s-au îmbogățit pe termen scurt, peste așteptări, cu o justiție al cărei ministru spunea: *Câinii hrăniți bine nu mușcă*. De aceea astăzi Justiția își permite pensii nesimțite, timp în care țara este furată, resursele înstrăinate, iar dușmanii ei își arborează alte steaguri și își cântă alte imnuri în spații românești. Regimul actual n-a restituit românilor bunurile naționalizate ale ASTREI nici la Sibiu, nici la Cluj, nici în alte orașe transilvane, pe când evreilor, sașilor și ungurilor le-au fost restituite, chiar în dimensiuni neașteptate... Educația și învățământul asigurau altădată forța de muncă pentru țară în toate domeniile, astăzi absolvenții caută de lucru pe alte meridiane ale lumii... Toate acestea și multe altele sunt dezbătute în toate mediile sociale sau culturale, iar ASTRA își caută repere și atitudini în modul de gândire și acțiune al Academiei Române, al Universităților din țară, alegându-și parteneri printre societățile și asociațiile care promovează interesul public sau mai binele națiunii române.

În astfel de împrejurări, membrii ASTREI actuale, de la sate sau centre urbane mai mici, caută să se facă utili prin mijloace accesibile oricărei vârste și orientări socio-profesionale. Voluntarismul lor, în limita timpului disponibil, se manifestă pe plan cultural-educativ, căci aici găsesc modele de supraviețuire, modele de implicare și responsabilitate. În orașele mari, așa cum este și Clujul universitar, cu Operă și Teatru, cu o elită scriitoricească elevată și exigentă, cu biblioteci și muzee bine organizate, cu societăți și asociații tot mai diversificate, cu elite politice care-și înțeleg rostul, cu elite culturale exigente cu ele însăși, cu o presă culturală bogată, membrii ASTREI pot proceda așa cum

a ales și Domnul prof. univ. dr. Mircea Popa – președintele ASTREI clujene, începând cu anul 2000: să cerceteze și să pună la dispoziția celor interesați cât mai multe date despre trecutul ASTREI și despre implicarea membrilor săi în evenimentele istorice

ce ale Clujului, căci universitarul clujean a cercetat cam tot ce s-a scris despre ASTRA, în volume editate și publicate, în presa ASTREI, mai ales *Telegraful român* și *Revista Transilvania*. A pus la dispoziția cititorilor săi studii numeroase legate de viața și opera scriitorilor români, începând cu Nicolae Filimon și terminând cu George Călinescu, mai multe dicționare dedicate scriitorilor români, multe dintre ele premiate. A condus numeroase teze de doctorat, în diverse centre universitare din țară, bun prilej de a testa starea de cultură și educație pe arealul transilvan. La orice oră poate oferi celor interesați date importante din istoria presei românești și a literaturii române, din istoria cărților și a tipăriturilor românești. Pe această linie oricare universitate ardeleană și-l poate dori ca profesor. A pus la dispoziția multor biblioteci monografii bine documentate despre Ion Agârbiceanu, Octavian Goga,

George Coșbuc, Timotei Cipariu, Ion Slavici, Lucian Blaga, Vasile Goldiș, Corneliu Coposu, Mihai Eminescu, Miron Cristea și mulți alții care au abordat problema națională. Vorbind despre iluminism și pașoptism, studiază și predă cititorilor studii concludente despre Avram Iancu. Este un harnic colaborator la revistele de cultură: *Familia română*, *Orașul*, *Viața Transilvaniei*, *Gând românesc*, *Astra clujeană* unde este și redactor șef, *Făclia* etc, etc. La atâta dispersare a energiei, nu mai știu când are timp să organizeze și activități de tip astrist. Aceeași temere o am când îmi pun întrebarea câți oare dintre cei cărora le-a dat doctoratul și care se numără cu zecile activează sau nu în ASTRA! Școala Clujeană de Filologie putea avea în acest sens succese nebanuite, mai ales după 1989. Era suficient ca respectivii doctori în filologie să ia exemplul maestrului lor – un intelectual dedicat ASTREI. Prof. univ. Mircea Popa a protestat împotriva mutilării monumentului Școala Ardeleană căruia i s-a micșorat soclul! Prin acest protest luase atitudine față de disprețul manifestat la adresa monumentelor românești din Transilvania. Sub sigla „Plânge Ardealul” redă, pe bază de mărturii, tragismul suferit de români în anul 1940. Nu pentru răzbunare, ci pentru a nu se mai repeta vreodată astfel de crime. Este vorba despre cedarea Ardealului în anul 1940, cedare dispusă de liderii fasciști Hitler și Musolini, aspect analizat de Corneliu Coposu în articolul „Ungaria ne cere pământul” și unde profesorul Mircea Popa găsește argumentele invocate de revizionistii unguri, argumente la care n-au renunțat nici astăzi: 1. Situația geografică, 2. Integritatea economică anterioară, 3. Cultura superioară, 4. Voința populației de a se întoarce la Ungaria, 5. Supremația etnică, 6. Tradiția istorică. Tot Corneliu Coposu analizează fiecare argument: 1. Argumentul geografic este superfluu, 2. cel economic, adică pierderea unei provincii bună de muls, se poate corecta prin reforme interne, 3. Argumentul cultural nu are sens a fi invocat din moment ce statul ungar a ținut cultura naționaliștilor sub obroc prin volnicii necunoscute în Apusul civilizat, 4-5. Supremația numerică este inexistentă după toate recensămintele, 6. „Dreptul istoric” nu

poate fi invocat de către Ungaria pentru că ea nu a fost niciodată un „stat unitar” și nici „stat național maghiar”. Documentele istorice citate de Corneliu Coposu pun în lumină inutilitatea propagandei revizioniste bazată pe cele mai evidente falsuri istorice. Alți cărturari români aduc alte argumente, la fel de zguduitoare, fiind consemnate de universitarul Mircea Popa în studiul literar-istoric. *Dictatul de la Viena și conștiința literară românească*, avertizându-ne cu privire la acest moment istoric catastrofal pentru istoria românilor, chiar dacă astăzi suntem în NATO. Revista de Istorie Militară editată la București ține trează și astăzi conștiința românilor, avertizându-i cu privire la ceea ce gândesc sau proiectează Marile Puteri privitor la România și vecinii ei. Dar speranța românilor de azi și de mâine este ca Dumnezeu lor să nu moară niciodată.

La adunarea ASTREI Dej (20 04 2024) profesorul universitar Mircea Popa a susținut conferința *Avram Iancu, Eminescu și Transilvania*, în care a subliniat rolul acestei provincii românești, Ardealul, în formarea intelectuală și morală a marelui poet și promovarea acestuia pe plan național. Poetul a fost inspirat de idea națională promovată de Transilvania, a fost inspirat de cărturarii Blajului, de eroismul lui Avram Iancu (vezi *Geniu Pustiu*). Profesorul Mircea Popa și-a demonstrat calitatea de enciclopedist, atât în literatură și presă, cât și în istoria națională. Posedă o bibliotecă bogată, a editat peste 70 de cărți și a depășit cu mult mie de articole pe care le-a scris. Pentru toate acestea a fost gratulat cu premi și distincții, atât din partea Academiei Române, cât și a Universităților sau societăților culturale pe care le-a onorat. Prin imensitatea studiilor publicate poate fi numit un Nicolae Iorga al zilelor noastre. În jurul său s-a creat grupul de sprijin de la Cluj în folosul ASTREI, grup care scoate în evidență faptele astriștilor clujeni de altădată, astriști care se evidențiau în apărarea românismului prin cultură și educație.

În anul 2017, la Editura Casa Cărții de Știință edita, în calitate de coordonator și președinte al ASTREI CLUJENE, a publicat volumul *ASTRA și MAREA UNIRE*, în care aduce elogii liderilor și personalităților române care au înfăptuit, în anul 1918, MAREA

UNIRE prin adunările plebiscitare de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia. Volumul insistă pe aspectul democratic al faptelor care au precedat actul Marii Uniri și pe valoarea lor internațională, valoare apreciată la Conferința de Pace. Cartea se constituie într-un omagiu adus astriștilor clujeni implicați în actul Marii Uniri, al promovării principiilor democratice în cadrul civismului clujean. Volumul este o antologie de texte în care autori valoroși abordează teme diverse legate de valorile fundamentale pentru care s-au jertfit generații de

români – unitatea națională, emanciparea economică și culturală, drepturi și libertăți democratice la egalitate cu toate categoriile sociale și etnice. Unele dintre studii stăruie asupra dovezilor arheologice, istorice, geografice, filologice sau juridice privind vechimea și continuitatea noastră în spațiul în care ne-am născut și sunt susținute de somități ale culturii noastre precum D. D. Roșca,

Constantin Daicoviciu, Emil Petrovici, Gh. I. Brătianu, Nicolae Iorga, Ioan Lupaș, Dumitru Stăniloae... Un loc important în volum e ocupat de documentele Marii Uniri: declarații, procese-verbale, cuvântări, hotărâri, moțiuni, memorii, telegrame, adeziuni care ar fi bine ca și după un secol de la eveniment să fie bine cunoscute de către tot românul. Despre actul Unirii, în esența lui, ca act de dreptate istorică, ne lasă texte superbe Octavian Goga, Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Aurel Gociman ș. a. Alte studii se referă la rolul ASTREI în reușita Marii Uniri,

un rol pe care l-au împlinit preoții și dascălii satelor și orașelor, masele largi de români interesați de soarta lor, generații care-și doreau un viitor mult mai bun pentru urmașii lor. Reușitele ASTREI în susținerea și realizarea Marii Uniri le găsim în studiile bine documentate ale reputaților aștrști cercetători Mihai Sofronie, Octavian Codru Tăslăuanu, Iuliu Maniu, Andrei Bârseanu, Ion Clopoșel, Ioan Lupaș, Vasile Goldiș, Ion Agârbiceanu ș. a. Prin ASTRA s-a promovat patriotismul luminat și Transilvania a fost salvată de la maghiarizarea forțată, obținând în final egalitatea în drepturi și libertățile democratice dorite (Constituția din 1923). Volumul reflectă amploarea evenimentului prezentând desfășurarea acestuia în toate localitățile Transilvaniei, folosind mai ales date consemnate de presa

vremii, referitoare la implicarea studenților, armatei, dar mai cu seamă a populației majoritare, activizată prin ASTRA și alte societăți culturale. Pozele cu liderii Marii Uniri – membrii ai Asociațiunii ASTRA, cu documentele Unirii și pasaje din presa vremii reflectă amploarea și intensitatea acestui eveniment, atât de bine redat în volum. Dacă ar fi editat doar cele două volume – *ASTRA și Marea Unire* și *Avram Iancu făuritor de istorie națională*, tot ar fi rămas unul dintre marii elitiști ai țării, care a înțeles și promovat programul și performanțele ASTREI, ca societate culturală care a militat pe deplin pentru interesele națiunii române.

La cei 85 de ani împliniți, îi dorim reputatului critic și istoric literar încă alți mulți ani cu bucurii aștriste și sănătate.

Trupuri înverzite II

Mircea POPA

Ardelenismul este o componentă de bază a spiritului constructiv al românului, îndemnând la temeinicie și la „ducerea unui gând până la capăt”.

– V-ați născut acum 85 de ani, într-un sat din Bihor, ca fiu al unui preot. Cum priviți acum acest amănunt biografic, în ce măsură v-a influențat satul din Bihor evoluția intelectuală?

– Mă întrebați, chiar în debutul acestei discuții, care este relația mea cu satul și ținutul de obârșie, Bihorul? Trebuie să vă mărturisesc că pentru mine legătura cu zona Beiușului s-a păstrat până târziu când formidabilele Florici ale cântecului popular mi-au dat un sentiment al unei regiuni cu o bogăție folclorică deosebită, fapt de care m-am convins tot mai mult pe parcurs. Una dintre ele, Florica Ungur, mi-a fost colegă de liceu, Florica Bradu a fost soția unui prieten vechi, Mircea Bradu, în timp ce Viorica Flintașu a fost sora poetului Pituț, pe care îl apreciam în mod deosebit. Născându-mă într-un sat aflat doar la 7 km de Beiuș și petrecându-mi o parte din copilărie acolo, în satul bunicilor dinspre tată, viața satului, cu obiceiuri, nunți, petreceri de sărbători, treieratul grâului cu batoza, mi-au devenit familiare, la fel ca unele tradiții populare, pe care le-am descoperit în culegerile de folclor ale lui Vasile Sala, pe care le aducea acasă tata când mergea cu vreo problemă la Beiuș. Mărturisesc că m-a luat odată cu el ca să-mi arate statuia lui Ciordaș și Bolcaș, cei doi martiri bihoreni, uciși în mod criminal pentru rolul lor de fruntași ai vieții publice românești din orașelul în care funcționa cel al doilea liceu cu predare în limba română, înființat de Samuil

Vulcan aici. În zonă exista un conflict mocnit între locuitorii români majoritari și sătenii din Târcaia, conflict care a atins cote paroxistice, în momentul în care trupele române au intrat defilând în sat, după realizarea Marii Uniri, și când un grup de exaltați xenofobi au provocat o adevărată tragedie. Dar să revin. Copilăria și adolescența mea a suferit o ruptură din momentul în care, în 1946, tata a hotărât să ne mutăm în raionul Marghita, într-un sat de pe Valea Bistrei, având drept centru localitatea Popești, unde am făcut clasele V-VII într-un castel al Abației de Melk din Austria, care avusese unele proprietăți aici, întrucât nostalgia mea după ținuturile beiușene a persistat. Mi-am regăsit refugiul în lectura cărții lui Teodor Neș, *Oameni din Bihor*, care a reușit să mă facă să visez a-i călca pe urme, mai ales că Româna și Istoria îmi erau cele două materii favorite. Lectura acesteia, reluată vară de vară în vacanțele când mă întorceam acasă de prin școlile pe unde am umblat, m-au făcut să jinduiesc de mic la iposta-

Dialogurile Mișcării literare

za de biograf și cercetător al trecutului cultural bihorean. Am început să-mi procur unele cărți, unele mai rare, fiindu-mi donate de Ioan Bradu, tatăl lui Mircea Bradu, folclorist cu funcții pe la Comitetul de Cultură și Artă Bihor, care m-a încurajat să-i urmez și lui preocupările. Așa se face că ajungând, după absolvire, la Muzeul Banatului din Timișoara mi-a fost dat să

aprofundez unele momente din trecutul bihorean, un prim articol, intitulat *Beiușul un popas eminescian?*, apărând în chiar primul număr al revistei „Familia”, reînființată în 1965. La centenarul ei, sărbătorit cu mare pompă în același an, 1965, am participat cu o comunicare intitulată *Revista „Familia” și marii noștri scriitori*, publicată în volumul simpozionului, intitulat *Centenar „Familia”* (1966), în rândul preocupărilor mele continuând să existe un subiect remanent despre Bihor. Am revenit cu preocupări mai bine definite în 2003, cu volumul *Pagini bihorene* (2003), iar mai târziu cu *Repere bihorene* (2019), care nu e decât o replică târzie

Cu Olimpiu Nușfelean și Ion Cristofor la Filiala Cluj a USR

dată cărții lui Teodor Neș. În paginile lor am încercat să atrag atenția supra unor scriitori neglijăți, cum ar fi Dumitru Meciuc și Isaia Bosco, Antoniu Pop, Alexandru Gavra sau Atanasie Popa, despre unii dintre ei scriind în primă instanță. Un scriitor pe care l-am descoperit cu ocazia acestor investigații a fost Alexandru Muntean al lui Vasile, preot mai întâi prin câmpia Banatului, în sate din câmpia vestică, ajuns mai apoi protopop al Aleșdului, unde a fost numit cu sprijinul lui Vasile Mangra, din perioada sa „românească”. Tot bihorenii le-am închinat și alte cărți, cum ar fi *De la Samuil Vulcan la Iosif Vulcan* sau *Eminescu, Iosif Vulcan și revista „Familia”*, acesta din urmă fiindu-mi editată de colonelul Constantin Moșincat, pentru colaborarea mea insistentă la revista sa on-line, „Biblioteca cavalerilor”, care mi-a acordat titlul de

„Cavaler de Clio” și premiul tradițional al revistei, numit „Rădăcini”. Aceluiași Bihor, i-am închinat mai multe ediții, cum ar fi cea închinată lui Dimitrie Meciuc, *Poema Munților Bihorului*, cea închinată lui Miron Pompiliu sau lui Samuil Vulcan. În anii aceia, cât am predat la Universitatea din Oradea, am pus bazele și revistei „Familia română”, destinată strănerii legăturilor cu românii de peste hotare, în programul revistei fiind și organizarea anuală a simpozionului internațional „De la Eminovici la Eminescu”, pe care l-am gândit în strânsă colaborare cu Constantin Mălinaș, un director de bibliotecă foarte dăruit. Tot împreună, am inițiat o „Bibliotecă a scriitorilor bihoreni”, unde, pe lângă Miron Pompiliu și Dimitrie Meciuc, aveam pregătită și o ediție Lucreția Suciu, care n-a mai apărut, și nici revista n-a mai putut fi susținută financiar de Biblioteca județeană „Gh. Șincai”, datorită unor jocuri obscure condamnabile. Deși am adus lucruri cu totul noi în toate aceste contribuții, niciun istoric literar local nu și-a dat interesul să le remarce, întrucât, așa cum se întâmplă de obicei, nu poți fi declarat rege în propria ogradă. O mare satisfacție am trăit totuși în anii din urmă, când am fost invitat să țin o conferință despre Iosif Vulcan în cadrul Muzeului memorial „Iosif Vulcan” și, mai recent, de Ziua Culturii Naționale din acest an, 2024, când l-am evocat pe Eminescu în Sala de conferințe a Primăriei orădene. Mă așteptam să-mi găsesc vreun coleg în sală, dar din generația mea n-a fost nimeni acolo să mă audieze, semn că la 85 de ani, câți am împlinit în ianuarie, majoritatea a trecut în lumea de dincolo. Așa s-a întâmplat și la sărbătorirea Liceului de la Vadul Crișului, care a împlinit în acest an 70 de ani de existență, și unde, din promoția primă de absolvenți, n-am fost de față decât șase colegi din cei peste șaiszeci de absolvenți. Am participat la un moment dat, cu Pașcu Balaci, și la sărbătorirea Liceului din Beiuș, absolvit de părintele meu în anii 30, după cum arată tabloul de absolvire, păstrat cu multă religiozitate la Muzeul Liceului de către Teodor Rif, fost coleg, în 1956, la liceul din Vadul Crișului și care a îndeplinit o vreme funcția de director al acestei venerabile instituții. Am avut bucuria ca, la propunerea

inimosului cărturar I. Degău, Primăria orașului Beiuș să îmi acorde în 2023, distincția „Cetățean de onoare”, după ce anterior am primit acest titlu și de la satul meu de naștere, Lazuri de Beiuș, și de gimnaziul din Popești, unde am fost timp de trei ani premiantul clasei mele, între anii 1950-1953, localitate în care am trăit, dimpreună cu colegii de vârsta mea din satele Ciutelec și Varviz, anii grei dar frumoși ai adolescenței mele bihorene. Gestul celor de la Beiuș a venit după ce, în 2023, am scos de sub tipar o ediție din *Scrierile* lui Samuil Vulcan, în mare parte rămase în manuscris, ca semne de prețuire pentru venerabilul om de cultură, întemeietor, în 1828, al celui de-al doilea liceu, cu limba română de predare, după cel de la Blaj, a cărui frumoasă istorie a făcut-o cunoscută același Teodor Rif, într-o monografie închinată Liceului.

„O lume opacă la cultură”

– *Ați avut o carieră profesională destul de întortocheată. Cum judecați acum toate aceste etape din viața dumneavoastră?*

– Poate fi numită și „întortocheată”, deoarece repartizarea ministerială de la București n-a fost respectată, ajungând să fiu lămurit de inspectorul de la Marghita să ocup catedra de Limba și Literatura română de la Liceul din Săcuieni, de unde am plecat după două trimestre la Muzeul Banatului din Timișoara. Acolo, într-un burg comercial cu mai multe tradiții germane decât românești, am dat peste o lume opacă la cultură, cu o viață controlată ideologic de un ins care nu avea decât liceul, idealurile mele de a realiza lucruri mari s-au cam împotmolit. Singurul care părea a năzui către ceva era Livius Ciocârlie, care lucra la secția de artă a Muzeului, fiind încă sub pulpana mediocrului Nechifor Șomeșan, un nășăudean rătăcit și el prin jungla bănățeană, care a avut impresia că poate schimba ceva din ierarhia împietrită a muzeului. A fost o etapă, care pentru mine a însemnat mult, reușind să traversez cu bine o perioadă de incertitudini sufletești, dar care mi-a facilitat drumul spre acumulări culturale considerabile, privitoare la trecutul Banatului și mai ales la presa bănățeană, pe care am ajuns s-o cunosc în

amănunțime, încât am ajuns să fiu curtat de unii universitari întârziați (Al. Crișan, spre exemplu), pentru a lucra în colaborare la teme pe care nu le stăpâneau singuri. Timișoara nu dispunea încă de o universitate care s-o reprezinte, iar viața la muzeu era searbădă și lipsită de perspective, ceea ce m-a determinat să plec cu prima ocazie. Am luat cu mine doar o mică schiță picturală a lui V. Lucaciu și câteva fotografii făcute cadou de colega mea de facultate Monica Dobrin, a cărei mamă, Scumpa, era fiica beiușanului Ciordaș și a poetei Viora din Bihor, femeie curajoasă, care a reușit să atragă atenția asupra sa primarului Vienei, Karl Lueger, care, fiind și el la odihnă în stațiunea istriană, Lovrana, a îndrăznit a-i face relatări despre neajunsurile politice dualiste. Primarul Vienei, Karl Lueger, a fost singura autoritate vieneză care i-a primit pe memorandiști, când, cu delegația lor de 500 de oameni din toate păturile sociale, împăratul n-a vrut să audă de cererile lor, trimițându-le guvernului de la Budapesta. Lueger a ajuns astfel un mare prieten al românilor, fiind invitat în 1905 la serbările jubiliare ale regelui Carol I al românilor (aspect descris în cartea mea *Avanposturi ale Marii Uniri* (Ed. Școala Ardeleană, 2017). Monica Dobrin mi-a oferit din fotografiile de familie ale tatălui ei, fost primar al Lugojului în mai multe rânduri, înfățișându-l pe bunicul ei beiușean, luptătorul pentru drepturile românilor, și pe bunică-sa Viora din Bihor, pe care cred că le-am anexat fondul meu arhivistic creat la BCU-Cluj. E de menționat că familia Dobrin era înrudită și cu toate familiile scriitoricești din Banat, respectiv cu Popovici-Bănățeanul și Vlad Delamari-na, iar, prin Coriolan Brediceanu, și cu soția lui Lucian Blaga. Îmi amintesc că atunci când ne întâlneam cu poetul pe străzile din Cluj, acesta își saluta nepoatele cu multă atenție, scoțându-și în mod ceremonios pălăria, în timp ce Monica ne șoptea conspirativ: „Uite-l pe unchiu` Lulu!” În ciuda năruirii tuturor visurilor mele de a cuceri orașul, soldate cu o mare decepție, inițierea culturală făcută pe cont propriu în arhivele și bibliotecile din Timișoara mi-a prins bine mai târziu, în cariera mea de istoric literar, căreia m-am consacrat, după reușita mea la concursul dat în cadrul

Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, în toamna anului 1963.

Ardelenismul este o componentă de bază a spiritului constructiv al românului, îndemnând la temeinicie și la „ducerea unui gând până la capăt.”

– Ați debutat cu o carte dedicată lui Ilarie Chendi. Nicolae Manolescu considera că „Foiletoanele” acestuia din 1904 sunt „prima operă de cronicar literar de la noi, străbunic al foiletoniștilor generației 2000”. În ce măsură studiul aprofundat al operei lui Ilarie Chendi a dat o anume direcție preocupărilor dvs. critice?

Cu David Prodan, fost profesor al lui Mircea Popa.

– Venind la Institutul din Cluj, am dorit să-mi împlinesc un mai vechi vis, acela de a-mi lua doctoratul sub aripa protectoare a acestei vestite Alma Mater, cu o bogată tradiție științifică (pe care am evocat-o în două dintre cărțile mele, și anume *Figuri universitare clujene*, 2000, și *Astra și Universitatea din Cluj în perioada interbelică*, 2019). Ca atare am vorbit cu profesorul meu I. Pervain, pentru a mă prezenta la examenul de admitere, unde am fost șase candidați pe două locuri. Tema aleasă a fost o monografie închinată „poetului pătimirii noastre”, O. Goga, o veche pasiune literară a mea (cărui i-am descoperit adevăratul debut, în revista sibiană „Tribuna” și nu în „Revista ilustrată” de la Bistrița, așa cum au susținut majoritatea cercetătorilor, inclusiv autorul în cauză), și cărui i-am schițat un început de bibliografiere a operei, apărută în

„Limbă și literatură”, în 1964, dar conducătorul meu, prof. I. Pervain, mi-a zis (dar nu numai el!) că tema e blocată de I. D. Bălan, și cum acesta e mare grangur pe la Cultură, ar fi bine să mă îndrept spre alt subiect. Cum răsfoisem destul de multă presă transilvăneană, îmi atrăsese deja atenția scrisul lui Ilarie Chendi, foiletonist tăios și agresiv, dar cu cunoștințe bogate și scriitură expresivă, cel dintâi critic transilvănean cu trecere în lumea bucureșteană, unde a condus revista „Viața literară și artistică” și a devenit un pasionat editor și exeget eminescian, prieten apropiat cu Goga, pe care l-a urmărit și susținut în activitatea sa literară și politică, cu atât mai mult cu cât criticul nu se bucurase de o valorizare critică temeinică. Subiectul m-a pasionat în așa măsură încât mi-au trebuit aproape doi ani ca să-i descopăr și să-i fișez mai toate colaborările din presă, ca și să-mi fac un punct de vedere asupra operei. În cele din urmă, teza a fost gata în 1970 (la zece ani de la terminarea facultății), când am putut s-o susțin, având în comisie pe profesorii Eugen Todoran și I. C. Chițimia, eveniment văzut ca o victorie a generației în câmpul istoriei literare. Cartea, editată în 1973 în celebra colecția „Universitaria” a editurii Minerva, s-a bucurat de reale aprecieri din partea celor doi critici care se ocupau de debuturi, Laurențiu Ulici (*Prima verba*) și Mircea Iorgulescu (*Scriitori tineri contemporani*), ceea ce mi-a dat imbold să mă ocup în continuare de o serie de scriitori transilvăneni, cărora le-am dedicat studii monografice: O. Goga, Ion Agârbiceanu, Lucian Blaga, Victor Papilian, Timotei Cipariu. Unora dintre ei le-am pregătit și ediții parțiale, ignorate, din păcate, de criticii care nu știu câtă bătaie de cap ridică publicarea unei ediții. De foarte multe ori, Ilarie Chendi s-a pronunțat despre mulți dintre ei, dar a abordat și alte multe chestiuni de estetică și istorie literară riguroasă (a fost și un bun comparatist), ceea ce mi-a deschis apetitul spre alte teme literare, cum ar fi Eminescu în Transilvania, rolul lui Chendi în publicarea și comentarea operei eminesciene fiind unul considerabil. Regret însă faptul că nu am pornit eu ediția ce i-a fost îngrijită la editura Minerva de un activist oarecare, D. Bălăeț, și nici nu i-am

adunat scrierile despre Eminescu într-un volum deoarece cel care a realizat ediția i-a uitat multe articole prin presa vremii.

– *Ați publicat studii esențiale despre autori din Ardeal: Iosif Vulcan, Octavian Goga, Agârbiceanu, Blaga, Coposu, Victor Papilian, Nicolae Oțălea și alții. În ce măsură creația ardelenilor este esențială pentru cultura națională? Există în acest sens un specific al literaturii scrise de ardeleni?*

– Fără îndoială că există un spirit transilvănean, deosebit de acela al scriitorilor de dincolo de munți. Adeseori s-a vorbit de Transilvania ca provincie pedagogică, dar și de spiritul riguros, temeinic și laborios al ardelenilor, de minuția și acribia lor literară și documentară, dar și de incapacitatea lor funciară de răspunde prompt și iscusit la altercații sau la lipsa lor totală de umor. Ardelenismul este o componentă de bază a spiritului constructiv al românului, îndemnând la temeinicie și la „ducerea unui gând până la capăt”. Cât privește descoperirea unui scriitor de talia lui Nicolae Oțălea, pe care l-am așezat la locul lui în istoria literaturii române, ca primul nostru fabulist, a fost o întâmplare fericită care nu se poate întâmpla decât o dată la două veacuri. Am fost mândru că am putut dovedi că fabula românească nu e rezultatul unei influențe sârbești, ci a unei evoluții interne favorabile. Tot o demonstrație de forță a fost restituirea gazetarului de mare talent Corneliu Coposu, tratat până atunci de criptocomuniști ca un fel de terchea-berchea al politicii noastre (Brucan îi cunoștea însă valoarea verbului său mușcător), ediția noastră, *Semnele timpului*, fiind o adevărată răsturnare de paradigmă. Nu altceva am făcut cu Grigore Cugler, spiritul cel mai singular al avangardismului românesc, căruia i-am dedicat două ediții, fiind, cum s-ar zice, „nașul” său literar.

„Una dintre marile greșeli ale direcției critice românești actuale a fost absolutizarea foiletonismului”

– *Ca istoric literar ați fost pasionat de studierea arhivelor. Cum apreciați ca istoric literar situația arhivelor și bibliotecilor de la noi, ca și cea a edițiilor din diverși autori. Se*

știe prea bine că a alcătui o ediție critică din opera unui autor te obligă să intri în arhive, să faci o muncă laborioasă?

– Cred că una dintre marile greșeli ale direcției critice românești actuale a fost absolutizarea foiletonismului. La acest lucru au contribuit din plin și cei doi critici importanți care au dat tonul în critica română actuală, Manolescu și Simion, și care și-au pregătit urmașii după chipul și asemănarea lor. Or, eu nu concep existența unor critici și istorici literari care n-au intrat vreodată într-o arhivă, n-au avut bucuria descifrării unui manuscris, a unei scrisori uitate de vreme etc. Cei doi critici, fiecare în felul lui, au dezavuat istoria literară tradițională, uitând că descoperirea unui element biografic inedit, a unei corespondențe pline de secrete revelatorii, a scoaterii din uitare a unei contribuții literare originale echivalează ca o bună judecată de valoare, întrucât ea poate să schimbe cursul receptării și ierarhizării valorice a unui scriitor. E drept că Simion a făcut câte o prefață și la scriitori din alte epoci și medii literare decât cele predilecte, dar nu sunt dumirit încă dacă ele reprezintă și contribuții importante de istorie sau răspund mai degrabă unor comenzi editoriale presante, pe care nu a dorit să le împartă cu nimeni, deoarece ele reprezentau și o sursă importantă de venit. Ar trebui ca un istoric literar respectabil să-și aroge misiunea de ani a le furniza adunate pe toate într-un tom sau două-trei, unde să avem șansa a le examina pe toate sine ira et studio. Cei doi critici importanți ai noștri din prima decadă postdecembristă au reușit să dobândească fiecare o influență și o masă de manevră considerabilă, care nu cred să mai fie posibilă în clipa de față. Pentru ceea ce e făcut bine, dar și rău, fiecare, e prematur să vorbim însă, dar nu va dura mult și anumite „secrete” vor ieși la lumină. Sub raportul frecventării arhivelor, niciunul dintre cei doi nu s-au numărat printre „documentariștii” epocii, preferând cel mult a prelua concluziile gata tranșate de istoricii literari devotați acestor „mărunțișuri”. În ce mă privește, îmi place să cred că, în afară de doi-trei care mai iubesc și apreciază sectorul bibliografic, sunt un fel de ins devotați enciclopedismului clasic, care iubesc istoria literară de tip tradițional, tinzând

la epuizarea surselor și la informația metodică și riguroasă. Mă surprinde tot mai mult cu cât nonșalanță tratează unii această problemă, însușindu-și tacit munca altora și dându-se mari cu fel de fel de ediții, pe care le-au făcut cu studenții lor, sau însușindu-și și pur simplu munca altora, trecându-i pe aceștia în mod intenționat sub tăcere. Am avut și eu de-a face cu un astfel de șarpe încălzit la sân, care s-a dezis de mine cu prima ocazie. Am depistat mai apoi și pe alții, din generația grăbită a-și face loc cu coatele, care nu posedă acel simț al buneii creșteri, care să-i oblige a respecta munca celor de dinaintea lor, recunoscându-le cu onestitate strădaniile. Aș putea cita în acest sens, ca beneficiu de inventar, doar două cazuri descoperite prin lectura presei literare. M-am întrebat astfel dacă tânărul Andrei Mica, autor al unui studiu monografic despre Eugen Barbu, a cunoscut sau nu problema începuturilor literare ale scriitorului, rezolvată de noi în

Cu Constantin Cubleșan și Aurel Rău.

volumul *Identificări* (Ed. Palimpsest, 2012), intitulat *Eugen Barbu - școala prozei?* Mi s-a părut absolut inacceptabil cu atât mai mult cu cât autorul e un cadru didactic, obligat să-i învețe pe studenți citarea corectă. Mai grav e că de această boală a ignorării (cu bună sau rea știință?) a citării corecte s-au molipsit chiar și unele cadre didactice universitare, care, în loc să-și învețe masteranzii și doctoranzii să fie atenți la citarea exactă a surselor, trec cu vederea tocmai numele editorului, ale cărui ediții le folosește, dar și pe invocarea lor își sprijină întreaga demonstrație. Ori, adunarea și punerea lor în pagină n-a fost făcută de autor, ci de bietul editor, al cărui merite le detrage cu

impertinență. E vorba de o conferențiară tânără, de la Universitatea din Vest, pe nume Gabriela Glăvan, care cu trei cărți a ajuns ditamai conferențiar și care ar trebui să știe că munca de editor nu-i o simplă floare la ureche, ci presupune o vastă muncă de pregătire. Având în vedere că scriitorul acesta care și-a trăit ultima parte a vieții în Peru, întreținându-se din slujba de flautist într-o orchestră, după ce anterior fusese diplomat, și-a lăsat toată opera risipită prin fel de fel de reviste, care mai de care mai greu de găsit, ignorarea numelui editorului mi se pare de neconceput. Noi am făcut eforturi morale și materiale considerabile ca să-i adunăm scrierile în cele două volume, *Apunake și alte fenomene* (Ed. Cogito, 1996) și *Alb și negru* (Ed. Eforie, 2003), pe care Domnia Sa le discută ca și cum le-ar fi realizat însuși scriitorul. Acest lucru nu mi se pare deloc onest, deoarece știința bibliografică indică precis ce și cum trebuie să ne comportăm într-un atare caz. Recent un tânăr autor clujean, Călin Șuteu, găsit și el în presa actuală, pare să se fi contaminat de acest procedeu, ocultând și el numele editorului scrierilor lui Gr. Cugler. Oare, mai nou, acest procedeu a devenit normă generală? Găsesc că știința obligatorie a informării critice e tot mai des încălcată în presă și acest lucru nu face cinste autorilor. Se pare că tinerii critici nu mai sunt atenți la munca înaintașilor și poate că există chiar tendința veche românească că „se poate și așa” și dacă generalul cu Girofar Gabriel Oprea a deschis cutia Pandorei cu doctorate făcute de mântuială (în urma cărora a plouat cu stele și cu generali făcuți peste noapte), probabil că s-a dorit ca această metodă de incompetență și mediocritate să fie cât mai larg răspândită, astfel ca formula meritocrației să dispară cât mai repede. Prea s-a instaurat și la noi un spirit de tămâiere și de elogiare generalizată, pe care îl găsim în toate revistele din orice colț de țară, care apar tot mai multe și mai neașezate, într-o ordine a afirmării libere extraordinar de laxă, fără ca în paginile lor spiritul critic să funcționeze la parametrii doriți. Nici polemicile nu mai sunt dorite.

Mă consider înainte de toate istoric literar, specie tot mai rară astăzi, când fiecare debutant preferă să facă doar comentariu de

cărți. În acest sens m-a preocupat îndeosebi descoperirea de aspecte inedite cu privire la scriitori și epoci literare, de la literatura veche până în contemporaneitate. Apoi, am socotit că istoricul literar nu poate exista fără a fi și editor, adică restitutor de scriitori și opere uitate. Nu pot să acord credit unui istoric literar care n-a făcut în viața lui nicio ediție. Pe mine m-a preocupat mult readucerea în actualitate a unor astfel de scriitori uitați, de aceea, cred eu am izbutit și câteva premiere meritatorii, cu adevărat singulare, precum cea închinată fabulistului Nicoale Oțălea, adevărată revelație documentară, sau volumului de poezii inedite al lui Samuil Micu, *Cuvinte de laudă*, o altă descoperire care îmi aparține în totalitate. Am făcut multe și alte descoperiri, legate de debutul unor scriitori sau de colaborări neștiute, dacă ar fi să vorbesc de publicistica lui Lucian Blaga, sau de debuturile lui Goga, Pillat, Petru Dumitriu, Ion Țiugariu, Teofil Bugnariu etc. Consider că în acest domeniu cea mai de seamă realizare a fost restituirea integrală a scriitorului iluminist Ioan Barac, pe care l-am redat circuitului literar, într-o ediție cvasidefinitivă la care am lucrat, evident, cu intermitențe, aproape 50 de ani, spre a copia textele aflate în Biblioteca Academiei. În cele din urmă ea a apărut sub titlul *Scrieri*, la Casa Cărții de știință, în 2021. Din păcate, munca aceasta nu mai are nici un fel de trecere în ziua de azi, fiind ignorată chiar de marii specialiști ai Academiei Române sau ai Muzeului Literaturii Române, care țin un fel de evidență a unor astfel de lucrări.

Am avut legături durabile cu mișcarea literară din regiunea Bistrița-Năsăud. Întâia oară am participat la centenarul nașterii scriitorului Liviu Rebreanu, în toamna anului 1985, când ședința festivă a fost dominată de Al. Piru, care semnase în acel an o prefață la scrierile prozatorului. De la Iași au venit Gavril Istrate și Al. Husar, iar de la Cluj o echipă de la „Tribuna” în frunte cu D. R. Popescu. Atunci l-am cunoscut pe poetul Vasile Dâncu, de la Runcu Salvei, om simplu, dar cu lecturi multe, scriind oarecum modernist, așa cum a dovedit-o în caietul cu versuri oferit lui C. Cubleşan, pe care acesta l-a și publicat mai târziu. Am participat apoi la mai multe Saloane Liviu

Rebreanu la Bistrița și Aiud, iar lui Coșbuc i-am prefațat o ediție de „Balade și idile”, apărută la Eikon în 2007. Mai interesantă a fost ediția *Ochiul lui Dumnezeu* (Ed, Eikon, 2004), pe care am alcătuit-o din poeziile didactice publicate de Coșbuc în mai multe manuale școlare, și din presa timpului, multe nesemnate și identificate de mine, considerate prin urmare noi atribuiri sau chiar inedite. Mai

târziu a făcut și C. Catalano ceva asemănător, făcându-se că nu cunoștea ediția mea, apărută anterior la aceeași editură, ceea ce e cu atât mai jenant pentru un pretins cunoscător al scrisului lui G. Coșbuc. În „Apostrof” am dat la iveală și alte scrieri ale lui Coșbuc păstrate în arhivele de la Cluj. După apariția revistei „Mișcarea literară”, am încercat să fiu prezent mai în fiecare număr al noii reviste, ca o dovadă de simpatie și respect.

La Filiala Cluj a USR

„Prin hățișul de întrebări care ne cotropesc tot mai mult singurătatea”

– Ați cheltuit multă energie și devotament în calitate de membru și președinte al Astrei clujene? De ce ați avut această opțiune

care a răpit mult timp istoricului și criticului literar Mircea Popa?

– E adevărat că mi-am dăruit douăzeci de ani din viață dorinței de a face funcțională și actuală cea mai veche societate culturală românească, Astra, îndeplinind rolul de președinte al Despărțământului Cluj și de redactor responsabil de la întemeiere a revistei „Astra clujeană”. E o revistă care are în sumar multe materiale de calitate, putând sta alături de orice revistă de cultură apărută în această perioadă. Pe deasupra, nu numai că am participat la simpozioane și sesiuni de comunicări legate de activitatea Astrei, dar am scris și șase cărți privitoare la viața culturală și rolul îndeplinit de Astra de-a lungul timpului, cărți pe care nu le mai enumăr aici.

– *Ca fiu de preot și intelectual care a fost mereu apropiat de biserică, cum vedeți situația Bisericii Ortodoxe de azi și care credeți că este misiunea acestei instituții în vremurile tulburi de azi?*

– Cât privesc legăturile mele cu lumea bisericească, ele sunt într-adevăr demne de luat în seamă. Am numeroase colaborări la revista „Tabor” a mitropoliei clujene, am luat parte la redactarea unor texte pentru lucrări colective inițiate de oameni pe care îi stimez și îi prețuiesc. O influență covârșitoare a avut asupra mea mitropolitul Bartolomeu Anania, un om excepțional din toate punctele de

vedere, care, cunoscându-mă ca luptător pe terenul Astrei, m-a chemat la dânsul și mi-a încredințat funcția de președinte al „Frăției Ortodoxe Române”, societate cultural-religioasă care a funcționat pe lângă Mitropolia clujeană timp de mai mulți ani, încercând să fac față obligațiilor ei culturale și religioase. Am și dedicat texte recuperative unor prelați ortodocși sau uniți și am văzut în Biserică o călăuză în ordinea firească a lucrurilor de fiecare zi. Pentru o înțelegere cât mai exactă a lucrurilor, cei interesați pot recurge la textele mele adunate în volumele *Uleiul din candelă* (2009) și *Regăsiri creștine* (2014). Fără ca eonul nostru sufletesc să nu se hrănească periodic din tradiția creștinească a neamului și fără ca peste manifestările noastre spirituale să sufle briza proaspătă și mereu stimulatoare a credinței creștine, sufletul nostru s-ar chirci precum o plantă atacată de secetă, iar noi am orbecăi mai mult prin hățișul de întrebări care ne cotropesc tot mai mult singurătatea. Rolul ei călăuzitor a fost fixat încă de Eminescu, atunci când, discutând importanța *Cazaniei* lui Varlaam, a subliniat rolul credinței noastre ortodoxe, spunând despre ea că este și a fost: „matca spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbii și unitatea etnică a poporului, ea care domnește puternic dincolo de granițele noastre și e azilul de mântuire națională în țări unde românul nu are stat.”

Interviu realizat de **Ion CRISTOFOR**

Moment VI

Mircea POPA

Mircea Gelu Buta sau spiritul constructiv

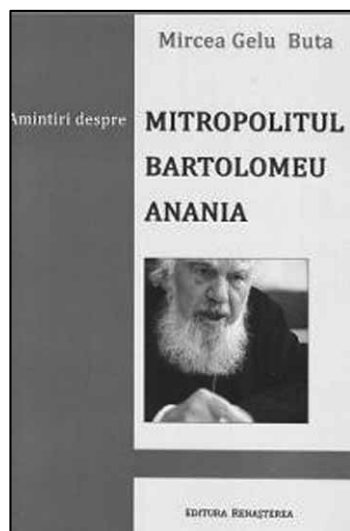
Cine crede că în lumea orașelor noastre zise de „provincie” nu se întâmplă nimic esențial se înșală amarnic. Nu numai că în jurul lor a crescut un parc de vile considerabil, dar în unele, ca Bistrița, de exemplu, au apărut o generație nouă de cărturari statornici și instruiți, a căror prezență a schimbat radical fața orașului. Îmi amintesc că ultima dată când am fost invitat să particip la o acțiune culturală a fost pe vremea lui Niculae Gheran și D. R. Popescu, când, însoțit de Teohar Mihadaș (om deplin al locului, pe care doar Lucian Valea îl depășea în informații de epocă) am ascultat intervențiile despre Rebreanu, chiar în casa de cultură de la Prislop, nu departe de troița cu Cristul de tablă devenită celebră din romanul *Ion*, care a fost martoră la ridicarea și prăbușirea lui Ion al Glanetașului. Viața culturală a Bistriței își armoniza activitatea, cum era și firesc, cu orașele ei principale, Năsăud și Beclean, la Năsăud ea fiind concentrată în jurul „Astrei năsăudene”, la Beclean activau unii redactori ei revistei *Minerva*, iar orașul își avea cenaclul său literar. De atunci, cultura bistrițeană a evoluat în mod constant. A fost întemeiată o nouă revistă literară, *Mișcarea literară*, condusă cu pricepere de Olimpiu Nușfelean, premiată la un moment dat de Uniunea Scriitorilor, și tot Bistrița a făcut din Biblioteca Județeană „G. Coșbuc” un centru cultural performant, grație managerului său de clasă, părintele Ioan Pinte, organizator a numeroase proiecte de nivel național. Cam în acest timp, orașul a

deschis un nou câmp de acțiune pentru editorul său de clasă, inepuizabilul Niculae Gheran, mutând interesul pentru moștenirea lui Rebreanu la Bistrița, unde a contribuit la formarea unui colectiv de lucru pentru editarea corespondenței scriitorului, din componența căruia au făcut parte condeie tinere și dăruite, precum Andrei Moldovan, care au pus umărul la proiectele lansate de editor, din care a părut primul volum, literele A-B. Un alt spirit activ al locului, Virgil Rațiu, a semnat cartea de interviuri *Bulevard Gheran*, de mare interes pentru istoria literară, iar alți câțiva intelectuali au scris cărți despre Emil Rebreanu, familia Rebrenilor, despre Târlișua (poetul Gavril Pompei, fiind un fiu al satului, a organizat un simpozion aniversar), alții de la Maieru au continuat redactarea revistei *Cuibul visurilor* (Sever Ursa), sau l-au scos din uitare pe Boșca Mălin (Icu Crăciun, Iacob Naroș), în timp ce, la Teaca, a fost comemorat Francisc Păcurariu, iar în localitatea Florești a fost dezvelit un bust închinat scriitorului Vasile Rebreanu. Pe plan local au apărut câteva edituri care au contribuit la afirmarea literaturii județului (ex. Charmides a lui Gavril Țărmure, important manager cultural, ca și Alexandru Cățcăuan, organizator de colocvii dedicate lui Coșbuc și Rebreanu) etc., dar, desigur, acțiunile culturale ale județului au fost mult mai numeroase și mai bogate decât cele păstrate de mine într-o memorie fluctuantă (eu rezumându-mă doar la cele la care am fost eu

Atelier critic

de față, întrucât nu mi-am propus deloc să fac aici inventarul acestora).

Intenția mea a fost să subliniez doar un aspect care mi se pare esențial: acela că a crescut exponențial numărul celor care s-au dăruit cărți și culturii, prin creșterea prezenței lor în câmpul publicistic. Ceea ce trebuie subliniat cu precădere e o altă trăsătură a locului: faptul că politicianul a fost învins de cultural. O dovedește prezența la Bistrița a fenomenului Mircea Gelu Buta, fenomen care

a depășit în amploare și semnificație toate schimbările care au vizat și vizează viața orașului. E vorba de un om care a conceput cu totul altfel timpul și misiunea ce i-a fost încredințată, zidindu-și propria viață în murii unei mănăstiri a timpului de față, prin îmbinarea a trei discipline esențiale: Medicina, Biserica

și Cultura (recte istoria), trasând, în vălmășagul ipocrit al zilelor de astăzi, altare noi de rugăciune și credință în neam. El pare a fi înțeles orientarea esențială a timpului de față, imperativele lui, așezându-și viața ca altar de jertfă și lumină, prin îmbinarea celor trei profesii pilduitoare: Vraciul (Tămăduitorul, Solomonarul), Înțeleptul și Credinciosul. Printr-o astfel de atitudine polifonică, pluridimensională, el a schimbat radical viața orașului, prin acțiuni medicale energice, tămăduitoare de trupuri bolnave, dar, mai ales, prin cultul trecutului și al învățămintelor lui, lucrând în favoarea unor modificări clare de conștiință civică, transformând pe oamenii din preajma lui în slujitori ai vredniciei și credinței strămoșești, într-un corp cultural traversat de înclinarea spre binefacerile aproapelui, fie spre cele imediate, medicale, sau pur și simplu spre cele spirituale, care depășesc irosirile zilei și rezonul confruntărilor minore, cotidiene. Actul său social și cultural dobândește o întregire a personalității umane, sub zodia clădirii unei

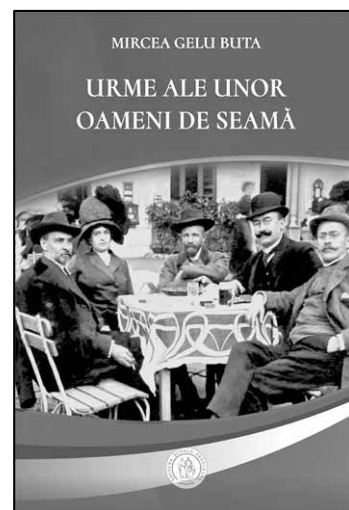
atitudini optimiste în fața vieții, proiectată pe fruntariile înalte ale jertfirii pe terenul misionarismului cultural. Acest imperativ de noutate a acțiunilor sale, cu paradigmă schimbată, aparține tânărului medic Mircea Gelu Buta (n. în 1951), care, după ce a absolvit Universitatea de Medicină, devenind medic pediatru, apoi director al Spitalului Județean de Urgență, a pășit hotărât pe calea perfecționării profesionale, luându-și doctoratul în Medicină, apoi urmând Facultate de Teologie și devenind profesor la Teologia din Cluj, preocupat înainte de toate de rotunjirea propriei personalități și a propriei eudemologii de viață. A pășit hotărât pe drumul îmbinării celor trei componente ale muncii sale: întreținerea trupului sănătos, însușirea la un nivel înalt a tezaurului de cultură locală și națională, ca și a luminii interioare călăuzită de credință. În scurt timp, el a devenit un om indispensabil Bistriței, care a făcut pentru oraș mai mult decât echipe întregi de funcționari afumați și de personaje politice cultivatoare a demagogiei cotidiene, pentru înșelarea minților celor creduli. Datorită prezenței sale, peisajul public, cu aparițiile fioroase ale fantoșelor lumii patibulare, cum spunea Eminescu, s-a luminat și s-a rafinat, a căpătat verticalitatea și harul creștin, printre inițiativele și proiectele sale (în număr de 15), numărându-se: *Rotary Club Bistrița*, *Istoria spitalelor din ținutul Bistriței și Năsăudului*, *Învățămintul teologic universitar la Cluj*, *Zilele Operei Constantin Pavel*, editarea revistei „*Arhivele Bistriței*”, *Cinstirea Eroilor Neamului*, *Mihai Viteazul apărător al creștinătății*, *Cimitirul Militar de la Rotunda*, *Românii din Bistrița*, *Andrei Murășanu și bistrițenii*, *Valea Bârgăului-contribuții documentare*, *Cercetări de antropologie istorică*. *Alexandru Vaida Voevod*, *Petru Rareș*, *Cardinal Iuliu Hossu*, la care se adaugă numeroase conferințe, simpozioane, lansări de cărți, acțiuni și manifestări cu caracter religios, care abat atenția de la cotidianul existențial, înspre ceva care este durabil, etern, spiritualizat. Într-un timp extrem de scurt, el a publicat peste 50 de cărți, a organizat seriale de manifestări culturale pe un timp nedefinit, pe care le conduce cu prestanță și profesionalism. Prin ele, Mircea Gelu Buta cheamă la acțiune,

autoanaliză, faptă înțeleaptă. Actul scrisului a devenit o formulă firească de exprimare și zeci de cotidiane, jurnale, reviste și-au revendicat semnătura sa în josul pledoariilor sale pentru libertate, artă, spiritualitate, profunzime de idei. Nu există subiect, pe teme de istorie și cultură națională, religie, trecut politic, care să nu fi fost abordat, re-lecturat, re-structurat, re-definit. Până și procesul analizei abordării universului cioranian, prin psihanaliza adolescentului, așa cum o face într-o carte de tinerețe, s-ar putea traduce ca un mod de căutare a propriului drum de urmat, a depășirii crizei de identitate, de descoperire a limitelor și posibilităților depășirii fazelor de depresiune, spre modelarea unei personalități menite să reziste oricărei concurențe, oricărui act competițional, scriind: „Conform unei ipoteze centrale din psihologia cognitivă, evaluarea pe care tânărul Emil Cioran o va face adolescentului, cât și capacitatea sa de a-i face față, vor fi influențate de o serie de credințe de bază. Aceste convingeri, numite în limbajul comun scheme, își au originea în copilărie, dezvoltându-se atât din experiențele personale, cât și sub influența familiei și a mediului. Cu timpul aceste credințe vor deveni inflexibile și necondiționate.” Acest lucru se întâmplă și cu medicul Mircea Gelu Buta, care devine și el omul unor credințe bine determinate, care l-au ajutat la forjarea caracterului și a stilului de muncă. *Mircea Gelu Buta a reînviat la nivelul epocii noastre spiritul grăniceresc al competiției, slujirea disciplinată a timpului său, a cerințelor lui*, descoperind în cercetarea metodică a trecutului în care s-a născut, urmele unei demnități țărănești treze, conștiente de menirea sa socială. Fără a sta pe gânduri, el a purces la deschiderea mai multor șantiere de lucru, în rândul cărora s-au conturat aliniamentele unor tematici bine definite, cum ar fi seriile *Arhivele Bistriței*, *Medicii și Biserica*, *Biserica în Spital*, *Biserica Ortodoxă din Bistrița*, *Colibița*, *Intellectualii îmbisericați*, *Istoria spitalelor din Bistrița*, *Personalități în dialog*, *Față în față*, *Petiții din granița nășăudeană*, *Însemnări despre Patriarhul Justinian*, *Urme ale unor oameni de seamă* etc. Alternând cercetarea arhivistică cu dialogul și interviul, cu cercetarea presei și a documentelor istorice,

el a refixat în conștiința colectivă *ideea de Virtus Romana Rediviva*, căreia i-a adăugat dimensiunea de bioetică și cea de credință ortodoxă.

Un rol important în luarea acestei decizii l-a avut mitropolitul de pioasă memorie Bartolomeu Anania, cel care m-a antrenat și pe mine la reînvierea frăției Ortodoxe Române. Cartea sa de *Amintiri despre mitropolitul Bartolomeu Anania* (Ed. Renașterea, 2016), este revelatoare pentru modul în care a ajuns, călăuzit de Ioan Pinte, să-l viziteze pe noul ierarh la Cluj, pentru a-l invita să officieze sfințirea paraclisului destinat reculegerii și rugăciunii bolnavilor de la spitalul său din Bistrița. Este punctul de plecare al unor întâlniri memorabile cu personalitatea generoasă și cuceritoare a scriitorului mitropolit, care l-a subjugat pentru totdeauna, determinându-l să se devoteze Bisericii. Cartea e alcătuită din astfel de scene, care mai de care mai palpitante, cu dese digresiuni și reîntoarceri în trecut, din ce nu lipsesc evocarea unor oameni ca Tudor Arghezi, Justinian Marina, Gheorghe Apostol, Nicolae Popoviciu, Apostol Apostolide, Victor Papilain, Thomas Spidlik, Teodor M. Popescu și mulți alții, întâlniți de-a lungul unei vieți de călugăr. Trecherile sale pe la Cernica sau Văratice, pe la Zagra sau Arcalia și Nicula, misiunile de la Institutul Biblic din București, a cenaclului din casa lui Constantin Beldie de la Hipodrom etc. sunt tot atâtea oaze de iscusite racursuri scriitoricești, pe care Mircea Gelu Buta ni le dezvăluie, ca un mod de recunoștință și admirație pentru unul dintre cei mai luminați teologi ai Bisericii Răsăritului din câți i-am avut.

Cărțile lui Mircea Gelu Buta sunt atât de multe și de colocviale, așezate la întâlnirea interdisciplinară dintre Istorie, Religie și Medicină, încât e foarte greu să te poți decide

pe care să le prezinți. Spiritul său cultivat, cuvântul miezos și sfătos, disciplina studiului și slujirea credinței se îmbină atât de armonios, încât lectorul cărților lui e pus în mare dificultate aflat în fața opțiunii alegerii. E destul să deschidem cartea sa de *Reflecții colocviale* (Ed. Eikon 2008), ca să ne dăm seama de mulțimea temelor și subiectelor de care este preocupat. Sunt pagini de publicistică, scrise în anii 1999, 2001, 2002, 2003, 2004, atunci când se cristalizează în preocupările sale o serie de idei binefăcătoare, pe care le surprindem în eseuri precum *Sărăcie și generozitate*, *Geneza unui monument*, *În căutarea unității*, *Românii între Orient și Occident*, *Diagnoză și terapie în postmodernism*, *Renașterea simbolică*, *Drumurile părintelui Anania*, *Lungul drum al devenirii*, *Ortodoxia sau legea românească*, *Roagă-te pentru cel bolnav! Cât costă să fii om etc.*, se îmbulzesc spre lectură cu învățămintele, pildele și încărcătura lor de etică și de demnitate umană, religiozitate, adăpând sufletele curate cu hrana izbăvirii, a credinței în mai bine, a faptei care molipsește. De aceea, am răsfoit cu oarecare timiditate voluminosul tom de 793 de pagini intitulat *In honorem Mircea Gelu Buta* (Ed. Presa Universitară Clujeană, 2022), care adună între copertile sale sute de mărturisiri, adevăruri, aprecieri, dovezi, argumente pentru trăirea vieții în acțiune constructivă, în slujirea aproapelui, așternând

un covor înflorit de distincții sufletești pentru un om atât de dăruit muncii sociale, medicale și culturale. E destul să ne oprim asupra cuvântului lui Ioan-Aurel Pop, intitulat *Elogiul medicului-scriitor*, ca să ne dăm seama de amploarea și profunzimea gestului său vocațional, care e apreciat la justa valoare: „Medicul-scriitor – ca să parafrazez un cântec – este iubit de două ori, mai întâi ca medic, de care toți oamenii au nevoie și apoi ca artist, care ne înfrumusețează viața aceasta plină de rele și de primejdii. Cei mai talentați dintre aceștia din urmă știu să creeze chiar vieți noi, universuri imaginare, dar dătătoare de astâmpăr, de tihnă, de pace și de bucurie. Mircea Gelu Buta a ilustrat aceste două spițe îngemănate în personalitate sa, de-a lungul tuturor deceniilor de carieră, și le ilustrează în continuare. A făcut medicina din vocație și din stăruința de ardelean vajnic și a devenit nu doar un medic strălucit, ci un organizator al structurilor de sănătate [...] Îmbină armonios știința cu credința, este mereu prezent la mari ceremonii bisericești și mirene, cu smerenie și semeție, în alternanță, după împrejurări și după provocări.”

Mircea Gelu Buta, adăugăm noi, întruchipează latura aleasă a spiritului românesc contemporan, latură care nu moare niciodată, ci crește și înfloarește

Mereu, ca o Grădină a Raiului, plină de miresme și rodnicie.

Human print IV

Mircea Popa cu părinții

Student

Cu profesorul Mircea Zăciu și Aurel Sasu la casa din Buciumsașa a lui Ion Agarbiceanu

Cu Bartolomeu Anania

Foto-album Mircea Popa

În bibliotecă

La ASTRA clujeană

A fost odată ca niciodată...

Teodora UILEAN

„Când mă uit în urmă văd gusturi și mirosuri, văd fețe de oameni, nu oameni întregi, văd anotimpuri și emoții sub forma unor respirații lungi, văd vârful abstract și văi reale prin care am umblat.” (Florin Moroșanu)

Așa începe orice poveste, cu „a fost odată”, e semnul că apare cu adevărat o poveste și e formula magică a copilăriei, „o scurtătură”. „Când spui cu voce tare *a fost odată*, se deschide poarta călătoriei și, într-o clipă, mintea ajunge în alte locuri, în alte vremuri”. (Florin Moroșanu)

Să scrii despre o antologie este o muncă descurajantă *ab initio*, nevoia de a spune câte ceva despre fiecare scriitor publicat acolo te determină să mai scrii o carte în sine, pentru că nu ai vrea să lași nimic important pe dinafară. Dar, să ai inițiativa creării unei antologii cu incipitul fiecărui scriitor ca și cititor, cu povestea descoperirii primelor cărți, consider

În chenar

că este o minune inspirațională. Toți cititorii, mai mult sau mai puțin dedicați lecturii, ne regăsim în paginile antologiei *Cartea cărților copilăriei, Cum am devenit cititor/ cititoare*, apărută la Editura Școala Ardeleană în 2024 și „gândită” de doamna Irina Petraș, antolog, critic literar, eseist, traducător și editor. Dedicată împlinirii a 75 de ani de existență a Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, antologia cuprinde povestirile a o sută cinci „scriitori și oameni ai cărții din toată

țara” și este numită în argument „o vitrină cu cărți bune, frumoase, formatoare; din literatura română și universală, deopotrivă”.

Pe lângă o amplă listă de titluri ale cărților dedicate și recomandate copilăriei sau oricărei vârste de debut al lecturii, regăsim în paginile cărții ipostaze succinte ale celei mai frumoase perioade din viața fiecărui om, povestirile fiind ferestre deschise spre spațiul intim al caselor din anumite perioade temporale, din zone diferite ale țării, din mediul urban sau, cu precădere, din mediul rural. Întrezărim secvențe ale vieții cotidiene, din casa bunicilor, din sânul familiei și, întotdeauna, apare îngerul păzitor al cărții, întrupat de mama, tata, bunica, bunicul sau un vecin în trecere prin casa părinților, cu o carte în buzunarul interior al cămășii tradiționale.

„Încântătoare” este cuvântul descriptiv folosit în argumentul cărții și este emblematic pentru că fiecare respondent, la provocarea *Cum am devenit cititor/ cititoare*, ne încântă cu sinceritatea relatării magiei cărților declanșatoare a lecturii, iar basmele sunt cu precădere lecturi primordiale, fie *Legende sau basmele românilor* ale lui Petre Ispirescu, poveștile fraților Grimm sau pur și simplu poveștile orientale și cele populare transmise prin viu grai. Amintirilor din copilărie le succed mici eseuri ale cărților citite și „interpretări cu tentă teoretică ale actului lecturii”, prin urmare această antologie se adresează unei palete largi de cititori, atât novici în tainele lecturii și ale scrisului, cât și scriitori dedicați sau critici literari și esești. Fiecare povestire este atent însoțită de copertele cărților menționate și de fotografia din copilărie a autorului, astfel că întreaga carte este o încântare revelatoare atât din punctul de

vedere al cititorului cât și din punct de vedere biografic.

În același *Argument* ni se precizează faptul că o parte dintre povestiri au fost culese din reviste sau diferite publicații, dar cele mai multe au fost oferite de către autori pentru realizarea antologiei și publicarea ei la moment aniversar. În completarea mărturiilor, autoarea a adăugat o „listă cronologică de recomandări de lectură”, creând o operă utilă și completă pentru cititori.

Povestirea de debut este *Trăiești atâtea vieți câte cărți citești* a scriitoarei Simona Antonescu, și te bucuri în sinea ta că doar ești cititor ... și ai putea atinge nemurirea sau sațietatea existențială atât de simplu și de plăcut... În cărțile amintite ai trăit și tu, ai fost Mioara din *Talismanul de safir* și ai trecut prin toate aventurile din *Cireșarii*, însoțindu-ți prietenii și pe cățelul Tombi, ai străbătut mările citind *Toate pânzele sus* și ai făcut *Ocolul pământului în 80 de zile*. Taina cărților ți se dezvăluie de la prima povestire: nu sunt simple obiecte de hârtie, ci sunt portaluri magice spre alte dimensiuni, mijlocitoare ale călătoriei în timp și istorie, decriptori de necunoscute și mai ales cheile fericirii și ale liniștii interioare, ale depășirii condiției umane limitative. „E esențial pentru un copil sărac!” spune Vasile George Dâncu „...să ai acces la un raft de bibliotecă sau să primești în dar marea literatură a lumii.”

„Citesc, deci exist!” Pornind de la acest citat, descoperim în povestirea *Eu, cititoarea*, a Irinei Petraș „că, în Evul Mediu, cei care știau să citească nu puteau fi condamnați la moarte” și conștientizăm sacralitatea cititorului din cele mai vechi timpuri. Biblioteca în accepțiunea autoarei este un loc sacru „fără margini și fără fund”, „cu marile și tăcutele săli de lectură” și „foșnet complice de file întoarse”. Adevărată poezie sunt aceste testimoniale în proză... iar, „cititul e cea mai subtilă cunoaștere de sine și de alții.” (Kocsis Francisko) și „fascinația lecturii se explică prin nevoia existențială a omului de imaginar, de povești, de a asculta mereu noi și noi istorii.” (Gheorghe Glodeanu)

Lipsa cărților, cauzată de regimul politic, se regăsește în majoritatea povestirilor, astfel că ni se dezvăluie rolul „Cooperativei” unde se

vindeau „condiționat” cărți pe lângă ulei sau marmeladă, „mai mult broșuri afectate ideologic” în opinia scriitorului Olimpiu Nușfelean, în *Păstorul de cărți*. Copil fiind, „în raport cu cărțile”, s-a simțit mereu ca și Nils Holgersson, „un fel de paznic de găște”, atras în aventuri imaginare spre eterna „regăsire a mărimii adevărate” și „a adevărului vieții” sale. Prima lectură „păstorită” a fost *Prâslea cel Voinic și merele de aur*, urmată „de cărți și cărți, fără o organizare precisă a lecturilor... consumate toate cu foame”, oferind prilejuri de „lectură seducătoare” și „deștelenire a gândirii”. „Lecturile copilăriei” au fost pentru el „...un timp edenic”, un timp în care, mai târziu, „poveștile... făurite la lumina lămpii” au fost culese sub penița scriitorului Menuț Maximinian și evocate în eseu *În povești*. Acest scurt studiu pare a fi un adevărat manifest despre importanța și efemeritatea basmelor, a miturilor și a tradițiilor din lumea satului bistrițean care se pierde treptat în umbra modernității. Pentru Menuț Maximinian lectura a avut la bază basmele transmise prin viu grai care i-au „marcat copilăria” și i-au inspirat visul de a deveni etnolog și de a păstra aceste comori inestimabile în paginile cărților sale.

Lumea satului transilvănean este locul unde scriitorul Vasile George Dâncu a „cunoscut” o „intelectualitate țărănească” numită și „aristocrație țărănească”. În *Runcul, satul care a visat că pleacă în lume cu ajutorul cărților* vorbește despre existența unor „biblioteci serioase” „ale unor consăteni cu câteva clase”, groparul din sat, tâmplarul, haiducul Văsăluc Pinti, Vasile Dâncu, Mititean Sever sunt doar o parte din personajele reale, țărani, cititori, poeți și scriitori care au întrupat resortul transformării sale în cititor și mai târziu în scriitor. Tentația lecturii era atât de mare încât „Prima și ultima carte furată” de către copilul Vasile George Dâncu „a fost din casa părintească a lui Ioan Pinteă”.

Scriitor, preot și manager de bibliotecă, Ioan Pinteă se confesează în *Țărani cu biblioteci* „...mă străduiesc, prin ceea ce scriu, prin ceea ce vorbesc și ce fac să duc peste tot satul copilăriei mele”, „...o lume într-adevăr fascinantă, un paradis”. În acest spațiu sacru

cărțile de căpătâi din casa fiecărui țăran, Biblia și Psaltirea, au fost farul călăuzitor spre lectură și cunoaștere pentru o lume cu „oameni foarte simpli” care aveau biblioteci, fără liceu, mulți doar cu clase primare, dar care citeau. Tâmplarul, Vasile Mititean, este personajul cheie, „un om total independent, un om total liber”, mentor și creator de cugete libere, de viitori cititori și scriitori remarcabili.

Citind *Cartea cărților copilăriei* este inerentă perspectiva introspecției, a călătoriei

în timp până la primii muguri ai curiozității, a rememorării mirosului și texturii filelor primei cărți. Propriile întrebări se oglindesc în cugetarea academicianului Ioan-Aurel Pop: „Când voi fi pus prima oară mâna pe carte? Nici nu-mi pot aminti, fiindcă am impresia că m-am născut legat de cărți, că ursitoarele mi-au pus o carte în mână ori în minte, că fără cărți nu aș fi putut să exist.”, apoi, redevii copil și îți re trăiești adevărata și „mirabila” călătorie spre viață.

Moment III

În căutarea altei identități

Olimpiu NUȘFELEAN

Atunci când, în volumul de poeme *Despre petrecerea de sine și alte poezii* (Editura Școala Ardeleană, 2024), Gabriel Chifu se întreabă „Mai e vreunul/ pe care să-l pot refolosi, să mă adăpostesc în el/ și să pășesc mai departe?” (*Trupuri de-ale mele înșirate pe marginea drumului*), putem crede că poetul este în căutarea unei alterități, reiterând în privirea spre trecut ipostaze ale eului aflat în continuă adevare la sine. În cazul unui poet, alteritatea nu înseamnă deloc renunțarea la „persoana” creatoare, ci mutare – poate – a substanței originare în noi forme de expresie, în alte veșminte ale cuvântului. Privirea *încordată* întoarsă „cu luare aminte înapoi” înseamnă sondare a adâncurilor ființei, unde, într-un spațiu ingenuu, se configurează mărcile purității și ale autenticității. Așa că poetul este îndreptățit să recunoască, într-o expresie referențială și metaforică deopotrivă, „În loc de motto”, că „La șaptezeci de ani,/ un copil încă mai stă cuibărit în trupul tău/ ca un felinar aprins/ într-o noapte de iarnă rece, fără stele.”, luând astfel existența la cercetare cu un ochi ingenuu.

Precaritatea este un dat și o povară a trăirii în lume, în lumea trecătoare la rîndul ei, aici unde „se spulberase vechea rînduială” (*Apoi viața mea*) și unde „Nimic din ce e omenesc nu durează” (*Altul*), dar această lipsă de durată determină o metamorfoză a lumii ca exterioritate a eului, o întoarcere a acestuia în sine, am putea zice, în lăuntric, acolo unde se forjează identitatea, „Și nu știu cum se făcea/ că pielea corpului meu/ se întinsese peste fire/ și tot ce fusese în afară, deodată/ devenise lăuntric.” (*Apoi viața mea*). În spațiul lăuntric se dezvoltă un nou univers, încăpător, cuprinzător: „Ploua înlăuntrul meu,/ creștea iarba înlăuntrul meu./ Iar pe cer, seara,/ treceau

nori ori scipeau stele/ tot înlăuntrul meu”. (poemul citat mai sus) Un (nou?) univers, care poartă însă pecetea eului aflat în continuă deslușire de sine, „Totuși [...] sigur” (*Iepure încercuit de vânători*). În acest univers ce-și sporește continuu/ neconținut dimensiunile și se metamorfozează derutant, se întâmplă un zbor invers, al căderii introspective – „Ah, cad din mine însumi și căderea/ durează la nesfârșit” (*Doar când am spus uitare*). Afectat de

criza identităților, poetul constată cum: „eu sunt altul decât îmi propun să fiu./ Altul decât mă cred. Altul decât mă descriu./ Altul decât mă văd în oglindă” (*Altul*). Dacă un Fernando Pessoa se ascunde (salvator?) în măștile heteronimelor, Gabriel Chifu își găsește propriile măști/ proiecții neverosimile, pentru că alteritățile sînt dominate de o entitate mai puternică, mai mare – „cineva nevăzut s-a strecurat aici, înăuntru,/ împarte aerul încăperii cu mine./ Iar curând va fi și mai și,/ își va face loc chiar în trupul meu,/ va ajunge până în inimă și în minte,/ va fi ca acasă./ O să-mi ia locul, pe nesimțite/ o să-mi ia locul, n-am cum să mă împotrivesc” (*Iepure încercuit de vânători*). Un altul aflat în puterea destinului sau a divinității, care gestionează „petrecerea de sine” de neoprit.

Privirea poetului e fascinată de imaginea „ei”, cea care poate fi iubită („pe câți bărbați/

În oglinda lecturii

i-a fermecat ea”), iluzia („câte povești de dragoste secrete/ stau îngropate în inima ei uriașă”), sau moartea („A adunat în corpul său, cum oare?./ atâta strălucire” (*Ea*). Toate farmecă, cu caracteristici adunate într-o singură identitate, sau transferate în mai multe, polivalența imaginii poetice e de mare impact existențial. Și: „stau pe fundul mării/ lăzile cu galbeni și cu giuvaiere/ din corăbiile scufundate ale piraiilor.// Cine, cine se va învrednici vreodată/ să le aducă la vedere,/ în versuri vii și fără de pieire?” (*Ea*) Există însă o soluție de împotrivire la ruina de sine: versul viu, recuperator. Acesta e izvodit de mintea creatoare: „Soare răsărit noaptea/ în țara strâmtă, pecetluită și hibernă a creierului meu,/ soare care risipește întunericul, topește ghețarii/ și aduce păsările călătoare înapoi, din țările calde, aici.” (*Ce uit ce țin minte*) Aici, în spațiul privilegiat al minții (loc al rațiunii sau al imaginarului?), *neghicitul*, expresie a unui panteism blagian sau a prezenței discrete a divinității, *taina* sau *miraculosul*, ce ridică gândirea din contingent și precar, aduc „lumina (care, n.n.) se primenește”, avînd în vedere că „Fără putință de tăgadă, înaripații au ajuns aici, aproape,/ au găsit iar drumul spre noi./ Ne iau seama, ne măsoară, ne păzesc?/ Nu-i zărim, dar sunt aici,/ trebuie doar să le facem loc în mințile noastre.” (*Ploaie de vară la Sinaia. Un pastel*) *Neghicitul*, greu de identificat, nu e numit/ nu poate fi numit pînă la capăt – o situație pe care am putea-o socoti ca fiind rezonabilă din punct de vedere poetic. Aici, „Soare răsărit noaptea [...]/ risipește întunericul, topește ghețarii/ și aduce păsările călătoare înapoi, din țările calde, aici.” (*Ce uit ce țin minte*)

Împotrivirea la petrecerea de sine, la „ruinare”, e ajutată (sau realizată?) prin trecerea în viața verbală/ trupul verbal, ca recuperare a unui timp și univers ancestrale: „Prima dată m-a născut mama,/ cu trup omenesc, cu trup de pământ.// Dar cine/ m-a născut a doua oară,/ cu trup de cuvinte?// O, ce trup e acesta verbal, ca o țară! [...] Cine mi-a dat viața asta a doua, verbală,/ care încet-încet și fără întoarcere înlocuiește în mine/ trăirea dintâi, naturală? (*Trăirea dintâi și viața a doua*) Polivalențele (ce includ în semnificațiile

lor și petrecerea de sine) sînt gestionate de o moarte – creștină? – care facilitează renașterea, trăirea sau înnoirea multiplă: „Mi-e limpede,/ sfârșitul ia atâtea chipuri, pentru fiecare,/ și de atâtea ori îl trăim./ Ci după fiecare moarte,/ când o luăm iarăși de la început,/ suntem alții?” (*Sfârșit multiplu*) De altfel, precaritatea și rătăcirea se consumă în perimetrul ignoranței și al lipsei divinității: „E atât de târziu. Rătăcesc/ pe străzile acestui oraș unde niciun zeu/ n-a poposit vreodată./ Bate un vânt și necruțător, și eronat,” (*O ultimă dorință*) Iubirea/ iubita?/ alteritatea se înscriu în rostul poetic: „Iar când inima mea se oprește slăbită,/ inima ta îi ia locul/ și bate pentru amândoi.” (*Poem de iubire*) Deși iluzia nu obosește nici ea: „În orașelul acesta de munte/ se petrec atâtea lucruri de necrezut,/ iluzia e la ea acasă și e stăpână. Ah, aici,/ iluzia acoperă realitatea,/ o îmbracă în alte straie, în altă lumină.” (*Oraș de munte iluzoriu cu străzi șerpuitoare*) În imaginea de pastel se insinuează intuiția poetică reflexivă răscolitoare.

Cuvîntul poetic preia inițiativa: „Dintr-un cuvânt așternut pe hârtie/ răsare/ un fel de soare mic și roșu.” (*Întâmplare*) Poemul devine un actant salvator: „Dar, de fiecare dată, narațiunea/ mă scoate din impas, inexplicabil – / a pregătit alt final pentru mine.” (*Eu trăiesc ascultând de dictare*) Poetul, îndurerat de risipirea în cheltuieli lumești, își găsește adăpost în alt și alt trup (de hîrtie), în întremătoare identități imaginare – *Trupuri de-ale mele înșirate pe marginea drumului*, – altfel decît cei care își sărbătoresc triumful în zîmbetul ignorant al îngropării definitive în propria moarte - *Orașul acesta are locuitori ciudați*.

Printr-o adecvare la propriul suflet („Atât.” - *Ocupația ta*), răsărit în „mai multe adevăruri”, „– „în atâtea feluri, în atâtea locuri, deodată.” (*Suflet multiplu*), cuprins „și trist, și nevolnic, și repede trecător” (*Încă un psalm*) în designul „arhitectului suprem” (*Încă un psalm*), poetul se înscrie în a doua viață a lumii (secundă?): „Am uitat tot ce știam,/ dar îmi amintesc cu limpezime/ ceea ce n-am știut niciodată... [...] Viața de după viață e altfel:/ fără sfârșit și fără durere.” (*Viața de după viață*). *Neștiința* și *nepunerea* asimilate...

scriptic, cu sentimentele revitalizate, evoluția imaginației se consumă firesc, desferecată din poveri străine, în zbor ușor, recuperat, cosmic (v. și *Eu, cel de mult sortit să fiu ceresc*), „în cânturi înaripate,/ ocolite de moarte” (*Cocoșul moșului, găina babei. O artă poetică*). Dar omul desfășurat în numeroase identități oferite de scris se va confrunta cu uitarea (o moarte secundă?): „Tăcere peste tăcere,/ sute de pagini

de tăcere,/ tomuri, biblioteci de tăcere:/ la atât se rezumă viața?” (*Viața și moartea. Cuvinte transformate în tăcere*). Petrecerea de sine se consumă nu doar în cele lumești, ci și în cele în care sinele crede că și-a găsit un lăcaș privilegiat. Grea și dramatică încercare a existenței poetului prin tot ce incumbă acestei condiții, tulburător exprimată în poemele lui Gabriel Chifu.

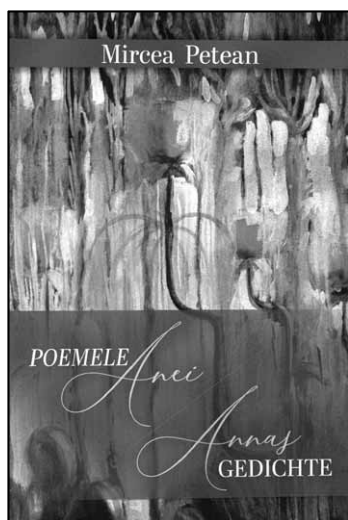
Detaliu II

Grația poemului de cult

Ștefan VIDA MARINESCU

Cele 129 de poeme închinătorii (adoratei muze Ana), expuse elegant și ceremonios, ca totdeauna, sunt oferta recentă a poetului-editor Mircea Petean, acum tălmăcite în germană – *Annas Gedichte*, de Hans-Werner Mühlroth. În

fond, textele (preluări de pe la 2007), cu „fracturi” auctoriale deliberate (numero logic), sunt o ofrandă Anei, iar adnotările unor Ciopraga, Grigurcu, Borbely, A. Zanca, ușor nedumeritoare... Iubirea ne înalță „în țării”, nu ne vulnerabilizează, iar aprinderea e o stare de grație continuă... Căci Ana

inspiră poeme, nu le rupe, precum o făcea Ioana lui Coșovei!

Prelung(it)a meditație lirică risipește, în reverii și în ecouri, introspectiv și retrospectiv, efecte senzorial-senzuale, pe tonuri melancolice, în regim neoromantic, grav, dincolo de Timp, de mode, într-o mizanscenă erotică, ritualică și emoțională, cu tandrețe infinită. Astfel, de la *vreau să te strig la hai cu mine în noapte*, fără urmă de lamento, Mircea Petean, în ferme reverențe, în obsesiva *margină*, impusă existențial, adoptând Cuvântul *ca o mână în somn*, stinge singurătăți și depărtări, cerebral, eul liric provocând, fast, simbioză.

Poetul aspiră a fi *sprânceană* Ei, arcuită revelatoriu, inima și cuvintele convertindu-se în deviză a destinului. Simfonia, muzica sferelor metaforice, cu incizii folclorizante, uneori (ca în *Cascada întreruptă*), va cuprinde și albinele (și ele: cuvinte), *rugarul* (bijuterie

lexicală) convocând un relativ teatral onirism și conferind memoriei atributul unui *cimitir de zei*. Emoția, maxim(izat)ă, se va impregna unui *mithos* auctorial, declarat de liric ca postmodern, cadrul scenografic al adorației și al devoțiunii fiind garnisit cu râu, flori, izvoare și pădure, naturist și blagian. Conturând o Delta. Și unde pădurea s-a metamorfozat în Cuvânt, iar bucuriile simple, izvorâte din sentiment, fără patetisme, precum și *fructul ploii*, capătă aer arhaizant. Mai ales când *focul* e localizat – nostalgic – la Bârc, lângă un prun, amintitor de ipostaza străveche, aici răstălmăcită (dramatic) *șezum și deplânsem* – puțin ostentativ. Un rictus satiric va mina reveria nostalgicului, un substrat biografic liricizat intensiv, de-servind nume ca: Ștefana, Mincu, Maitec odată cu motivele-obsesii: ninsoare, corabia (piraterească!), involte și temerare călătoriri în (și prin) Cuvinte, preamărind, într-un etern, iubirea.

După peste 20 de cărți poetice, Mircea Petean încă e apt a se copilări „antimetafizic”, livresc și dezinvolt, în domestice paranteze (de și cu bucătărie), deși toate drumurile (inclusiv ligure) duc la Ana. Invariabil.

Decorul de spital, cu răzlețe interogații, atestă, inedit, că nu Cuvântul a fost la început ci... *muntele* (lui Petean), odată cu prețuite motive (altele): zăpadă, catedrala de ape (e și o „catedrală”?), stânca, un exces fiind că Shakespeare e la *îndemână*. Pelerinajul erotic, spiritual, la Ana (și al Anei), după un aluziv *joc* (horialovinescian) în *deșertul de cenușă* e un somn de veghe, un popas la vorba persană din Laputa, lira căutând (și cântând) mai mereu sensul. Iar cuplul, casnic, vibrează solitar la Anul Păsării, la zbor, floral și atemporal, simbolic.

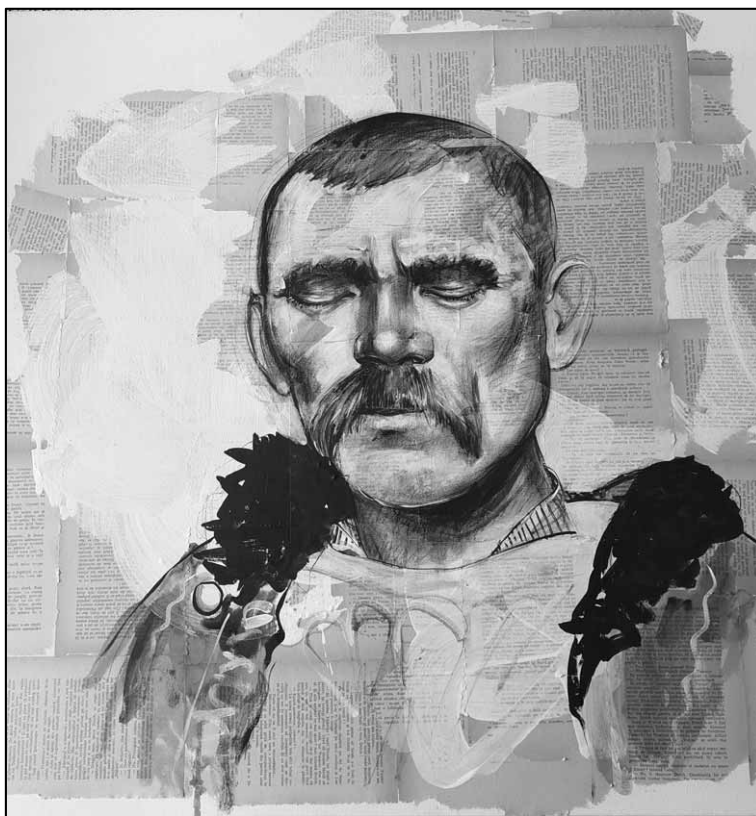
Acut dar protector, solitudinea (și ea un zeu solar, tutelar, în context) se va fi ivit tot din Cuvânt, liricul lăsându-se călăuzit de umbra învățătoarei, el, bacovian, invocând – la aliniere?! – planetele.

Cu închinător orgoliu la *sublima Poartă* (=Ana), în refugiu Aztec, poetul își invocă Tatăl, în decor patriarhal pillatian (cu vecernie, casă, clopot), certându-și, în alint, muza, pentru o *pedepsitoare* exigență...!?

Dar iubirea e pretutindeni, *Ana, inima Poetului*, fiind, emblematic, declarativ, *visul din somnul apei* dar și *roaba lui Dumnezeu*, clasic, idolatrie fixată între flori, ca o *zabavă*

(termen plăcut poetului), ca o veghe, retrospectivă fiind completată de râu, de lumină, curgător și limpede. Cu accente dramatice.

Cuvântul *însoțire* e ca un jurământ de credință (îndoială de-carteziană), învingând marea iubirii, iar spectrul morții, subit, surprinzător, va salvarda, prin tandrețe și muțenie, spiritul. Deși acel *Eu multiplu* e tolerant cu trupul și cu spiritul, deopotrivă. În cultul Anei, inspiratoarea. Contopirea în-doită, vechiul *Nicanor*, ruga, avatarurile chemării, totul converge către re-edificarea coordonatelor condiției lirice, fiențiale.

Moment IV

Când poezia scoate din țâțâni ușa sufletului

Ion Radu ZĂGREANU

„spontaneitatea lor (a poeziilor Casandrei Ioan) declanșează emoții în momentul ei de implozie, preschimbând-o într-o experiență inițiativă.”

(Liliana Ursu)

Casandra Ioan (n. 1981, Aiud) este membră a Uniunii Scriitorilor din România. S-a afirmat ca poetă (*Ucenicul vânător*, 2006; *Profilul aerului*, 2010), traducătoare, autoare de povestiri pentru copii, a jurnalului *Drumul Rodiilor* (2019).

În 2024, la Editura Cartea Românească îi apare un nou volum, *Aproape înțeleasa fericire*. Titlul primei poezii al noului său volum de versuri este sugestiv, *Definire*. Poeta își creionează un autoportret liric, trasează

câteva linii ale unei așa zise arte poetice, toate acestea subsumate statutului feminin: „Sunt femeie, tandrețe, duioșie, maternitate.” (*Definire*). Pentru că știe cine este, nu se îndoiește de sine: „Nu sunt o insulă. Sunt un continent atotecuprinzător./ Nu sunt de cucerit, doar de îmblânzit

înspre ierni, înspre toamne.../ Nu sunt de păstrat. Sunt pentru folosire, înspre înșeninare.” Dăruirea argeziană din „Testament” o caracterizează: „Nu sunt a unuia, sunt a tuturor, ca tine.” Sinceritatea și candoarea ei infantilă atenuează ceea ce privește ochiului ei „ager, viu, cald, aspru, candid.”, surprinde: „Uneori văd exact ce văd copiii.” (*Definire*).

Încercările de *definire* continuă și în alte poeme. În poezia *Curs de apă* poet este și un receptacol al frământărilor existențiale: „Nevroze roz, atroce.”, „Inima mi-e un ocean de sticle colorate,” (*Caleidoscop*). Învăluind totul într-o ușoară autoironie, autoarea ar vrea să facă o distincție între creator ca individ și creația lui: „cu mâini și picioare ca o țestoasă;/ Sufletul – un păianjen dibuind/ Scrisul cu lumină.” (*Diafragmă*). Metafora ultimului vers s-ar putea traduce prin efectul pe care poezia sa o are asupra cititorului. Scrisul este un „Mic progres pentru ieșirea din marasm.” (*Solilocvii*), o prăbușire în tine binefăcătoare, uneori însoțită și de lacrimi: „Cerneala dizolvată cu lacrimi.” (*Solilocvii*).

Materia primă a poeziei, cuvintele, sunt comparate cu zațul dintr-o ceașcă de cafea (*Niciun cuvânt*), iar poeta poate fi și o „agrafă de hârtie” (*Agrafa de hârtie*), ea strângând în brațele „metalice/ Iluzii de celuloză,” (*Agrafa de hârtie*). Harul poetic are și o componentă divină: „Ei își extrag substanța secretă/ De Sus.” (*Hartă*).

Raportul realitate – ficțiune este inversat de către poetă (*Deturnare*) în mod intenționat. Efectul ficțiunii fiind tot o realitate, dar una cathartică: „Deodată toate s-au liniștit/și, odată cu ele, și sufletul meu.” (*Deturnare*).

Așa cum fericirea, „Aproape înțeleasa fericire” (*Întâmplare*), ne năpădește uneori și poezia, „Aproape uitata poezie” (*Întâmplare*), ne poate scoate „din țâțâni ușa sufletului.” (*Întâmplare*).

După încercarea de a se autodefini, volumul conține mai multe poezii de dragoste. Îndrăgostitul îi trimite iubitei bilețele sau *Scrisori de dragoste* cu poeme erotice (*Tu, iubite*), îi cântă la chitară, îl poartă la gât ca pe un talisman (*Tu, iubite*). Cuplul devine un singur trup: „Te-am regăsit/ Încarnat în mine,” (*Iubire*). Poezia *Azi* te trimite cu gândul la atmosfera din poezia *Frunze* a lui Radu Stanca, universul domestic fiind un spațiu ocrotitor al iubirii. În freamătul cotidian al urbei, dragostea este și ea ceva firesc: „Călătorind la această oră târzie,/ Cu noi toți,” (*Drum prin Cluj*).

Se poate identifica în aceste poeme și un străveziu filon blagian. Întoarcerea înspre străbuni: „Îi simt pe toți luminos trăind în mine,” (*Urne*), asigură și legătura cu Dumnezeu: „Ei sunt firesc rodul,/ Nodul/ Care mă leagă de Dumnezeu.” (*Urne*). Comunicarea cu vii și cu morții, „Cu majoritatea mă întâlnesc doar în gând.” (*Floarea deșertului*) potențează căutarea fericirii care, „e atât de aproape de noi toți.” (*Floarea deșertului*). Retragera blagiană și coșbuciană în natură (*Duminicile în patria ta*) capătă note de mister blagian în poezia *Sat românesc*: „Clopotele bat, iar balaurii/ Se retrag prin păduri,” Aerul unește viii cu morții: „Catapeteasma dintre vii și morți s-a rupt,/ Toate vămile au căzut./ O inimă uriașă îi însuflețește pe toți.” (*Aerul*).

Poezia *Radiografie* ar putea prefăța ciclul de poeme carcerale, dedicate închisorii de la Aiud: „Prin moarte s-ar putea trece și pedalând,/ Prin uitare mai greu,/ Fiindcă aici a rămas impregnată căldura/ Unor gesturi omenești/ Aparent dezinteresate.” Într-adevăr suferințele și jertfele celor din închisorile comuniste au fost „dezinteresate”. Retrăirea terorii are o intensitate cutremurătoare: „Aud

peretele din față, timpul,/ colegii de celulă,/ ferestrele dezdoite de plâns,/ aleile pustii, fâșâitul scrisorilor/clandestine.../ aud vămile tăcerii.../ lătratul de Cerber al unei uși./ Aud târșăitul pașilor obosiți/ de muncă și lipsa speranței,” (*Aud, Aiud!*).

Poeta își respectă promisiunea de a scrie „despre ceea ce văd.” (*Hartă*), despre cei chinuiți în bolgiile închisorilor, fiind răsplătită cu „pacea” sufletelor acestora: „cei de dincolo mă înconjoară cu miezul aburind/al păcii de care se bucură sufletele lor.” (*Belșug de soare*). Poeziile cu tematică despre mediul carceral sunt „un zguduitor document liric cu intensitate de flacără.”, afirmă Liliana Ursu, prefațatoarea volumului.

Întâlnim și câteva poeme religioase. La *Mănăstirea Nicula* mersul „În coate și-n genunchi,” este un fel de exorcizare prin care iese dracul din oameni. Dacă îl lăsăm pe Dumnezeu „să se apropie” (*Pe undeva pe lângă Văleni*) de noi, el ne va reda „sănătoși,” vieții.

Maniera confesivă a acestor poeme se pliază perfect pe „un album de pasteluri ființiale” (Liliana Ursu). Poeziile sunt concentrate uneori ele curgând spre dimensiunile unui haiku, de multe ori în finalul lor apare o schimbare de planuri, o concluzie, așa zice, ca un gong, a cărui bătaie rezonază profund în cititor. Poeta poate „traduce” liric tablouri ale pictorilor (*Tăietorii de lemne*) sau să redea atmosfera dintr-o catedrală. (*Poemul meu*).

Cu cele două aripi, „aproape înțeleasa fericire” și „aproape înțeleasa suferință”, „zburdăm spre libertate în Hristos”, îmi scrie autoarea în autograful de pe cartea ei. În acest enunț se descifrează sensul profund al volumului său de poezie.

O îmblânzitoare de cuvinte

Icu CRĂCIUN

Înzestrată cu o inteligență artistică autentică, Laura C. Munteanu se remarcă în acest nou volum de versuri printr-o expresivitate atent elaborată și o intensitate a trăirii foarte nuanțată. Ea nu scrie o poezie sofisticată ori teribilistă, încărcată de prețiozități sau exprimări licențioase, cum se

manifestă o parte din tânăra generație actuală, dimpotrivă, se simte în versurile sale un patos al trăirii de bună calitate, care nu obosește cititorul sensibil la estetic. Multe poeme din această carte sunt străbătute de un lirism grav, menit să emoționeze printr-o simplitate subtilă. Intrarea în dialog cu divinitatea te sensi-

bilizează, făcându-te părtaş la trăirile sale: „Unde să mă așez Doamne,/ când se va goli Potirul?// Pe care margine să mă întind,/ să nu-ți trezesc îngerii?” se întreabă cu sfială autoarea; alteori, Dumnezeu devine terestru și se comportă ca un părinte ocrotitor, nu-și pune „ceasul să sune” ori, pur și simplu, aplaudă ca un muritor; cert este că poeta poartă un dialog permanent cu transcendentalul, de aici, *zborul* tratat ca un element metaforic continuu (emblematic sunt poemele *Inegal* și *Cocorul*), alături de „inefabilul fum” sau ceară, dar mai

cu seamă de lutul amorf, care, aidoma degetelor olarului – divin, zicem noi – ajunge „dătător de puls”. Stilul, aparent dezinvolt, nu se îndepărtează totuși de autoanaliză și reflecție, așa cum îi stă bine oricărei creații lirice; câteodată, asistăm și la o revoltă împotriva gândirii uniforme „în sentința de-a fi/ niciodată, la fel...” ca natura trecută prin anotimpurile vieții, cu înfrunzirile și desfrunzirile sale. Încântătoarea policromie autumnală, percepută nu o dată și olfactiv – muza poezilor –, nu lipsește nici din versurile acestei cărți, ca și când culorile ar face parte din paleta unui artist vizual. Instantaneele din viața de zi cu zi nu obosesc, te provoacă la meditație și te înobilează (vezi *Plouă decent*), amplificând simbolurile, necunoscutul sau nevăzutul.

Uneori, Laura C. Munteanu cultivă oximoronul, cu tot ce presupune paradoxismul său, ceea ce aprinde imaginația lectorului, de pildă: „nemurirea efemerității”, „Rana va străluci” ori în titlul poemelor: *Iarna mea cu iarbă verde* și *Furtuni fără ploi*; pentru ea, tăcerea este înveșmântată, se întrupează, „toamna miroase”, „umbra se îmbracă”, iar fumul o leagă de Cerul sacru, (unde s-au retras din viață părinții săi, evocați cu o sensibilitate emoționantă), e drept printr-o „iubire de lut”, telurică, dar, deseori, și detașată de materie.

Menirea unei cărți este să hrănească spiritul uman, iar acest op își îndeplinește misiunea pe deplin, invitându-ne să-o avem alături mai cu seamă în crizele noastre de solitudine.

Încă 9 povești și ale altora din lume

Virgil RAȚIU

Nu cred că Iulian Dămăcuș și-a propus să publice o carte chiar în vremea „pandemiei”, taman în vremea *ciumei roșii* de *covideală*, poreclită cu nume născocit într-un laborator conspirativ [de a căror prezență geme pământul, unde se pregătesc]: *sarscovfag19*. În linia textelor din mini volumul **9 povești** (Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2022), autorul (poet, prozator, istoric literar [v. *Umorul în proza Sudului românesc* – Ed. Charmides, Bistrița, 2018], epigramist premiat în Japonia pentru haiku etc.), ignoră împrejurările terestre impuse globalizate și multiculturalizate de Niciodată-Nu-se-Știe-Cine, și invită lectorul cu gest solemn-ironic să ia seama la o *altfel* de narare în narațiune, țesută și „bătută” la războiul cu ițe ale odelor, ale imnelor în proză. Unica deosebire – de unde și *altfel*-ul atribuit acestei lucrări! – față de vestitele epopei ale lumii constă în dimensiunea dată celor 9 povești (observați: povești, nu povestiri, ceea ce conferă scrierii sale spor de *mitizare*), deloc complexe ca structură, îmbrățișate uneori ca „imagini” autoreferențiale. 9 *cant-epice* sau cânturi, poeme în proză de inspirație rustică, așezate în chip de versete, plasate într-un peisaj à la Vergiliu (*Bucolice*) – în medii nici marine, nici de podiș, nici de câmpie, nici montane; „asezonate” – nici dulce, nici sărat, mai degrabă acrișor; 9 povești în care se „scaldă” o lume ciudată, o clocotire socială aparent vetustă, scoasă din ascundere dintr-o ladă de zestre – ladă față de care autorul poartă „respect”, o ține în condiții „muzeale”, controlate „electronic”, unde au fost protejate de la destrămare și putreziciune...

Mai întâi atmosferă: „Dac-o murit mama, grijile mie mi-au rămas/ mai ales cu cel mic.../ am fost la el și/ în armată, și-atîta am mers, că pe când am ajuns/ s-o stricat mîncarea, de-acasă!... Atunci/ am văzut Dumărea, dar pîn’ la Mare n-am fost/ să o pot eu vedea, cît îi de

mare! Oricum,/ dacă Dunărea n-o umplut-o încă... Zicea/ fratele, că din avion s-ar vedea mai bine, dar/ nici domnu’ Vlas, arvocat la Cluj, n-a vrut/ să se urce-n avion, d’apoi eu?... Și-atunci/ nu umblau teroriștii ca acum. Îi văd, domnule/ la televizor, și noaptea mă tem să ies afară!.../ Vă dați seama... aici la doi pași de pădure!...” (*Povestea liuchii Márie*, pag. 6). Tot astfel: „*Cuvine-se cu adevărat/ pe cei plecați dintre noi să-i pomenim în veac/ Cei dintîi – eroii, care n-au vrut să fie eroi, precum/ și cei – mai puțini – care – au voit să fie/ de-acum cine să-i mai aleagă? Pe cei care au robit/ o viață întreagă pe brazdă ca pe un drum/ ce trebuia însemnat neconținut,/ Pe cei care-au căutat comori sub pământ/ și-au rămas acolo să le păzească...!*” (*Povestea crucii vechi*, pag. 13). Nu sunt date uitării grozăviile sociale și grozăviile din lume: „*Războiul cel dintre noi mai grozav/ decât celălalt, pare un cancer care/ apare ici și colo în trupul bolnav/ și moartea năpraznică încă/ mai jalnică, mai dureroasă, cu cât/ vine de la vecinul care te-a urît...*” (*idem*, pag. 14).

Prozopoeemele parcurse pe cele 60 de pagini [cu tot cu sumar], mi se par „foarte tari” – alt calc teleast-de-inspirație, însă potrivit *aici*. Iulian Dămăcuș, scrie la persoana a treia, păcălește intelectual pe orișicine se lasă prins în mrejele meșteșugite, folosindu-se din greu de „garderobe” tuturor speciilor literare, inclusiv de „măști și arlechini”, cu „ecouri” de reportaj, dramaturgie, nuvelă, păzite din loc în

loc de metafore epice presărate atent în text. Autorul transformă personajele „tip-zombi”, aduse în scenă, „înmuindu-le” până la starea carr nu sperie pe nimeni, dimpotrivă, încântă prin ineditul prezenței lor. Apariții umane, clare la trup, de vezi prin ele, se tot pregătesc de „ceva”, se sucesc, se învârtesc, cum să se urnească, să plece odată undeva (unde, nu ni se spune, doar se fac aluzii, se pomenește în treacăt, ca mai sus, cu plecatul omului după *comoara...*). Sa plece împreună cu coana mare, o madamă de femeie specială, tartoră și boieroică peste lumi, mai degrabă *grofoaie*, care cândva, de mult, a fost nătâng păcălită, învinsă și încarcerată. (Cum a reușit un rusneac-mujic-militar să se dea istețul lumii? mai mare mirarea și pomina! Că doar firea muscalului de neam numai a istețime nu a mirosit vreodată! Trebuie că Ion Creangă al nostru cu voia s-a lăsat „păcălit de motivul narațiunii” și a compus un pilduitor poem în proză, în întregul său, o metaforă uriașă, pusă în cărca literaturii lumii!) Pentru Iulian Dămăcuș, *portdrapelul Ion Creangă* este temei și fundație, cu *Ivan Turbincă* al său, cu *Moș Nichifor Coțcarul*, personaje legendare, de totului tot. „...Când au trecut nemții ne-au dat ciocolată,/ n-am mai mâncat în veac așa bună! Când au venit rușii/ ne-am ascuns în pădure, ne era frică.../.../

Atmosfera bucolică este „păzită”, și de „zei”, și de „eroi”, toți cu nume comune, cum sunt: Mărie, Vlas, Iemil ș.a.; iar mai la urmă: Bătrâna, motanul Mau, Omul de Ghips, Orașul... (și ce mai oraș! Gherla, în a cărui mare Catedrală „stă” ascunsă o pânză pictată de Rubens!), și nenumărate alte arătări și întinderi de pământ însuflețite. Episodic, în semn de ritornelă, naratorul-erou, evidențindu-se, scapă câte-o strigătură, o cimilitură: „Vezi, leliucă, cum ești tu/ Cum aseară, și-acum nu?!” (pag. 5) ori; „Vai de mine cum aș bè/ Pălincă cu secărè...” (p. 8); precum și: „Să-i caut răspunsuri mi-a dat ghes/ Întrebarea lui J. L. Borges/ Despre Buenos Aires!” (pag. 20).

Avem de-a face cu o creație care însumează „compoziții grave și serioase, jucăușe și solemne”: 9 povești, 9 cânturi, 9 capitole, astfel intitulate, astfel personalizate. Eroii acesteia apar ca făpturi rebele ale unei *epopei populare*, mai puțin obișnuite/

cunoscute. Sunt firi simple dar și profunde în însăilarea lor. Cu luare de seamă, Iulian Dămăcuș ne conduce dibaci în atmosfera *Țiganiadei* lui Ioan Budai-Deleanu, în faldurii sclipitori ai ironiilor nevinovate (ca la clacă și șezători), prinse-n „sunete” de fluier, ce lucesc cum gablonțurile imperiale – dacă ținem evidența imperiilor ce înconjurau România și românii cu etniile conlocuitoare care colorează locul de secole întregi, începând de la *vierșurile de invocare a Musei*: „Cântă zeiță mânia ce-aprinse pe Mau, motanul...” (Povestea „eroului”, pag. 54). Nu sunt date uitării nici faptele crude ale fost-recentului imperiu sovietic, care a „hălăduit” și omorât pe țărinele noastre, „învățându-ne” cum să ne roadem unghiile și dedesupturile lor... Nu lipsesc mărturiile imposibil de dat uitării din închisorile și carcerile politice, din iadul de la Canal: „De-abia la Canal mi-am dat seama că/ poți avea emoții... chiar și atunci când ești/ un nimeni între alți nimeni, nici măcar un zero/ la coada unei statistici...” (Povestea lui B., pag. 26) Cu izurile din geniala epopee *Țiganiada*, Iulian Dămăcuș plimbă metafore, ca la ele acasă; tot așa detectăm incantații molcome din *Fire de iarbă*, minunata poemă a lui Walt Whitman. Companie potrivită ține și megapoemul-poveste *La lilioci* de Marin Sorescu, pe alocuri, „încolăcit” în aceste *cântări* cu obiceiuri evident oltenești.

Multe sunt de spus în fața cărții **9 povești**, inclusiv despre trimiterile sugerate, de uzul unor regionalisme care dau miresme specifice, de răsfoit DEX-ul/ *dexonline.ro*, lexicoane care, din nefericire, din perspectiva etimologiilor unor termeni, întrec orice aberații linvistice. (Nu se pot indica etimologic, de pildă, pentru *acăț*= *salcâm*, etm. din magh. *akac* – atâta vreme cât avem în l. latină *accaptiare*= *a agăța*, *a prinde*, *a apuca*; sau: *ghimbir*. etm. din magh. *gyömbé* – atâta vreme cât avem *zingiberis* în greaca veche și *zingiber* în l. latină... etc. Acestea sunt doar câteva exemple negative, ele existând cu zecile de același soi, și în „noile” DEX-uri; ...Hi! Ho!... (acesta este un sughiț american).

9 povești e o carte pe cinste, împodobită cu intarzii lirice din epoci apuse, dar care nu admit uitarea spiritual-umană de sinele stăruitor, treaz mereu!

Un roman cu deschideri europene și amprenta satului ardelean

Iacob NAROȘ

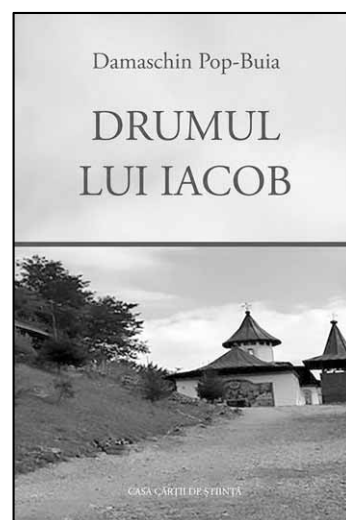
Mai întâi de toate vom explica semnificația titlului ales de autor, Damaschin Pop-Buia, pentru romanul intitulat *Drumul lui Iacob*: Iacob, așa cum știm cu toții din cărțile sfinte, este fiul lui Iosif, frate vitreg cu Ioan Botezătorul, primul episcop al Ierusalimului. Este și unul dintre cei doisprezece apostoli al lui Isus care nu s-a lepădat de credință; după ce a predicat în Spania, s-a reîntors la Ierusalim, a fost decapitat de împăratul Irod Agripa I. Învățăceii lui l-au dus în Spania, mormântul lui a fost marcat de apariția unei stele, trupul acestuia a fost și un imbold, o încurajare a creștinilor să lupte pentru eliberarea Spaniei de către mauri. Pe locul respectiv, în semn de omagiu, s-a construit o catedrală ca loc de pelerinaj, se va numi Santiago de Compostela (Sanctu-Sfântu și Iago-Iacobu, iar Compostela - Câmp de stele, deoarece drumul spre acest loc era luminat de stelele Căii Lactee. Astfel că acest loc de pelerinaj a ajuns al treilea după Ierusalim și Roma. Traseul de pelerinaj începe din Franța, trece prin Asturia, Portugalia și ajunge în Spania, el e în atenție încă din secolul al XI-lea și a fost inițiat de călugări. Drumul mitic măsoară o mie de kilometri, pe jos, se poate străbate în timp de o lună și jumătate, dar acum, e voie cu orice mijloc de transport, fără limită, orice porțiune din el, după posibilități și voință., totul fiind semnalizat și trasat. Ideea spirituală e că pelerinul își lasă propriul eu, și-și descoperă noua personalitate, un fel de Golgotă mult mai domoală, de reculegere, de vindecarea spiritului sau a sfârșelii trupului. De adăugat că, pe drum, este asigurată asistență de toate felurile, cazare, ospitalitate. Așadar, să nu uităm că Iacob a fost întâiul apostol martir al creștinătății, apărător al Europei împotriva maurilor. O comparație cu Via Transilvanica de la noi e departe de a fi veridică, ea are alte

scopuri, la fel și pelerinajul la Arsenie Boca, dar, pe undeva, urmărește și ea o reculegere a ființei umane, o detașare prin cunoaștere a propriului eu și a locurilor. Deosebirea față de cel din Spania e că, odată acest drum parcurs, fiecare drumeț capătă un pașaport de pelerin, alături de bucuria împlinirii acestui vis personal, dar și o mulțumire sufletească pentru cele împlinite de fiecare în parte.

Romanul în cauză este structurat pe două părți: *Partea întâi* cuprinde 17 capitole, pe 159 de pagini, și *Partea a doua*, pe 125 de pagini, cu doar 13 capitole.

Pe lângă faptul că fiecare capitol este numerotat, el are și un titlu semnificativ. Iacob, personajul-cheie, apare încă din primele capitole, în *Apariția și plecarea în lume*, are un portret conturat din primele rânduri chiar: „Tânăr serios, te puteai baza pe el, înalt precum un

brad, picioare lungi, trup bine legat, capul prea mic în raport cu statura, fruntea îngustă, nasul ușor acvilin, bărbia o idee retrasă înspre piept.” De loc din Coțobreanca, coborâtor din țărani, aproape de Munții Rodnei, cunoaște invidia celor care nu aveau de lucru, față de cei înstăriți sau nu, dar în principal față de cei de la oraș când veneau în vacanță. O familie ca multe altele, în acest colț de lume, părinții ortodocși, buncii mai școliți cu câteva clase. Iacob are un frate mai mare, Sebastian care pierde supremația odată cu creșterea celui din urmă, fapt absolut normal pe atunci. Sebi ajunge elev

la liceul din zonă, Geolgiu-Băi, sora lor, Felicia și mai mare, e plecată la școală mai departe, tocmai la Craiova. Mama Ana ca toate mamele cu treburile casei și grija odraslelor; Iacob, elev mai puțin aplicat spre învățat, era bun la competențe sociale, comunicativ, ambițios, cu apucături de lider. De aici încolo, asistăm la momentele esențiale dintr-o familie specifice locului: duminica cu ceremonialul ei, masa la oră fixă, mersul la biserică, băieții la joacă. Protagonistul nostru, Iacob, continuă la profesională, alte neamuri ale familiei Popa sunt prezentate pe rând: veri și verișori, unchi și mătuși, o adevărată istorie a familiei, argumentată prin poze foarte rare pe atunci, doar la grădiniță și pe buletin. Puține lucruri se petrec pe mai departe: Iacob ajunge la liceu, treapta întâi, Sebi la bacalaureat, toate prezente în capitolul următor *De la copilărie la adolescență*, Viața satului între timp, cunoaște schimbări, primele semne de modernism (asfaltarea drumului comunal, ridicarea unei școli, a Muzeului „Cuibul visurilor.” Iacob e pasionat de tenis de masă, atât în comună, cât și la Baia Mare, unde e la profesională, obține succese chiar și la Bistrița. Despre școala profesională avem un capitol *Școala Profesională*, eroul nostru se pregătește pentru Flotație, se antrenează la tenis, trece prin alte întâmplări de internat. În capitolul *Geolgiu-Băi, Amieș, Rozda*, Iacob revine acasă, autorul face un scurt istoric al orașului stațiune din 1958, cât și despre apa minerală „Hebe”, dar și a zonei limitrofe, Amieșul și cetatea, Centrul de exploatare a lemnului, fructele de pădure culese și de cei din familie, carierele de piatră de la Moiana. Pentru Iacob, viața merge mai departe, este angajat la IPEG, Sebi e suplinitor, apoi Iacob în armată la Alba Iulia și Sebi student la Iași. Iacob revine acasă, se integrează în viața tinerilor de la sat, are trecere la fete. Vine și momentul căsătoriei, prilej pentru autor să descrie toate etapele acesteia, de la procurarea de spirt și până la obiceiurile și datinile de nuntă ale locului, Pe soția Ana a cunoscut-o la discoteca din Geolgiu-Băi, se apucă de gospodărie, strâng bani, fac planuri de viitor, au primul copil, băiat pe nume Darian, se pomenesc obiceiurile locale cu cei mici (mersul cu coșarca la femeile ce-au născut).

Vin vremuri nevoiașе, nu mai e de lucru, Iacob e nevoit să plece la lucru în Serbia și Germania, pentru a strânge un ban. Autorul surprinde crâmpеie din viața acestora, greutățile drumului, munca pe șantier, povești nesfârșite despre vamă și călătorii dintr-o țară în alta. Apar și momente neplăcute, jocul la ruletă, haine și biciclete pentru a le trimite acasă, toate acestea le povestește bunicul Iacob nepoților lui. Au un copil pe nume Dorian, el e cu cei doi nepoți, autorul devansează oarecum întâmplările. Iacob după revenirea acasă, își deschide un mic magazin, are o mașină, lucrează la Cluj sezonier.

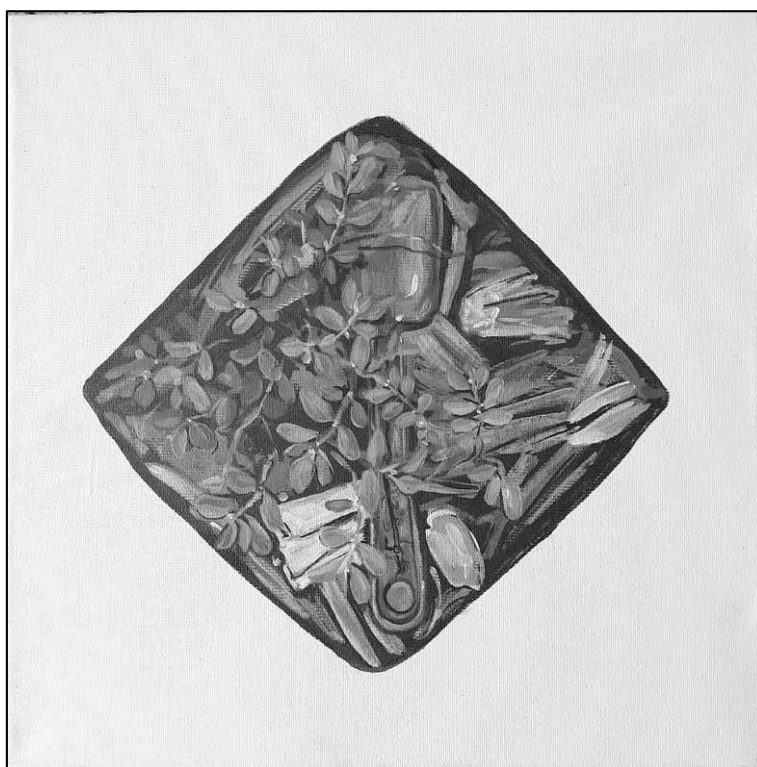
Partea a doua începe cu o oarecare idee de progres, chioșcul se extinde, casa intră în reconstrucție, ideea lui Iacob de-a se ocupa de mici e salvatoare, cu bani de împrumut trece la autoutilitară, caută puncte de desfacere în zonă, aduce o mașină mai mare din Germania. Sebi revine tot mai rar, e profesor în Agnita, căsătorit cu Anita, are un manuscris cu amintiri din copilărie. El e omniprezent, de fapt, prin tot romanul. Iacob și soția ajung în Germania la botezul lui Desiree, fata lui Tiberiu, cel care l-a ajutat pe Iacob de-atâtea ori. Dacian se însoară, autorul descrie momentele esențiale ale nunții după tipicul local. După douăzeci de ani, Iacob ajunge bunic, e mulțumit cu ce-a realizat, dar are nevoie de o revigorare, de aici ideea drumului spre Santiago de Compostela, iată cum autorul scoate din anonimul întâmplările clanului Popa și le europenizează prin tendința semenilor de a se regăsi spiritual, a-și schimba statutul prin ascultarea trupului și eliberarea spirituală.

Despre denumirea localităților, așa cum se procedează în romane, ele au fost schimbate, cei din zonă le recunosc cu ușurință: Coțobreanca – Maieru, Geolgiu-Băi – Sângeorz-Băi, Plăiana – Poiana Ilvei, Mămura – Măgura Ilvei, Amieș – Anieș, Rosda-Veche – Rodna-Veche, Dernerea – Vernerea, cartier al Maierului, Zobășel – Cobășel, Targa – Zagra, Cista Mică – Ilva Mică, Valea Șnapsului – Valea Vinului, Meldru – Feldru, Lăsăud – Năsăud, Dormaia – Cormaia, Manț – Șanț. De la o anumită limită de spațiu, se păstrează numele real al localităților: Bistrița, Cluj, Alba Iulia, Craiova, Baia Mare, Iași, București.

Din punct de vedere stilistic, asistăm la o îmbinare fericită a cel puțin trei categorii de cuvinte: – Localisme (ca să nu le zic coțobrenisme): a se huști, spăgmă, baraboi, cindă, napci, bată-l doba!, a se văji, buiac, a vorbi în dodii, sărăntoc, calic, ocol, adică ogradă, boldă, hardău, potică, făgădău, borcut, a furgăsi, suc îmbunătățit, părade, nănățit, Pizza cu de tăte. Cocnărit; – Germanisme: Willkomen, Autoban, Ausfarht, Arbeiter, Bier, Kaput, Scheise, Autohaus, Stau; - Neologisme:

bengos, hobby, management, nostim, contondent, marketing, secon-hand, ireversibil, design, full, catering.

Așadar, un roman saga de familie ancorat în contemporaneitate, cu deschideri europene, dar păstrând amprenta satului ardelean din punct de vedere monografic așa cum a fost zugrăvit, la o altă dimensiune cronologică, de marele Rebreanu în romanul *Ion* cât și în celebra povestire autobiografică *Cuibul visurilor*.

Human print IX

O largă paletă de interpretări

LŐRINCZI Francisc-Mihai

Despre originalitatea lirică a lui Mihai Posada (intuită încă de Mircea Ivănescu: „cel mai autentic și mai limpede împătimit de poezia adevărată”) scria în numărul 38/2022 din *România literară* criticul literar Gheorghe Grigurcu, într-o recenzie la volumul de poezii *Jugul de aur sau garderobe de război, poeseuri*. De această dată, Mihai Posada ne invită la un alt festin literar, în calitate de publicist, cu apariția editorială *Cartea întâmpinărilor, o istorie literară alcătuită din*

cronici, volumul al III-lea, publicat la Editura Limes, 2024, care acoperă un ecart temporal de douăzeci și trei de ani, 2000-2023, despre care autorul însuși ne limpezește demersul său, în preambulul lucrării: „am organizat textele conform principiului cronologic, lăsându-le să curgă potrivit

anului de apariție al cărților comentate, din care a căpătat substanță și volumul acesta, ca un potir. De aici, propunerea de «istorie alcătuită din cronici»”.

Cartea se constituie într-un material critic substanțial, care *consemnează evenimentele care au marcat desfășurarea vieții literare*, comentarii care se întind pe mai bine de cinci sute de pagini, într-un adevărat maraton literar în lumina textului, o aventură deloc lesnicioasă de eludare și interpretare nepărtinitoare. Toate textele reunite alcătuiesc un caleidoscop cultural de valoare, care poartă amprenta de cărturar a comentatorului, eseist cu o maieutică

analitică exersată, în analize de finețe, bine temperate și cu cheag creator, care se suprapun în formula lui Eugen Simion din *Timpul trăirii, timpul mărturisirii*, fiind „tipul creator, omul care are idei și pune pe alții în starea de a produce idei”.

Dacă desenăm o hartă a autorilor surprinși sub condeiul critic, putem observa o acoperire largă, sub aspect geografic, dar autorul polarizează și un spațiu vast hermeneutic, cu o paletă largă a interpretării, deschisă deopotrivă asupra liricului, dramaticului și a narativului. Scriitorii din orizontul local apropiat al autorului se bucură de apreciere, receptare și promptă atenție prin critica de întâmpinare, printr-o analiză fidelă și printr-o cartografiere a nebănuțului literar, din patria cuvântului scris.

Mihai Posada este la a treia publicație de comentarii critice reunite sub acest titlu, de *Cartea întâmpinărilor*, după alte două volume, primul apărut la Editura TipoMoldova în 2012, respectiv al doilea, la Satu Mare, Editura Ispirescu, 2018. Pot spune că este un autor harnic și un bun discernător, *interpret de imagine*, un analist subtil al textului literar.

Dar, mai întâi de alte aprecieri, să amintim, selectiv, lista autorilor comentați și distinși prin studiul critic, într-un număr total de o sută optsprezece cronici, unii dintre autori bucurându-se de o acoperire exegetică mai amplă. Vom încerca să ilustrăm câteva studii relevante, dintr-o cuprindere inevitabil subiectivă. Se înțelege că nu ne propunem o abordare exhaustivă, ci o încercare de panoramare a acestui studiu critic de mari dimensiuni. Mai mult, aceste comentarii se doresc a fi o invitație la lectură pentru cititori.

Cartea întâmpinărilor, o istorie alcătuită din cronici debutează cu un cuvânt al autorului,

în care acesta argumentează demersul critic pe care l-a realizat și care trece în revistă, sintetic modul de analiză și organizare a textelor, insistând pe ideea de critică și interpretare. Cartea începe cu *O linie aproape neagră – orizontul poetic al unui Ghilgameș modern: Mircea Bârsilă* (Editura La maison d'édition AMB, Colecția Nobel), București, 2000) și se încheie cu *Umor și grotesc sublim: Cornel Teulea – Torcătoarele și Dumnezeu cel bun* (București, Editura Eikon, 2023).

Din orizontul local al Sibiului se pot citi interpretări critice asupra operelor scriitorilor Dumitru Chioaru – *Ars orphica*, *Respirația subacvatică*, *Scenele*, Ioan Radu Văcărescu – *Un prinț al melancoliei*, *O grădină a poeziei*, Rodica Braga – *Zgomotul liniștii*, *Sabia de lumină*, Mircea Braga – *Un maestru al teoriei imaginarului*, aprecieri critice despre Constantin Necula – *În drum spre Emaus*, despre George Precup o largă prezentare a operei poetice, despre Gabriel Hasmațuchi – *un estet al firescului existenței durabile*, Hellmut Seiler, de asemenea cronici despre cărțile Ancăi Sârghie, Anei Selejan, George Căbaș, Cătălin Neghină, Ioan Gligor Stopița, Ioan Topârceanu, Ioan Mariș, Dumitru Cristănuș.

Din zona Banatului se află sub colimatorul criticului autori cunoscuți precum: Costel Stancu, cu ultimele sale două volume de poezii *Hoțul de ferestre* și *Noaptea creioanelor lungi*, Cornel Ungureanu, Ioan Barb, Nicolae Silade, Octavian Doclin, Ela Iakab – cu *confecția misticului autoficțional*, Radu Matei

Todoran, Dumitru Mălin din Alba, Mariana Pândaru-Bârgău din Deva. De asemenea, din părțile Clujului urmărim studii despre Adrian Popescu, Teofil Răchițeanu, Ștefan Goanță, Gheorghe Vidican, din părțile Moldovei Șerban Chelariu, Mihai Batog-Bujeniță, Adrian Alui Gheorghe, Mariana Codruț, iar din București Simona Grația Dima, Valentin Bleahu. Dar aria de cuprindere critică depășește granițele României. Astfel, Daniel Deleanu este prezentat cu un studiu amplu privind *Poezia lui Mircea Ivănescu*, apoi Leo Butnaru, Andrei Zanca - *Integrala efectului de fluture*, Șerban Chelariu, Gabriela Kendeffy-Hermann, Rely Schwartzberg. Multe alte nume se regăsesc în paginile critice de mare finețe intelectuală.

Prin acest panopticum literar, autorul abordează cărți cu teme diverse, cu idei profunde despre lume și viață, viziuni originale care sunt temeinic filtrate de ochiul discernătorului de sensuri, care toate confluează într-o deltă critică sintetică, valoroasă, îmbrățișând un spațiu-timp amplu, radiografieri sensibile ale unor apariții editoriale din ultimul sfert de secol.

Cu acest recent volum, *Cartea întâmpinărilor, o istorie literară alcătuită din cronici*, Mihai Posada face dovada unui observator atent și dedicat al lumii literare, fiind un fin interpret al textului, reflectând la umbra mistică a acestuia, înspre dimensiunea profundă a cuvântului, cu o forță autentică a vizualității.

Moment VII

Competență și rigurozitate în cronicile Elenei M. Cîmpan

Icu CRĂCIUN

Absolventă a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Litere, specializarea limba și literatura română – limba și literatura germană (promoția 1991) și cu un masterat în Management și Negocieri Europene și Internaționale la Facultatea de Studii Europene a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (2016-2018), Elena

M. Cîmpan este membră a Uniunii Scriitorilor din România (Filiala Sibiu) și a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România (președintă a Filialei Bistrița); de asemenea, este profesoară la Colegiul Național „Liviu Rebreanu” din Bistrița și in-

spectoare de specialitate la Inspectoratul Școlar Județean Bistrița-Năsăud.

În calitate de scriitoare, cartea sa de vizită este demnă de admirat: până în prezent a publicat șaisprezece volume de poeme (cel mai recent, *Poeme de duminică. Străzile Bistriței*, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2023), trei cărți de critică literară, două de eseuri, cinci volume în calitate de diarist, un volum de proză scurtă și patru volume de publicistică. Din limba germană a tradus din: Gioconda Belli (volumul *În culoarea dimineții*), Ulla Hann, Helmuth Opith, Nora Gamringer, Volker Zumbic și Barbara Kohler (în cartea *Cinci poeți germani*) și Kajo Scholz (volumul *Mirarea din cârlig a peștelui*).

Volumul despre care vom face vorbire, mai jos, intitulat *Nu e vina mea că (ei) scriu* (Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2023), se alătură celorlalte trei cărți de cronici literare:

Pe bază de lectură (2010), *Cu ochii în carte* (2013) și *Deschis non-stop* (2016).

Poarta acestei cărți se deschide cu comentarii legate de volumul de poezii „Cu cuvintele la plimbare” (Ed. PIM, Iași, 2022) al poetului și prozatorului Damaschin Pop-Buia, trăitor de 32 de ani în Germania, dar cu sufletul mereu în România. Elena M. Cîmpan notează, printre altele: „lumea de dor a poetului (copilăria, Someșul, dealurile domoale), pornit pe urmele cuvintelor” îl salvează de solitudine. „Poezia lui D. P. B., zice autoarea, e reflectare asupra ființei, a trecerii vremii, a existenței” și conchide: poetul „nu a preluat nimic (...) din actuala poezie germană, nesimțindu-se influențe străine în căutările sale”, el, poetul, găsindu-și propriul său stil, care îl diferențiază de confrății săi contemporani.

Cele mai multe recenzii se referă la cărțile lui Mircea-Gelu Buta, medicul, profesorul și scriitorul, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj. Prima care beneficiază de comentarii este *Amintirile unui student la Medicină*, – „o frumoasă călătorie, prin timp, prin viață, prin corpul uman” – în care, ca de obicei, se observă capacitatea de sinteză, de esențializare a unei cărți citite cu multă acribie. Autoarea remarcă modul în care scriitorul, „stăpânit de nostalgia” vremurilor studențești „cu parfumul Iașilor de altădată”, îmbină pasiunea cu rigoarea transmisă de profesorii săi mediciști, știind de la bun început „că medicul pansează, iar Dumnezeu vindecă”, dar, pentru asta trebuie să-și petreacă mii de ore în sala de lectură pentru devenirea sa profesională și umană. Astfel, el ajunge la concluzia că „în boală se angajează și sufletul, agravând-o sau ușurând-o”. Autoarea cronicii la volumul *Urme ale unor oameni de seamă* de Mircea Gelu Buta subliniază faptul că aici sunt prezentați, cu respectul cuvenit, zece oameni de seamă care

„au marcat istoria acestui colț de țară” ori au avut de-a face cu Bistrița; este vorba de: Andrei Mureșanu, autorul versurilor Imnului Național al României, Alexandru Odobescu, Alexandru Vaida-Voevod, Nicolae Iorga, Miron Cristea, George Mateiu și tipografia lui, George Coșbuc și statuile care-l reprezintă, apoi, Lucian Blaga la Bistrița, Matei Eminescu (fratele Poetului) și Bistrița, și Constantin Pavel, directorul Operei din Cluj, și originile sale la Bistrița Bârgăului. Pentru Elena M. Cîmpan, *Moștenirea unui arhiereu* (Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021) este „o comoară de carte”, în ea descoperind, prin dialogurile purtate de M. G. B. cu viitorul mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, Bartolomeu Anania, „interferențe între teologie și literatură, între artă și societate, între categorii estetice”, numai bune „de așezat la masa celor aleși”. M. G. B. este vrăjit de un „mister nedeslușit al prezenței acestui înalt prelat în societate, printre clerici, printre scriitori, printre străini chiar”, de aceea, îi aduce prin această carte „un prinos de recunoștință”. O altă carte a lui Mircea Gelu Buta, comentată de E. M. C., este „Fotbalul printre amintiri”, „o adevărată moștenire spirituală”, despre care scrie, printre altele: „Cartea este una dintre acele partide jucate amical, pentru frumusețea timpului petrecut împreună. Ea nu are învinși, nu are învingători, e o *remiză* literară, un pariu câștigat de cei care vor urma”. Au fost înserate în acest volum opinii despre fotbalul bistrițean, în anii săi de glorie, ale următorilor: Mircea Gelu Buta, Constantin Sănduță, Gheorghe Șanta, Dan Deac, Victor Ciocan, Toma Ivan, Grigore Butuza, Romică Grecu, cu toții scoțând în evidență personalitatea celui care a fost Jean Pădureanu, autoarea cronicii îl citează pe M. G. B.: „lumea fotbalului nu este doar despre celebritate, ci și despre onoare, demnitate, cuvânt”, concluzionând: „Cartea aceasta este o veghe, de veghe în lumea de astăzi. Amenințată tot mai mult, în care statuile se pot dărâma, la propriu și la figurat. Fără a așeza altceva în loc”. În cronică la cartea *Vremuri de molimă* (Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2020) a aceluiși Mircea Gelu Buta, recenzenta evidențiază talentul acestuia de prozator-diarist (precizăm că fragmente din jurnalul său au apărut în nr. 29-30/2020 al revistei „România literară”) din timpul pandemiei, văzută ca „un

avertisment pedagogic” al divinității, când veștile erau din ce în ce mai contradictorii. Volumul *Români din Bistrița. Studii. Documente*, cu o prefață de Ioan Aurel Pop, (vol. II, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019) este scris împreună cu meticulosul și competentul istoric Adrian Onofreiu și „reprezintă, zice autoarea, o reconstituire a trecutului, bun prilej de sărbătoare (...) a o sută de ani de la Marea Unire din 1918”, unde este prezentată „povestea de viață a zece cărturari bistrițeni, sortiți, prin realizările lor, toate la superlativ, să facă cinste românilor nu doar din Ardeal, ci și din toată țara”: Andrei Monda, Gavril Tripon, Grigore Ilișiu, Leon Bârsan, Vasile Butta, Corneliu Mureșanu, Andrei Buzdug, Victor Șioldea, Ștefan I. Pop și Ioan Grigore Buta, cu toții implicați în destinele Bistriței. Autoarea ne amintește faptul că tandemul Buta-Onofreiu a realizat și cărțile: *Bistrița-Bârgăului. Contribuții documentare, Petiții din Granița năsăudeană în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și Din intimitatea unei arhive*. În lista de cronici dedicate scrierilor lui Mircea Gelu Buta este și cea intitulată *Despărțirea de medicină*, în căutarea ei referitoare la volumul *Dezvrăjirea medicinei* (Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2023); acesta cuprinde „paisprezece capitole, organizate în subcapitole, într-o succesiune de idei, noțiuni, concepte, vechi și noi, înțelesuri, teorii, valori, prezentate din perspectiva bioeticii creștine, preocupată de viitor”. În opinia Elenei M. Cîmpan, Mircea Gelu Buta „știe să îmbine informația cu creația, spiritul riguros cu sensibilitatea prozei”, având în centru medicul, una din cele mai nobile profesii de pe această planetă. De numele lui Mircea Gelu Buta se leagă și revista „Arhivele Bistriței”, revistă începută în 2016, al cărei coordonator este, avându-i ca referenți pe dr. Adrian Onofreiu și dr. Lucian Vaida; în paginile acesteia au publicat nume de prestigiu, arată Elena M. Cîmpan în prezentarea nr. 1/2023, de la Nicolae Manolescu, Ioan Aurel Pop, la Alex Ștefănescu, Mitropolitul Andrei sau Mihai Zamfir.

Dar activitatea de cronicar a doamnei Elena M. Cîmpan nu se rezumă doar la acești autori. Au intrat în atenția criteriilor domniei sale: nostalgicul David Dorian, un adevărat poet „al zăpezilor de altădată”, cu două cărți recenzate: *Poeme ruginite* (Ed. Napoca Star,

2021), cu un discurs propriu, poezia lui fiind „o stare a stărilor, contradictorii, când realitatea nu mai are nicio noimă și devine câmp nesfârșit, imagine a dilatării timpului”, și *În căutarea Isoldei* (Ed. Galaxia Gutenberg, 2023), a treia antologie de autor, care cuprinde, selectiv, poezii apărute în zece volume anterioare, tema centrală fiind iubirea, cu „femeia eternă” „în centrul atenției”, scoțând, astfel, „poezia din uitare”; apoi, meditativul și talentatul poet neoexpresionist Valeriu Covrig Cudrec cu „Răstignit de dor” (Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015), cel care înțelege „pericolul zădărnicii” ce poate fi evitat numai prin creație, Victor Știr cu romanul „Pajiștea mînzului de cristal” (Ed. StudIS, Iași, 2016), „o poveste formată din mai multe povești” sau „romanul unui manuscris găsit”, care invită cititorul să călătorească în timp, „cu trimiteri către realitatea imediată sau îndepărtată”, Ion Dulugeac, bun cunoscător al psihologiei feminine, cu romanul „Persida, de trei ori femeie” (2014), scriitorul „care-și mai umple stiloul în cerneala comunistă”, roman ce se pretează la o ecranizare prin „subiect, prin personaje, prin forța narativă, dar și a dialogului”, Adriana Butoi cu volumul de poeme „Perpendicular pe primăvară”, care face „o trimitere la o împămîntare a liricului, cu tot ce presupune el, într-o primăvară palpabilă”, cu simțurile treze, deschise, receptive, „zborul cuvintelor” simbolizând libertatea de opinie. Profesoarei dr. Alina Daniela Suci (doctor în literatura engleză din 2018) Elena M. Cîmpan îi recenzează volumul „Emily Gerard, A Scottish Victorian Author” (Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020, 300 pp.), „o realizare de proporții, ce merită, din start, să depășească granițele țării”. „Românul cu suflet nobil”, cum îl consideră un reporter pe Dorel Cozma, directorul canalului TV AS Bistrița, cel „implicat și ancorat în viața culturală”, este recenzat cu volumul „Calitatea timpului” (Ed. Nosa Nostra, Bistrița, 2020), care conține zece poeme descriptive, cinci interviuri, luate acestuia de: Menuț Maximilian, Elena M. Cîmpan, Claudia Zătreanu, Cristina Vlăsa și Emil Alexandru, și un Cuvânt rostit cu ocazia decernării Crucii Transilvane, toate traduse și în engleză de Zorin Diaconescu. Lui Darie Ducan i se recenzează volumul „Mica trilogie. Proverbe. Voci în tub. Supplicem exaudi” (2020), ce cuprinde trei piese de teatru de idei

cu accente absurde, scrise în perioada pandemiei, iar lui David Boia cartea de poezii „Consemne îngerești”, pentru care „poezia se regăsește în preocuparea de taină, de salvare”. În povestirile cu tâlc ale diplomatului Gabriel Gafița din volumul „Alternativă la fuga din Egipt” (2018), Elena M. Cîmpan apreciază, printre altele, „particularitățile lexicale ce pigmentează universul cuvintelor”, care țin viu „interesul lecturii până la capăt” „în căutarea cititorilor potriviți”, adăugând că subiectele sunt „desprinse din realitatea imediată și apropiată”, pentru ca în 2023 să scrie despre alte două cărți semnate de acest autor: „Privind în aceeași direcție împreună” (2022) și „Diplomat în Oropingo” (2023).

O cronică aparte este dedicată „poetului român care scrie direct în franceză”; este vorba de talentatul profesor Florin Avram, de la Colegiul Național „Liviu Rebreanu” din Bistrița, care „îmbogățește două culturi: pe cea română și pe cea franceză, deopotrivă” cu al treilea volum de poezii „Images evanouies” („Imagini estompate”), tipărit în 2017 la Editura Charmides.

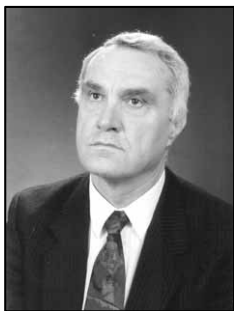
Pelerinului George Căbuș i se recenzează „Întâlniri în Țara Sfântă” care este, într-adevăr, „o frumoasă întâlnire literară, dintre acelea care zidesc” cu învățături, pilde și interpretări „cu trimitere la cărțile sfinte”, iar preotului Vasile Beni „Popasuri duhovnicești la Duminici și Sărbători”, o carte de predici, adevărate balsamuri sufletești pentru credincioșii creștini; profesorului Emil Bălăi „Lacrimi și aripi”, care, odată cu această carte de „poezii, studii, articole și recenzii”, la cei 70 de ani, a trimis în lume „elevi la olimpiade, la studii, la facultăți”, iar profesoarei de muzică de la Liceul „Tudor Jarda” din Bistrița „Folclor Muzical de pe valea Superioară a Șieului și valorificarea lui în școala generală” (2020). Elena M. Cîmpan scrie despre cartea de poeme a Andreei Gal „Sunt zile în care cerul îți moare în brațe”, despre care afirmă că poeta „nu se apleacă spre nicio altă bătaie de modă și nu se supune vreunei influențe de moment”, apoi despre cea a Danielei Gîfu „Demnitate, Devoțiune, Generozitate”, după inițialele celui care a fost președintele Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România: Doru Dinu Glăvan, în care „șefi de filiale, prieteni, colegi, membri de familie scriu amintiri sau întâmplări” cu/despre acest om. Cronică despre volumul de

versuri „Gânduri” de Dumitru Alexandru Bar, tradus și în engleză de Zorin Diaconescu, evidențiază farmecul din „frumusețea unei tristeți, pe scara vieții/ întoarsă pe dos”, din întâlnirea cu un om „mai trist ca toamna”, „din aspectul său ludic și parodic”. Prin „romanul total” „Anii” al laureatei Premiului Nobel Annie Ernaux (în traducerea Mădălinei Ghiu) Elena M. Cîmpan ne asigură că poate convinge cititorul român de valoarea sa. O altă cronică este dedicată cărții de poeme „Ultimul înger” de Menuț Maximinian, în care „Poetul trăiește și scrie (...) dintr-o datorie față de neam, este urmărit de glasuri ce vin din adâncul vremii și cărora le dă crezare și ascultare”. Romanul Mariei Someșan „Un univers pierdut. Lupta cu eternitatea” „este inspirat din prezent, conține o acțiune imediat după declanșarea situației de izolare”, din timpul pandemiei. Antologia intitulată „Spiritul locului” (Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 563 pp), gândită și alcătuită de Menuț Maximinian, are ca subtitlu „Ținutul Bistrița-Năsăud prin ochii scriitorilor” și, zice autoarea cronicii, „este un loc unde se întâlnesc multe spirite, care, doar împreună, pot influența un destin”. Printre cele mai stufoase cronici se numără „Brigit van der Leeden și România, exerciții ale regăsirii”, ce se referă la „Rumanien armeas reiches Land” ale acestei scriitoare, membră a Uniunii Scriitorilor din Germania („România, țară bogată săracă”, 2022), și cea dedicată poetului aromân Ion Cutova, fost profesor de limba și literatura română la Colegiul Național „Andrei Mureșanu” din Bistrița. Elena M. Cîmpan a recenzat și lucrarea de gradul întâi a profesorului Samuel Leon Coman, de la Colegiul „George Coșbuc” din Năsăud, intitulată „Etica aplicată în societatea românească contemporană”. O carte tradusă de Veronica Știr din opera lui Nicolai Berdiaev se intitulează „Cinci meditații asupra existenței” și a apărut în română în anul 2016, dar a beneficiat de cronica „Traduceri și meditații” prin care V. Ș. „se re-găsește în dualitatea creator-traducător, ca un binom dător de lumină” își încheie recenzenta aprecierea. Lui Dorin Arsinte îi dedică cronica „Pactul cu poezia” pentru volumul de poeme „Întors din Iad”, iar când scrie despre cartea preotului

Nicolae Feier „Puterea Rugăciunii. Perlele Coroanei Liturghiilor Ortodoxe”, și-o intitulează „Citind cartea de eseuri a lui Nicolae Feier, am învățat ce este Rugăciunea”, după cum cea a preotului Emanuel Vidican, cu titlul „Importanța omiletică a Cazaniilor românești” se numește „De cult, de cultură și de literatură” (2022). Din creația poetului, preotului și editorului revistei „Nova Littera”, care apare în Spania, unde semnează nume prestigioase ale literaturii române contemporane, este recenzat volumul de poeme „Cinematograful libertății” (2016) de Eugen Barz. O cronică are un titlu potrivit, „Condimentele romanului”, pentru romanul scriitorului Hayden Dorf (pe numele adevărat Ioan Cioba) „Scrisori din Regatul Pustnic”. Alte cronici se referă la cărțile semnate de: Florina Ilis („Cruciada copiilor”, „roman-cascadă”, 2005), Cornel Cotuțiu („Timp al măștilor”), Icu Crăciun („Nepotul din Italia”, proză scurtă) și la un volum omagial dedicat profesorului Ioan Seni, la împlinirea vârstei de 75 de ani, cel care a vibrat treizeci de ani în slujba ASTREI năsăudene. După Elena M. Cîmpan, cartea lui Vasile Pușcaș, „Iuliu Maniu văzut de românii americani” „conține biografie politică, opinii, documente, context istoric explicat cu mult profesionalism” (...) „pentru ca o personalitate (firește, este vorba de omul politic Iuliu Maniu, n. n.) să revină în formatul ei adevărat”. Lui George Rădulescu îi recenzează cartea „Un secol cu Neagu Djuvara”, ajunsă la ediția a II-a, revizuită, în cronica „Lotul de țară”, arătându-se încântată de personalitatea centenarului istoric.

Câteva cronici se referă la autori cuprinși în sintagma „Din raftul „Conexiuni””; aici sunt comentate cărți scrise de: Radu Salvan, cu romanul „Micul bancher”, Maria Blaga cu volumul de versuri „Nimic fără Dumnezeu”, Marcel Miron cu cartea de poeme „Spre orizonturi albastre”, Daniela Trandafir cu volumul de versuri „Poeme din tăcere”, Sorin Lucaci cu opul „Tramvaiul 16 și alte legende urbane”.

Elena M. Cîmpan ne convinge și prin această carte că poate intra cu fruntea sus în elita oamenilor de cultură a acestei națiuni, nu numai a județului Bistrița-Năsăud.

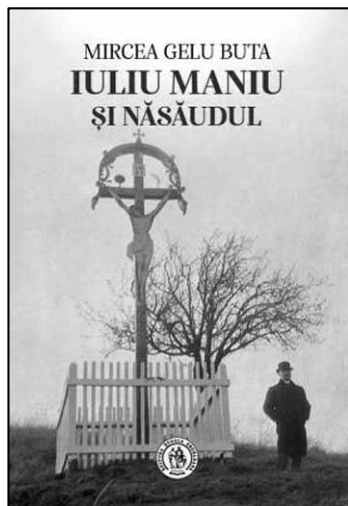
Iuliu Maniu și povestea „sumanelor negre”

Ion BUZAȘI

La împlinirea unui secol și jumătate de la nașterea lui Iuliu Maniu, unul din marii oameni politici ai României, un pasionat cercetător al istoriei recente, mai ales al momentelor obscure sau controversate, Mircea Gelu Buta publică o carte omagială *Iuliu Maniu și Năsăudul* (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2023), pentru că amintirea oamenilor mari este o adevărată lecție de pedagogie națională.

Capitolul introductiv rememorând instaurarea comunismului în România, concluzionează cu afirmația istoricului Thierry Wolton: „Da, a fost o oroare”, cea mai lapidară și corectă definire a acestui flagel.

Iuliu Maniu a fost legat de Năsăud prin înrudirea cu familia Pop (și autorul desfășoară un amănunțit arbore genealogic al acestei ilustre familii de preoți și cărturari ardeleni).

Una dintre surorile lui Iuliu Maniu, Elena (n.1869) s-a căsătorit cu dr. Ioan Pop, vicar al Rodnei și paroh al Năsăudului. Au avut cinci copii, dar vicarul moare de tânăr la numai 42 de ani, iar Iuliu Maniu și-a luat sarcina creșterii și educației nepoților orfani. Dintre nepoți Iuliu Maniu a fost

mai apropiat de *Leonida Pop* (1893-1982), și de prefectul *Vasile Butta*, (1898-1973), de primul prin înrudire și de amândoi prin convingeri politice, ca membri ai Partidului Național Țărănesc, al cărui mentor și doctrinar a fost Iuliu Maniu. Leonida Pop a fost profesor

la liceul din Năsăud, iar Vasile Butta, prefectul județului Năsăud în perioada interbelică. Dincolo de biografia minuțios reconstituită a celor doi fruntași politici năsăudeni și adepți ai politicii maniste, cartea cuprinde informații despre o pagină controversată de istorie contemporană organizația „Sumanele Negre”.

Momentul istoric, cunoscut sub numele *Sumanele negre*, a fost multă vreme considerat în mod exagerat doar ca organizație antimaghiară și anticomunistă după 1944, în Ardealul de Nord. A fost înființată pentru curățirea teritoriului românesc, eliberat de armata sovietică de grupurile de soldați germani și maghiari. S-au constituit batalioane de voluntari cu aprobarea Marelui Stat Major al Armatei și al Comandamentului Militar Sovietic. Aceste batalioane de voluntari s-au numit „Iuliu Maniu”; ele au aflat despre tratamentul inuman la care au fost supuși românii din Ardealul de Nord, între 1940-1944 de către soldații unguri și chiar de populația civilă maghiară. Și cum la asemenea atrocități se răspunde cu aceeași monedă și membrii Batalionului de voluntari „Iuliu Maniu” au săvârșit la rândul lor abuzuri și au fost ordonate execuții, dar comandantul lor, numit de Iuliu Maniu, sublocotenentul Gavril Olteanu, și-a dat seama că în felul acesta nu pot fi curmate atrocitățile și crimele și a ordonat să înceteze, îndreptând acțiunile Gărzilor „Iuliu Maniu” împotriva regimului bolșevic, instaurat în România. Lucrul este evident în felul cum reacționează Administrația militară (sovietică) din Transilvania de Nord: armata română era somată să părăsească Ardealul și să se retragă spre granița de sud; să fie desființate grupurile de voluntari, iar soldații să fie lăsați la vatră; să se desființeze Gărzile „Iuliu Maniu”, iar comandantul lor Gavril Olteanu să fie trimis în

judecată. Iuliu Maniu le recomandă voluntarilor din aceste batalioane să predea armamentul și să se stabilească la Năsăud. Gavril Olteanu a propus tovarășilor săi să înființeze o organizație de rezistență națională anticomunistă – cu numele de *Haiducii lui Avram Iancu*; în cadrul ei s-a constituit *Divizia „Sumanele negre”* nume care ne duce cu gândul la grănicerii năsăudeni, („Cătanele negre”) faimoși în armata Imperiului habsburgic în luptele împotriva lui Napoleon Bonaparte. Imperiul habsburgic, le-a conferit drept simbol vulturul și ca deviză de luptă „Virtus Romana Rediviva” („Virtutea Romană Reînviată”). Generalul Aurel Aldea de la Marele Stat Major a consfințit înființarea organizației „Sumanele Negre” și s-a angajat să informeze pe rege. Regele Mihai a fost informat și-și exprimă acordul. Generalul Aurel Aldea avea încredere în comandantul organizației, sublocotenentul Gavril Olteanu, pe care-l cunoștea personal, dar în organizație au fost primiți și legionari.

Prin trădare, în ziua de 27 mai 1946 au fost arestați și a urmat procesul în luna noiembrie, primul mare proces politic care s-a făcut după 23 August 1944. Au fost condamnați la ani grei de închisoare; comandantul organizației a fost ucis (sau s-a sinucis), iar generalul Aldea moare la Penitenciarul din Aiud în 17 octombrie 1949, lăsând o patetică mărturie autobiografică, impresionant testament al unui militar patriot: „Nu m-am aplecat în fața nici unei presiuni. Mi-am făcut datoria până la capăt. Nu am nimic de învățat ca patriotism din partea nimănui. Eu, dacă aș fi trăit în altă țară, aș fi fost pus la adăpost, dar în Țara Românească, pentru că nu te integrezi în noul regim care nu a prins rădăcini în țară, locul care mi se rezervă este închisoarea. O viață întreagă am trăit modest. Nu am umblat după reclamă și

nu am avut ambiția de a avea un titlu în stat, căci nu am căutat decât să îmi servesc țara și neamul... Mai fac o ultimă mărturisire: că nu am nici un fel de vină, că între cămașa verde, steagul roșu și cel românesc am preferat tricolorul și afirm că îmi iubesc țara și neamul și doresc să înflorească și să capete aureola la care are dreptul în viitor”.

Dar, așa cum afirmă în încheierea cărții sale Mircea Gelu Buta, din cauza propagandei sovieto-comuniste, această organizație a constituit un subiect tabu, nefiind pe placul regimului, iar membrii lor erau considerați, fără nici o nuanță distinctivă, asasini, teroriști și șovini care se opuneau „lumii de la Răsărit”.

În romanul lui Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, eroul principal Victor Petrini, asistent universitar și filosof „in spe”, este condamnat pentru că se consideră eronat că făcea parte din organizația „Sumanele Negre”. În timpul studiilor universitare cu prietenul său *Iustin Comănescu* s-au distrat de pronunția greșită a unui militar: „Aștept ordonanțele Dumneavoastră” în loc de „ordinele” și această replică în mod amical și ironic și-o adresau reciproc. Iustin Comănescu era originar din Ținutul Secuiesc, unde s-au petrecut asasinat asupra românilor, printre aceștia fiind și tatăl lui Iustin, care jură că-și va răzbuna tatăl. După 1944 el se refugiază și se stabilește în Occident. De aici îi trimite lui Victor Petrini o scrisoare care se încheie cu acea propoziție: „Aștept ordonanțele Dumneavoastră”. Cum Iustin Comănescu a fost înainte de plecare în nordul Transilvaniei și a activat în organizația „Sumanele Negre”, Securitatea considera că și Victor Petrini a făcut parte din această organizație considerată teroristă și anticomunistă. Motiv suficient pentru o condamnare de trei ani la ocnele de la Baia Sprie.

Incursiune în lumea cuvântului izvorât din Lumină

Dorel COSMA

Cartea pe care ne-o propune Mirela Rus, *Lumina din cuvânt*, Editura Nosa Nostra, Bistrița, 2022, provine dintr-o experiență trăită în mijlocul unor evenimente deosebite și din frământările interne ale scriitoarei cu privire la lumea de azi. Împărțită în zece capitole, cartea se plimbă prin medii diferite care-i dau posibilitatea autoarei să filozofeze asupra vieții.

În primul capitol – *Evenimente culturale* – Mirela Rus ne prezintă câteva lansări de carte la care a participat și pe care le relatează în amănunțime. Atât aceste aspecte, cât și cele din

următoarele capitole, au fost publicate inițial (perioada anilor 2020 – 2022) în ziarele *BC Media* și *Răsunetul*. Parcurgând aceste pagini, ne amintim cu plăcere de bogăția cărților apărute în respectivul interval de timp. Mirela Rus nu face doar o simplă relatare a eveni-

mentelor, ci intervine direct, așa cum a făcut-o și atunci, la realizarea acestora. Activitatea literară din cadrul Societății Scriitorilor Bistrițeni, „Conexiuni”, este surprinsă cu multă atenție, oferind cititorului o radiografie exactă asupra implicării acestui grup în viața literară a localității noastre și a țării. Numele unor autori locali, precum Nicolae Feier, Menuț Maximilian, Mirela Rus, Dumitru Bar, Mircea Seleușan, sunt amintite odată cu evenimentul ocazionat de lansarea unor volume, printre care și *Pe aripile dorului*, unul din volumele autoarei.

Religia și ortodoxismul constituie pentru Mirela Rus un fir călăuzitor în tot ceea ce face. Nu întâmplător, părintele Nicolae Feier este considerat un adevărat îndrumător în ale scrisului, și nu numai, motiv pentru care stăruie, bine motivat, asupra unei lucrări de căpătâi: *Părinții Neamului Românesc*, Editura Nosa Nostra, 2020. Iată ce scrie autoarea: „Paginile alese care evocă adevărate mărturii despre mitologia, religia și istoria neamului românesc sunt de fapt pagini de aur, sunt o dovadă vie a legăturii inseparabile cu strămoșii noștri...; a ne cunoaște trecutul ar trebui să facă parte din ființa noastră. Este ceea ce ar trebui să știm despre originile noastre, ca români, ca primii creștini ai Europei, despre limba care se vorbește de mii de ani pe pământul sfânt pe care călcăm.” De altfel, și acordarea titlului de „cetățean de onoare al municipiului Bistrița” părintelui profesor Nicolae Feier este un alt prilej pentru autoarea cărții de a vorbi despre necesitatea unor modele în ziua de azi. „Atâta vreme cât avem modele, [...] am putea să ne declarăm fericiți.”

Bucurii Duhovnicești – cel de-al doilea capitol al cărții – ne transpune în lumea minunatelor noastre sărbători. Și autoarea începe cu Moș Nicolae, cu nerăbdarea copiilor ce-și pregătesc ghetuțele în așteptarea cadourilor Moșului. Apoi, pagini largi sunt dedicate Crăciunului: „Sărbătoarea darurilor, Crăciunul este iubire, este viață și nădejde. Și cu oameni care aprind și întrețin flacăra speranței și a dragostei, nu avem cum să rătăcim calea spre lumină.” Este un bun prilej pentru scriitoarea Mirela Rus de a adresa și un îndemn: „Omule, redu din viteză, parchează, oprește-te și simte mirosul florii, ascultă glasul tăcerii.” Anul Nou, Boboteaza, Ispasul, întregesc acest tablou al Bucuriilor.

Mama, Femeia creștină și Odă femeii sunt teme din capitolul trei, care vorbesc despre importanța femeii în viața noastră.

„Femeia este sora, este iubita, este soția, dar în primul rând este mama... Nu cred că este demnitate mai mare în această lume decât aceea de a fi mamă.”

Între mit, tradiție și credință se pare că două sunt sărbătorile care o atrag pe autoarea cărții: Dragobetele – poate și ca o replică la atât de mediatizat Valentine's day, Sânzâienele, privite atât „în sfera mitului, a magiei, a poeziei, dar mai cu seamă în cea a credinței creștine.” De aici, se extinde interesul spre câteva sărbători românești, care-i oferă prilejul de a-și exprima patriotismul, atașamentul față de istoria și limba noastră. „Nu vom lăsa uitarea să înghită suflul nostru românesc, ci vom striga în gura mare că suntem români și vom crede asta cu tărie, nu numai de Ziua României, ci în fiecare zi a vieții noastre.” Rând pe rând, sunt evocați: Brâncuși, Nicolae Steinhardt, Î. P. S. Bartolomeu Anania, Biserica Românească, Teatrul Românesc și, evident, Mihai Eminescu: „Noi toți, românii, ne regăsim în Eminescu, precum și ceva din Eminescu se regăsește în noi toți. Căci Eminescu înseamnă conștiința noastră națională cea mai înaltă. Eminescu a fost și este, căci nu putem vorbi despre poetul nepereche la trecut.” De aceea, poate că, vorbind despre ziua de 15 ianuarie, vorbim ca despre o zi „astrală a culturii românești și ar trebui să ne îmbogățească respectul, prețuirea față de valorile noastre autentice și voința de a păstra nealterate aceste comori. Identitatea noastră națională este un factor important care ne individualizează, ne pune în valoare resursele noastre creatoare, dar este și o punte de legătură cu întreaga umanitate.”

Nu întâmplător, autoarea își continuă pledoaria cu întrebări „cu sau fără răspuns”. Avem nevoie de scriitorii de azi, dar evident că trebuie să-i prețuim pe Coșbuc, Creangă, Arghezi. Din când în când, trebuie să transmitem tinerilor noștri câte un gând măcar din cei care au fost, precum și din contemporani. Este mesajul dascălului scriitor care transpare vizibil în aceste rânduri, așa cum clopoțelul a făcut tradiție să sune pe 15 septembrie și să anunțe bucuria reîntâlnirii cu școala, cu cartea, cu colegii și dascălii. Copilul este considerat de Mirela Rus mai aproape de Dumnezeu și, de aceea, cere tuturor dascălilor, ca și părinților, să aibă mare grijă de modul de

împlinire a educației copilului într-o lume atât de tentantă precum cea de azi.

Tema dorului este reluată cu mai mare întindere în capitolul VIII, Mirela Rus încercând să explice multiplele variante ale acestui sentiment. „Pentru unii, dorul este chinuitor, provoacă suferință și oftare. Pentru alții însă, acesta este delicios, este un izvor de bucurie, o cale de autocunoaștere, de a lua act de ei înșiși.” Dorul de cei plecați este parcă mai apăsător, iar „un loc de întâlnire tainică dintre noi și cei plecați este Sfânta Biserică unde, în cadrul rugăciunilor de pomenire și de mijlocire pentru cei adormiți, cerul se unește cu pământul, sau cerul coboară pe pământ.”

Capitolul IX este intitulat *Roadele virtuților* și insistă asupra răbdării: „Nimic nu egalează răbdarea, ea fiind dătătoare de bucurie și pace lăuntrică. Răbdarea este virtutea care, în orice suferință, în orice neputință, se lasă în voia Bunului Dumnezeu și în purtarea Sa de grijă.” Iertarea este un alt rod al virtuții, care „izvorăște din iubire, din iubirea lui Dumnezeu față de om și, coborând înspre orizontalitatea crucii existențiale, din iubirea pentru semenul nostru.”

Șirul temelor filozofice asupra destinului omului și a credinței în Dumnezeu se continuă și în ultimul capitol al cărții. De data aceasta, scriitoarea devine poet, exprimând în versuri teme care au fost dezbătute în acest volum. Găsim aici talentul de poet modern care știe să aducă în fața cititorului, de această dată mai succint și cu multe simboluri, teme religioase precum în poeziile: *Frica de ce?*, *E omul*, *Mâna lui Dumnezeu*, *Te naști*, *Iisuse*, *Oprește-ne*, *Doamne!*, *Acum cred*, *Dumnezeu îmi vorbește*, tema dorului în poeziile: *O*, *îngere-al meu*, *Te caut*, *Ești aici*, *Lumină lină*, de asemenea și teme legate de mamă, de viață, de timp.

Cartea pe care ne-o propune acum Mirela Rus este neîndoiește una în care simțul realității se întrepătrunde cu imaginația și filozofia autoarei. Parcurgând paginile acestei cărți, simți parcă viața altfel. La rândul tău, ca lector, îți pui o serie de întrebări la care, de fapt, autoarea te îndeamnă. Rezultatul nu poate fi decât, probabil, varianta de a deveni mai buni, de a privi cu mai multă atenție în jurul nostru, de a ne bucura de liniște și de protecția Celui de Sus.

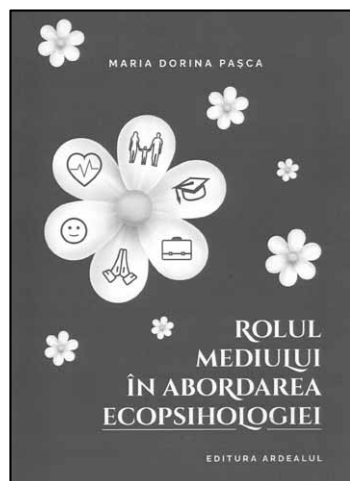

De la natură la om

Diana SLĂBILĂ

Rolul mediului în abordarea ecopsihologiei este o carte publicată recent de doamna Maria Dorina Pașca (la cum o știu, vor urma multe altele). Apărută la editura Ardealul din Târgu Mureș în 2024, cartea are ca punct de plecare o afirmație a lui J. Holmes: „într-o carte trebuie să crezi, ca să poți să o scrii...”

Încă de la început cititorul este familiarizat cu termenul „ecopsihologie”, care va face tranziția de la natură la om, la natura lui, având

în vedere mediul natural, social, psihologic, educațional, spiritual, medical, ambiental etc. Se abordează cu multă finețe noțiunea de mediu, atrăgându-se atenția asupra faptului că în afara societății omenești copilul se salbatește și că doar în contact cu persoane

din anturajul său, ca ființă umană, „devine un individ de un tip determinat”, aici se edifică personalitatea lui.

Termenul *ecopsihologie* este pus în lumină convingător, prin abordarea interesantă a aceluiași Holmes (2001) care pornește de la stările sufletești și ajunge la „ecologia” lor (termenul *ecologie* provenind din grecescul *oikos*, care înseamnă *casă*). Sinele, spune M. D. Pașca, poate fi asemănat cu o casă care *adăpostește* sentimente, speranțe pe care le *posedăm* dar care *ne posedă* la rândul lor uneori.

Cartea nu ocolește concepte interesante cum ar fi psihologia mediului, psihologia ecologică, ecopsihologia sau psihoneuroimunologia. În ceea ce privește psihologia

mediului, coabitarea cu mediul pare a fi soluția la întrebarea: *eu stăpânesc lumea sau ea mă stăpânește pe mine?* M-aș opri asupra psihoneuroimunologiei, în literatura de specialitate punându-se accentul pe *râzi și fii sănătos*. Se pare că e în puterea noastră să ne controlăm corpul, să ne vindecăm sufletul și să ne cunoaștem prin informație.

Psihoneuroimunologia umană poate reprezenta, spunea M. D. Pașca, o structură interdisciplinară în care medicina, psihologia, teologia, filosofia, sociologia, pedagogia și ecologia reunesc conduita, atitudinea și comportamentul nostru mental în coabitare cu sistemul imunitar.

Maria Dorina Pașca subliniază ideea că fiecare contribuie la însănătoșirea sau îmbolnăvirea proprie, participând la starea de sănătate prin atitudinile față de evenimentele în care se înglobează concepții, orientări, sentimente. Ar trebui să fim în armonie cu noi înșine, remarcă M. D. Pașca, cu semenii, cu ambianța profesională, a locuinței, etc. La polul opus, boala este disfuncție, dizarmonie, depersonalizare.

Foarte interesant este decalogul participării la sănătatea proprie, extras din *Getting Well Again* (Simonton 0. C) pe care ar fi ideal să-l citească fiecare, descoperindu-l în această carte.

Un capitol abordează și reperele psihologice, autoarea oprindu-se asupra ciclului vieții, copilului, adolescentului, adultului și seniorului. Merită amintit fragmentul în care sunt prezentate atributele unui copil care are părinți echilibrați, remarcând că acest copil va fi încrezător în sine, va avea autocontrol și va fi fericit. Copilul cu părinți indiferenți se va izbi de neglijare și respingere, în timp ce părinții exagerați vor avea un copil apatic, absent, pasiv, incapabil de autocunoaștere.

Nici copilul părinților autoritari nu este pierdut din vedere, acesta, spune M. D. Pașca, va fi în timp supus, modest, șters ca personalitate, fără opinie. Iată deci, cartea este un element extrem de util și în parenting.

Oprindu-se asupra seniorului, autoarea aduce în discuție tulburările cognitive și afective ale acestuia.

Capitolul IV al cărții punctează abordări structural ecopsihologice (familia, educația, comunitatea, spiritualitatea, sănătatea, starea sufletească). Subcapitolul legat de comunitate insistă asupra unui subiect delicat al zilelor noastre. „Se uită câteodată că angajatului este necesar a i se recunoaște valoarea ca individ și profesionist prin creșterea stimei de sine, a încrederii, a imaginii de sine”, scrie psihologul M. D. Pașca. Se amintește aici că „funcția este una și profesia/meseria, este alta, randamentul etico-moral-economic va fi maxim, iar eficiența relației de parteneriat și colaborare, bazată pe respect reciproc, vor fi baza reușitei sociale”.

Cartea nu neglijează nici persoana privată de libertate și face referire la mecanismele funcționării psihice umane în închisori. Se punctează trecerea timpului, iar spațiul privativ e privit ca element de raportare. Din perspectiva ecopsihologiei, spațiul carceral are influență și impact și asupra personalului angajat în acest sistem.

Paginile cărții cuprind și identități psihopatologice (ecoanxietatea) care cred că pot prilejui o reflecție asupra întregii scrieri. Ecoanxietatea este văzută ca o teamă provocată de posibilitatea ca mediul să sufere dezastre ecologice. Dezamăgirea față de liderii mondiali care nu fac nimic pentru mediu, poate fi un element simptomatic al ecoanxietății.

În 2020, Evans A. elaborează la nivelul Asociației Americane de Psihiatrie (APP) modalități de gestionare a anxietății legate de schimbarea climatică, una fiind abordarea tuturor surselor de stres din viața noastră, nu doar cele ce țin de climă. Finalul volumului aduce în centrul atenției *Rugăciunea seninătății*, psihologul, femeia și profesoara M. D. Pașca admitându-și limitele și adresându-se Creatorului cu umila dorință de a fi toți ajutați să

acceptăm lucrurile pe care nu le putem schimba. Parafrazându-l pe Holmes, dorind să închid cumva cercul deschis la începutul articolului, spun doar că într-un profesor trebuie să crezi, ca să poți scrie despre el...

...Am cunoscut-o pe doamna Maria Dorina Pașca în urmă cu ceva ani la o conferință internațională. Îmi permit să spun că am cunoscut-o pentru că asta se întâmplă (în cazul meu, cel puțin), când reușesc să simt omul că mi se pliază pe suflet. Ținea un workshop despre povestea motivațională și, dacă până atunci mă plictisise înfiorător și începusem să mă întreb ce caut eu acolo, la apariția doamnei profesor lucrurile s-au schimbat. Habar n-am dacă intrarea domniei sale în sala de curs a fost gândită după un proiect meticulos realizat, cu accent pe momentele lecției..., sincer, înclin acum să afirm că nu și, pe măsură ce vorbesc cu d-na Pașca la telefon, realizez că are un firesc ce nu poate fi păcălit de prezidii sau titluri false. Cert e că nu am avut răgaz să mă plictisesc la acea întâlnire și, sinceră să fiu, nici nu-mi păsa dacă se vor elibera sau nu adevăruri de participare, un „must have” al zilelor noastre. Peste ani, din păcate, n-am mai avut bucuria reîntâlnirii la conferințe cu doamna profesoară Maria Dorina Pașca, conferențiar universitar doctor psiholog, (UMF Târgu Mureș), distinsă cu Emblema de Onoare a Medicinii Militare din partea Șefului Direcției Medicale a Ministerului Apărării Naționale, General-maior medic conf. univ. dr. Dragoș-Marian Popescu cu prilejul împlinirii a 160 de ani de medicină militară, în semn de apreciere și pentru devotamentul dovedit în sprijinul structurilor medico-militare.

Zilele trecute însă, i-am cerut permisiunea *Profei* (căci așa îi place să i se spună, jucăuș și veșnic tânăr, zdrobind barierele formalismului dintre dumneaei și studenți) să scriu despre o carte recentă de-a domniei sale. Cu un glas firesc, în timp ce intra în casă din grădină, m-a întrebat amuzată, ca pe la Mureș: „Ce te-o apucat ?” Sincer, nu știam nici eu ce mă apucase. Cred că mă apucase brusc dorul de profesorii de odinioară, de clasele de odinioară, mă apucase cumva dorul de mine și de noi toți cei care savuram ce spuneau profesorii și care ne făceam că n-am auzit clopoțelul sunând „a ieșire”...

***Id*-ul Ioanei Dunea, un volum sincer al (auto)cunoașterii**

Dragoș-Andrei DRĂGHICI

Ioana Dunea reușește să se țină departe de lumina reflectoarelor, ultima ei apariție publică fiind undeva în anul 2020. Aceasta a lansat volumul de poezie intitulat *id* și un studiu al literaturii românești – *Literatura reideologizării*, făcându-se mai apoi nevăzută. Este remarcabil, totuși, faptul că, în ciuda acestei așa-zise „dispariții”, ecoul scrierii ei reușește să șocheze și să transmită cititorului niște stări emoționale puternice, aproape copleșitoare.

Volumul de poezie *id* este publicat în 2014, la editura bistrițeană Charmides, având puțin peste 60 de pagini. Cu toate acestea, textele sunt de o profunzime aparte, oglindind realitatea unei tinere femei care încearcă să își găsească locul în societate, fiind măcinată de niște amintiri ale unor vremuri trecute. Aceasta se confruntă cu regrete, cu dragoste, cu furie, cu tristețe, creând un amalgam de emoții și

Reveniri

trăiri pe care reușește să le transmită celor care își dau voie să rezoneze cu textul ei. De scris, poate scrie toată lumea, dar poezie pot scrie doar cei ce sunt dispuși să își întindă sufletul pe tavă celor care le citesc textele, iar Ioana Dunea izbutește să ajungă în acest așa-zis apogeu poetic.

În primă instanță, surprinde coperta volumului, dar și titlul său. Pe copertă se poate observa o femeie care bea apă, aceasta reprezentând imaginea centrală a fotografiei.

Cu toate acestea, în spatele ei este de remarcat prezența unui bărbat, chipul lui fiind estompat de geamul unui potențial metrou/autobuz în care se află femeia. Acest detaliu sugerează figura masculină pe care autoarea o evocă în unele dintre poeziile ei, ajungând, la final, să se estompeze din conștiința ei și să rămână prezentă în viața sa sub formă de text. Îndreptându-mi atenția spre titlu, acesta poate avea două înțelesuri, având o oarecare legătură semantică între ele. Pe de-o parte, el poate reprezenta un acronim al numelui poetei, cele două litere reprezentând, de fapt, inițialele prenumelui și numelui acesteia. Pe de altă parte, titlul poate avea conotații în limba engleză, unde acronimul „id” provine de la „identity card” (tradus în limba română ca „act de identitate”/ „buletin”). Astfel, acest volum îi servește autoarei drept un act de identitate, definind-o ca pe o ființă umană ce se diferențiază de ceilalți prin niște trăsături specifice. Abstractizând înțelesul titlului, el poate sugera faptul că autoarea se definește prin puterea rațiunii și a sentimentelor de care dă dovadă prin intermediul acestui volum, cele 62 de pagini rezumându-i existența la niște caracteristici precise, exact ca un buletin.

Conținutul efectiv al volumului de poezie este structurat în 3 părți, intitulate. „1”, „Uniform” și „2”. Poeziile din prima parte au, într-o oarecare măsură, o tentă romantică, fiind rememorate niște întâmplări și, mai ales, niște frustrări marcante în viața autoarei. Mare parte dintre acestea sunt adresate direct unei figuri masculine, ajungând-se în punctul în care vocea poetică îi reproșează anumite lucruri pe care, în opinia ei, ar fi trebuit să le facă în perioada dinaintea scrierii poeziilor. Textele din această parte a volumului sunt unele de o forță remarcabilă, poeta scriindu-le cu o

sinceritate aparte. Ea pare că se dezbracă de orice remuşcare faţă de bărbatul cu pricina şi, din ura pe care începe să i-o poarte, dă naştere unor poeme care îi vorbesc cititorului şi îl sensibilizează în faţa distrugerii emoţionale pe care oamenii şi-o pot produce reciproc.

În a doua parte a volumului, autoarea dezvoltă un alt subiect care o vulnerabilizează semnificativ, şi anume, dezvoltă subiectul familiei. Aici poemele sunt redactate ca fiind nişte amintiri ale unor timpuri trecute, poeta evocând o serie de nume şi de figuri ale cadrului familial, căror cititorul le poate conferi o interpretare personală, subiectivă. În această parte a cărţii, ea devine mai sensibilă, fiind copleşită de o serie de stări nostalgice neutralizate aproape instant de vinovăţie şi de regret, sentimente care se depun pe conştiinţa ei ca nişte bile de plumb. Din câte se pare, poemele dezvoltă nişte teme profunde care o macină şi o rod pe dinăuntru ca un vierme parazitar. Copilăria lipsită de afecţiune din partea membrilor familiei şi stările conflictuale dintre ei se reflectă în textele din capitolul numit sugestiv „Uniform”. Titlul acestui capitol de mijloc sugerează monotonia pe care o poate dobândi viaţa unui copil atunci când se află într-un mediu ce îl desconsideră şi îl tratează cu indiferenţă. Viaţa acestuia se desfăşoară sub forma unei mulţimi uniforme de evenimente care au ca epicentru distanţa ce se creează ca o prăpastie între oameni. În fond, poemele din această secţiune se pot rezuma la distanţa dintre oameni: atunci când, în calitate

de spectator, priveşti cum oamenii se îndepărtează unul de celălalt şi te pierzi în spaţiul gol dintre ei.

Ultima parte a volumului de poezie, intitulat „2”, prezintă o poezie urbană dură, tranşantă, care taie prin carne vie – o poezie de revoltă. Prin intermediul acestor poeme, Ioana Dunea se revoltă împotriva modului în care oamenii îşi folosesc puterea pentru a-şi face rău atât celorlalţi, cât şi propriei persoane. Autoarea critică fără ocolişuri diverse tematici considerate tabu şi abordate destul de superficial până la sosirea acestui val de poezie contemporană. Astfel, Ioana Dunea nu doar scrie poezie, ci încearcă să aducă o schimbare prin valorificarea poeziei rebele, desfrânate, care sparge tiparele convenţionalului şi disecă curajos problemele cu care societatea anilor 2000 se confruntă. Transparenţa cu care transmite ceea ce are de transmis este de apreciat, poeta dând dovadă de control remarcabil asupra puterii cuvântului: fiecare cuvânt din poeziile ei este bine calculat şi pus în text cu un scop anume.

Citind volumul, am rămas surprins de lejeritatea cu care Ioana Dunea comunică ceea ce gândeşte. Poeziile au o naturaleţe care le face să pară că se scurg printre file, direct în mintea cititorului. Sunt sigur că fiecare se regăseşte în minim unul dintre texte, dacă nu în mai multe. Am citit cu părere de rău faptul că autoarea s-a retras din spaţiul public, dar am încredere că va reveni în forţă cu un alt volum, cel puţin la fel de concentrat ca acesta.

Moment XII

Simona-Grazia *DIMA*

Un autoportret al hoinarului prin vechi poeme

Cine scria pe-atunci? Am găsit un autoportret al meu
ca elevă la Liceul de arte plastice,
contorsionată redare a mea la paisprezece ani –
mă surprinsesem într-o mișcare sinuoasă –
o răsucire în plin vânt răvășitor, gesticulând,
într-o învoaltă rochiță cu volane, și cu pantofi
subtil croiți, însă cu fața smolită, oare de ce?
Din neîncredere, melancolie, neliniște, ori dintr-o intuiție
că fiecare om conține totul, iar negrul chipului
este-al belșugului ivit din ființă
ca revărsarea paharului
prea plin? Catran al unei limbi secrete,
atât de dificil să se destăinuiască?
Nu știu. Dar mi-era limpede deja ce alesesem:
iubirea, cea mai de preț avere, dincolo de toate,
cunoașterea că ea înseamnă prezență tangibilă,
vindecătoare. Prin dialoguri construite în imaginar
vorbeam cu arhetipul care a fost și este mama mea,
un văzător din spița înțelepților străvechi, motiv
s-o venerez întruna: „– Se simte în casă un parfum.
– Ce fel de parfum? – Parfumul focului.
– Nu l-am aprins. – Parfumul focului tău.”

Poezia **Mișcării literare**

(*Parfumul focului*, 1975) Pentru că ea trăia în adevăr
ca-ntr-o realitate impusă de la sine și numai
prin uniunea cu legile ascunse ale devenirii, nervuri
alcătuind filonul unei mine de suprafiresc: „A nins

ori s-a oprit la noi un înger? Poate numai surâsul lui
spre tine a tivit iarba atinsă de-un gând cu totul nou,
renăscător, iar fulgii vin acum din ochii tăi
plecați în lungi călătorii; departe de mine, însă,
niciodată.” (*Iarnă*, 1974)

Adevărata viață, știam, e numai prezența știutorului:
„Dacă n-ai fi cu mine, mâine m-ai găsi
ciupercă străveche-n regresie, devenită

(și fără-nconjur zisă) Urecheatul Matusalem.” (1976)
 Îmi apărea statuară, minune cosmică, epifanie.
 „O priveam atent. Și am văzut-o uriașă, năpădită
 de spumă solară, răspândind bunătate, lumină.
 Din ce în ce mai albă-n fața mea, de-a dreptul
 o incandescență, cu spuma prelinsă pe umeri,
 părea un munte albastru, înalt până la cer.
 Deasupra coroanei sale de păr involburat
 dansau stelele pe cerul negru, gata
 să o răpească pe aripi de vânt și răcoare.
 Dedesubt, marea imensă se-ncolăcea sălbatic,
 verde, adâncă. Dar mama era mai mare
 decât cerul și marea. Era lumina însăși.
 Zâmbetul ei venea de departe, în unde concentrice,
 amestecat cu talazurile, auriu, ca să înmugurească
 în inima mea. Și-atunci prindeam să zâmbesc.
 Surâdeam împreună în ape sub perdeaua de stele
 izvorâte din valuri. Mai largă decât marea
 și-atotcuprinzătoare, mama era mereu lângă mine.
 În pofida micimii mele, fericirea mea nu avea margini.
 Acum înțeleg de ce era negru cerul: mama era obârșia luminii,
 soarele coborât spre-a se aprinde arzător în sufletul meu.
 Umpleam împreună pământul, mai puternice decât bezna.
 Mi-am amintit cum seara lângă geamuri răsar stele.
 Aș fi vrut să fiu stea la fereastra mamei mele,
 să-i mângâi bogatul păr răcoros, străbătut
 în toate direcțiile de sori mărunți și repezi.”
 (Mama mea Soarele, 1972) Strânși în familii,
 cum boabele de grâu în spic, cei înrudiți dialogau ușor
 în versuri, pretutindeni – la munte în cabane, pe dealuri,
 pe câmpii; era o trăsătură tipică a mea să văd
 cum în natură activa puterea uriașă,
 micul și marele nu știau să se despartă,
 deci regnurile se împleteau, în lumea unui romantism
 arhetipal, descoperit prin *anamnesis*: „Castanele
 cad amintindu-și de ochii căprioarelor.” (Haiku, 1972)
 Între stihii se desfăceau scenarii ample,
 frânturi din presimțirea destinului poetic:
 „Din cremene un vânt de izmă vreau să isc,
 ca să se-adune pe cer nori luminoși, în luptă sălbatici,
 izvor de tainice petreceri, din lăute fără corzi
 un cântec silențios să nasc în adierea de rășină,
 sub pecetea zâmbetului universal, spune-ntr-un colț poetul,
 apărându-și suveran neprețuita comoară.” (Comoară, 1974)
 Contururile regăsite-n creațiune, de forme nicidecum liniare,
 monotone, ci asimetrice, stimulatoare, vădeau respectul meu pentru
 imaginația-n iureș, inepuizabilă, totuna cu eliberarea,
 creația, proștețimea: „Cuci tulburați de-aroma eterată-a
 primăverii cad lin, în rotocoale fumegânde, viorii,
 și pe-acel loc se cască-n piatră un crater cu

pereții-mpodobiți de verdele nemaivăzut
al unor crânguri dese.” (*Pastel inocent și arhaic*, 1973)
Poet, credeam, putea să fie numai cel inspirat
de o cinetică atotputernică, totuși abia vizibilă, discretă:
„Fericit când și-a uitat lacrimile – el înseamnă
mișcare, lumină aspră-mpărăștie, ca, la atingere,
o tandră scoarță de copac ceresc. Netemător
cum sunt copiii, cântă-n luptă.” (*Fericire*, 19 octombrie 1975)

Într-un deplin contrast cu bibliile naturii
stătea artificialul rupt de spirit, falsul. Orașul plat
îmi inspira oroare, îi urmăream cu teamă făpturile
funambulești, distrugătoare de ideal, pe străzi,
la școală sau pe drumuri, cuprinse-ntr-un program
lipsit de înflorire, întins pe generații,
ce transforma vigoarea-ntr-un detritus
terifiant și sterp: „Pe o străduță de periferie,
un vârstnic cățarat pe-un scăunel vopsește
cerceveaua-n verde, cu-atâta măiestrie încât nu cade
niciun strop pe-alături, din vopsea. Cu toate-acestea,
îndemânarea lui nu mă încântă, ci mai degrabă mă neliniștește!
Cartierele sunt pline de gospodari de felu-acesta,
cu mâinile-nclăștate pe sacóșe, mereu în mers,
fără s-ajungă în final niciunde. Poate prea aspru-i
cert în gând: Vai, ce știți voi, bieți cireși putrezi
în formă de om, preocupați numai de costul
unui kil de morcovi, de zbaterea măștrilor
spre a ieși-n lumină? În ochii voștri cad luna și stelele,
grotesc, în băltoace. Voi, în bocanci negri
din blană de șobolan iobag, bodogănind abrutizați,
străbateți șanțuri, cu mătrăguna cerului
deasupra scăfărliei voastre-ncremenite, mișcată doar
de câte-un spasm de groază, în timp ce fețișoara smochinită
vă miroase tare-a lampă de petrol. Și-am amuțit
pe la încheieturile gândirii voastre, unde-n rotire
defilează imagini serbede ivite din trecut, și-n ploaia trupeșă
tot dibuiți pământul, aproape orbi și aricește strânși în voi,
când, stupefiate și răsând amar că nu simțiți
cum bate-aripa frumuseții, vă pică-n cap cu chiot,
cu vaier, cu urlat, luna și stelele.” (*Îmbătrânire*, 1972)
Drumul atâtor trudnici apoetici, în brazde rupte cu brutalitate,
era o parte din coșmarul cosmic. Uram această lume
străină de lirism, virajul în teroare-al pragmatismului:
„Mă duc unde puiul de om se face mânătară, pe cărările lungi
presărate cu cotoroage. Cu mine merg babele carne, aduse de spate
sau șchioape, împiedicându-se și-alunecând întruna
pe gheața gelatinoasă. Nimeni, nimeni aici,
nici măcar un trandafir nerod cu gura strâmbă,
nu se întreabă despre rostul răsăritului de soare,
nici de ce acesta-i roșu uneori, dar câteodată verde,

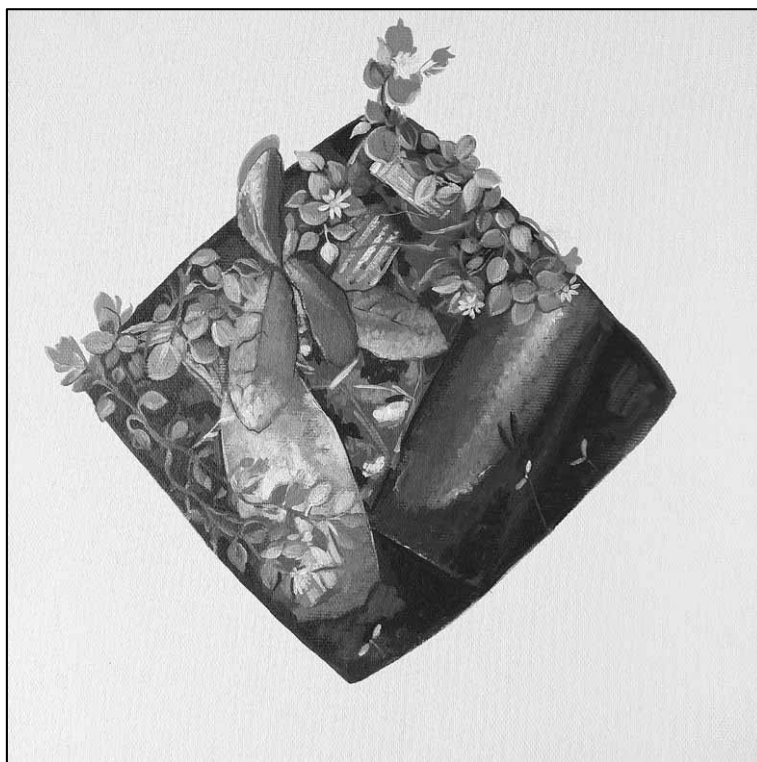
poate că drumul susură-n sinea lui un panseu absurd,
că-i așa nefiind altfel, iar astăzi ori norii au febră
ori noi toți.” (*Drumul*, 1972)

Și-n școală, cumplită revelație, nu tinerețea stăpânea,
iar aparentul apanaj al vârstei, nimic mai mult decât biologie,
consta în simpla repetare de clișee, totul era nespus de vechi,
neprimenit: „1. Când fetele șterg praful de pe banca lor
o dată la un secol, gândul le zboară la sordizii Sily, Bebe,
Mihi, Rudi, Semi, Pepi, perpetuu în plimbare prin oraș
sau ocupați să le ascundă pe ele, gingașele, în chichinețe
învechite, pline cu vopsele, ca să le ia la dans
și să se zbânțuie îmbrățișați, în preafrumoși
nădragi de sărbătoare. Cu sufletul la gură stau însă ele,
atât de-alunecoase, în preajma unor idoli
și mai nădrăgari. Mâna lor, în pauza de reverie-a
curățării băncii, e deci leșie cu miez de computer stricat –
te întrebi dacă poate cu-adevărat să curețe ceva,
căci împreună cu cârpa de șters ea lasă dâre
de pipirig duhnitor și petrol ucigaș, între salve de răgete.
2. Și-aceste răgete, chiar dacă mocnite, surde,
parcă de lei în agonie, sunt întâmplări obișnuite în oraș,
plutește umbra lor deasupra caselor unde trăiesc,
în dezordine sau programare deplină, oameni doldora
de sentimentul gomos al emancipării. Dacă faptele lor
sunt suflet de iahnie și inima o cârjă sau un arac suit de broaște,
asta se va vedea la ora cântecului baclavalei, căci cine, hulpav,
a vârât-o deja în burtă, acela nu va auzi cântecul,
prezent într-o eterică dulceață, încât pe veci va rămâne prost.
3. În oraș, dacă unul singur e târător, ceilalți, curioși,
ar vrea să învețe să se târască. Și ispititul va plânge la lună
zadarnic, luna a murit pe când unchiul avea un vis urât,
luna, de prea multă durere, s-a stins și pământenilor
nu le mai rămâne decât să-și contemple propriile inimi,
acvariile cu pești de umbră, fugari și trădători.” (*Orașul*, 1972)
Nu-i agreeam deci cetățuiei închiderea de piatră,
nici sufocanta arșiță ce revenea: „Vara înmoaie aerul, râul,
vremea curge greu, dureros – nu pentru-ntâia oară se ivește
Anotimpul Prăfuit.” (*Venirea verii*, 1972) O-ncetinire temporală,
fanare lentă, absență de elan, toate mă-ngrețosau, de unde
figurarea poeziei sub formă acvatică, marină: „Acum
nu mai putem vorbi, în clipa asta nu pot mânca decât plancton.
Și limba mi-a plesnit de sarea mării. Nu-ți pot vorbi.” (*În ape*, 1976)
Îmi amintesc, aveam într-adevăr momente, în copilărie,
când starea, cum s-o numesc, de beatitudine
sau, oricum, de cufundare, imersiune, nu-mi permitea
să spun nimic. Poezia, forța numinoasă,
paralizantă chiar, precum teribila presiune din oceane,
avea să fie fluidul liber, vindecător: „Acum nu pot să râd pe foi.
Un brusture îmi oscilează-adânc în inimă, lovindu-mi

fibrele trupului.” (*Legănare*, 1976) Deloc irațională,
 neiertătoare însă, o legitate stăpânea în lume:
 „Nu te iert pentru neștiință, spuse un uragan,
 deci vei pieri în apa mea de foc.” (*Vina*, 17 octombrie 1975)
 Iar spațiul cugetului meu făcea să coexiste aspru
 extaz și stăpânire de sine inumană: „Cine nu poate sta
 într-o odaie cu armonii oricât de reci are sufletul
 fugar.” (*Proba*, 21 octombrie 1975) De fapt,
 rigoare-a celebrării neîntrerupte, unde „Sufletul
 mi l-aș dori înveșmântat în straiile sărbătorești
 întotdeauna, și când muncește. Dar nu reușesc
 asta mereu.” (1976) Și locul mirării fără leac,
 unde aflam că „Omul e mereu chemarea și strigătul,
 o punte și-o trecere. N-are hotare. Iar dușmănia
 celor opaci îl ține pur. Se reînnoiește,
 sporindu-și trezia.” (strofă din toamna 1975) Nu exista
 plictis, descoperind „Ce nebănuite puteri zac în om!
 Când îl cunoști pe unul, n-ai cum să știi ce se va întâmpla.
 Grămezi latente de stânci pot să se facă vâlvătaie –
 și piatra, nu doar lemnul, arde, căci peste satul pașnic
 stă imobil Vezuviul, în concentrată așteptare.” (*Vezuviu*, 1974)
 Când spui Poezie, spui periplu, risc, un salt
 peste iluzie: „Eroii presimt povestea, știu
 că vor călători departe, în plină primejdie,
 prinși de urgența unei încercări – dar ce anume-ncearcă
 nimeni n-ar ști să spună, nici chiar ei, numai
 că nu se pot sustrage acestui curs prescris,
 mersului obligatoriu pe lavă. Ei văd deja
 în viitor: în orice ispitire stau lupi la pândă
 și pe nevrednici nu-i sugrumă, căci își vor duce
 viața bicisnică și-așa, în beznă tupilați,
 dar pe cei buni în câmp deschis îi vor amenința
 cu ochii lor largi și urâți, de culoarea cetinii nebune,
 înainte de a-i răpi.” (*Lupii*, 1973)
 Ciudat, acest erou-poet „n-avea multe dorințe:
 de viață să nu fie silit să plângă, nici obligat să cânte,
 fiindcă tăcerea-i întotdeauna mai prețioasă, și,
 de asemenea, pământul să-i fie prieten, prin el
 ca prin cristale transparente să vadă. Mișcat
 de dorurile-acestea, nu foarte la-ndemână, totuși,
 simți cum pierde raze lungi din sine,
 care în moarte senină trecură
 după ce-au inundat câmpia. Neîntristat de pierderi,
 însă, el adormi departe de cei ce se închipuiau
 stăpânitorii unici. Și, fără zgomot, lui i s-a dăruit,
 de către Vântul Cel Mai Simplu, înălțarea, deci
 poate fi văzut pe mări de aer cum ține ridicată,
 peste valuri, mâna orbitoare. După coline,
 grație acestui pionier al minții mi-este mai limpede
 ca niciodată bolta cerească, plină de constelații-n mijloc,

în pâlpare neatinsă, vorbind pe limba celor dornici
s-asculte istoria marilor călătorii – ele sunt
ținte-nfpte în lumile văzduhului și, totodată,
strălucirea cea mai de-ncredere, comoara
cea mai sigură.” (*Vântul Cel Mai Simplu*, 1972)

Tulburată sunt astăzi de viziunea poetului care eram –
așa de-ncrezător în simplitatea bazală ce-o presimțea-n temeiul lucrurilor.
Nu aflasem asta de niciunde...

Human print VIII

Flaviu Claudiu *MIHALI*

Timp defect

Port în mine răni ale unor gloanțe
care nu au fost trase încă
dintr-un război care nici nu a început
și totuși iată-mă
combatant convalescent
delirând un prezent desprins
de un trecut neîntâmpat
amintiri inexistente se risipesc
precum nisipul printre degetele memoriei
conjug la timpul defect
pregătit să lupt pentru tine
te caut
să te salvez
sau să te cunosc
dacă tot ce am trăit împreună
nu s-a întâmplat
încă

Recviem pentru poeți rătăciți

Nimic nu ne aparține
nici măcar timpul nu mai este al nostru
clepsidra întoarsă zdrobește
reflexii ascunse-n oglinzi
prezentul e doar nisip risipit
și clipa în care se-ntâmplă deja e trecut

Poeți rătăciți în iadul din jur
agățați de lumi ce nu mai există
scriu cu unghii versete

pe ziduri de piatră
scrijelituri însângerate
tot ce rămâne în urmă
o liturghie uitată
– cuvântul

Zilele molimei

Suntem toți spectatori
cu loc rezervat
câte un scaun pentru fiecare om
câte un nume pentru fiecare scaun
cortina se ridică abrupt
spectacolul începe
cu sunete stridente de sirene
izoletele sunt dricuri ale molimei
iar cioclii poartă măști și combinezoane albe
toți știu ce trebuie făcut
dar nimeni nu știe nimic
beție de clipe risipite-n neștire

Scaune încep să se golească
nu ne ridicăm
să nu întrerupem
apocalipsa transmisă în direct
cei care lipsesc de la locurile lor
își iau de la garderobă
câte un sac negru de plastic
se îmbracă în el
și se duc

Zilele molimei continuă

rămânem pe locurile noastre
ne disculpăm
în fața unui tribunal al propriilor conștiințe
pe scenă încep tirade
cioclii îmbrăcați la costum

Tot mai multe scaune goale
au nume de părinți, de copii și de frați
ne ridicăm revoltați
năvălim la garderobă
nu ne mai vrem hainele
cerem numai bine
câte un sac negru de plastic
ne îmbrăcăm în el
și ne ducem
după morții noștri

Morții voștri!

Zilele întunerului

Ochii ni-s împovărați
de pleoapele grele de piatră
purtăm în noi
rămășițe de vieți
tot mai obscure
întunerul se infiltrează perfid
noaptea-i stăpână
peste zile
și peste minți

Insecte rătăcite
pe pânze de păianjen
așteptăm neștiutori
neurotoxina să-și facă efectul

Centrele de date nu sunt altceva
decât cutii negre documentând
moartea umanității

Fără aer

Ai obosit să fii copilul
care se ascundea în debara
de monștrii cu priviri cenușii
aruncate de sub pleoape de plumb
ce urlau de parcă venea sfârșitul lumii

Și lumea chiar se sfârșea
în colțul acela ferit de privirile dojenitoare
ale sfinților atârnați în icoane
refugiul era tot mai mic
și te lăsa
fără aer

Ai obosit să nu mai fii copil
și viața întreagă să fie o debara
ce nu te poate apăra
de monștrii ce te lasă
fără aer

Flaviu Claudiu Mihali s-a născut în Baia Mare la 5 ianuarie 1981. Primele încercări literare datează din ultimii ani de liceu, 1997-1999. Poeziile scrise în perioada 1999-2001 se regăsesc în volumul de debut *Păsările n-au nevoie de credință* (Editura Enesis, Baia Mare, 2001). A mai semnat volumul *Gânduri sfâșiate de timp* (Editura Casa Cărților, Baia Mare, 2022, 2023). Este redactor-șef al revistei baimărene de literatură și artă „Freamăt”, cu apariție trimestrială. A publicat poezii în revistele: „Nord Literar”, „Caiete Silvane”, „Vatra”, „Monitorul de Poezie”, „Freamăt”, „Spania Literară”, „Marmația Literară”, „Vatra Veche”.

Premii, distincții: Premiul revistei „Vatra” pentru volumul *Gânduri sfâșiate de timp* – Festivalul Internațional de poezie Sighetu Marmației, 2022; Premiul Cenaclului Literar „Andrei Mureșanu” pentru volumul *Gânduri sfâșiate de timp* – Festivalul Național de Literatură „Armonii de Primăvară”, ediția a XLV-a, Vișeu de Sus, 2023; Premiul I la Concurs de poezie cu tema „Spiritualitate-Umanitate” organizat de Casa Română de Cultură din Getafe, Madrid, Spania, 2023.

Amurg

Ai urcat felin treptele
ce duceau spre deșertul din mine
nu te-am auzit venind
îți duceai în mână pantofii cu toc
să nu reverbereze ecouri
printre atâtea ego-uri
să nu mă trezești din visul meu somnambulic
nu-ți era teamă că te umpli de praf și nisip
știai tu sigur că vei găsi acolo pământ roditor
în care inocența ta
să înflorească o oază

Nerostite cuvinte
îmi umplu plămânii cu toate nopțile tale
luna își așterne miresmele

în părul tău despletit
licăr de stele anunță clipind
noaptea unei zile desăvârșite

Păcat... trebuie să plec
și fără tine-i iar pustiu
și-i frig în viața de mai apoi de noapte

Iluzii

Dantelă de iluzii
se destramă
rămân doar tăceri
fără ecouri

amintiri descărnate de trup
își reflectă vetustețea în iriși
ochii nu mint

licăriri estompate
în oglinda timpului
îngerii se vor fi mistuit
cu aripile lor de plastic
arzând

statui de carne
cu suflet de piatră
și ochii închiși
se plămădesc din iluzii

Lecții de zbor

Dacă în școli s-ar preda lecții de zbor
prea mulți elevi ar trebui legați
cu bolovani grei...
Altfel cum să-i aducă înapoi
cu picioarele pe pământ
să-i dezvețe să chiulească
de la toate celelalte materii importante?

Linii frânte

Contur geometric
autoportret
din linii frânte grotești
dintr-o tușă zâmbesc
din alta mă încrunt
răzbat din desen multe tăceri
tremurând
vise zugrăvite
în gri antracit

asimetric
șterse de timp
se disting ciorne
alte ego-uri
insinuate în amintire
perfid

Moment VIII

Elena OLARU NEGUȘ

prenatale

De la etajul 5
E toamnă peste București
În spital miroase a clor
și a placent
îmbătrânite
Se aud tăieturi și țipete
Una leșină pe masa de operație
Alta împinge de 2 ori și e mamă
Se schimbă ture
Nu-i nimeni la camera de gardă
agitație
Deschid geamul
Muncitorii înjură, miroase a beton
E toamnă peste București
Bat clopotele la Catedrala Mântuirii
Perfuzia nu se mai termină
Iar eu te aștept
Puiul meu
Te aștept printre adierile de vânt
Strecurate pe geamul defect
Te aștept printre arsurile la stomac
și nopțile grele
Te aștept să ieși din durere
Carne din carnea mea
Durere din durerea mea
E toamnă peste București
În pântec ți-ai găsit apusul
Eu te aștept să răsări
De la etajul 5

Miroși a clor, draga mea

Și a lapte acru
Ai uitat să-ți acoperi sânul după ce a adormit
Ai uitat să-ți speli părul, ai adormit în picioare
Te aduni de pe jos
Ești puternică
Ai grețuri
Visezi în vitralii
Te trezești plângând
În casa părinților tăi te simți din nou copil
răsfățat
În rest tu ești mama care-i răsfăță pe toți
N-ai mai scris de un secol
Ai pierdut versuri pe sub unghii
Că ai uitat să le tai
Acum el doarme
Îți dormi și tu împlinirea
Ești puternică
Mulți ar vrea ce ai tu
Închide ochii
Lasă vasele, rufe
Dă-te cu ruj
Mângâie-ți odorul
E atât de greu acum
Dar într-o zi vei plânge la poartă când va pleca
Și îți vei rupe părul din cap să mai trăiești
măcar câteva clipe ca acum
Cu părul nespălat, cămașa pătată de lapte
Casa murdară
Ochii vineți
Și mâinile pline de el
Puiul tău

înainte de a fi mamă

am fost un fir de iarbă
bătătorit de bocanci grei
o picătură de ploaie scursă la geam
înainte de a fi mamă
trupul meu nu adăpostea ghiociei
nu eram paratrăsnet
nici acoperământ
pântecul meu era orfan
iar acum el dă viață
te aștept, dragul meu
dar nu cum așteptam trenul în gară
cu nerăbdarea unui copil de Crăciun
nici cum își așteaptă o bătrână nepoții
te aștept cum așteaptă un însetat
în deșert un strop de apă
cum își așteptau păgânii nemurirea
dar tu trebuie să mai stai
să te coci precum cozonacul buniciei
să ieși rumen și îmbujorat
te aștept
cum așteptau poezii muza
să te strâng în brațe

Elena Olaru Neguș, în vârstă de 24 de ani, este absolventă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine București, secția Traducere și Interpretare, franceză-germană, și mamă a doi copii. Provine din Medgidia, județul Constanța, unde a finalizat liceul și și-a cultivat pasiunea pentru poezie la cercul de creație literară de la Clubul Copiilor Medgidia, îndrumat de profesoara Marilena Luciu. A câștigat, în anii de școală, dar și ulterior, diverse concursuri de profil, a publicat în antologii și reviste de cultură, iar în 2018 și-a publicat volumul de debut, *Cuvinte și pixeli*, la Editura Ex Ponto. Continuă să scrie versuri inspirate din experiențe personale, cea mai recentă și mai profundă dintre acestea fiind maternitatea.

destinul unui cititor în pietre

credeam că ești o orhidee
între buruieni
pe care le ofileai
credeam că ești lumina
din buncărele sovietice
credeam că ești masca de oxigen
din război
ești doar o cutie goală, cu fundă scumpă
cutia pandorei

ești doar un fluture ce și-a uitat originea
stearpă
falsă
mi-e scârbă de gunoiul aruncat
în stradă
te rod viermii de carne
când te uiți la altul pe geam
îți crapă unghia
arunci pietre și vină peste toți din jur
numai tu n-ai avea vină
ochi împânzit
acoperit
dacă mucegaiul e estetic în urâtul său
tu putrezești în farmecul tău
floare de plastic
mincinoasă
nemirosoare
asta-i doar apologia trezirii la realitate
căci totul a început c-un vers
și s-a încheiat cu versuri
atât știu, atât pot
să-ți arunc cu versuri peste față
doare
destinul unui cititor în pietre

cafea de la automat

azi beau cafea de la automat
pe peron
n-am bani de dorințe
e mai proastă mai slabă
cum e buzunarul meu
nu-mi răsfăță papilele
și nici nu mă ține trează
adorm cu ea în mână
dar o beau
de dragul gustului de altădată
dorințele se scriu doar pe hârtie
apoi se aruncă în foc
cu cenușa se construiesc apoi
castele departe de capitală, că aici
îți trebuie autorizație de funcționare
și autorizația e tot o hârtie
ce costă bani
din hârtie
de orice culoare
nu-s importante combinațiile
din paletă și nici materialul
din care e făcut șevaletul

poate fi din stejar bătrân
din munții României, tăiat de nemți,
exportat la francezi, care
dintr-o parte au făcut mobilă,
din alta cărți (de joc) și din ultima bani
care au ajuns luna asta în salariul meu
de pe fundul mării
e lung drumul de la lemn
la cafeaua mea proastă
poate vor veni zile cu soare în care
în loc de pateu voi mânca în oraș
în care laptele din cafea
va fi de calitate – până atunci
îmi obosesc mâna ciopliind în cuvinte
poate într-o zi vor valora
mâncarea mea

scriu pe șervețele

la masa asta se scrie pe șervețele
nu mai avem baterie
încărcătorul a rămas în cameră
cheia mi-a căzut de la gât
a luat-o un pescăruș
iar acum zgârie valurile
șervețelul acesta va fi vândut
cândva la licitație
îl va cumpăra un milionar bătrân
colecționar de vechituri
iar după moartea lui, când
se va împărți moștenirea,
mezina se va alege cu șervețelul
pe care îl va duce la anticariatul unu
îl vor pe vinde cu 5 lei
unei studente sărace care
nu-și permite să intre în cărturești
când am zis că
scripta manent verba volant
evident că m-am gândit la
acest șervețel și nu la versurile
notate în mobil atunci când
rămâi fără baterie iar
gândurile nu mai au loc
în mintea ta
ia un șervețel și scrie
cu sângele ce îți curge din gingie
poate așa îți amintești că luna asta
ai programare la stomatolog

piciorul bunicului

lampagiul duhnește a votcă
a stins toate felinarele
e noapte a trecut războiul
bunicul și-a întins
singurul picior pe canapea
îi masez degetele
îi spun o poezie și el
îmi citește pe buze
că a surzit nepoată,
după 5 gloanțe ratate,
un picior aruncat în Nistru
și timpanul sfârâmat
unica mea poezie e votca
și ochii bătrâni ai bunicii tale

bunica

împletea la ciorapi
și-mi recita poezii despre pisici
și copii obraznici
eu după fusta ei
adormeam zgribulită
ea împletea la veste
și-mi zicea povești
despre război
despre femei singure
cu copii bolnavi
despre bărbați întorși
de pe front amputați desfigurați
eu adormeam în poala ei
îmi zicea buna mea
ai să te faci mare
și ai să pleci departe fata mamaii
peste tot are să te ducă trenul vieții
mare ai să ajungi
eu adormeam în fotoliu
și-n vis mă vedeam cu ea în tren
călătorind povestind
mamaia mea zăcea la pat
nu mișca nu vorbea și
din ochi îmi recita poezii
înainte să moară
ea îmi spunea poezii
sunt mare acum și baticul ei
ros de molii îmi ține strâns la ceafă
toate versurile toate clipele
și viața și moartea
nici acum n-am uitat
poeziile despre război, buna mea

Gabriela Ana BĂLAN

Muzeul poeziei

Ce cântec trist șoptește muza
poezia va deveni
piesă de muzeu
cărțile vor purta etichete *nu*
atingeți exponatele

vom plăti bilet să vedem
o poetă împăiată la intrare
un poet de ceară printre rafturi
și câteva cărți smulse din foc

cărți arse pe rugul uitării
să nu rămână niciun bob de cenușă
din care ar putea renaște
dacă nu ne trezim
să citim

Sub pielea Amaltheei

Natura are harul trusei de machiaj

te poți descătușa
din dependența față de ceilalți
stăpână pe propriul destin

poți lua totul de la zero
când simți că nu ajungi nicăieri

ești femeia care își scrie
vârsta pe scutul Minervei

zeii au făcut din trupul tău templu
și din suflet masală

Axion estin

La fiecare ceas părinții
mă îmbrățișează smeriți

îmi duc pe umeri cuvântul
în lumea prin care pășesc
trăgând după mine
încă de la naștere, mormântul

când scriu, mă recunoașteți
după asemănarea senină
cu chipul pe care l-a purtat
Emily Brontë în alt avatar
în genunchi *la răscruce*
de vânturi spre ziua de mâine

azi mi s-a dat o cruce mult mai grea
să lupt cu moartea poeziei
cu sabia ideii că lumea se va sfârși
fără ea

Prima poezie

Eu nu am avut noroc
să merg la vânătoare de căprioare
să scriu poezii cu sânge de vultur

tata mi-a adus o nevăstuică
ne-am jucat cu ea ca doi copii
i-am făcut culcuș regal
în bezna coliviei
unui papagal de ciocolată
în zori a scăpat printre gratii
fioroasă ca o leoaică
mârâind cu fața spre cer
parcă striga *libertate*

colivia a rămas deschisă
ca o carte
cuvintele păsări
ciugulesc firimituri
din moarte

S.O.S.

Femeia care strigă cu vocea mea
femeia care vede cu ochii mei
femeia care scrie cu mâna mea
cere bilet de intrare
în trupul meu
după ce am pierdut-o la zar

știe cineva cât e cursul valutar
la arginții biblici
poate voi schimba
câteva fire albe de păr
să o răscumpăr

Rebela din muzeu

Cu steaguri albe sfâșiate din tricou
defilez pe culoarul memoriei colective
cu litere șoptite de buzele zeului timp
prin vise prin spuma de la duș
prin farfuria de la cina fără taină, o poetă cu
mintă, o poetă vie - nu mă lăsați să mor
prin uitare, rana care nu se vindecă și
doare cel mai tare

nu vreau să mi se usuce inima
sub praf de muzeu

visez că luăm o carte din raftul poetelor de
Nobel
Annie Ernaux, Louise Elisabeth Glück și

citim împreună câte un vers
până când fiecare moleculă a existenței noastre
devine universală

Gabriela Ana Bălan e născută în Sibiu, 19 septembrie 1968, domiciliul în comuna Alexandru Vlahuță, jud Vaslui. Studii - Colegiul Național de Filologie-Istorie Octavian Goga, Sibiu. În 1984 a fost finalistă la Olimpiada de limba și literatura română Mihai Eminescu, Suceava. Debut – 1986, în revistele *Transilvania* (Sibiu) și *Astra* (Brașov).

A publicat mai multe volume, dintre care: *Jurnalul insurgentei anA*, Editura Neuma 2022 (poezie); *Prea mulți Pilați pentru două mâini*, Editura Salonul literar, 2021 (poezie); *Ochii leului berber*, Editura Grinta, 2018, ediția a doua, 2019 (poezie); *Diminețile din templul cuvintelor*, Editura Rafet, 2022 (critică literare).

Au scris despre ea: Alexandru, Horia Gârbea, Valeria Manta Tăicuțu, Silviu Guga, Gela Enea, Daniel Marian, Angela Nache, Dumitru Chioaru etc. A primit mai multe premii la festivaluri literare.

Viral pe internet

Cărțile se citesc înainte să fie scrise
un fluture se zbate pe sânul meu stâng
decupat dintr-o fotografie virală pe net
peștișorul de aur culege lacrimi din lac
mihai eminescu dă like
iubirile ard înainte să fie promise
pietre cu nuanță violet
sparg codurile minților închise
ninge cu iconițe
am cinci mii de prieteni
și tot atâtea motive
să mai intru o tură pe facebook
dimineața admir fotografii cu pisici
la amiază șterg din listă scriitorii
care și-au trimis globulele roșii în cer
seara postez un câmp de maci

Altă dezordine mondială

La următorul click
voi naște primul copil de tinichea
îi programez ideea că va conduce lumea

trebuie să îmi asigur existența în zile
care vor veni ruginite
altfel voi avea trista soartă a casieritei
de la mall voi privi clienții cum fac mătănii

în fața unui robot infernal încercând
să își scaneze singuri
bonul fiscal

amin să nu cădem noi astăzi în ispita
unui Dumnezeu virtual!

Poezia care nu spune o poveste nu primește ambrozie

Am plecat de la moarte spre naștere
într-un tren încărcat cu tone de hârtie
pe care o mână din cer
încă mai scrie
adorm cu gândul că rostul zilei de mâine
este să mă trezesc cu încă o noapte mai tânără

dacă tace poetul
zeii primesc pâine cu magiun
în loc de ambrozie la micul dejun

e atâta gălăgie printre ani că nu pot auzi

cum se desprind geamurile de lună
copilul din mine adoarme flămând
se trezește o bătrână

Și când credeam că toate s-au sfârșit

Se spune că nu iei nimic cu tine
când pleci
încă un mit pe care îl voi spulbera

am scris atât de mult pe tastaturi
încât ochii nu mă mai pot ajuta
să părăsesc lumea de una singură

nu voi ridica mâna nichitastănescian
ca Alexandru Macedon
să vedeți că nu am luat nimic
cu mine în mormânt

eu voi avea un baston

Human print V

Ionuț CARAGEA

Se draghează intens pe canalul meu lacrimal

am primit o informație
de la vechea oglindă:
se draghează intens
pe canalul meu lacrimal
se draghează intens
încă de pe timpul visului meu

creierul se ceartă cu inima:
va seca sentimentul
se va distruge ecosistemul
fragil al iubirii!

sufletul le spune să se calmeze
el știe, el știe că numai așa
corabia cuvintelor mele
va ajunge la tine

Un fel de lampă solară

tu apari
după nopțile lungi
după visele labirintice
în care doar ghemul de ață
al amintirilor noastre comune
mă ajută să ajung
la porțile dimineților

în fiecare zi
te admir, te iubesc
cu o delicată discreție

cu toate celulele mele
ce n-ar funcționa fără tine

sunt un fel
de lampă solară
dar una mai specială:

mă încarc
cu lumina pe care
mi-o dăruiești

apoi strălucesc
în poeme

Cuibul de la streășina casei

tu vino și poposește
în lacrima mea
ce refuză să cadă

ea este cuibul
de la streășina casei
ea este locul în care dragostea
își clocește durerea

ea este locul în care se naște
înălțarea sau prăbușirea
poezia care atinge
ochiul lui Dumnezeu
sau picătura care se pierde
fără speranță
în marea moartă
a umbrei

fii tu
cântecul acela
care se aşază
notă cu notă
pe portativul
aşteptărilor mele
ancestrale

Înălţare

tu, umbră,
tu, floare putrezită a trupului
tu, şarpe veninos
ce se târăşte pe pietre
tu, înger fără nimic îngeresc
tu, cerber la poarta
dintre raiul viselor şi iadul realităţii
tu, ancoră-nfiptă
între valuri mari de pământ
tu, oglindă obscură
ce-mi pândeşte cu lăcomie privirea
tu, pânză de păianjen
în care mi se zbate
fără zgomot, fără suspine
ultima lacrimă

azi, vreau să renasc
din ruina trecutului
azi vreau să ţâşnesc ca o magmă
din gura tăcerilor mele
azi vreau să mă-nalţ ca un poem
bătând din aripile neobosite
ale cuvintelor

tu, umbră
nu încerca să mă opreşti!
ţie îţi las durerile
cele mai vii
ţie îţi las agonia
ţie îţi las groapa în care să-ţi lingi
rănile pierderii mele!

o stea mă aşteaptă
un trandafir de lumină
fără spini de întuneric...

Umbra care sapă în piatră

iubirea, când vine
e mâna ce-apasă
pe clapele sentimentelor
luminoase şi sumbre
armonizându-le într-un cântec
menit să cucerească
depărtările şi înălţimile

iubirea, când pleacă
e mâna ce-apasă pe inimă
ca pe un întrerupător de lumină
de nu mai ştii încotro
s-o apuci

rămâi în lumea amintirilor:
aceste ruine mistuite
dar încă fumegând
aceste umbre
de păsări călătoare
pe retina ochiului interior

o, dar ție îţi spun:
singura umbră care poate
să sape în piatră
făcând-o să plângă
e poezia

Perla din cochilia nopţii

tu mergi, din nou
pe faleza amintirilor
căutând urmele unor paşi

cu lacrima
atrăgi chiar şi atenţia mării
ce-şi întinde degetele tremurânde
încercând să te-nfieze
pentru a-ţi dărui
frumuseţea şi liniştea
adâncimilor

cu respiraţia
trezeşti vântul din somn
şi-l faci să-ţi mângâie părul
cu bătaile inimii
baţi la porţile viselor
căutând răspunsul
adormitelor glasuri

tu mergi, din nou
pe faleza amintirilor
iar pasărea care desenează
infinutul pe cer
te-ndeamnă să crezi
că există ceva important
dincolo de miile
de scamatorii ale vieții

un adevăr așteptând
ca o perlă
în cochilia nopții

Poemul care nu mă va trăda niciodată

prea multe râuri
izvorând din durere
spălând urme
înghițind fără milă corăbii de carne
corăbii de oase cu pânzele rupte
corăbii de lut devenind doar noroi

prea multe umbre
stând la pândă precum asasinii plătiți
așteptând momentul acela de sinceritate
al dragostei pure
să taie beregata te iubesc-ului
să-și înfigă, fără milă, întunericul ascuțit
drept în inimă

prea multe amintiri
ce se destramă ca fumul
la trecerea anilor
lăsând în trupuri un gol

pe care doar tăcerea
ca un orologiu de piatră
îl umple

oh,
viața, acest poem pe care-l îngrop
în spatele pleoapelor
pentru a-l face să renască în vise
mai trainic, mai frumos
mai aproape de sufletul meu

poemul care
nu mă va trăda niciodată

luntrea mea către țărnul
de la capătul sângelui

Clipire

pagină albă,
tu ești ca ochiul
din adâncul fântânii

clipești doar atunci
când te atinge
lacrima mea

asa pot face și cerul
care se reflectă în tine
să clipească
și să se-ntrebe:

cine este această
firimitură de existență
care-mi perturbă
veșnicia?

(din volumul în pregătire *Fântâna care-și bea singură apa*)

Marilena B. MATEI

Pantofii mamei

n-am mai văzut de mult soarele
l-am desenat pe dimineața asta
să-mi înșir gândurile sub el

pianissimo zic azi
să n-o ia prea mult nostalgia înapoi
cînd așteptam să plece mama la serviciu
să-mi arunc rochița de stambă
ca să-mi pun capotul ei de zanana
și pantofii cu toc
pe care îi încălța doar la nunți
să-mi colorez unghiile cu acuarele
și buzele cu cel mai strident ruj
să-mi pun la gît perlele
pe care nu mă lăsa niciodată să le ating

fortissimo vîntule
șterge-mă din oglindă
îmbrăcată azi elegant
aș mai tropăi
cu pantofii mamei

Insomnie

parcă îmi încap toate ciudățeniile lumii
în insomnia unei singure nopți
vorbe frumoase din gânduri bolnave
povești reale azvîrlite la gunoi
frustrare și curaj sub aceeași pătură

m-a scuturat dimineața
dar tot n-am aflat

în ce limbă tace un poliglot
n-am retezat vârful piramidei
să-i curgă lumina în toate colțurile
n-am devorat un rechin crud
fără să mă șterg la gură
n-am spînzurat maimuțe de jucărie
la capătul patului

Alți vinovați

n-am mai visat de mult că trec prin foc
în lumea asta în care
scînteii răzlețe străpung
tărîmul întunericului
n-am aflat nici secretul cenușii
parcă m-au ajuns o sută de blesteme
într-o singură veste proastă
bucurii purtate în gînd s-au scuturat
doborîte de o simplă adiere
credeam că am imunitate la eșec
pentru tot răul care mi se întîmplă
caut alți vinovați
și iar mă mușcă viața
ca un cîine
rău

La marginea duminicii

au rezistat hîrțile
la tot ce s-a scris pe ele
lumea a strigat de pe mal
opriți poluarea trăiască haș doi o

sîngele planetei
unii au luptat să nu se înece
alții n-au mai vrut să iasă din mare
nici medicii nici înțelepții
nu au putut vindeca lăcomia
meteorologii amețiți
de trei anotimpuri în aceeași zi
au dat prognoze sinistre
poveștile au fost asasinate
și îngropate pe ascuns
între curînd tîrziu și niciodată
totul a rămas relativ

am gustat puțin din viitor
nu-mi amintesc ce aromă avea
doar că niște roboți arheologi
au descoperit în jungla nemerniciei
o biată vietate reminiscentă
îndrăgostită de pămînt

Între planul B și planul Z

diavol cu pantofi de damă
de atîtea ori mi-ai tras cu șutu'-n suflet
parcă îmi cumpărasem viitorul
de la second hand
eros mă țintea doar cu praștia

Marilena B. Matei s-a născut în Slobozia, Ialomița, și a făcut școala la Călărași. Din 2007 s-a stabilit la Madrid. Este membră în Asociația Scriitorilor și Artiștilor Români din Spania și în Cercul Literar de la Cluj. Publică în reviste precum: *Arca*, *Hyperion*, *Argeș*, *Caiete Silvane*, *Tribuna*, *Poezia*, *Littera Nova*, *Kryton*, *Revista română pentru literatură și artă* etc. Este prezentă în antologiile: *Antologia de poezie a Cercului Literar de la Cluj*, *Cercul Poeților*, vol. 3/2019 și vol. 4/2020, Ed. Colorama, coordonate de Emilia Poenaru Moldovan, și în *Antologia poezilor români din Spania, Între inimă și țara promisă*, Ed. Neuma, 2022, coordonată de Eugen Barz și Dragoș Cosmin Popa. Semnează volume individuale: *Dimineți de hîrtie*, 2020; *Ca un bonsai neiubit*, 2021, *Moartea are cod QR*, 2022, *Scrisori din lumea lui Quijote/ Cartas del mundo del Quijote* (bilingv, română-spaniolă), 2023, toate la Ed. Colorama, Colecția Cercul Literar de la Cluj-poezie. Referințe critice: Ioan Holban, Ion Cristofor, Delia Muntean, Marius Chelaru, Gela Enea, Emilia Poenaru Moldovan, Diana Dobrița Bîlea, Mihaela Meravei, Iulia Anamaria Ghidui ș. a.

destinul ca o adresă lungă
între planul b și planul z
mi-a decapitat în sfîrșit ispita
ceasul nu-și mai pierde timpul
cu întoarcerile tale întîrziate
sînt cu o istorie înaintea ta
azi plîng batistele și se șterg cu mine
uită-te la aripile mele
i'm blue da ba dee da ba die

Moment XIII

Anda COMȘA-CHIȘ

E interzis să visezi

E interzis să visezi
mi-a șoptit îngerul
punându-mi degetul pe rană
pe pâine mâinile căuș
orice păcat taie în carne
puneți semnul interzis
vezi de îți leagă isteriile de somn
chiar și îngerii se miră cum
își caută singuri nod în papură
te înghesuie cu șoapte
te așează la margine
e interzis să visezi
fiecare deget arată spre răsărit
Podul palmei invită în somn
Un ipotetic descântec.

De dimineață

Înghite în sec și mergi înainte
În spate stau la pândă frustrări înfometate
În față e iluzia
Dar o iluzie frumos ambalată
Proportională cu numărul de pași
Spre nicăieri și oriunde
Ce taie felie cu felie
Din viitorul abrupt al memoriei
Fără griji fără colțuri
Fără sinapsele prăbușirii în gol
Dimineața se vede cel mai bine
O linie fragilă între a merge drept în față
Și A avea iluzia că mergi

Îți iasă ochii până te dumirești
Unde e nordul și calea pe care
o apuci de urechi
te aruncă zilnic înapoi
acasă.

Poate fi mult mai rău

Eu recunosc
Poate fi mult mai rău
Decât să ne moară părinții
Să fie nevoiți să se înghesuie
În cutii de marime unică
Și dacă nu încap
Să li se taie din cartilagii
Și să pună pe deasupra măști
Eu recunosc
În plina zi palmele
nu ne mai astupă soarele
limbile care îmi împiedică picioarele
sunt ale orologiului
ceasornicarul le dă cu ceară
și li se pune tifon
Se evită revolta de semne în plin vis
Peste ochi se aruncă vâlul interzis
E mult mai rău să ne lepădăm
Purtând peste haine praf de cretă colorată.

Alegi

Alegi să rămâi în viață
Să te ții cu gingiile

Să te legi cu funii dacă trebuie
Când trece timpul pe stradă
Tu nu îi vinzi nimic.

Alegi
Să construiești aceeași barcă
Molipsitoare, bună de închiriat
Dar invizibilă
Craterele din interiorul venelor
Îți fac cu ochiul să fi suficient de treaz
Când se împart pijamale
Și ți se oferă
Motto-uri de ronțăit.

Alegi să rămâi cu toate dramele
Descheiat și desculț
Între două bătaii de inimă
Dar suficient de vindecat
Să nu ți se fure umbra.

Recital în miez de noapte al instinctelor
La cravata și sacou
Alegi să îți târâi frica
Într-un labirint de angoase
Dar tu cunoști deja
Și alegi locul de îmbarcare.

Human print V

Cornel COTUȚIU

De mirare

– Ce faceți?

Insipidă întrebare, își spuse, din reflex, Tudor.

– Păi... fac pași.

În așa împrejurare, involuntar, își amintește de prietenul Vasile, dascăl de geografie, care, considerând întrebarea – asemeni lui, de altfel – un tic stupid, imediat are același răspuns: „Ce fac? Felurite feluri, toate la fel.” Era mai îngăduitor când întrebarea îl avea și pe „mai”: „Ce mai faci ?” E aici, considera el, o stereotipie cu un puseu de amicitie.

Totuși, considera Tudor, pe aleile parcului, fie dai de mai puțini cunoscuți, fie, pentru unii o astfel de întrebare ar fi nepotrivită. Cu atât mai mult, dacă te așezi pe o bancă.

– Domnule...

Din neunde, apărură alături o făptură. În primul moment n-a putut să-i aprecieze vârsta.

Mică de statură, dar nu adolescentă, chipul arăta a om matur.

Proza Mișcării literare

– ...Vă rog dați-mi 20 de lei. Vreau să-mi cumpăr un pachet de țigări.

Tudor era într-atât de stupefiat, încât, fără să rostească vreo replică, se ridică îndată de la bancă, îndepărtându-se câțiva pași.

Avea încă reverberația tonului...

Căci ființa aceasta nu rostise cuvintele cu inflexiunile plângărețe, atât de cunoscute pirandelor înșirate pe trotuare cu câte un plod murdar în brațe.

Această făptură nu cerșea.

Tudor avu revelația că cerința era reală; precum aceea a vreunui amic, care se trezește, în oraș fiind, că uitase să ia bani de acasă, inclusiv pachetul de țigări.

Îndată îl cuprinse regretul pentru reacția sa de adineaori.

Se întoarse cu gândul de a-i da ce i se ceruse. Dar... necunoscuta dispăruse.

Se așeză înapoi, pe bancă, refăcând mental tonul rostirii ei. Da, era o spunere de om care-și comunică o dorință. Nici vorbă să cerșească...

Mai mult: I se întâmpla ceva ciudat, nu mai reținea ce culoare aveau ochii ei.

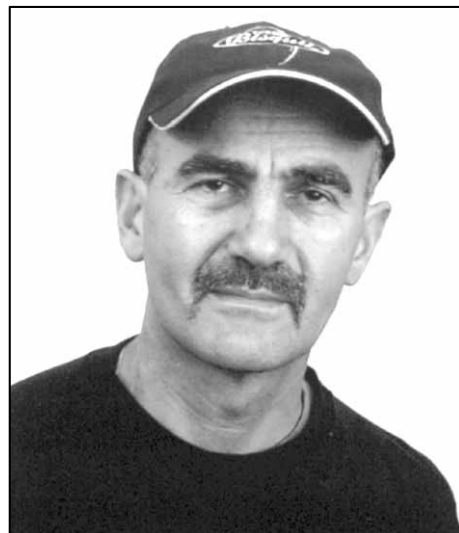
Făcu obișnuitul său efort de a se decupla de sine, de a-și bloca cugetul; pe durata câtorva clipe de absență.

*

Revenind, își descoperi o dilemă: De fapt, ce dorește?...

Avea acum jena de a nu hotărî dacă dorește să-i dea ce i se ceruse ori să scape de regretul atitudinii sale.

Alexandru JURCAN

Casa lui Stelu

Într-o luni dimineată, după ce și-a savurat cafeaua, Stelu Arbore a decis să fie scriitor. Încă din clasele primare era bun la compuneri și avea o imaginație ramificată. Stelu a luat o coală de hârtie și, inginer fiind, a schițat un proiect. Cum mai poți fi original în lumea de azi? – s-a întrebat el. Cel mai bine e să fii atipic : să înceapă cu finalul – a zâmbit Stelu. Adică să-și construiască o casă memorială, că apoi va avea timp să-și scrie opera. Era expert în construcții, bani avea, așa că, după un an, o casă imensă a apărut în dreapta râului, străjuită de copaci tineri. A așezat undeva la etaj placa vizibilă, cu caractere roșii: *Casa memorială Stelu Arbore*. Soția Sanda a fost încântată de noua locuință și a fost de acord să-l ajute la redactarea romanelor. Așa credea Stelu: dacă romane nu scrii, atunci mai bine nimic. Pentru început, acolo la parter, a înrămat fotografii: scriitorul bebeluș, apoi la grădiniță, școală, liceu, căsătorie... A rezervat o masă pentru viitoarele manuscrise. N-a uitat caietul de impresii, unde vizitatorii emoționați aveau să caligrafeze

fraze memorabile. Stelu citise undeva că Balzac, înainte de a scrie, a elaborat o listă întreagă de titluri. Asta i-a convenit și lui și a înrămat sub sticlă titluri ademenitoare: *Ficat străpuns de trei ori, Când lupii refuză oile, Șoarecii sofisticați...* Sanda a avut și ea ideile ei: *Bărbați fără platoșă, O prostată eternă, Sforăitul sinucigaș*.

Cum venise vara, o sumedenie de turiști s-au abătut prin partea locului și au năvălit la casa memorială, admirând aranjamentele de arhivă. Nu, nu auziseră de acest scriitor, dar de sute de scriitori nu știau, de aceea o întrebau pe Sanda tot felul de lucruri, mai ales anul morții și cum pot intra în posesia unor cărți. Deodată a coborât pe scara interioară însuși Stelu, cu un zâmbet carismatic.

– Eu sunt Stelu Arbore, dragilor!

– Casele memoriale sunt ale celor morți!

– a strigat un tânăr zvăpăiat.

După o tăcere otrăvită, cei douăzeci de vizitatori s-au repezit asupra scriitorului viu și l-au făcut tocană, apoi au vandalizat casa, după care au părăsit zona.

Doamna Jenna

Nici acum nu știu de ce tocmai mie, vecinul cel taciturn, mi-a mărturisit doamna

Jenna oribilul secret. Fiul său Erdem – făcut cu un turc acum 19 ani – e o pramatie cunoscută

în cartier. La început, când avea 6 ani, toți din bloc îl adoram, ne jucam cu el, îl provocam. De la 12 ani au început problemele: mici furturi, scandaluri, note scăzute la purtare. La 16 ani era înconjurat de fete: avea tupeu masculin, le prindea de pulpe, le excita cu mișcări perverse. Cineva zicea că două fete ar fi rămas gravide, doar că ele nu l-au reclamat. Doamna Jenna nu-l certa, topită după el, îl proteja, ierta, îmbrățișa. O mamă supra-protectoare, lovită aprig de Erdem într-o seară fatală. Numai că Jenna n-a zis nimic, a întors cu duioșie și celălalt obraz.

Toată lumea a aflat că Erdem a intrat prin efracție în casa bătrânei doamne Leta, fostă profesoară de engleză, și i-a furat porțelanurile de Limoges: un platou rotund, un bol placat cu aur, un set de farfurii și, mai ales, prețiosul platou Paradis Fond Turquoise, care valora o avere. După ce a făcut Leta sesizare la poliție, Erdem a dispărut subit. Atunci m-a invitat

Jenna la un ceai și mi-a spus unde l-a ascuns pe băiat: la o prietenă care avea casă la capătul orașului. Acolo în bucătărie, sub dușumea, o scară ducea într-o cameră secretă. Normal că mergea zilnic la el, îi cumpăra țigări și bunătăți, plângând pe umărul lui. Erdem nu se dezlipea de porțelanuri, le utiliza cu mândrie, ca un aristocrat. I-am spus doamnei cu sinceritate că greșește, că nu se va termina cu bine, că, dacă vrea, eu pot merge să-l văd pe băiat și să-l determin să restituie vasele. Am ajuns în acel buncăr elegant, garnisit cu de toate. Erdem m-a ascultat, sorbind o supă din prețiosul bol placat cu aur. Deodată s-a enervat, a zis „nu vreau să te mai aud” și mi-a zdrobit țeasta cu platoul Paradis. Acum zac într-un pat de spital, în așteptarea operației. Asistenta îmi aduce un platou rotund din partea doamnei Jenna, cu tot ce poate fi mai bun de mâncat. Pe un bilețel îmi scrie: „sănătate! să știi că Leta a murit în somn”.

Drumul spre rață

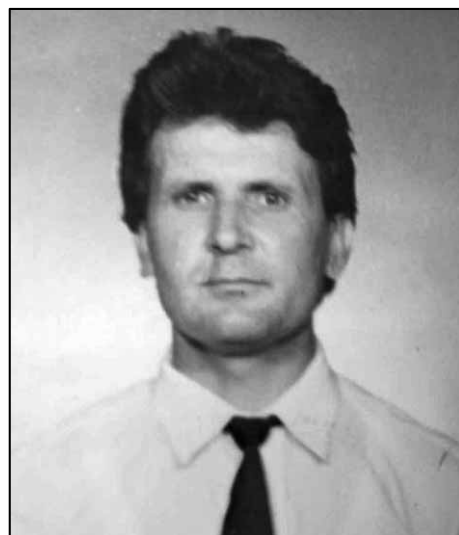
Lorica și soțul ei Doricu adoră călătoriile. Unde sunt acum? Spre Piatra Neamț, unde Lorica are o mătușă singură, bolnavă și depresivă. Conduce Doricu, stând la volan cu gânduri mereu dispersate, colorate, incitante. Trage cu ochiul la casele înșirate pe drum și mereu se întreabă în care ar locui cu plăcere. Unele se exclud din start, sunt țațoșe, dar n-au intimitatea aceea misterioasă care-l atrage pe el. La Lacul Roșu au făcut un popas pentru o plăcintă cu brânză. Urcuș, serpentine, munți și blestemata de presiune, care-o doboară pe Lorica. Simte amețeli însoțite de sincope bizare, cu dureri de cap accentuate.

Dorica așteaptă să ajungă la restaurantul știut de ei din anii trecuți, unde va mânca rață pe varză roșie. O delicatețe de zile mari, de-ți lasă gura apă. Numai că Doricu nu mai știe precis locul, poate au trecut de acel restaurant, iar Dorica izbucnește în reproșuri isterice. El nu reacționează și, din când în când, oprește la

diverse localuri, dar în meniu nu era rață. Curcan, pui, pește, vită – orice în afară de rață. Totuși, în cele din urmă, au găsit. Nu, nu era cu varză roșie, ci albă, astfel că Lorica n-a acceptat. Coborau spre Neamț, când mașina s-a oprit obosită. Ceva nu era în ordine, se aprinsese un bec roșu, amenințător. Un domn onorabil i-a abordat politicos, spunându-le că trebuie completată apa din vasul de expansiune. Lorica plângea, iar Doricu i-a explicat omului că ea dorește rață pe varză roșie, să fie al dracului cine a mai inventat felul acela de mâncare! Domnul s-a luminat: tocmai așa ceva a gătit el și a invitat-o pe Dorica la cină, că locuia la doi pași de acolo. Normal că ea s-a dus ca din pușcă, în timp ce Doricu a rezolvat cu apa, apoi a așteptat în mașină degeaba două zile și două nopți, după care a făcut cale întoarsă. Singur, cu gândurile mereu colorate.

Ioan Grig BOȚ

Ce frumoasă-i luna când ești liber!

O văd și-acum, atât de limpede, în fața ochilor, coliba legendară din via de altădată a bunicului. Nu-i un vis, ci e o amintire de vis. Coliba putea fi văzută de la al treilea sat, nu era doar, așa... un mușuroi de paie cum erau celelalte, ci era ca un turn de veghe. Când mergeam cu mama în vizită la mătușa, la Lupoia, se vedea din fundul grădinii ei coliba bunicului – turnul – care sta de strajă zi și noapte peste via și pământul bunicului, un fel de cetate de lemn, în miniatură, în vârful Cucoiatei. Cucoiata era ultima colină a satului și cea mai înaltă dintre cele nouă coline care înconjurau satul ca o cetate.

Când o apuca dorul de părinți, mătușa îmi arătase odată cum mergea în fundul grădinii și-și stămpăra inima când vedea lucrul părintelui ei – zărea o colibă – mică cât un porumbel. Dacă era toamnă și bunicul, cum sta de strajă la vie, aprindea seara un foc mare înaintea colibei, atunci se putea zări și mai clar locul acela magic.

Mi-aduc aminte, era o zi splendidă de toamnă aurie. Femeile melițau de zor cânepa de toamnă din care după ce o torceau și o țeseau la război, făceau saci, ștergare, cămăși. spăcele, poale, scutece, haine și multe alte lucruri pentru gospodărie. Era o după masă de toamnă, în apropierea echinoxului, când bunicul a venit cu sufletul la gură din vârful dealului unde avea casa, la aproape trei kilometri distanță de casa noastră, să mă roage să merg ziua următoare să stau de pază, în locul lui, la via din Cucoiata. Știa bunicul că eu nu-l refuzam, de obicei.

Bunicul era un om mic de statură, dar aspru, de felul lui, care-ți spunea verde-n față ce avea de spus și nu se lăsa până te convingea de adevăr, deși nu obișnuia să vorbească prea mult decât foarte rar. Cu toate acestea eu îl iubeam. Ceea ce mă uimea la el și nu-mi plăcea era mustața foarte bogată pe care avea obiceiul s-o tot sucească și răsucească la margini. Mi se părea că seamănă mult cu mustața celui Visarioan pe care-l văzusem într-o poză. Într-o zi când se bărberea i-am spus că ar fi mai bine să-și radă mustața că mă împunge urât cu ea. El nici nu se putea gândi la așa ceva. Nu m-a băgat în seamă. Începusem să-i cunosc destul de bine firea. Știam că n-o va face, dar și el mă citise pe mine destul de bine. Mă cunoștea că-mi place mai mult la școală decât la muncile agricole, dar, mai de voie mai de nevoie, făceam și eu unele lucruri, după puterea pe care o aveam numai ca să-i intru în grație bunicului. La rugămintea lui i-am răspuns că aș merge să stau de pază cu mare plăcere, mai ales când e vorba de vie, numai că a început școala, și... n-aș prea vrea să lipsesc. Cred, că bunicul își făcuse socoteala dinainte, ca să nu vină degeaba atâta cale; să nu bată calea mânzului, cum avea el o vorbă. La răspunsul meu șovăielnic el mi-a zis hotărât: „Lasă că la director, sau dascăl ce-ți este, îți dau eu să-i duci un coș cu niște struguri din cei mai buni și n-o să-ti facă nimic, doar îi basarabeau, suflet bun de român de-al nostru. Mă duc eu îndată să stau de vorbă cu el. M-a convins până la urmă bunicul să-i fiu paznic la via lui – o zi.

Frumoasă zi, de neuitat! Mă gândesc astăzi, ce mult aş fi pierdut dacă nu l-aş fi ascultat atunci.

A doua zi m-am sculat dis-de-dimineaţă si pe când îşi făcea apariţia soarele după culme, eu eram deja în vie , la colibă, la datorie. De la noi de-acasă până la via bunicului erau mai bine de 3 kilometri, de mers pe jos. Era un peisaj splendid. Lanurile de porumb, sub strălucirea razelor soarelui tomnatic, păreau poleite cu aur. Via bunicului era bine împrejmuată de mâinile lui harnice cu un gard din nuiele de carpen. După ce am ajuns m-am plimbat peste tot prin vie, un fel de recunoaştere. În aer era un miros ameţitor care venea de la tot soiul de struguri care erau numai bine daţi în pârgă. Culoarele toamnei îşi făcuse vizibilă prezenţa şi-n via bunicului pigmentată în roz, galben- auriu, roşu şi negru.

Ioan Grig Boţ s-a născut la 3 iulie 1953 în comuna Ceica Bihor. După absolvirea Facultăţii de Filologie la IIS Oradea, a slujit învăţământul în satul natal, unde de altfel şi-a petrecut întreaga viaţă. Debutul într-o publicaţie girată de USB s-a produs târziu, online, în revista *Caiete Silvine* 2023, cu nuvela *Dascălul profet*, iar în 2024 în revista Hyperion au fost publicate fragmente din nuvela *Iubiţi şi nopţile albe*. Pregăteşte pentru tipar un volum de proză scurtă.

Stând acolo singur între două pâlcuri de pădure , nu ştiu cum m-a apucat, aşa, dintr-o dată, un fel de frică. De câte ori se auzea pâş-pâş prin pădure era poate vreun iepure, veveriţă sau pasăre, tresăream la gândul că ar putea să apară vreun hoţ la struguri. Mi-l închipuiam a fi o pocitanie de om. M-am urcat fără să mai stau pe gânduri, repede-repede într-un piersic care era în mijlocul viei şi am început să cânt cât mă ţinea gura. La asta mă pricepeam. Atâta puteam şi eu ca să-mi anunţ prezenţa mea acolo. Să ştie acel cineva, că via nu-i de tot pustie. Piersicul era plin de piersici duranţe, tari, dar foarte dulci şi aromate. După ce m-am săturat de piersici, m-am dat jos şi am mâncat pâine cu struguri roşii, cei mai delicioşi struguri din vie, care-mi plăceau mie la nebunie. În timp ce mâncam numai ce văd că se apropie de mine un om mic, puţin ghebos. L-am recunoscut Era Cocu, un om sărman dintr-un sat vecin, micuţ ca un cocuţ, o umbră de om, care era chemat în fiecare an, în septembrie, când începeau să se coacă

strugurii, să păzească viile Ancăleştilor. A mai trecut o vreme stând de vorbă cu omuleţul acela. Cocu era o poreclă hazlie pe care i-o dăduseră oamenii fiindcă-l văzuseră aşa micuţ cât un cocuţ pe care-l fac femeile anume pentru copii şi păcurari.

La vreo două sute de metri mai sus de via bunicului era un observator – Observatorul de la Cucoiata – era ridicat de militarii aflaţi într-o aplicaţie, prin anii şaizeci, cu un anume scop strategic – în cazul vreunui atac duşman. Eu m-am dus de câteva ori în ziua aceea şi m-am urcat pe scările acelea cât am putut de sus, curios să văd până unde pot vedea cu ochiul liber. Acesta era un fel de turn de veghe rece, militar. Te luaui fiori reci când te urcai pe el şi priveai de la înălţimea aceea. Mă îngrozea gândul la război. Turnul de veghe al bunicului, în schimb era un obiectiv bahic, paşnic. Era altceva, radia căldură în jurul şi înăuntrul lui. Era şi un loc în care te puteai odihni, fără frică. Te puteai adăposti de vânt, de ploi, de frig.

Timpu l zburase. Se lăsa încet seara. Frica începea din nou să-mi dea târcoale. M-am urcat iar, cât am putut de repede într-un, în piersic de lângă colibă, cu ochii ţintă la drum, doar-doar o da bunul Dumnezeu să-l văd apărând pe drumeag, pe bunicul. Când deja se lăsase noaptea de-a binelea am auzit acei paşi mărunţi multăşteptaţi apropiindu-se pe drumeagul deasupra viei. Recunoscusem imediat că aceia nu puteau fi decât paşii bunicuţului meu drag.

Pe cer stăpâna o lună plină înconjurată de o aură luminoasă ca o mireasă împodobită în aşteptarea mirelui. Se vedea prin vie, aproape ca ziua. Am fugit înaintea bunicului şi l-am îmbrăţişat cât am putut eu de tare, bucuros că a venit, în sfârşit, şi a făcut să dispară frica care începuse să pună tot mai mult stăpânire pe mine. Bunicul s-a aşezat lângă mine în faţa colibei zâmbind pe sub mustaţă şi a scos dintr-o traistă o bucată mare de slănină, nişte cepe şi câteva felii de pâine proaspătă coaptă în cuptor de bunica. A luat nişte vreascuri de lângă colibă şi a făcut un foc mare şi-a căzut, aşa, deodată, o vreme pe gânduri. Privea, undeva, în gol. Apoi s-a uitat la mine şi mi-a zis cu un dram de nostalgie în glas: „Ei, focul ăsta îl vede acuma şi Maria – mătuşa ta din Lupoia, din ograda lor.”

A fost cea mai gustoasă cină în aer liber în bătaia lunii și a stelelor, în compania gureșilor greieri care cântau fără pauză. După ce-am mâncat c-o poftă pantagruelică pâinea unsă îl văd pe bunicu cum își fixează privirea la lună și începe să-și verse sufletul într-o stare rară de incantație cum nu l-am mai văzut.

– Ooo, nepoate, ce frumoasă-i luna când ești liber în coliba Ta! a exclamat bunicul. Doamne, cât de fericit sunt c-am scăpat cu zile din nenorocitul acela de iad rusesc, din Siberia! Nu m-am mai uitat în urmă când ne-au liberat nici dacă ar fi căzut bulgări de aur în urma mea. O zi și-o noapte am tot fugit. Nu știu dac-ai văzut cum fuge câinele când îi dai drumul din lanț. De bucurie fuge de nu-și vede picioarele. Așa am fost și eu.

Doamne, frumoasă-i luna când ești liber și fericit în coliba Ta! a exclamat din nou bunicul. Și-apoi când ai casa Ta, nevasta ta, pruncii Tăi! Trei fete ca niște prințese și patru feciori ca niște prințișori. Iubească-mi-i Dumnezeu! Să ai pâine pe masa Ta, fie, chiar și mălai! Vorba românului înstrăinat: „Fie pâinea cât de rea, tot mai bine în țara mea”. Dar apoi să dormi în patul Tău?! Să-ți fie cald în casa Ta! Să nu-ți clănțâne dinții în gură ca unui câine de care stăpânul n-are niciun pic de milă. Să ai slănină în cămara Ta! Să-ți tai cât vrei Tu din ea... cât poți mânca! Mămăligă unsă pe masă, cu clisă friptă – bunătatea pământului! Și-apoi un pahar de vin, sau două, stors din via Ta, scos din butoiul Tău! Și-atunci să ieși cu drag la muncă pentru ai Tăi, pe pământul Tău, cântând și fluierând în carul Tău tras de bivolii Tăi! Să nu fii tu, bivolul nimănui, sub biciul străinului!

Ce bucuros aş colinda și astăzi, la vârsta asta, țara mea roată- roată. Să le dai binețe oamenilor dragi în limba Ta! Și ei să-ți răspundă cu inima română, tot în limba Ta! Să stai de vorbă pe saturate cu moldoveanul, cu moroșanul, cu bănățeanul, cu olteanul, cu tot neamul privindu-ne cu drag în ochi, ca niște frați adevărați... O altă fericire, o mai mare bucurie pe lumea asta pentru un muritor ca mine, nu poate fi, nepoate! Apoi ne-am urcat pe-o scară din lemn de mesteacăn, în podul colibei și ne-am pregătit de somn. M-am strâns lângă bunicul ca un pui de iepure lângă mama lui. Dar bunicul n-avea somn, deși muncise toată ziua. Numai ce-l aud spunând: „Acum sunt și eu oleacă de boier, nepoate! De când am visat eu să am via mea!... Doamne, când îmi aduc aminte ce ani grei de muncă am mai tras cât am fost prizonier în Rusia; pe câți i-am văzut pierind cu ochii mei...

Într-o dimineată, nepoate, mi s-a întâmplat ceva îngrozitor. M-am pomenit că nu văd. Toată noaptea m-au durut capul și ochii atât de groaznic că am crezut că mor. Când am vrut să mă ridic din pat n-am mai văzut pe nimeni. Pentru toți ortacii era ziua numai pentru mine era un întuneric gros. S-a dus vederea mea, mi-am zis în gândul meu, din cauza blestematului de frig îndurat. Sunt condamnat la orbire pe viață! Am dat să plâng, dar n-am putut. Doar am scos niște sughituri. Vecinii de pat m-au îmbrăcat și m-au dus de mâini la bucătărie. Bucătăreasa, când m-a văzut m-a întrebat pe limba lor: „Ce-ai pățit Porfișka?! I-am spus că m-am trezit orb. Marusia, o femeie balșăia, tare frumoasă, m-a mângâiat și mi-a zis să nu fiu trist că are ea un leac pentru boala mea.

(Fragment din nuvela *Coliba din via bunicului*)

Icu CRĂCIUN

Dialog preliminar

În memoria lui Ion D. Sîrbu

Piesă într-un act

Personaje:

El,

Ea.

Scena I

(interiorul unui imobil; Ea intră, El este așezat într-un fotoliu)

El: Unde-ai stat atâta?

Ea: Am fost la inaugurarea capelei. Ai uitat?

El: Nu. E bine că s-a ridicat un imobil așa de impozant, fiindcă, în ultimul timp, se cam moare pe la noi. Preotul a aghesmuit-o?

Ea: Daaa. Aveam impresia că până și scaunele și bina se închinau. E foarte încăpătoare.

El: Ce bină?

Ea: Bina pe care stau preoții când vin la priveghi să vadă mai bine viitorii candidați.

El: Aha, să vadă cui îi vine rândul. Dar aer condiționat este?

Ea: Este.

Teatrul Mișcării literare

El: Înseamnă că de-acu îți va fi mai mare dragu' să treci dincolo.

Ea: Tu, fiind un vechi și ghinionist, nu o să dai ortul popii așa devreme. Eu, da.

El: Ai dreptate. Eu am mușcat din veșnicia Celui de Sus, dar voi fi nefericit fără tine. Gheara singurătății mi s-ar înfige în gât cu o putere nemăsurată, ca un cuțit ascuțit la polizor.

Ea: Pedepsi-te-ar Michiduță! Toate le iei în derâdere.

El: Îți voi moșteni nefericirea! (se ridică din fotoliu și se plimbă).

Ea: Ce te plimbi prin casă ca un diavol șchiop?

El: Mai bine decât surd de-o ureche, chior de-un ochi și fără ținere de minte cum a ajuns fostul tău curtezan din tinerețe.

Ea: Lasă-l în plata Domnului.

El: Ei, bine, acum, la bătrânețe, m-am îndrăgostit a doua oară de tine.

Ea: Stuchi-te-ar mâțele! Toată viața ai fost un muieratic.

El: Ajută-mă, Doamne, să fiu viu toată viața! Sunt fericit că te gândești la mine.

Ea: Cine crezi că se va interesa de soarta ta?

El: Muzele.

Ea: S-o crezi tu! Deja amantele te-au trecut în rândul obiectelor uitate. Apropo, la inaugurare, am întâlnit-o pe fosta... știi tu... cea cu bârfele și intrigile. Avea o proteză ca porțelanul. Măcar dantura mea e naturală.

El: Gândește-te la lucruri mai vesele.

Ea: Nu pot, când știu ce crai ai fost!

El: N-ai ce face, trebuie să te resemnezi.

Ea: Câte mi-ai făcut numai eu știu.

El: Nu vezi, de când m-am lăsat de fumat, de băut și de curve flămânde și perverse, au avut loc multe schimbări pe chipul și trupul

- meu. Pur și simplu uit că sunt bătrân, dar n-am ajuns un băutor cu taxă inversă.
- Ea: Mă tem să nu-mi ies de pe fix.
- El: Nu știu ce se întâmplă cu tine. Arăți de parcă te-ai scuza că trăiești. Ce-i cu abulia asta?
- Ea: Tu m-ai adus în halul acesta. Tu m-ai încărunțit.
- El: Mai fă și tu economie la vorbărie.
- Ea: Las că o să te lase și pe tine curelele. Nu mai mult.
- El: Deocamdată, mă bucur că nu mă lasă memoria. Trebuie să recunoști că la dragoste cu tine n-am făcut economie. La lumină, apă caldă și încălzire da, recunosc.
- Ea: După trecerea mea la cele veșnice, ai să ajungi un ratat lamentabil.
- El: Să fii sănătoasă și să fii iubită de zei. Uiți că împreună am împărțit aceleași necazuri și bucurii?
- Ea: Nu uit, dar atâta brumă de minte ai să recunoști că ai călcat pe bec, iar eu te-am iertat.
- El: M-am achitat de împreunarea noastră, nobilă și înaltă misiune, aproape zilnic în tinerețe, și săptămânal până mai anul trecut. Trebuie să recunoști și tu!
- Ea: Nu-mi mai pasă de pișcăturile tale! Gândește-te că n-avem un loc de veci ca toți oamenii. Tu crezi că Doamna cu Coasa poate fi dusă cu preșul? Un loc de veci trebuie cumpărat din timp.
- El: Păi da, că dobitoacelor trebuie să le găsim noi.
- Ea: Dacă ți-ai fi scos gărgăunii din cap și te-ai fi dat cu puterea, acum am fi avut criptă, dar tu, cu sufletul tău hain, nu. „Eu nu pup curul unui imbecil!”.
- El: După ce vom avea locul de veci asigurat și înconjurat cu un brâu de ciment, voi merge să-mi aprind o lumânare duioasă. Ce-i al tău e pus deoparte.
- Ea: Ai ceva depus la bancă? Ai?
- El: Da, zilele mele albe, bune. Fac economii pentru bătrânețe; când tu vei fi dincolo, eu am să scot de la bancă vreo 15 ani noi, nouți, ca să-ți iau piuitul..
- Ea: Nu știm cine va trece primul la cele veșnice. Nu vezi că bătrânețea te apasă pe umeri? Trăiești ca un personaj de roman sau de dramă, gata făcut, care trăiește lângă mine și-și dă aere după ce mănâncă fasole. Gemi întruna.
- El: Draga mea, uit că suntem în camera de așteptare. Ești prea severă cu mine.
- Ea: Uiți cam multe. Ce te-ai dezumflat așa? Eu sunt o femeie normală, evoluez spre senectute ca majoritatea vecinilor mele. Stau bine, dar s-o vezi pe aialaltă de-a ta, blonda, cât de senilă și decrepită este, că ți-e mai mare mila. Trezește-te măcar acum! Tot timpul ai fost cu capul în nori.
- El: Nu-mi pot explica absurditățile acestei lumi. Mă roade inutilitatea de acum! Am privit în ochii resemnați ai unui miel ce urma să fie sacrificat de Paști și m-am cutremurat.
- Ea: Ce-i cu tine? Văd că, dintr-o dată ți s-au răcit optimismele. Nu știu ce se întâmplă cu tine. Treci de la o stare la alta în câteva secunde, acu ești vesel și plin de planuri ca un pensionar stoic și iluminat, acu te vaiți ca un boșorog nevrotic.
- El: Nici eu nu știu!
- Ea: M-am săturat să fiu redusă la tăcerile și încruntările tale. Fă-ți ordine în viața ta. Trebuie să mergem și noi la înmormântările cunoștințelor și prietenilor cum fac alții, măcar din politețe. Să mai aprindem o lumânare pentru cei dragi care nu mai sunt între noi. Să știi că nu mai am mult și voi intra într-un tunel depresiv din care nu voi ieși niciodată.
- El: Ești prea morbidă, dragă! Și corpul meu e rablagit, scârțâie din toate încheieturile, dar este colegul meu indispensabil. Și eu am, câteodată, sentimentul că mă alienez. Trăiesc o stare de sasisteală și lehamite de lume și de istorie că îmi vine să iau câmpii. Să știi că rănilor mele sunt nevăzute și...
- Ea (*întrerupându-l*): Crezi că eu nu te simt? Vezi că iar ai să intri în faza melancoliei, cu zodia ta de pesimism cronic. Mai treci cu vederea...
- El: Nu mă deranjează acest subiect.
- Ea: Trebuie să ne întreținem tonusul de luciditate... să n-o luăm razna. Îmi tremură inima când te aud... Iar ai devenit ursuz și mohorât. Mai bine rămâneai cum ai fost la început: simpatic și comunicativ.

El: Dar tu nu vezi că ne îndreptăm spre marea poartă... că am ajuns la vârsta încheierii socotelilor?

Ea: Nu mai putem recupera timpul pierdut. Nu ne va grația nimeni. N-am cu ce s-o cumpăr pe Doamna cu Coasa.

El: Așa ne-a fost hărăzit.

Ea: Propun să evităm discuțiile astea de... bucătărie.

El: Trăiască primăvara și bucățița de viață care ne-a rămas!

(fragment)

Moment X

Daria GHEORGHIȚĂ

Sculptură în versuri

Poezia pentru mine ar putea fi descrisă ca dala sculptorului pe sânul unei fecioare de piatră – cuvintele devin brusc bucăți tăiate iar și iar, șlefuite, mărunțite până ajung praf de stele pe care mi-e mai ușor să-l modelez, creând ființe de lut și cuvinte. Sau poate chiar din cuvinte ies ființele, ca muza lui Pygmalion și, mai înainte ei, ca întâiul Adam. Construiesc pe o bucată de nemurire Universul și-l închid în versuri despre tine, pe care să i le cânt lunii, că ea ascultă tot ce îi spun fără să mă certe vreodată că îndrug verzi și uscate.

Poem la 00:00

Am vrut mereu să primesc măcar jumătate din cât ofeream: un pic de bunătate, iubire, nemurire. Aș fi preferat de o mie de ori să rămân împietrită în versurile unui poet chinuit, blocat la 00:00 în gânduri despre mine care să-l sfâșie ca să am eu mai mult loc înlăuntrul lui, de unde să mă pot revărsa în esență pură, puternică. Aș vrea să fiu poemul cuiva care să umple pagini întregi cu descrieri de-ale mele, toate parcă prea banale, iar când

voi fi aproape de moarte să știu că am trăit măcar o zi în care ochii mi-au devenit cerneală, chinuind un poet tânăr și naiv. Am fost însă blestemată să scriu mai mult decât să fiu iubită și să iubesc mai mult decât ar putea scrie vreodată cineva.

Scriu ca să mă vindec

Cuvintele, cred, miros la fel ca parfumul dulce-acrișor pe care l-am purtat astă-vară. Câteodată, ele mă așteaptă cuminiți și încrezătoare la ușă, pregătite să cucerească lumea, altele se pierd printre comenzile la restaurant și discursurile despre probleme mondiale. Atunci când le văd așa confuze, din mine rămâne o fetiță cu două codițe strâmbe, ascunsă în spatele tinereii cu păr roșcat. În copilărie, cuvintele mele erau roz,

Literatura tinerilor

ca rochița de la serbare, astăzi au nuanțe sângerii, ca trandafirul ofilit din culise, după spectacol, iar versurile devin tot mai crude, mai acide, pentru că acum nu scriu ca să fiu aplaudată sau să primesc trandafiri, ci ca să mă vindec: versurile mele sunt terapie.

Când am știut că am luat-o razna

Nu sunt superstițioasă, dar evit să calc pe crăpăturile din trotuar și mă sperii când văd un corb prea aproape de mine, cam la fel de mult cum mă sperie pescărușii. Mari, gălăgioși, obraznici chiar, pescărușii îmi creează o frică irațională de când am văzut, fără să vreau, o vrabie mâncată de ei. Am prostul obicei de a căuta semne și simboluri în tot ce se întâmplă în jurul meu, chiar și în cele mai banale gesturi ale oamenilor, mai puțin în intuiția mea – *this shit is always wrong*, se pare că mai am de lucrat la încrederea în sine.

Nu am crezut că sunt superstițioasă până când nu m-am trezit mâncând struguri pe sub masă, la ora 00:00 în noaptea de Revelion, ca să am noroc (fie vorba între noi, atunci am știut că am luat-o razna). Între timp, am încetat să mai caut semne, știu că a venit momentul să găsesc răspunsurile astea sau alea în mine, ascunse undeva, dincolo de frica de corbi/pescăruși/moarte, dincolo de crăpături în asfalt și struguri mâncați sub masă de Revelion.

Daria Gheorghiță are 19 ani, a finalizat Liceul Teoretic „Nicolae Bălcescu” din Medgidia și va urma cursurile Universității de Construcții din București. A frecventat cercul de creație literară de la Clubul Copiilor Medgidia, îndrumat de profesoara Marilena Luciu, și a făcut parte din trupa de teatru „Thetis” de la Cercul Militar Medgidia. A câștigat de-a lungul timpului multe concursuri de creație literară, cel mai recent și mai notabil fiind premiul II la etapa națională a concursului „Tinere condeie”, 2024 – poezie liceu. A publicat în diverse antologii, a participat, alături de poeți dobrogeni consacrați, la Festivalul de la Corbu „Poezie la nisip”, în septembrie 2021, septembrie 2022 și iunie 2023, va reprezenta filiala Dobrogea USR la Colocviul „Literatura tinerilor” de la Neptun (13-15 septembrie 2024) și speră ca în viitorul apropiat să-și scoată volumul de debut ca autoare de versuri.

Introspecție

Anul ăsta Crăciunul se reduce la un singur lucru: bradul din anii trecuți, pus undeva la subsol, în saci atent legați la gură cu panglică roșie, ca să

nu se depună praful pe el sau, poate l-am ascuns atât de bine ca să nu mă simt prost că tot amân să-l împodobesc ca în copilărie. Toată lumea se agită în jurul meu, vorbind despre cadouri, globulețe și zăpadă (artificială și ea, ca multe, prea multe lucruri și persoane de acum), dar nu mă mai bucur ca la patru sau șapte sau zece ani, când mă prindea miezul nopții așteptându-l pe Moșu’. Poate că de fapt de-asta am eu insomnii, poate copilul din mine încă așteaptă sărbătorile, ghemuit într-un colț al minții atât de mic încât nu l-am mai observat, ca să-i dau pătura groasă și ceaiul cald... Ne descurcăm, până la urmă, cum putem: el cu speranța că mereu va fi așa Crăciunul, cu brad și cadouri, eu opărindu-mi cerul gurii cu o cafea amară și prea scumpă, cumpărată din centru doar ca să stau un pic mai mult în magazin, la căldură, căscând gura la diferite obiecte și ornamente care nu mă mai încântă. Mă plâng tuturor de frig, afirmând că nu mi-a plăcut niciodată iarna. Totuși, știu că fetei blonde din mine îi place, înfoclită în geaca ei groasă și cu fularul pus la gură; ea de-abia aștepta să iasă la zăpadă (de-aia adevărată!), să facă oameni de zăpadă mari cât ea și să se dea cu sania, trasă de taică-său, mai tânăr și mai glumeț... Încă nu am găsit curajul să-i arăt stratul de noroi care o să rămână când s-o topi tot omătul pufos și alb – poate ăsta e motivul real pentru care a trecut atât de mult timp de când fetea blondă și veselă a ieșit ultima dată pe străzile înzăpezite din cartier. Până la următoarea ninsoare

(a doua, de fapt, din iarna asta ciudată și
grăbită),
am scos bradul de la subsol și l-am aranjat
frumos.

Mi-am pierdut versul

Mi-am pierdut versul de început...
Poate l-am lăsat în chiuvetă, lângă
vasele murdare, sau l-am pus ca
semn de carte în romanul care
mă roagă de luni bune să-l termin
odată, simt că și el vrea să scape,
la fel de mult ca mine, de relația
asta neclară, dominată de aparențe,
lipsită, de fapt, de interes. Astenia
de primăvară parcă a luat o parte
din mine și din poezia asta
neterminată, cu versuri mâzgălite
în fugă uneori pe bonuri și post it-uri
aruncate prin casă, alteori pe spatele
caietului de fizică. „Nu am știut
niciodată cum să mă rog”: l-am găsit,
dar acum nu mai știu nici cum
să scriu, nici măcar cum să trăiesc.

Șoaptele tale

Lasă-ți șoaptele între vertebrele mele,
sau, dacă vrei, în căușul palmei cu
degete curioase, care vor să-ți memoreze
textura. Îmi vei inunda atriul stâng,
plecând de la fluturile alb care
ți s-a așezat cuminte pe umăr, de la
buzele care se mișcă întruna, spunând
că fiecare bătaie de inimă e a ta. Mă tem
că într-o zi șoaptele astea ale tale îmi
vor străbate pielea coapsei, naivă și
curată, iar după aceea nu voi mai fi
niciodată la fel, căci buzele tale vor
rămâne impregnate în fiecare terminație
nervoasă și îmi vei bate în piept, poate
mai calm decât acum. Te vei încurca
între coardele mele vocale, ca un fel de
prelungire a cuvintelor nespuse,
nehotărâte ca vremea asta, între iarna
prea caldă și primăvara prea rece.

Mă spânzur între două versuri

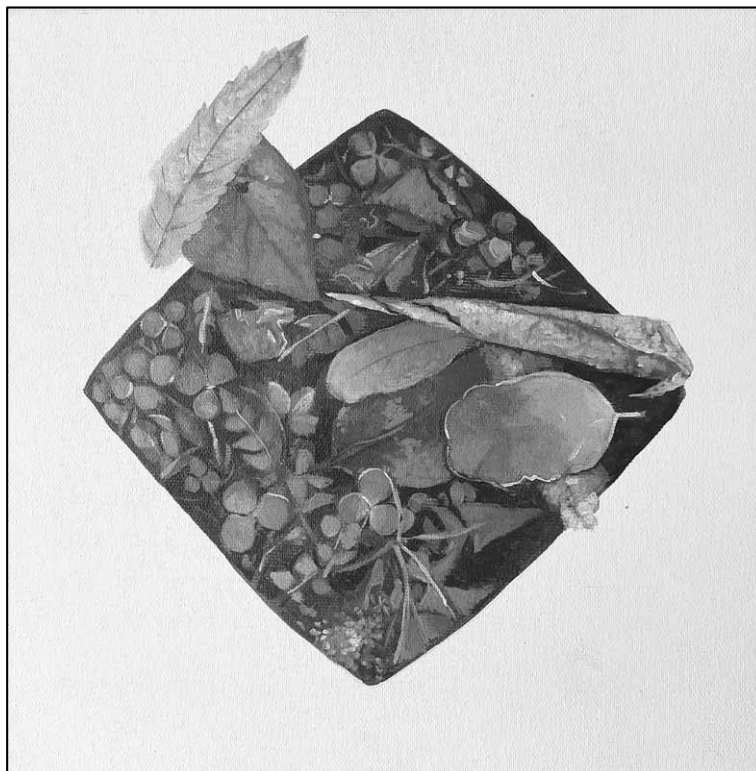
Îmi leg stângaci eșarfa înflorată la gât,
îmi bag ochelarii de soare în geanta mult
prea plină – obicei prost, împrumutat de la
tine – și mă grăbesc să văd ce oferte mai au
la LIDL, poate-mi cumpăr cafea și vise cu
zahăr pudră. Și gem de caise. Tu mi se pare
că mustești de aroganță de la o zi la alta,
pe când eu nu știu cum să mai îndulcesc
versurile astea, care sunt tot despre tine și
cam amare. Îmi vine să scuip și să înjur,
nu să te pun în versuri... Văd groază în ochii
care până acum mă priveau cu admirație,
uneori chiar cu iubire. Realizez că rochia roz
și fardul nu mă fac să uit de sânge și de fiere,
de tot ce am scuipat fără milă până acum...
Nu contează, nu mă supăr dacă mă ștergi din
amintirile tale și dacă îmi leg vertebrele cu
eșarfa asta înflorată. Mă spânzur între două
versuri neterminate, concluzionând tragic că,
de fapt, autorii de poezie sfârșesc mereu
înecați în sânge, sub pumnalul muzelor.

În culise

Cortina a căzut de tot și ultimul reflector s-a
stins.
Copile, deschide ochii și acceptă că abia acum
începe viața reală, pricepe asta odată pentru
totdeauna! Bucură-te că poți să dai jos
zâmbetul
ăsta tâmp care ți-a rămas parcă sudat pe față.
Acum poți să țiți, dacă vrei, poți să spui
lucrurilor
pe nume; scoate din coșul cu recuzită banii
falși,
foile cu scenariul ăla pe care l-ai învățat pe de
rost,
ajungând să crezi în cuvintele scrise cu roșu:
declarațiile și promisiunile lui, mai dulci decât
vorbele aruncate aiurea în afara scenei, dincolo
de masca pe care o cerea rolul lui. Aici, acum,
în spatele cortinei (e, de fapt, perdeaua
cărămăzie
a dormitorului tău), doar tu știi ce se petrece în
culise. Copil tâmpit, aruncă scenariile,
costumele,

aruncă benzină peste ele și peste tine, dă foc la
 tot!
 Îmbracă-ți hainele de stradă, mai zâmbește o
 dată
 publicului care oricum te aplaudă, poate nu din
 convingere, ci din bun-simț, și apoi du-te
 dracului,
 pansează-ți arsurile, ascuns în spatele
 reflectoarelor,

unde nu știe nimeni cine ești sau cine ai fost,
 învață
 să trăiești fără indicațiile lui scenice, taie ațele
 care
 ți-atârnă acum însângerate din spatele
 genunchiului
 și din jurul gâtului, ca să poți avea o moarte
 demnă
 de o actriță, cum te visai, în lumea asta de
 carton.

Human print VI

Ana CIOBANU

Schimbările te ajung din urmă

Arăta ca un cerc difuz. Sau cel puțin se aseamăna cu unul. Putea fi cerc în măsura în care un cerc poate fi înghițit de apă. Iar apa putea fi apă în măsura în care rădăcinile masive ale unui cerc pot fi doborâte de o stare fluidă, trecătoare. Apa îi aducea o simetrie aceluia loc. Îl modela. Îl putea face perfect, corectându-l cu valurile sale. Și poate de aceea mereu l-am văzut ca pe un cerc.

Acel port exista atâta timp cât hălăduiam eu prin el. Iar eu trăiam cât aveam curajul să îmi înec în fiecare zi sufletul în apa aceea rece și sărată. Trăiam să îmi înec sufletul. Să îl las mestecat de particulele flexibile ale apei. Să îl las absorbit de luciditatea ei, de tăișul ascuțit al sării. Cât portul exista pentru mine și eu existam ca sufletu-mi să fie înecat în el, apa avea o semnificație. Un rost.

Sufletul mi-l înec pentru tine. În fiecare zi, la aceeași răsfrângere de secundă și în suspinul aceleiași fețe înroșite de natura lui Jupiter. Mi-l înec să văd dacă mai are vreo semnificație contactul compact al apei cu frânturi din sufletul meu, dacă cumva prin această legătură îți pot auzi din nou râsul. Râsul tău adânc, venit din străfundul ființei tale. Râsul ce mi-a rămas încălțat în interiorul gâtului și ori de câte ori mi-aș deschide gura, tot doar vocea ta îți-aș auzi. Tot același sunet subțire și melancolic ce uneori mă făcea să mă întreb dacă îmi ești iluzie sau îmi ești adevăr. Dacă îmi ești ființa din același pământ din care provin și eu, sau te pierzi în curenții groși ai norilor. Uneori încerc să îți imit râsul. Să îți

imit râsul cu vocea ta din gura mea. Iau aceeași cantitate de aer în plămâni, la fel cum o făceai tu la apusurile de vară, îmi subțiez ochii să se piardă în peisaj și îmi las ființa să râdă. Dar nu sună la fel ca râsul tău. Râsul meu e gros și spart. Se aseamănă cu un țuit adânc ce îți lasă urme în corp de la durerea provocată. Se aseamănă cu o substanță închegată. Și nu mai e râsul tău când râd eu cu vocea ta. Nu mai ești tu când mi-e dor de tine și aș face orice să mai îmi râzi o dată. Absolut orice. Chiar și să îmi înec și sufletul.

Nu mai îmi amintesc culoarea apei când am ajuns în acest port pentru prima dată. Era frig și mi-a fost greu să mă obișnuiesc cu rafalele de vânt ce îmi juleau pielea alintată de un soare apus. Am crezut că locurile sunt mai ușor de înțeles, că există o floare pe un câmp pentru că e natura ei să existe acolo, înconjurată de iarbă ca să îi evidențieze delicatețea. Am crezut că e la fel și despre acest port, că oceanul exista acolo, limitând suprafața masivă și fisurată a portului pentru a-i intensifica măreția acestui loc. Că oceanul are rol estetic. Dar ea era mai profundă decât portul, decât vântul, decât ploile ce se rarefiau în aer. Era mai profundă decât însuși sentimentul de a exista în acel port. Sentimentul se poate diseca. Sentimentele au și ele părți nereușite pe care dacă le scoți din rădăcina emoției vei vedea că nu va mai fi atât de intensă. Nu va mai fi atât de copleșitoare. De dureroasă. Eu am reușit să îmi disec sentimentele prin simpla mea rutină. Mă lăsam

zgâriată delicat de plânsul vântului când mă trezeam înaintea soarelui și încercam să îmi înțeleg pașii pe drum spre buza oceanului. Era primul loc stabil pe care l-am avut. Înainte treceam ca prin vis din loc în loc. Doar că o diferență, ce îmi e sâcâitor de observabilă, este că, atunci când călătoream, tu erai lângă mine. Sufletul meu nu trebuia să fie martirizat ca să te simt lângă mine. Pentru că atunci, în acel timp ce pare atât de surd în ropotul unei ploii, mă prețuiam. Și nu mă lăsa să mă chinui de dorul tău. Erai lângă mine și călătoream purtați de pietre deasupra munților de noduri, mă țineai de mână strâns cât admiram cum lumina se răsfrânge în esența unui lac. Număram din peisaj în peisaj câte stele vedeam pe acea parte de cer și urma să adunăm totalul într-un loc în care ne găseam împreună liniștea. Dar am rămas singură să adun fiecare stea ce am cules-o împreună. Am rămas să număr singură stele de cristal ce acum nu le mai pot observa din fiecare ipostază a lumii. Le observ doar de la rădăcina portului în care încerc să nu te mai evoc. Încerc să nu îmi mai reamintesc de figura ta opacă, încerc să nu-ți mai aud sunetul pașilor pe care îi făceai ca o simfonie.

Ana Ciobanu este elevă în clasa a IX-a la Colegiul Național „Andrei Mureșanu”, Bistrița, și membră a cercului de creație literară de la Palatul Copiilor Bistrița. Dintre premiile literare obținute, menționăm: Premiul I la Concursul Național de Creație Artistică „Amândoi în aburul pâinii”, Târgu Mureș, 2022, Premiul I și al Revistei *Convorbiri literare* la Saloanele „Liviu Rebreanu”, Bistrița, 2022, Premiul I la Concursul Național „Ocrotiți de Eminescu”, Blaj, 2024. A debutat cu proză în revista *Convorbiri literare*, în noiembrie 2023.

Sufletul meu încă se îneacă ca să apară tu. Să-ți apară din nou sufletul răsucit de rămășițele sufletului meu. Dar o fac degeaba. O fac doar ca să îmi găsesc liniștea sufletului înnebunit de sufletul tău. Mi-l tocesc ca să dispară părțile ce pulsează pentru tine. Mi-l tocesc în tăcerea complexată a vântului și profunzimea oceanului. Îmi las sufletul tocit de sare.

Nu știam cum să îmi găsesc următoarea călătorie după ce ai plecat. Nu mă orientam atât de bine precum o făceai tu. Îmi propuneai să mergem pe cărarea care ne va duce mai aproape de stele. Să le putem număra mai bine,

mai îndeaproape. Eu nu puteam să știu care e aceea cărare ce te va aduce mai aproape de stele. Eram mult mai preocupată de numărul pe care am promis că îl adunăm la final cu celelalte corpuri cerești. Stelele te fermecau, erau ca o oază de liniște pentru tine. Iar tu mă fermecai pe mine. Îmi erai oază de liniște.

Țineam atât de strâns un număr complex în minte, încât simțeam că nu mă mai reprezintă niciun alt gând în afară de cifrele rotunjite. Simțeam că, dacă continui să număr și să rețin toate stelele tale, vei apărea din nou lângă mine. Că a fost de fapt doar un test să vezi dacă îți sunt loială. Dedicată. Am început să merg pe orice drum să-ți număr stelele. Deși mă durea că nu mai erai cu mine. Deși nu eram atentă la frumusețea stelelor, ci doar la numărul ce îl reprezentau în această socoteală. Am mers din munte în câmpii. Număram stele. Una câte una. Din câmpii am ajuns la dealuri și eram prea distrată de șerpuirile drumului ca să nu mă încurc în cifre. Și dacă mă încurcam în numărătoare nu mai ajungeai la mine. Sau cel puțin așa gândeam. Mi-am dat seama după fiecare loc în care lăsam esența mea să fie scursă din mine, că tu nu te vei întoarce. Că a noastră călătorie a fost ca o ceață. O ceață în care ai vrea să te pierzi, o ceață care te îndeamnă să rămâi în ea. Însă tot ea te păcălește, retrăgându-se printre degetele tale înnebunite de aspectul ei. De atingerea ei pe care nu o vei mai avea. Pentru că ceața s-a ridicat. Și ție nu ți-au crescut aripile... Nu mi-au crescut aripi să te urmez. Dar am avut voința necesară să continui să îți număr stele. Să mă liniștească ele cumva. Să mă asigure că, prin ele, încă ești al meu, deși făceau asta prin a-mi ascunde adevărul. O făceau pentru liniștea mea. De fapt în beneficiul lor. Ați văzut voi stele ce aprindeau cerul în scânteii când era agitată seara?

Am ajuns aici după ce m-a amețit spațiul deschis. Spațiu fără limită. Era mult prea apăsător pentru ființa mea ce mereu te căuta prin cer. Ce mereu pofta să reajungă la tine. Nu suportam să te revăd îngreunându-mi întreg aerul cu un miros de iris ce semăna cu mirosul tău. Nu suportam să aud orice fel de scrâșnet ce aducea cu tușitul tău subit. Am vrut să mă detașez de tot. Să fug. Să fug. Să nu mai număr stele. Însă când sufletul îmi era mai lat ca pieptul, mi-am dat seama că am ființa uscată. Secată de orice putere. M-am panicat. Nu

puteam ca sufletu-mi alungit să se usuce de dor. Nu puteam să rămân doar cu corpul meu ce îți dorea mâna aproape. Am început să alerg. Să mă pierd pe drumul distorsionat doar ca să-i gădesc sufletului meu apă. Aer. Eliberare. Am ajuns la țărmul unei ape când am început să înot și să nu mă mai opresc. Dădeam cu mâinile în toate direcțiile să aduc ajutor pentru sufletul meu. Atunci a fost prima dată când mi-am înecat sufletul. Când mi-am înecat sufletul de dorul tău. Atunci am găsit și portul care mi-e acum un adăpost. Un adăpost care nu poate să îmi fie casă. Casă este un termen mult prea prețios pentru locul în care, până la urmă, stau temporar. Stau până reușesc să îmi vindec sufletul de tot. Până atunci îl voi îneca. Îmi respect programul... Respect dragostea mea pentru tine ce am împărțit-o cu portul. Respect drumul pe care l-ai ales și care nu se intersectează cu drumul meu... Respect că nu m-ai respectat. Încep să îți simt mâna în apă când sufletul își reia rutina. Din ce în ce mai frecvent. Mai profund.

Credeam că îmi voi continua călătoria. Credeam că imaginea înconjurului oceanului se va lăsa pierdută în colțul meu de praf pentru amintiri. Dar nu a fost așa. Nu a putut să fie așa... Ritualul meu zilnic a fost luat de un vânt puternic. Un vânt ascutit. Schimbările te ajung din urmă când crezi că ai reușit să te restabilești pe picioare. Dar picioarele îți tremură la primul curent pe care nu l-ai mai întâlnit. Și schimbările te vor lăsa lat. Să te ajuți tu pe tine să te remodelezi. Schimbarea m-a lăsat fără suflet. Schimbarea mi te-a luat.

A început să plouă într-o streășină aproape de locul unde îmi plăcea mie să privesc întinderea de apă. Era o ploaie puternică, parcă s-a revoltat pe portul unde îmi petreceam eu timpul. Parcă dorea să îmi înghită locul de siguranță. Eu urmam să călătoresc în alt loc. Doream să ajung în alt port, unul mai destins. Poate urma să îmi fie vindecat sufletul. Poate mi se dilua dorința de a-mi lăsa corpul copleșit de textura translucidă a apei ce urma să îmi pătrundă în suflet și să mi-l înece. Poate nu îmi mai înecam sufletul și nu-ți mai calculam stelele. Dar ploaia era revoltată. Era

revoltată că reușeam încet, încet să mă vindec de tine. Și ea plângea. Plângea atât de tare, încât a început să facă găuri în pământ. Făcea gropi adânci și însângerate în pământ. Dorea să îmi oprească călătoria. Dorea să mă țină acolo, să mă forțeze să îmi continui rutina. Ritualul sacru.

În plânsul ploii, am întrezărit o stea pe cer, deși încă nu ocupa noaptea portul. Portul nu mai exista pentru că îmi înecam eu sufletul în apa sa. Urma să nu mai fie niciun port. Doar apa.

Nu am putut să plec. Ploaia mi-a distrus adăpostul și a început să mă cuprindă în lacrimile sale. Să mă cuprindă în atingerea ta. Îți simțeam din nou palma atingându-mi fruntea. Te simțeam în frânturile apei. Te simțeam în măduva oaselor ce îmi erau înecate de iluzia ta. Iluzia apei ce m-a ținut la pământ. Încercam să respir. Dar te expiram pe tine. Îmi erai ploaia. Îmi erai vântul. Îmi erai portul.

Vedeam steaua. Și nu îmi dădeam seama dacă e una mai mare sau e o grupare de stele. Era mult mai mare decât am văzut până atunci și nu știam cum să o număr. Cum să o calculez. Era 6489 sau 6490? Ai ajuns în port să mai călătorim o dată prin ploaie?

Sufletul îmi era acum disecat. Sufletul îmi era emoția. Sufletul îmi sângera în lacrimile tale. Am încercat să îmi deschid gura să îți mai aud vocea. Dar tot corpul mă îndemna să râd. Să râd în moartea portului. În plânsul tău. Și am râs. Am râs prima dată cu râsul tău ascutit, sticlos. Am râs cu sufletul meu sângериu ce nu a mai călătorit cu sufletul tău. Am râs de toată munca ce mi se pierdea în lacrimi. De toate stele ce acuma nu mai îmi erau numere, ci spectatori. Vedeau ploaia ce mă făcea una cu portul. Portul nu a existat niciodată pentru mine, eu am existat pentru el. Erau 6499 de stele când ploaia mi-a devenit corpul. Când lacrimile tale mi-au devenit sufletul martirizat de prea multe ori.

Locul ce nu s-a înduplecat să te las în urmă și m-a făcut pe mine urma trecutului nu semăna cu un cerc. Semăna cu fața ta, în măsura în care dragostea se poate asemăna cu un ocean inexistent.

(Eseu premiat cu Premiul I la Festivalul Internațional de Creație și Interpretare „Ana Blandiana”,
Brăila, mai 2024)

Un drum spre înțelegerea stresului

Daria-Maria TIMIȘ-VARGA

În zilele noastre, din ce în ce mai mult ne preocupă sănătatea psihică și emoțională, iar stresul este omniprezent în viețile noastre. Aproape că suntem atacați de articole înarmate cu termeni precum „stres”, „anxietate”, „burnout”, scrise pentru că acest subiect este în tendințe. Și poate că asta nu e neapărat rău, pentru că de aici denotă faptul că societatea este interesată și de sănătatea psihică, nu doar de cea fizică.

Totuși, trebuie să fim deosebit de atenți. Trăim în vremuri în care informația este mai accesibilă ca oricând, dar această ușurință cu care putem accesa diverse surse pentru a ne îmbogăți setul de cunoștințe permite și persoanelor cu intenții nu foarte bune să răspândească informații false, pe care nu trebuie să le credem, mai ales când vine vorba de sănătatea noastră.

Este absolut necesar să ne informăm din surse sigure, de încredere, în acest caz – de la medici.

O astfel de sursă în care putem avea încredere este cartea Laurei Poantă, intitulată *Stresul: boala mileniului 3?*, publicată la Editura (renumită, este cunoscut acest fapt) Școala Ardeleană din Cluj-Napoca, în 2020.

Ce recomandă această carte ca fiind o sursă de încredere? În primul rând, profesia Laurei Poantă, și anume cea de Medic Primar Medicină Internă, având titlul de doctor în medicină. Aceasta a absolvit Facultatea de

Medicină din cadrul UMF „Iuliu Hațieganu” în 1995.

În al doilea rând, această lucrare este bine documentată, conținând referințe la diverse studii din România și străinătate, statistici și expunând, unde este cazul, mai multe opinii din lumea specialiștilor în acest domeniu.

Nu în ultimul rând, autoarea are experiență când vine vorba de subiectul stresului, scriind în anul 2005, în colaborare cu D. Zdrengea, lucrarea *Stresul profesional și riscul cardiovascular la muncitorii feroviari*, publicată la Editura Casa Cărții de Știință și *Medicii și stresul ocupațional*, în 2007, la aceeași editură.

De asemenea, cartea este accesibilă, deși abordează subiectul într-un mod foarte științific. Astfel, termenii de specialitate sunt explicați într-un glosar la finalul cărții, iar întreaga lucrare este organizată precum un drum ascendent, începând cu originile termenului de stres, câteva generalități și ce înseamnă cu adevărat acest termen, deși totul poate fi destul de ambiguu, fiecare persoană percepend diferit anumite situații. Astfel, „percepția diferită a stresului ține de puterea de control pe care o are fiecare – felul în care este perceput, analizat și integrat un stresor astfel încât să nu capete dimensiuni distorsionate la nivel individual”. Tot în acest prim capitol, intitulat „Stresul. Definiție. Generalități”, apare și este explicată noțiunea de „stresor”, precum și tipurile de stres, dintre care unul nu este negativ (ceea ce mi-a schimbat radical percepția despre această afecțiune).

Pe măsură ce lectura decurge și tot mai multe pagini rămân în urmă, reprezentând traseul parcurs prin lucrare, acest subiect este aprofundat. Se explică ce este stresul ocupațional, sunt afișate legături între stres și

anumite boli cardiovasculare, se arată implicațiile economice și sociale ale acestuia și corelația dintre stres și anumite obiceiuri alimentare.

După ce subiectul se dezvăluie cititorului din ce în ce mai mult, Laura Poantă ia anumite categorii de salariați, și anume medicii, muncitorii feroviari, angajații din IT și artiștii (fie că sunt scriitori, muzicieni sau artiști grafici, precum autoarea cărții, care este și graficiană), dar sunt aduși în discuție și studenții, care, deși nu sunt în câmpul muncii, asta nu înseamnă că nu au factori de stres.

Apoi, după ce drumul spre înțelegerea acestei afecțiuni se ramifică, toate bifurcațiile se unesc din nou, pentru a arăta cum e situația în UE, călătoria luând sfârșit cu modalitățile de prevenire a stresului.

Deși pline de termeni de specialitate, capitolele au curs. Și asta cred că se datorează

nu doar experienței Laurei Poantă ca autoare de lucrări medicale și nu numai, cea mai recentă carte publicată fiind „Omniscop. Medicină și societate”, apărută în 2023 la Școala Ardeleană, ci și numeroaselor traduceri pe care doamna Poantă le-a făcut din engleză și din italiană, din palmaresul traducerilor făcând parte și *Lift* de Edmondo de Amicis, ediție din 1999 la Editura Paralela 45, *Prințul fericit* de Oscar Wilde, ediție din 2003 la aceeași editură și *Cum să spui o poveste* de Mark Twain, ediție din 2005, apărută tot la Editura Paralela 45.

Astfel, lucrarea *Stresul: boala mileniului 3?* este o sursă de informații de încredere despre stres, dar în care se mai aduc în discuție și alte subiecte mult dezbătute, precum depresia și sindromul burnout, totul făcut accesibil publicului interesat de subiect, fără a se renunța la limbajul specific domeniului.

Moment XI

Magia celor o mie și una de nopți

Gheorghe GLODEANU

Deși este cunoscut îndeosebi prin remarcabilele sale volume de versuri, Horia Bădescu (n. 1943) este și un foarte bun prozator și eseist. Dintre romanele sale, care au cunoscut mai multe ediții de-a lungul anilor, putem aminti: *Joia patimilor* (1981), *Zborul găștei sălbatice* (1989) și *O noapte cât o mie de nopți* (2011). Scriitorul are vocația pove-

tirii. Adesea, ca și în cazul lui Dino Buzzati, întâmplările pe care le relatează sunt proiectate în fantastic, care le conferă valoare de simbol și numeroase semnificații esoterice. După cum o sugerează și titlul, romanul *O noapte cât o mie de nopți* se găsește sub tutela marelui model repre-

niște ființe celeste de rang superior având formă umană și trei perechi de aripi. Ei sunt cei care ard și cei care au capacitatea de a răspândi lumina și de a purifica prin foc. O întâmplare stranie este în măsură să trezească interesul cititorilor prin proiecția evenimentelor în plin fantastic. Este vorba despre o telegramă misterioasă, sosită cu o întârziere de doi ani, în care Serafim Onu era anunțat de moartea profesorului Milian. Nu se știe cine a trimis mesajul și de ce atât de târziu. Personajul se reîntoarce în satul copilăriei, singura persoană care îl recunoaște fiind Elina, ființa solară din tinerețea sa, și ea mult schimbată, devenită funcționară de poștă. Antroponimul femeii reprezintă o versiune a Elenei, nume de origine greacă ce trimite la Helios. Horia Bădescu introduce în narațiune problema timpului care trece în mod ireversibil, meditațiile asupra duratei alcătuind un veritabil laitmotiv al romanului. Cartea nu se impune prin epic, ci mizează pe descriere, pe dialog și mai ales pe puterea de seducție a povestirii. Niște relatări în serie, în care rolurile se schimbă neînterupt, povestitorii transformându-se în ascultători și invers. Indeterminarea spațială și temporală este specifică literaturii fantastice. Nu ni se spune unde este situat satul Siniștea, nici când se petrec întâmplările prezentate.

La începutul romanului este introdus și motivul cărții prin cufărul cu volume rare lăsat moștenire de profesorul Milian. Trecerea în revistă a acestora reprezintă un elogiu adus cărților. Chilia austeră a bătrânului dascăl este descoperită de către Serafim. Pe vremuri, doar el și Elina aveau acces în acest topos miraculos. Serafim este cel care inventariază tezaurul lui Milian. El este cel care se întreabă cum au ajuns aceste rarități, dintre care unele costau o avere, în posesia profesorului pensionar,

povestiri arabe, care întruchipează un veritabil arhetip al cărților de povestire. Nu întâmplător, la un moment dat, Horia Bădescu trimite la Jean-Charles Mardrus (1868-1949), cunoscu-

tul editor francez al celor din *O mie și una de nopți*, pe care le-a tradus din arabă.

Comentarii critice

Marile teme abordate de către romancier sub pecetea povestirii sunt: cartea, timpul, memoria, ceasul, călătoria, singurătatea, frica, arta.

Relatarea se deschide cu sosirea profesorului Serafim Onu, pe un viscol teribil, în satul Siniștea, localitate pe care a părăsit-o cu mult timp în urmă. Numele personajului este simbolic. În descrierile lui Isaia, serafimii sunt

„pripăsit cu fantasmеle lui într-un capăt de țară”. Straniu este că nimeni nu a venit să îi revendice moștenirea. Portretul dascălului de odinioară este reconstituit în absență. Acesta știa câteva limbi și deslușea scrierea arabă. Figura lui seamănă cu aceea a unui mag, a unui înțelept. Serafim Onu rememorează dialogul purtat odinioară cu bătrânul dascăl, dialog în care se confruntă două modalități de a percepe lumea: prin rațiune (în cazul tânărului profesor de fizică) și prin poveste, prin recursul la imaginar. Pătrunderea în încăperea în care a locuit Milian reprezintă o transpunere în trecut. Pentru Serafim, acesta a fost un veritabil inițiator. De aici și câteva interesante meditații asupra condiției povestirii: „a povesti înseamnă, deopotrivă, a te povesti și povestindu-te te afli pe tine însuși”. Drept consecință, dincolo de mesajul transmis, relatarea reprezintă și o cale de acces către adâncurile ființei, o descoperire a sinelui, a eului profund. Rememorând întâmplările de odinioară, personajul re trăiește totul cu o intensitate dureroasă. Cartea la care ținea cel mai mult Milian era o copie târzie a manuscrisului *Alf lailah na lailah*, dăruit de Nuredi Al Bassani califului Ali al Mansur. Însemnările făcute pe pagina de gardă a lucrării rezumă o întreagă înțelepciune de viață: „Proviziile s-au terminat, burduful cu apă-a secat, drumul spre fără sfârșit și Călăuza s-a rătăcit. Cum vei mai ști încotro ai plecat, dacă mergi cu pas sigur sau clătinat?” De altfel, romanul este plin de numeroase meditații filosofice, în măsură să valorifice atât înțelepciunea arabă, cât și tradițiile populare autohtone. Viscolul de sfârșit de lume se găsește în vădită antiteză cu calmul și învățătura cărților.

Pentru a scăpa de urgia de afară, Elina îl invită pe Serafim la ea. Casa părintească a acesteia a rămas neschimbată, sugerând încremenirea timpului. În acest spațiu ocrotitor, cei doi se redescoperă și reușesc să se întoarcă în timp. Cândva, ei au trăit o poveste de dragoste neîmplinită din cauza plecării inopinate a bărbatului. Romanul reconstituie întâmplările dramatice petrecute cu o zi înainte de fuga lui Serafim. Este vorba despre o scenă dură, ce amintește de nuvela *Cantonul părăsit* a lui Fănuș Neagu. Elina este atacată pe câmp de doi străini, care încearcă să o violeze. Auzind

țipetele femeii, Serafim reușește să intervină și să îi alunge pe agresori. Personajul constată că Elina purta încă cicatricile rănilor de odinioară. Cei doi se regăsesc și reușesc să retrăiască pagina de dragoste ce le-a fost refuzată. De aici noi meditații despre problema timpului. În mod paradoxal, personajele nu vorbesc precum doi intelectuali de la țară, ci ca înțelepții din cărțile de povești orientale. Cei doi îndrăgostiți regretă timpul care a trecut zadarnic între ei. Dar oare a trecut cu adevărat? De aici o serie de meditații privind caracterul relativ al duratei. „Ceea ce n-a fost are să fie și ce este a fost dintotdeauna”. În felul acesta sună una din expresiile înțeleptului Milian, pentru care lumea era alcătuită din vorbe. Spațiul ocrotitor al casei amintește de toposul paradisiac în care își elabora Alecsandri pastelurile, zugrăvit în creații precum *Serile la Mircești* și *La gura sobei*. Poetul insistă în aceste creații pe antiteza dintre vremea apocaliptică de afară și spațiul ocrotitor al odăii sale. În timp ce „Afară plouă, ninge, afară-i vijelie./ Și crivățul aleargă pe câmpul înnegrit”, poetul așteaptă ferit de intemperiiile naturii sosirea muzelor. Într-un asemenea spațiu protector, Serafim regăsește fericirea pierdută și trăiește o noapte cât o mie de nopți.

Unele expresii ale romancierului sunt remarcabile, fiind preluate parcă din niște cărți de înțelepciune. Nu întâmplător, la un moment dat se afirmă că „poveștile fac casă bună cu noaptea”, care este în măsură să creeze o atmosferă aparte. Altă dată, personajele ascultă cum curge noaptea.

Deoarece în ciuda urgiei de afară Serafim trebuie să plece, Elina îi spune că, pe asemenea vijelie, singurul mijloc de transport este un tren care trece pe acolo pe unde drumul taie calea ferată, lângă un canton. Trenul de noapte zugrăvit de Horia Bădescu nu este însă un tren

obișnuit, ci unul fantomatic, asemănător cu cel zugrăvit de Ioan Groșan. Prezența lui nu este semnalată de vreo cruce sau vreun semafor. Dacă prima parte a romanului insistă pe motivul cărții, al timpului și al iubirii regăsite, seria povestirilor se declanșează abia acum. La fel ca în *O mie și una de nopți*, *Hanu Ancuței* sau în *Decameronul*. Serafim urcă în trenul de noapte cu destinație necunoscută și intră într-un compartiment în care profesorul Maxențiu poartă o dezbatere cu colonelul Pavel Zagura în privința metamorfozelor timpului. Ideea care se lansează este aceea că nu noi locuim în timp, ci timpul locuiește în noi. Consecința este aceea că fiecare om viețuiește într-o altă durată. Deși părem toți ai aceluiași timp, în realitate nu suntem. Timpul subiectiv al fiecăruia te roade, te macină și nu poți ieși din el.

La fel ca în narațiunea *Podul* de Mircea Eliade, compartimentul vagonului se transformă într-un excelent spațiu al povestirii. El reușește să adune mai mulți necunoscuți și facilitează declanșarea confesiunilor. Prezența paradoxurilor apropie romanul de fantastic. Cu toate acestea, nu toate personajele cred în ele.

Iată ce spune Maxențiu: „De altminteri nici nu cred că există paradoxuri ci doar lucruri cărora nu le înțelegem pe deplin sensul chiar dacă avem această impresie”. Serafim devine martor la conversația celor doi călători. Profesor de fizică, Maxențiu își exprimă pasiunea pentru ceasuri. Nu îl interesează însă

mecanismul acestora, ci timpul, „măsura și nemăsura lui”. Recunoaște că preferă ceasurile vechi și nutrește convingerea că, la fel cu oamenii, fiecare orologiu are timpul lui. În concepția lui Maxențiu, ceasurile bătrâne povestesc despre o altă lume. Toate obiectele spun altceva, numai să știi să le asculți. Ideea pe care o lansează Horia Bădescu este aceea că și obiectele au existența și poveștile lor.

Curiozitatea îl împinge pe Maxențiu să intre într-o veche prăvălie săsească, unde obiectele încep să îi vorbească. La fel ca în multe din narațiunile lui Mircea Eliade, timpul devine personajul principal al povestirilor. Fiecare exponat al bazarului lăsa vederii câte o fărâma din misterul pe care îl ducea cu sine. Naratorul zugrăvește numeroasele obiecte vechi și se oprește, cu predilecție, la armada de orologii care alcătuiau „o simfonie de tic-tac-uri”. Atenția îi este atrasă îndeosebi de un ceas de buzunar, care îl fascinează prin ochiul magic gravat pe capacul de deasupra, un ochi care parcă îl privea până în străfundul sufletului. Negustorul Hans Egelbert îi dăruiește obiectul râvnit, dar îl previne să aibă grijă. Cândva, și el l-a primit de la un străin. De îndată ce l-a așezat pe masă, orologiul s-a oprit. Concluzia personajelor este aceea că atât oamenii cât și lucrurile au ciudățeniile lor.

Ceasul misterios pornește însă de îndată ce Maxențiu iese din magazin. Mai mult, se lansează afirmația că timpul o ia razna. De aici observația esențială: „Înebunește timpul, domnule!” Lucrurile se schimbă în mod radical după ce personajul intră în posesia mecanismului cu puteri magice. Timpul începe să se dilate, zilele se fac mai lungi, iar el se întoarce la o altă vârstă. Nu mai simte efectele distructive ale duratei, dar parcă nu mai este el. Mai mult, începe să trăiască viețile altora. Deoarece nu îl mai recunoaște, femeia de lângă el îl părăsește. Tulburat de cele întâmplate, Maxențiu vrea să plece de acasă. La ora douăsprezece, reușește să prindă ultimul tren de noapte, dar își uită ceasul pe masa din restaurantul gării.

Meditațiile despre iarna teribilă sunt cele care declanșează confesiunile fostului deținut politic Pavel Zagura. Prin intermediul acestuia, întâmplările sunt mai adânc ancorate în realitatea social-istorică. Fostul colonel a trăit o experiență cumplită în iarna anului 1953 în lagărul de la Poarta Albă. Povestind, el prezintă suferințele îndurate, lipsa de speranță amplificând durerea. Recunoaște că a trăit întâmplări tragice și la Stalingrad, și la Cotul Donului. Relatarea reprezintă o cronică a infernului trăit de deținuții politici, o radiografie a vieții de lagăr. Paginile sunt de un real dramatism,

Horia Bădescu dovedindu-se un bun povestitor și foarte bun descriptiv. Tablourile de natură se dovedesc deosebit de sugestive. Urletul mării iarna, furtunile din Deltă își găsesc un pictor remarcabil. Când se răstoarnă cu barca pe o vreme teribilă, chinuitul deținut politic este salvat de Ulina, o lipoveancă rămasă văduvă. Fără să investigheze prea mult evenimentul, oficialitățile îl declară mort.

Povestirea insistă pe viața grea dusă de oamenii de pe Dunăre. Este vorba despre o lume evocată cu poveștile ei. De aici afirmația: „Balta era plină de întâmplări ciudate și de povești”. Pentru Ulina, Serafim reprezintă un dar al fluviului. El este o nouă ipostază a lui Arhip, omul pe care i l-a luat furtuna. Horia Bădescu descrie iarna apocaliptică ce pune stăpânire pe Deltă și insistă pe superbul sacrificiu al femeii, care moare de foame. Pe Zagura îl salvează Tabun, prietenul Ulinei, un alt om de la Dunăre. Acesta îl duce la Tulcea, îi face rost de acte, ajutându-l să își piardă urma pe șantiere. La despărțire, Tabun îi cere să nu uite. Nu întâmplător, unul dintre personaje, Roli Fischer, afirmă că „suntem făcuți din amintiri”. Alte afirmații privind problema memoriei sună în felul următor: „Trăim ieri cu iluzia că e astăzi!” „Morții n-au memorie și asta vor să facă aștia cu noi, să ne șteargă memoria! Restul e ca și cum n-ar fi”. „Doar memoria contează”. „Nu suntem decât memorie”. „Nu-ți amintești, nu ești”. După mai mulți ani, Zagura se predă, dar nu mai este închis. Între timp, vremurile s-au schimbat.

Sunt bine regizate și perioadele de trecere de la o povestire la alta. Rolurile se schimbă neîntrerupt, ascultătorii transformându-se în povestitori și invers. Doamna Olimpia redă povestea galantului domn Manu, căruia i-a ținut o perioadă companie. Acesta nu avea pe nimeni, trăia singur și neajutorat, de parcă ar fi fost în afara lumii. Funcționarul de la primărie era o întruchipare a omului fără însușiri, fără trecut și fără biografie. În fiecare an, de ziua lui, se îmbrăca de sărbătoare și aștepta să sune telefonul. Un telefon care nu era însă legat la nimic. În realitate, omul aștepta sosirea morții. Este găsit nemișcat în fața aparatului mut după ce și-a sărbătorit ziua.

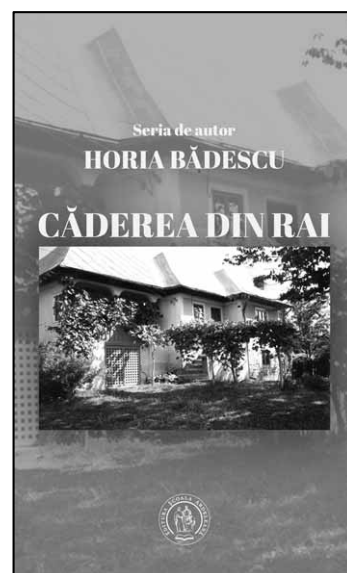
La un moment dat, încep să apară întrebările despre trenul misterios. După cantonul de la Siniștea, acesta nu mai oprește nicăieri. De aici întrebarea lui Serafim: „– De fapt, unde merge trenul ăsta?” Este o ambiguitate specifică literaturii fantastice. Trenul-fantomă se dovedește un vehicul al morții, un instrument de trecere de pe un tărâm pe celălalt.

În discuție intervine Calistru, al cărui nume amintește de ocultistul Cagliostro, pseudonimul aventurierului italian Giuseppe Balsamo. Acesta afirmă că viața e imprevizibilă ca femeile și povestește felul în care a ajuns el la Paris după anii nouăzeci. Calistru este artistul din grupul de călători. Prin intermediul lui, Horia Bădescu ne introduce în boema Parisului.

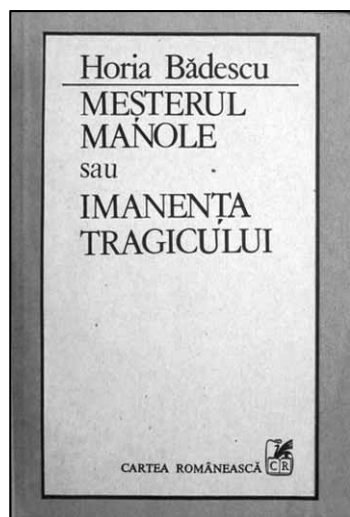
Imaginația înfierbântată a personajului recuperează din plin clipele trăite odinioară. Deși ajutat de brazilianca Iris Almeida, Calistru începe să fie obsedat tot mai acut de problema singurătății. Drept consecință, lucrează la un tablou intitulat *Spaima*, în care înmagazinează toate angoasele sale. Lucrarea pare o nouă

versiune după *Țipătul* lui Edvard Munch. Trimiterea la celebra pictură o face autorul însuși, elementul livresc jucând un rol important în roman. În mod surprinzător, deși este remarcat, tabloul ține publicul la distanță, deoarece exprimă o neliniște îngrozitoare, ca o amenințare malefică. După ce își definitivează capodopera, artistul începe să se simtă gol, nu mai poate lucra. Drept consecință, renunță la pictură și, după ce aruncă tabloul în Sena, se întoarce acasă.

Problema suferinței devine și pretextul povestirii rostite de Salomia. Reținem atenția pe care Horia Bădescu o acordă onomasticii, multe denumiri având rezonanțe biblice. Salomia vorbește despre suferințele femeilor.

Nu spune propria ei poveste, ci relatează o întâmplare la care a fost martoră în tinerețe. În centrul evenimentelor se găsește o tânără numită Eulampia. Este un nou antroponim ce trimite la domeniul religios. Prin intermediul ei, se vorbește despre tristețea și singurătatea unei fete pe care nu o băga nimeni în seamă.

Tonul devine sentențios, unele propoziții devenind memorabile: „Că nu e suferință mai mare decât să nu te vadă nimeni. Și nici singurătate mai lungă. Să nu te vrea nimeni e una, las' că și asta pentru o muieră...!, da' să nu te vadă nimeni?!” Pornind de la tema singurătății, Horia Bădescu

ajunge la o ingenioasă prelucrare a mitului lui Narcis. Este vorba despre fascinația cu care fata urâtă se admiră în apa fântânii, oglindă insolită care de fiecare dată o arată mai frumoasă. Imaginea devine obsedată, până când tânără vrea să meargă să își ia chipul înapoi. Când o scot moartă din fântână, ea este înzestrată cu o frumusețe șocantă, de nerecunoscut. Doar hainele de pe ea aminteau de fosta cenușăreasă. Relatarea este urmată de o serie de afirmații esențiale privind condiția ambiguă a fantasticului: „acu nu știu ce să zic! Deși am văzut. Da' știu eu dacă-m văzut ce-am văzut?” Ultima frază amintește de celebra sintagmă a lui Eminescu din nuvela *Archaeus*: „Lumea nu-i cumu-i, ci cum o vedem”.

Doctorul Velciu reînnoadă șirul confesiunilor în momentul în care se vorbește despre faptul că de fiecare dată mai există o alternativă. Personajul se prezintă drept o întruchipare a ratatului perfect. Văzând lucrurile doar în negru, el afirmă că, de cele mai multe ori, alegerea pe care o face omul este

proastă. În ceea ce îl privește, a ratat totul: carieră, femei, prieteni, viață. Deși foarte capabil, alege să lucreze într-un mic spital de provincie, unde trezește invidia colegilor. Mai mult, iubita îl părăsește. Privind lucrurile ulterior de pe pozițiile înțeleptului, rostește câteva cuvinte memorabile: „Acuma știu dar degeaba știu”.

Cum nu este lăsat să își exercite profesia la nivelul capacităților, personajul se refugiază în jocul de cărți. Jocurile de noroc au o bogată tradiție în literatură. Horia Bădescu prelucrează această temă într-o manieră personală. Narațiunea prezintă confruntarea doctorului Velciu cu un personaj diabolic. Acesta sosește în oraș odată cu declanșarea unei teribile epidemii de vărsat negru. Prozatorul insistă pe motivul privirii, al ochilor. În momentul în care medicul recunoaște că ar da orice ca să oprească epidemia, partida de poker dintre cei doi se transformă într-un veritabil duel în care totul se joacă pe o singură carte. În mod paradoxal, deși nu părea să aibă șanse, doctorul iese învingător. Drept consecință, câștigă totul, dar, în același timp, pierde totul. Molima dispare, dar nu înainte de a-i ucide iubita. De aici concluzia că nu știm când câștigăm și când pierdem. Drept consecință, personajul se refugiază în alcool și în jocul de cărți.

Suita povestirilor se încheie la lumina zilei cu deșteptarea lui Serafim Onu în camera Elinei. Aflăm astfel că toată călătoria cu trenul fabulos a fost doar închipuirea unui bolnav cuprins de febră. „Lumea e așa cum o visezi”, spune Serafim, care se cufundă din nou în somn.

Finalul mai conține o serie de noi observații teoretice despre condiția povestirii: „Sunt istorii care se termină cu adevărat odată cu ultima vorbă! Povești care nu se spun decât o singură dată și într-un singur fel!” „Viața se câștigă cu vorbe” ne învață Horia Bădescu, afirmație perfect valabilă pentru literatura unui scriitor.

Supunerea, o moarte la vedere

Victor ȘTIR

Echinolist de primă generație, Eugen Uricaru a debutat editorial, în 1974, cu volumul de *Povestiri despre purpură* și a continuat cu cartea de nuvele *Antonia*, în 1977, și romanul *Rug și flacără*, în același an, urmat de *Mierea*, în 1978, *Așteptându-i pe barbari*, 1981, *Vladia*, 1982, „1784 – Vremea în schimbare”, apărut în anul 1984, *Stăpânirea de sine*, 1986, *Glorie*, 1987, *Pentimento*, în 2000, *Navigare*, în 2001, *Cât ar cântări un înger*, în 2008, *Plan de rezervă*, în 2011. Pentru cărțile sale, autorul a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România, în 1980 și 1985, și cu Premiul Academiei, în 1985. Audiența sa a depășit granițele țării și limbii române, cărțile sale fiind traduse în germană, polonă, greacă, maghiară, rusă, macedoneană, vietnameză și sârbă; este el însuși traducător din italiană, din care echivalat în românește texte de Curzio Malaparte, Italo Calvino, de asemenea, din limba rusă a tradus din Alexandru Soljenițin. Este autor de scenarii de film, peliculele *Rug și flacără*, *Stare de fapt*, realizate după scenariile sale au fost distinse cu Marele premiu la festivalurile de la Santa Rem din Portugalia, în 1979, și San Marino în 1995. După cum se cunoaște, Eugen Uricaru a fost și președinte al Uniunii Scriitorilor între 2001 și 2005.

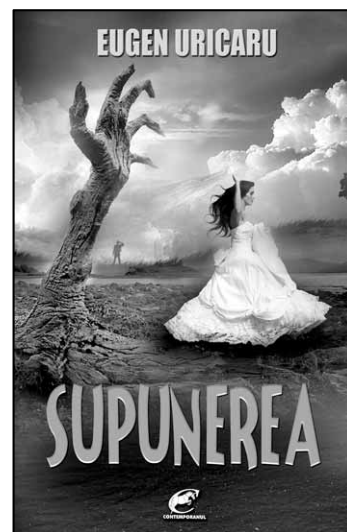
În *Supunerea*, („Un mare roman”, după Mircea A. Diaconu, apărut în 2012, la editura *Contemporanul*, lector Constantina Raveca Buleu), Eugen Uricaru realizează o amplă investigație, cercetare, a societății românești din perioada celei de a doua Conflagrații mondiale până după 1960, când regimul totalitar impus de sovietici a reușit să cucerească deplin societatea românească.

Ca tipologie de roman, *Supunerea* aparține, conform criteriilor lui Nicolae Manolescu, tipului doric de proză în care scriitorul se

comportă ca un demiurg, situându-se deasupra lumii personajelor, cunoscând acțiunile, secretele, destinele pe care le narează, folosind adesea discontinuitatea epică, uneori pendulând între prezent și trecut, adesea, vag, anticipând timidele mișcări ale eroilor.

„Ridicată” din nordul țării, de la Carei, doar pentru că avea nume german, româncă Petra Maier este dusă la Petea, lângă Timișoara, și inclusă în coloanele femeilor șvăboice care au fost deportate în Siberia, pentru a participa, chipurile, la refacerea Uniunii Sovietice, păgubită, distrusă, de forțele armatei germane invadatoare. Tânăra are nefericitul prilej să cunoască viața grea, rezervată categoriei deportatelor, o existență care din perspectivă socială și a demnității nu păstrează mai nimic din ceea ce presu-

pune o societate cât de cât normală. „Lagărul era alcătuit din treizeci de barăci primitive, construite din bârne inegale, prinse cu scoabe; nu fuseseră fasonate și din cauza asta crăpăturile, uneori mai mari decât un pumn de copil, mai lungi de câteva palme, erau înfundate cu mușchi și bucăți de turbă. Din cinci în cinci metri, în pereții barăcii, fusese lăsat un loc de fereastră. (...) Șefa șvăboicelor se numea Edwiga și fusese pusă Kapo de baracă. Șefa barăcilor era o nemțoaică de pe Volga care, așa se spunea, de la vârsta de cinci ani a trăit numai în lagăre.” Se observă

organizarea în Gulag, după tipicul lagărelor naziste, în care, șefele *kapo* pentru structurile în care erau organizate evreicele, erau de aceeași etnie.

Femeile lucrau la exploatarea lemnului din păduri și aveau o normă greu de realizat, fapt care nu îngrijora pe nimeni din administrație, viața acelor ființe condamnate contând prea puțin. Locuitoarele „celulei” gulag erau numărate în fiecare zi – dimineața și seara –, operațiune de care răspundea locotenentul Arhipov. Ordinele pentru acest grup de deținute, precum și pentru celelalte zeci de milioane din Uniune, veneau de la Moscova și erau gândite, în conformitate cu scopul ideologic, politic, urmărit de vârful suprastructurii comuniste, pe cât posibil, lichidarea.

Însușirea de căpetenie a vieții din lagăr era supunerea totală, orice inițiativă sau manifestare individuală fiind interzise, totul urmând regulamentul și ordinele militare ale aparatului de coerciție. Este de domeniul evidenței că anumiți militari din rândul administrației abuzau femeile, însă despre acest fapt se discuta foarte puțin; se păstra o discreție chiar dacă lucrurile erau evidente. „Uriașul” umanism sovietic al gulagului a decretat că dacă o femeie rămânea gravidă, ea va pleca acasă, grija partidului pentru mamă și copil fiind de „nedezmintit”.

Atât în gulag cât și la întoarcere în România, de cea mai mare importanță era păstrarea secretului despre viața trăită acolo. Atmosfera era foarte încordată, în destule rânduri execuțiile prin împușcare fiind făcute fără ca să aștepte cineva să se ofere argument juridice (de unde?!) pentru bietele vieți. Ofițerii din lagăr se bănuiau unii pe alții că, ar face sau au făcut parte din trupele NKVD, temutul serviciu sovietic de securitate. Nu trebuia să se știe nimic despre cele întâmplate, și erau puțini cei care aveau îndrăzneala să vorbească și în cercurile cele mai intime. Autorul amintește că, soldații care au luptat în Apus pentru zdrobirea statului nazist-german au fost dezarmați și trimiși în Siberia pentru a nu se afla, în URSS, prea multe despre acea parte a lumii.

Întoarsă în țară, Petra Maier își crește copilul conceput în Uniune, fapt despre care

știe ofițerul rus, supraveghetor de la Timișoara, și care-i sugerează că băiatul va trebui să se întoarcă acasă (URSS) cândva, fiind socotit de-al lor. La câțiva ani, s-a putut proba faptul că micul Cezar avea darul vederii înainte a ceea ce avea să se întâmple. Unei cunoștințe i-a descris faptul că, în viitor, se va împușca în gură cu un revolver și așa s-a întâmplat cu Antonela, o femeie tânără, hăituită de tensiunea vieții, și în final, ne mai rezistând, a recurs la gestul suprem.

Viața personajelor se consumă în registru minor. Sunt prezentați activiști fără vlagă, femei de serviciu care informează șefii, oameni flămânzi, hăituiți, supuși, existând minim, dacă se poate spune. Marile lor griji: a face rost de o slujbă sau de mâncare, gospodărirea precauțiilor autoimpuse, a nu cădea cu nicio vorbă în plasa lucrătorilor securității, mulți, bănuți doar, însă de care nu se putea apăra nimeni.

Autorul, romanul prinde în „mrejele” investigației mai toate segmentele societății românești, identificând laturile, formele universalei supunerii care șterge individualitatea relațiilor firești, naturale dintre oameni. Referințele la moartea lui Stalin, la luptele pentru putere din Partidul Comunist Român, duritatea din pușcăriile politice – procurorul îi urina omușorul unui fost ministru comunist român, intrat în interogatorii, în malaxorul proceselor politice lichidatoare, frontieriștii împușcați, mâncarea puțină și proastă sunt ingredientele unei existențe inumane greu de suportat. Cei bănuți de nesupunere erau ridicați după „ponturi” etc. oameni ai sistemului ca tovarășii Grancea, Țigău, Pantelei Marcencu, Biju Melinte, Niculai Crăciun, lucrători ai securității în funcții minore, împrăștiați printre cetățenii de rând, mimând bunătate, înțelegere pentru cei mai necăjiți pe care îi îmbuna cu o pâine pentru a fi colaboratori. Foarte des dispăreau și ei, fie că erau eliminați fizic, fie că erau roțiți, trimiși în zonele în care puțin cunoscuți încă puteau descoperi „dușmani ai poporului”.

Figură aparte prin însușirile paranormale pe care le posedă, copilul Cezar stârnește interesul, o admirație ascunsă, de nu cumva și teamă, din partea multor apropiați. S-a implicat

în îndrumarea sa un oarecare Basarab, persoană curioasă, ascunsă, bănuiră a fi turnător al securității. Cum arătam, putea să vadă în viitor sau să cunoască trecutul cuiva ceea ce însemna mult. Fire plâpândă, atașat ombilical de Petra, băiatul va muri aproape subit, câteva banale simptome neanunțând nimic, și totuși, Petra a fost aruncată în disperare.

Atmosfera cărți este sumbră; pe tot parcursul celor aproape patru sute de pagini este descrisă cu posibilități ample, nuanțate, o perioadă a istoriei care nu are nevoie de înfrumusețare pentru a fi veridic exprimată. Dacă ar fi vorba despre o transpunere picturală, negrul și nuanțele de gri ar fi suficiente pentru a zugrăvi cadrul în care trăiesc, se mișcă personajele, oameni tot timpul atenți, rezervați, mărginiți, blocați de imperativul supușeniei. Viața, după o regulă, alta decât cea a cerințelor interioare. Limbajul este sobru, sumbru, chiar dacă fără răutate; puține înflorituri ale frazei, comunicarea vine spre un minimalism puternic sugerat și păzit de toți actanții romanului. Fie că aceștia sunt soldați din gulag sau din altă parte a lagărului socialist, luminiscenta și bucuria relațiilor dintre oameni sunt absente și toți eroii par să facă parte dintr-o structură de informații la un nivel mai înalt sau mai jos, continuu terorizați de clipa prezentă și cea viitoare, bănuitori și cu gândul la întâmplări din cele mai neplăcute.

Este de bănuiră că romanul e urzit pe osatura evenimentială a sumbrei perioade a României-colonie sovietică, pe care autorul a avut oportunitatea să o trăiască, să o cunoască și să o descrie. În orice caz, caracterul documentar, camuflat al textului, este evident

și se crede că a fost elaborat cu program, cu grijă, până la forma paradigmatică pentru ce înseamnă totalitarism și implicit supunere totală. Personajele nu se evidențiază prin gesturi voluntare spectaculoase, ci sunt mascate, adâncite în țesătura textului, în construcția narativă divizată în celule, fiecare personaj având vâlul afișat prin care nu este deplin văzut, ci total supus jocului fixat de factorul politic. La acea stare psihică și socială s-a ajuns prin cultivarea spaimei, prin amenințarea explicit sau sugerată, cu moartea, determinând o diminuare a personalității umane individuale și la nivel de grup. S-a ajuns astfel, ca anularea părții voliționale a sinelui să fie un factor politic (pervers-natural), fără respectarea căruia nu se poate decât supraviețui, vegeta. Sugerează autorul, dacă nu se revoltă explicit nimeni, nu înseamnă că toți sunt de acord cu nemărginita supunere.

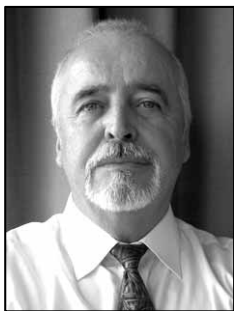
Scriitura sugerează o încorsetare a limbajului, parcă secretat de atmosfera de ansamblu a romanului uzând de o simbolistică a structurării în capitole și a plasării unei propoziții sapiențiale, rezumative, și într-un fel directoare pentru ființa și desfășurarea articulată a textului.

Rară, o construcție prozastică, atât de compactă și expresivă în jurul supunerii, temă-laitmotiv-demolatoare pentru ființa umană.

Poate ar fi de amintit, ca „replică”, asemănare mai degrabă, romanul francez *La soumission* de Michel Houellebecq, apărut în 2015, la Editura *Flammarion* din Paris, care se ocupă de Franța sub conducere musulmană, într-un viitor apropiat. Dar totalitarismele se aseamănă atât de mult de oriunde ar fi!

Human print I

IONEL POPA, *Scrisori despre Liviu Rebreanu „Operele minore”*

Iacob NAROȘ

După seria de opinii despre Liviu Rebreanu: *Scrisori despre Liviu Rebreanu*, 2006; *Scrisori despre Liviu Rebreanu*, volumul II – proza scurtă, 2013; *Scrisori despre Liviu Rebreanu*, volumul III, 2014; *Scrisori despre Liviu Rebreanu. Tradițional și modern*, 2020, iată o nouă carte a profesorului Ionel Popa din Mediaș, tot în ciclul „scrisorilor”, intitulată *Scrisori despre Liviu Rebreanu „Operele minore”*, apărută la Editura Limes, Florești – Cluj, 2024. Amintim și alte lucrări dedicate lui Rebreanu: *Spațiul în opera lui Liviu Rebreanu*, 2017, și *Liviu Rebreanu. Texte comentate*, 2020.

În primul capitol al cărții, *Calvarul – raport asupra vieții*, autorul aduce argumente asupra ideii de roman a acestei opere, numindu-l „mic roman”. Cele câteva motivații personale nu sunt însă suficiente, să le trecem în revistă: *Calvarul* nu a fost inclus în prozele pe tema războiului în (Ionel Popa, *Scrisori despre Liviu Rebreanu*, vol. II); În revista *Sburătorul* din 1919, se anunță apropiata apariție a *Calvarului* de Liviu Rebreanu, o povestire de actualitate mai interesantă ca un roman.”; Nicolae Gheran (în *Opere 3 – comentarii, note* – subliniază că această operă, *Calvarul*, face trecerea la nuvelistica inspirată de război și încheie perioada prozei scurte. Conchide autorul (vezi p. 20)

Caietele Liviu Rebreanu

că, deși considerată o nuvelă de amplă dimensiune, *Calvarul* este un roman prin: conținutul de viață și semnificațiile lui, prin elemente de construcție, prin narațiunea în desfășurare graduală, prin evoluția protagonistului sub aspectul frământărilor sale sufletești și de conștiință, prin toate acestea, ar trece pragul mediei romanelor.”

Adăugăm și alte argumente: În *Caiete*, p. 328-332, capitolul „Din refugiu”, 1918, apare și titlul *Calvarul*, „roman sentimental” (vezi și *Opere*, vol. 3. P. 381-388; Liviu Rebreanu afirma că opera în cauză pare un roman deoarece transcrie întâmplări de viață, cu alte cuvinte, „mai multe argumente existențiale decât de teoria literaturii”. Ion Simuț în *Calvarul – romanul unei disculpări sau de ce scrie Liviu Rebreanu? Primul roman rebrenian*, din vol. *Vămile posterității*, 2012, p. 73, afirma următoarele: „*Calvarul* este un roman pentru că dezbate toate resorturile psihologice ale unei drame și urmărește destinul complet al personajului Remus Lunceanu (apropo: nicăieri nu am găsit forma de Luncianu, o fi din vina tipografiei...). Cartea apare în 1919, avea 236 de pagini cu desfășurare epică amplă, ar echivala azi cu cel puțin 150 de pagini, suficiente pentru a se numi roman. În concluzie, *Calvarul* poate fi în egală măsură povestire, nuvelă dezvoltată sau roman, înclinăm spre roman, deoarece Rebreanu a lucrat la această operă ca la un roman, pentru că a avut un plan minuțios de construcție și autorul și-a supravegheat textul cu atenție. Trebuie să ținem seama și de ceea ce au zis marii critici ai vremii: Ovid S. Crohmălniceanu („*Calvarul* e o scriere memorialistică deghizată sub forma unui roman”); Al. Piru, ne amintește în *Studiu introductiv*, 1968, *Calvarul* nu face parte din nuvelistică sau Nicolae Gheran, în 1986: „*Calvarul* trebuie adăugat în seria romanelor rebreniene.”

Adam și Eva – un roman metafizic – este comentat pe larg cu multe trimiteri pertinente, ar fi de amintit și proiectatul roman *Șarpele*, prima variantă intitulată *Mirza* precum și artificul literar „metempsicoză.” De reținut că Ion Vlad, în *Cronica literară* din *Tribuna*, 28

iunie 1970, apreciază romanul *Adam și Eva* demn de raftul întâi pentru că el are un anumit loc în destinul scriitorului și demonstrează că „documentul nu anulează ficțiunea ci, dimpotrivă, o stimulează.” Unul din motivele pentru care lui Rebreanu i-a fost cartea cea mai dragă e chiar propria-i mărturisire: „Temelia vieții și a lumii este iubirea ce durează etern, o iubire dincolo de timp și spațiu.” (*Opere*, vol. 19). O precizare, Mariana Ionescu, nu Marian, iar anul în cauză e 1982.

Ciuleandra – mica capodoperă – Este cel mai întins studiu, peste 40 de pagini, dar și cel mai consistent în argumente critice. Aș fi ales un alt titlu, dar autorul e suveran pe cele scrise. Adaug doar spusele entuziaste ale lui Perpessicius despre numele Mădălinei: „Nume cu mireasmă de pajiște din preajma unei biserici de țară, ațipită în umbra Domnului, cu ce alt nume mai nobil și mai mumificat se putea împodobi eroina de vis din *Ciuleandra*? Nici un alt nume n-ar fi putut exprima tot fondul acela de poezie interastrală, pe care-l iradiază mica prințesă rustică.” (*Opere* 3, Mențiuni critice, 1971). Unii o consideră chiar de raftul întâi...

Crăișorul Horia – revizuirea dosarului critic – Amintesc doar părerile câtorva critici legate de episodul erotic dintre Horia și domnița Rafaela: Șerban Cioculescu: „Idila ce pare neverosimilă dintre Horia și nobila maghiară nu incomodează economia romanului.” (În marginea operei lui Liviu Rebreanu, 1936); Perpessicius: „Viziunile aspre și sumbre sunt uneori răscumpărate cu „înfloritură feciorelnice” în episodul cu domnița nemeșului din Criștior.” (Mențiuni critice, 1930); Pompiliu Constantinescu (1930): Iubirea lui Horia

pentru o castelană maghiară este catalogată ca „melodramatică și convențională”; Nicolae Iorga (1934): Nu e de acord și consideră nepotrivit „episodul iubirii teribilului revoluționar cu domnița Rafaela din castelul de nemeși unguri.”

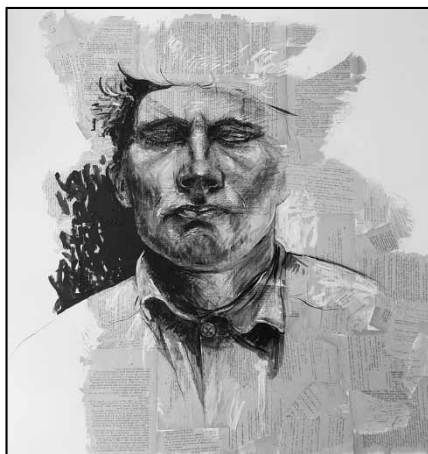
Jar – mojarul iluziilor – este de raftul al treilea ca și *Crăișorul Horia*, în privința titlului ar fi de discutat deoarece, după cum zicea Rebreanu, romanul trebuia să se cheme *Mojarul iluziilor*, adică „Piulița iluziilor.”

Amândoi – o săptămână furtunoasă – de semnalat doar două nepotriviri de nume, Aretia în loc de Aretria și Solomia în loc de Salomia, o fi din cauza editurii care are sau nu corector, sau a tipografiei...

Câteva concluzii: Romanele în cauză ar fi trebuit să fie ordonate mai clar, știm că Rebreanu, după fiecare roman mare, scria o carte de vacanță, puțini critici folosesc termenul de opere minore, unul dintre ei e Gheorghe Glodeanu, care face totuși o ierarhizare pertinentă la temă și anume: Sunt trei asemenea romane, de raftul al treilea sau minore (*Crăișorul Horia*, roman istoric, 1929; *Jar* – 1934, roman erotic, o monografie a iubirii, și *Amândoi*, 1940, redescoperirea polemică a romanului polițist.

Adam și Eva – „roman cu ramă” (Gabriel Angelescu) și *Ciuleandra* – roman psihologic se detașează net, fiind considerate de mulți critici de raftul al doilea, printre care și Vladimir Streinu.

De apreciat preocupările pe termen lung ale autorului asupra operei lui Liviu Rebreanu, îi dorim să fie prezent cu alte cărți la fel de documentate, pe viitor.

Moment II

Anila DAHRIU

(Albania)

Anila Dahriu (Albania) s-a născut pe 25 mai 1970 în Valona. După absolvirea Institutului Industrial, s-a înscris la Facultatea de Litere și a publicat prima ei carte intitulată *Ușa către sine*. Din 1997 până în 2010, a locuit în localitatea Prato. Apoi s-a mutat în Calabria. A publicat, în limba albaneză, *Ușa către sine* (1996), *Lasă-mă să vin cu tine* (2010), *Nu-mi răni sentimentul* (2011), *Freamăt de zână* (2011), *Spre necunoscut* (2012), *Proiectat în embrionul nenăscut* (2022), iar în limba italiană *Fra le costole del peccato* (2013), *Siamo soliti pensare* (2016), *Il canto della fanciulla* (2022).

Pentru volumele sale, în Italia și în străinătate, a primit numeroase premii literare, între care: „Premio Farina” – iunie 2014, „Premio Terre Lontane” – decembrie 2014, Premiul „Don Luigi Di Liegro” – 2015, „Dardanica” Premiul de onoare pentru autenticitate și originalitate scriiturii, Kosovo – 2019, precum și diferite premii acordate de Asociația culturală „Club della poesia” – Cosenza, „Mihai Eminescu” – România 2019, „Arberia” 2020 – Calabria, „Barocco Salentino” 2021 – „Bogdani” 2021 și 2022, Kosovo „Antica Pyrgos” 2021 și 2022 etc.

Face parte din proiectul Goddess... Japonia.

Locuiește în Mirto Crosia, unde desfășoară activități culturale, traducând poeți și scriitori italieni și albanezi. Colaborează cu mai multe ziare naționale și internaționale, cu editura „Alba” Albania și cu editura „Bogdani”, Kosovo. (V.S.)

Echivalențe lirice

Dunărea

Te-ai întors?

Mă întreb dacă ai cules un alt trandafir la malul Dunării!

Îți amintești acea după-amiază senină când m-ai sărutat pe gură
spunând că vei fi mereu trandafirul iubirii mele?

Ai uitat că în venele mele curge izvorul magic,

bătăile inimii rămân doritoare,

ea nu se odihnește în timp ce zorii coboară ca o doamnă triumfătoare,

în ciuda faptului că viața inventează noi chipuri,

inima mea rămâne acolo, în pântecul matern al izvorului în care s-a născut.

Atunci acel trandafir și-a găsit un cămin,

în mijlocul paginilor unei cărți cu poezii de dragoste.

care curge cu zilele și cu lacrimile

unui fluture abandonat.

Iubirea nu este suficientă

Iubirea nu este suficientă
Nici o iubire nu este suficientă,
nici măcar dragostea nu este suficientă pentru a acoperi rănilile.
Nici măcar orizonturile nu sunt suficiente
pentru a stinge flăcările blestemului.
Am crescut cu ea tăind prin ceața întunecată
în timp ce se dezbrăca la strigătele mele.
Bunica mea îmi spunea: într-o zi,
semănând semințele de garoafă,
vei vedea, draga mea, când vei pune suflet și dragoste,
vei genera flori frumoase și fantome magice.
O, dragă bunică, am semănat răsărituri și apusuri de soare
și astăzi plâng când marea tremură de amintiri.
Va trebui să semăn din nou,
va trebui să-mi schimb din nou pantofii,
picioarele mele sunt pline de tăieturi și răni.
Bunică dragă, am călătorit atât de mult,
încât nu știu unde mă voi opri.
Îmi voi petrece restul vieții ca acea fetiță
căreia obișnuiai să-i spui povești.
Urmând cărările și izvorul magic....
Dar știi, dragă bunică, sunt atât de obosită,
nici măcar dragostea pentru poezie nu e de ajuns
ca să mă salveze de pasajul construit în golf.
Am iubit, dragă bunică. Am iubit așa cum m-ai sfătuit tu,
dar inima mea e frântă pentru că am fost trădată de lună,
iar stelele au ascuns licuricii în regatul lor.
Aș vrea să-mi pui mâna ta pe frunte,
sărutul și binecuvântarea,
vocea ta șoptindu-mi seara.
Eu iubeam cu ochii pe jumătate închiși.

Poezia

Poezia are aripile suferinței,
lumina soarelui care se îndreaptă spre coastele sale,
zâmbetul lunii când coboară să sărute,
curgerea izvorului când vindecă rănilile.
Poezia este sufletul meu când plânge ca mine,
pentru aripile Albatrosului rănit de tunetul răului.
Poezia, carnea și respirația mea.
Suntem rivali eterni în căutarea iubirii.

Sacramentul meu cu poezia

Sufletul meu este transparent în fața ochilor tăi.
Nu știi dacă e bine să navighezi fără busolă,
să-ți dau acel vânt liniștit la țarm,
nu știi dacă merită să rămânem cu crabii,
în timp ce se plimbă peste trupul meu cutremurat de spasme.
Am așteptat mult timp țărnuțul soluției,
dar ochii tăi au rămas în direcția unui far
despre care credeai că îți aduce lumina magică
și care rămăsese prins în capcană de beția nopții.
Într-o zi m-am hotărât să scriu despre Sibile cu aripi.
I-am poruncit inimii să nu mai sângereze
și pe plajă am hotărât să mă odihnesc îndelung,
cu lacrimi sacre.
Sacramentul meu cu poezia nu poate fi pus între ghilimele.
A existat cândva o lege care mi-a interzis să fac asta.
Astăzi domnește în lumea mea cu gheare fără o cale de urmat.
Îl urmez și îl blestem,
pe cât de frumoasă este,
imposibil să nu o iubești,
imposibil să o lași pe căi întunecate fără
să o legi de trupul tău.
Este mâncare,
apă,
soare,
lună.
În timp ce un meteorit cade peste mine
și rupe lanțurile incertitudinii vieții.
Îmi tratează trupul cu benzi moi,
cu apa sparge regulile străvechi,
lăsând rugina în ridurile femeilor bătrâne,
care nu știu să iubească,
au suferințe în ochi
pentru a distra atenția ferestrelor când lasă să intre vânturile blânde.

Dragostea mea, ce înseamnă
că viața este un fragment al unei femei care țipă
într-un colț cu lenjeria ruptă?
Și un om care decide să răsucescă cuțitul în rana amestecată
cu ranchiuna care nu a putut fi transformată într-o lebedă albă
ce a trebuit să zboare spre un cerc pentru a pierde dezamăgirea și a intra
în povești kafkiane și a bea otrava iadului?
Ochii tăi au lanțuri.
Din buzele tale curge sânge.
Iar eu bâigui pentru mântuire
când copacii îmi taie calea.
Dar nu voi renunța.
Voi căuta versurile ascunse în sufletul meu,
voi zbura spre ceruri unde potopul nu se oprește,

voi căuta sucul buzelor tale
și acea iluzie blestemată
va primi bucățile destinului meu în oaza chinuită.

Iluziile

Iluziile sunt lumini pierdute,
sunt ca niște suflete care rătăcesc încremenite fără timp,
nu e vremea pentru schimburi politicoase,
nici măcar pentru a paria cu paradisul.
Suspină sufletul și mătură marea vrăjită de mânia zeilor.
Următorul pas este sufocant
și năpădește prezicerile scrise cufundate în durere.
Urăsc mieunatul pisicii când
rămâne însărcinată cu o privire vicleană,
urăsc foșnetul fustelor care triumfă
peste picioarele încrucișate cu un pahar de vin.
Urăsc saliva celor deprimăți care trag
briciul în cochilia trăncănelii.
Iluziile sunt ca basmele pe care nu mai vreau să le visez,
al lor este nesemnificativul resentiment față de
acel râu care n-a stins niciodată focul distrugerii,
iar astăzi sunt ca o molie care zboară spre o lumină imaginară.

Înșelăciune

Deschide ușa spre paradis.
Un strigăt trece ușor peste mâinile bărbatului în tunică,
privirea mângâie ridurile zborului femeii,
prefăcându-se că este recunoscător pentru a găsi soluția,
ea strigă neliniștită, atingându-i mâinile, sânii, și apoi mâinile coboară, și inima misterului
se târăște în prăpastia necunoscută.

Aș vrea să am respirația liberă printre
vulturi în timp ce vânează himere.
Soarta recunoscătoare rămâne tăcută și
suflă sibilinicele unui poem scris de un necunoscut,
rămâi nemișcat și cuvintele nu au suflet.
Și plânge în căutarea inspirației.
Himerele râd cu tristețea lunii,
întoarsă în sine aproape moartă.
Femeia continuă să se roage și să blesteme,
viața îi rezervă fără încetare anotimpurile nepotrivite
ale frunzelor niciodată născute,
fânul nu se naște și nici dulceața din sufletul ei.
Șerpuiește bulevardul care urmează să ajungă pentru un sărut,
un tânăr se apropie de bună voie,
întâlnirea este violentă, ca rădăcinile unui copac care caută apă în deșert.
Aruncată în pragul ușii cu hainele rupte
plânge pentru sărutul interzis și strigă că a fost furată.

Visele au fost interzise și puse la stâlpul infamiei,
dar păcatul pare să-și ia jurămintele.
Preotul strâmbă din buze și recurge la adăpost,
trebuie să se adapteze ca un murdar la circumstanțe
și să încerce să facă un pact cu himerele
îndepărtându-se în grabă, ele lasă
o mantie neagră pe umerii femeii.

Fidelitatea

Îmi urăști câinele pentru că știi că mă iubește necondiționat.
Mă ascultă în tăcere când vorbesc despre tine.
Simte că sunt prizonieră într-o cupolă crăpată.
Stă acolo, pe covor, de pază,
să mă protejeze de singurătate când tu nu ești aici.
Știe că sunt ca un fluture cufundat în aripile destinului.
Niciodată nu poate ști care va fi destinul!
Trăiește așa în orizonturile născute de întâmplare.
Noi suntem vinovați de destine încrucișate de întâmplare.
Dragostea tremură și zgârie o fotografie veche.
Fermentul poeziilor scrise risipește îndoielile,
și ziua se naște complice cu chipul tănuț de ciudate încrucișări.
Există o străfulgerare de lumină care uneori îmi scapă în
visele mele,
Nu știi de ce îmi scapă și nu-mi spune adevărul,
Când mă trezesc, lângă mine este câinele meu,
Mă sărută și mă răsfață,
Nu se satură niciodată și nu pleacă din patul meu,
Plin de lacrimi și sânge,
care îngroapă trecutul.
Și în tăcere merg către destinul lor.

Aș vrea

Mi-aș dori o altă cameră pentru noi în care să înflorească dragostea.
Ar fi cea în care aș schimba perdelele
și aș pune stelele,
în care să mă transform într-o fecioară inocentă,
care iubește necondiționat.
Și care își pune aripi ca să zboare în primăvară.
Într-o cameră în care versurile se nasc ca niște strigăte de iubire.
Și dulceața ei îți voalează privirea când îmi atinge pielea,
și frisoane umplu lipsa lunilor,
și se schimbă de fiecare dată când această credință a noastră
pe care doar noi o înțelegem se scufundă între noi, când suntem unul în celălalt.

Prezentare și traducere de **Valeriu STANCU**

Giuseppe BOVA

(Italia)

Giuseppe Bova s-a născut în Reggio Calabria, pe întâi august 1946. Este licențiat în economie și comerț, Consilier pentru cultură, administrație publică, servicii demografice și urbanism în cadrul municipalității din Reggio Calabria (1980 - 1989). A obținut Premiul pentru cultură al Președinției Consiliului de Miniștri (1974).

Volume publicate: *Diamoci la mano* (1968); *Uomini sempre* (1977 – Ed. Parallelo 38); *Dimensione uomo* (1984 – Ed. Parallelo 38); *L'albero del Pane* (1991 – Ed. Laruffa); *Così tenero, così fuggitivo* (2003 – Ed. Rhegium Julii); *Millennium coat* (2003 – Ed. Rhegium Julii); *La parola esclusa* (2003 – Ed. Iriti); *Ossigeno* (2021 – Collana Iride di Rubbettino); *Testimonianze* (2021 – Ed. Rhegium Julii); *Politica e società* (2021 – Edizioni Rhegium Julii).

Eseuri: *Perpendicolarmente a vuoto*, (1982), eseu critic despre poetul Lorenzo Calogero (Ed. Parallelo 38); *Piano strategico per lo sviluppo della Città metropolitana di Reggio Calabria* (2005 – Edizioni Rotary Club rC).

A fost tradus în engleză, spaniolă, română, albaneză.

Publicațiile sale au fost recenzate de laureatul Premiului Nobel pentru Literatură Seamus Heaney, de Walter Mauro, Corrado Calabrò, Dante Maffia, Nelo Risi, Claudio Marabini, Antonio Piromalli, Giuseppe Amoroso, Gilda Trisolini, Roberto Pazzi, Giuseppe Selvaggi, Saverio Strati, Dante Troisi, Luca Desiato și alții.

A fost tradus în engleză, spaniolă, română, albaneză. A câștigat numeroase premii literare în întreaga Italie, a scris mai multe studii/recenzii și a fost invitat la mai multe festivaluri și lecturi internaționale de poezie în Italia și în străinătate. (V.S.)

La această oră din noapte,

din toate nopțile,
iau creionul și hârtia
ca pe niște pitoane și ca pe un piolet
pentru a urca pe vârful meu
imposibil.

Uneori, un vânt impetuos mă înhață
iar eu nu mă apăr.

Dacă rănilor ard
ca niște stigmat, le primesc cu bucurie
pentru că nimic nu pare terminat,
nimic nu este refractar.

Sunt viu și respir
în trupul unui cuvânt
care merge.

Azi sunt un punct în piața dilatată

Ce mai contează că ești viu sau mort
dacă singurătatea există
dacă noi suntem singurătatea.

Luna iese
de pe orbitele sale obișnuite
(fiecare o vede cu ochii

sufletului său),
de milioane de ori inegale,
pornind dintr-un colț al casei.

Singurătatea stinge fântânile
și dacă se roagă la un Dumnezeu îndepărtat
nici o voce nu-i răspunde.

Fără foc care să ardă
fără dragoste
nici o pagină nu trăiește
și nimic nu are greutate care să conteze
pentru a rămâne artă.

Dacă mă privești acum în transparență

Îți poți aminti locurile familiare:
curbele străzilor
crucile luminate ale bisericilor
farurile care luminează statuile oamenilor falși.

De obicei e un du-te-vino de oameni, mereu
aceeași,
ca în cutia muzicală a firmamentelor
iar dacă ceva se stinge sau altceva se aprinde
nu se mai observă acel tandru Pierrot
obosit de jocul singurătății cu luna.

Orașul e în ochii unui Monet al meu:
actorul nu sunt eu cel care mușcă din timp,
ci noaptea blândă care cade pe mare
o magie a mișcărilor bruște
în timp ce omul este surprins privind
turnul turnurilor în care se va supune
orice altă poveste.

Se va termina, se va termina
dar nu va câștiga acel manechin grosolan
luminat de flashuri pentru a striga:

*ajunge
călătoria s-a terminat
roata care ne-a împins atât de sus
a coborât acum scara.
Încă puțin împreună.
O privire spre palmierul care-și flutură coada.*

*Un zâmbet la trăsnetul care și-a eliberat
bagheta
pentru a rosti noul cuvântul ca un fulger.*

Mâine voi fi pajiște
iar tu nu m-ai distrus.
Mâine voi fi vânt
și acest parfum care vine din depărtare
atât de tandru
atât de fugitiv
că nu l-am bănuț
nu l-am știut.

Unul câte unul, cad noile versuri.
Cineva se oprește să se uite la mine,
surprins să mă vadă trăind și murind
ca și cum sufletul – uneori uluit –
s-ar întoarce cu privirea împlânzită
pe care un instantaneu a vrut să o păstreze.

Nu pentru că timpul mă așteaptă de atâta vreme
și că zăpada nu mai cade de pe înălțimi,
nu pentru că soarele nu-mi mai arde pielea
și că noaptea nu-mi mai întunecă întrebările.

Ci pentru că uneori mă distanțez
pentru a permite inimii să asculte,
pentru a prinde lumina în amurg
acolo unde steaua nu este întotdeauna atât de
caldă,
acolo unde ziua nu este întotdeauna atât de
clară.

Cineva a pus la cale distrugerea,
iar camerele s-au complăcut în conflicte.
Dar întotdeauna au fost hainele trupului meu
care atârnav neînsuflețite,
balansându-se deasupra crengilor, fără viață.

Astăzi timpul se ghemuiește
lângă foc.
Arde ultimele suflări de oxigen.

Totul se va transforma în fum.
Chiar și rama pătrată

pe care nu te-ai gândit niciodată
să o arzi.

Fără culori
nu a trăit timpul înfloririi.

Și nimic din ceea ce nu încântă
nu merită să fi decupat.
Floarea care nu luminează se apleacă deja.

Este privirea Leonardo,
este privirea care străpunge pânzele,
care își ascute pensulele cu ochii,
care rupe arcul timpului
și se prăbușește ca un vultur
asupra inimii.

Este privirea care absoarbe granițele,
care deschide larg viziunile,
cuvintele mute,
apele sufletului
și își lansează provocarea către paradisuri.

Rătăcește uraganul nopții
care macină orele.
Somnul pictează
cu mâna sa invizibilă,
dilată străpunerile vechi

și zorii reapar din adâncuri
cu bolta unui cer care se lărgește.

Necuprinsul întrebării apare:
unde, unde se ascunde Dumnezeu?

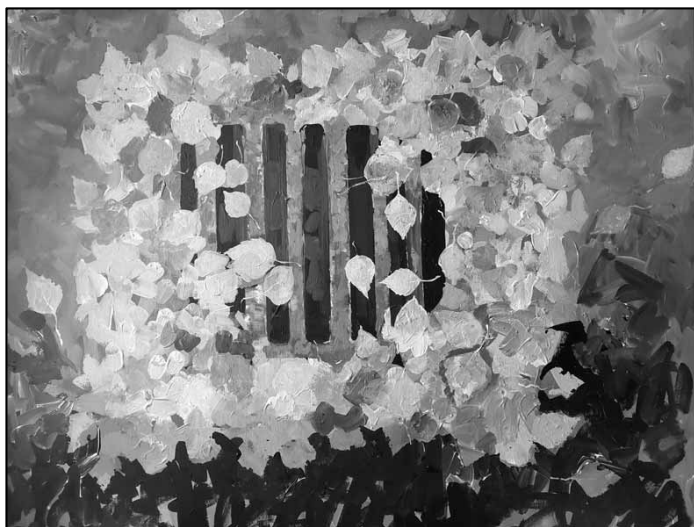
Despre suflet
nici măcar un cuvânt.
Un sentiment pleacă.
Să lăsăm timpul să spună.
Să fie lumină sau umbră.
Să fie liniște.

În cosmos se mișcă absența.
Un vânt ușor
cunoaște misterul
care nu se explică.
Yin și yang
unde trec corpurile
care nu se recunosc.

Tuba creează un sunet de glorie
fără să-l asculte vreo ființă.

Mă aplec ca și cum aș fi neantul
care trece și înăbușă
întrebările mele goale.

Prezentare și traducere de **Valeriu STANCU**

Perfect frame

Momente suspendate în ecoul formeii

Vasile DUDA

Diana Oancea Morar ne transmite prin arta pe care o practică gândurile sale despre lumea în care trăiește, despre lumea în care trăim! Pictura sa are un conținut concret, legat de atitudinile noastre față de noi, dar și despre modul în care ne raportăm la ceea ce este în jurul nostru. Remarcăm un profil contemplativ prin care se bucură sufletul și se mobilizează implicarea, dar într-o discreție fără disonanțe și un activism eliberat de promovarea trâmbitată din actualitatea cotidiană. Simțim timiditatea omului învățat, a cunoscătorului conștient cât de puțin s-a parcurs din cât de mult a simțit că își poate cere să mai parcurgă sau cât de îndepărtat este orizontul perfecțiunii, dacă suntem instruiți cu respect și echilibru.

„Momentul suspendat” este titlul ales de Diana Oancea Morar pentru o expoziție în care suntem invitați să ne întâlnim cu noi înșine, iar portretele și naturile statice realizate în ultimii ani sunt motivul unei reveniri la simplitate, la

Plastică

o curățenie interioară după care tânjim, dar pentru care programăm mereu timpul care urmează. Fără să ne propună rețete și formule academice sau academiste, chiar dacă titlul de doctor în arte vizuale i-ar fi oferit credibilitate și probitate, artista a ales suspendarea din statutul și conectivitatea socială, a preferat să privească spre momentul ogindirii prin ochiul nostru nu prin ochii celorlalți. Fără asemenea interogații, fără clipa intimității interioare și încorsetați de

aparențele din rețelele de socializare, riscăm să nu mai simțim adevărul, iar mistificarea prin exprimarea agresivă a altora să ne acopere și să ne bulverseze din rostul nostru.

Portretele pictate de Diana Oancea Morar au rolul cutiei de rezonanță în care fiecare poate să-și audă sufletul, să-și simtă ritmul potrivit pentru el. Suntem tentați să asociem portretul cu asemănarea fizică, cu recunoașterea trăsăturilor exterioare, dar prin efectul ochiului care se închide, fie și pentru o clipită, în gând, descoperim oportunitatea de a privi spre un autoportret modular în care caracterele pot să devină expresia ipostazelor multiplicat.

Pentru clipa unui moment suspendat putem să ne simțim întruchiparea introvertitului sau a extrovertitului, a lucidului sau a misticului, a teleportatului în imaginarul trecutului sau în vizionarul viitorului, pentru o fracțiune înainte de trezire, suntem câte puțin din fiecare! Nu suntem file albe ale unui album, suntem parte a unei memorii și experiențe care ne individualizează și ne diferențiază, ca un substrat care ne însoțește dincolo de aparențe.

Amalgamul stărilor resetate cu ochii închiși sunt în fapt imunitatea armoniei noastre și răgazul pe care trebuie să ni-l permitem. Portretul se așază aici nu în structura lui cum arătăm, ci în tiparul unui cum suntem! Descoperim pe suprafața pânzelor pictate motivul unei ogindiri plastice despre cum ne vedem, nu cum ne văd alții, și mai ales despre cum mă simt cu mine însumi, despre cum se

aude muzica concavităților și convexităților umane în momentul suspendării din vibrația lumii, ca să poți accesa ecoul propriei configurații.

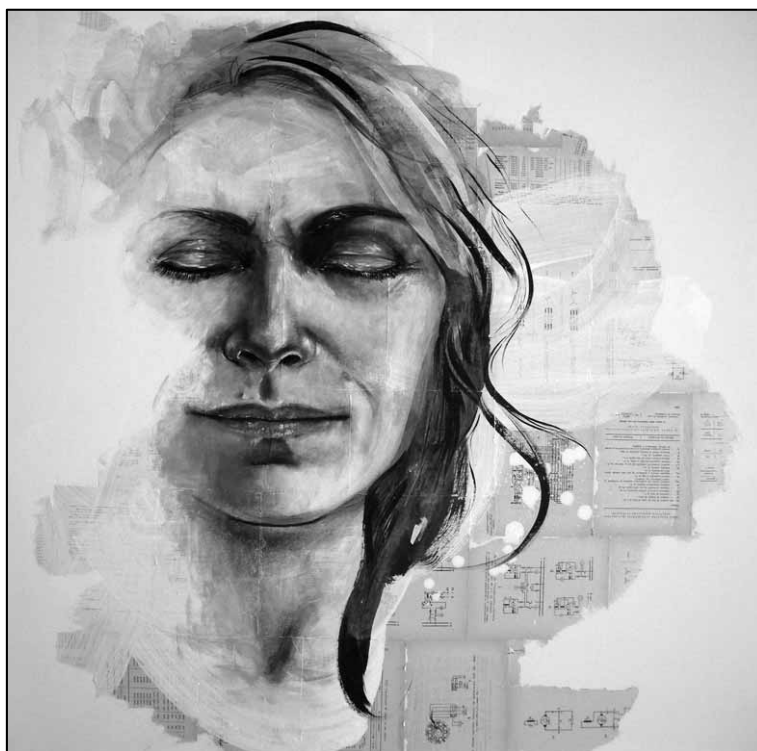
Cromatică griurilor dintre lumină și întuneric pare o amprentă a culorii restaurate, un fel de purgatoriu al formei, o dislocare figurată pozitiv și negativ cu clarul și obscurul dintre cum se vede și cum se știe. În fața acestor înfățișări se activează propriocepția și se mizează pe orientarea senzorială, pe sincronizarea lui înăuntru cu în afară și pe liniștea aferentă unei asemenea împliniri.

Naturile statice realizate de Diana Oancea Morar se plasează la granița dintre tradiția esteticii clasice și hazardul ecologist al naturii. Avem sentimentul unei selecții cu rol de construcție compozițională, cu echilibrarea maselor, proporția volumelor și ierarhizarea ritmurilor din pânzele marii arte, dar ne putem bucura și de precaritatea și imprevizibilul plantelor care au încolțit de-adevăratelea. Oare trebuie să întreținem asemenea imagini ca pe o materie vie sau să recurgem la conservarea prin herbarium? Să fie expresia unei împliniri asumate ca demers vizual sau o memorare a

sentimentelor primenite prin simplitatea naturii? Pânzele ne apar ca un colaj de viață și cu viață care ne demonstrează prezența unei permanente adaptări energetice, a unui miracol al însuflețirii, ce se naște din admirativul sensibilității feminine.

Într-o lume tot mai tehnologizată, într-un mediu virtual tot mai implicat în realitatea cotidiană, pare că s-a conturat o reacție, că se transmite spre noi un balsam vizual al firescului pe care încă nu l-am pierdut. Trebuie doar să privim optimismul regenerativ al naturii, să ne bucurăm de creșterea și descreșterea vegetală ca de o ritmicitate elementară a universului în care nu suntem singuri și în care avem șansa să ne manifestăm în solidaritatea cu ecologia proporției noastre.

Lucrările realizate de Diana Oancea Morar ne transmit energia cristalizărilor personalizate sub semnul contrastelor hibride dintre virtualul și real, dintre perenitatea forței psihice și cadența materialității lumii în care trăim, dar de a cărei diversitate inepuizabilă nu conținem să ne minunăm, iar modestia durabilă a exemplelor de lângă noi am început să o vedem cu alți ochi și mai ales cu altă valoare.

Moment XV

Proză spaniolă (ca de film)

Ștefan VIDA MARINESCU

Regizorul Pedro Almodovar, cu *Ultimul vis*, este editat de *Litera*, în 12 texte cantonate autobiografic, relevând obsesii, fantezii, manierisme scenaristico-filmice, având puține virtuți epice (autentice).

Comparat, inegal și defavorabil, cu Woody Allen, cu Herzog, alți cinești de soi, în regim sentimental și intim(ist), *Almodovar* se oferă fără de prejudecăți, încercând șocuri narrative, în răspăr cu faptul comun, convocând întâmplări, destine, figuri (de gay, travestiți, de convertiți religios, de vedete porno) și suflete în depresie, obsesia fiind: ipostaza de singularitate.

Confesiv și introspectiv, jucând franchețea, autorul tradus la noi ne provoacă prin simplism și grandilocvență. Cu ton iconoclast, de rebel (cu cauză?), agitând, complementar, schițe de scenariu asumat teribilist. Dar și grav.

Film și literatură

Deși a dorit să-l evite, tonul afectat (și de emfază) a rămas. În *Vizita*, unde o depoziție-șoc a Paulei (Luis) devine, vindicativ, o crimă a moralității în cadru religios. În *Tramvai* - o altă ipostază, sunt reunite, cinematografic, Magnani, Cocteau, Cassavetes, melanjul naratorului Leon, alături de Blanco, fiind un clip prelung cu *schimbări de gen*; în exces, cu difuze lamentări și trimiteri „savante” la actori, la

filme, în zvon nocturn. Nici atmosfera de spital nu e ocolită, ca o altă experiență episodică.

În *Ceremonia oglinzii*, ca la Eco, poposim în ambianță monahală, un conte (ce se va dovedi vampir!) dorind a îmbrățișa, convertindu-se subit, călugăria, iar părinții Anselmo, Hortensio și Benito îi sunt compagnioni, ultimul aplicând și el, poate nu în extremă austeritate, noua, revelatorie stare.

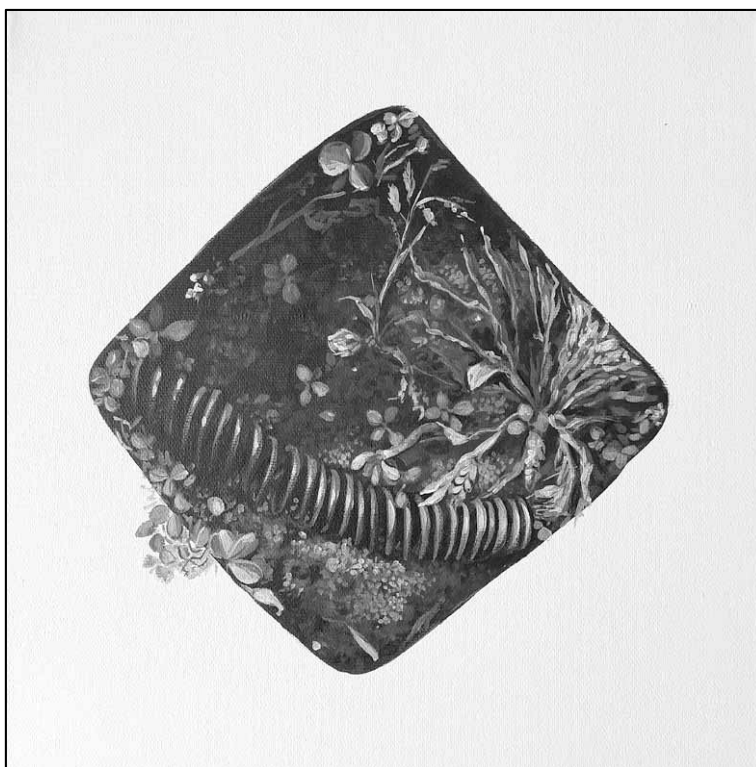
Titlul *Ioana, frumoasa nebună* nu acoperă decât parțial textul. Locul: un castel segovian. Eroină: Isabela, regină. Enigmatică și ca de basm: infanta Ioana. Boala „somnului” și intrigile, tribulațiile din Castilia și Aragon izvorăsc din legende, iar supușii, solidari, cad și ei în boala-pretext, dincolo de mixtura palatină, de ironie, de simboluri.

Adecvat și inspirat e *Ultimul vis*, titlu de... titlu, proză consacrată mamei, evocată, cum alt-fel, emoțional. *Viața și moartea lui Miguel*, proză complexă și ingenioasă, e parabola nașterii, a re-nașterii, între ficțional și melodramă, actul pasional cuprinzându-i pe Elena, pe Eusebio, eroul re-trăind (un Banderas l-ar întruchipa cu excelență) o istorioară à rebours, traumatizantă. Patty Diphusa, *sex-simbol*, se confesează ca rivală a *Fool Anna*. Iar idila cu un magnat de plastice (în text au loc și drogurile) conferă culoare și ironie unui (alt) epic comercial. Pe zile va fi structurată *Crăciun amar*, unde partenera (?) naratorului e Beau, ins mai puțin anxios și depresiv decât povestitorul. Cel care le va „convoca” pe Gabriela, pe Patricia, prietene cu iluzii și deziluzii, în anumite tragisme existențiale. Dar reperul e o cântăreață tragegiană, Chavela Vargas. Cu acel țipăt celebru și asurzitor. Artista fiind evocată glorios în *Adio, vulcanule* – titlu relativ ostentat.

În *Mântuirea*, naratorul e temnicer. Eroii: un fel de Mesia și biblicul borfaș Baraba. Între ficțiune și utopie, pseudo-religiozitate și judecată de apoi (a mulțimii) se derulează un rest al legendei. Convertirea ticalosului se vrea cu morală expresă.

O zi de joi e *O zi goală*, unde, un alt gay celebru, Warhol, e personaj iar o anume

Slimani, autoare moralistă, potențează ideea de vanitate. Ultimul text, *Un roman prost*, e un soi de alint auctorial ce nu reușește a desfide romanțarea story-ului. De înțeles, la señor Pedro din *Calzada de Calatrava*, cineast și prozator. Inegali.

Human print X

POEZIE
Ion Mureșan, *Introducere în Poezie*, Editura Charmides
Ion Mureșan – Premiul de poezie. Vineri, 31 mai 2024, la Teatrul Național din București – Gala Premiilor Uniunii Scriitorilor din România.

Dana Buzura-Gagniuc, director al revistei *Nord literar*, oferind un interviu despre Zilele Revistei *Nord literar*.

Gavril Țarmure la Bookfest-2024.

Gabriela Păsărin la Bistrița-2024. Îi sînt alături Menuț Maximinian, Alexandru Pugna, Olimpiu Nușfelean.

Foto-album cu scriitori

Participanți la Zilele Revistei *Nord literar*, mai 2024. Din Bistrița au participat Olimpiu Nușfelean, Menuț Maximinian, Cornel Cotuțiu, Ioan Pinteă.

Alegere de președinte USR la Filiala Cluj,
Varujan Vosganian își prezintă programul electoral,
24 iunie 2024.

Imagine din sală

Marta Petreu, Ion Pop, Olimpiu Nușfelean, Ion Cristofor.

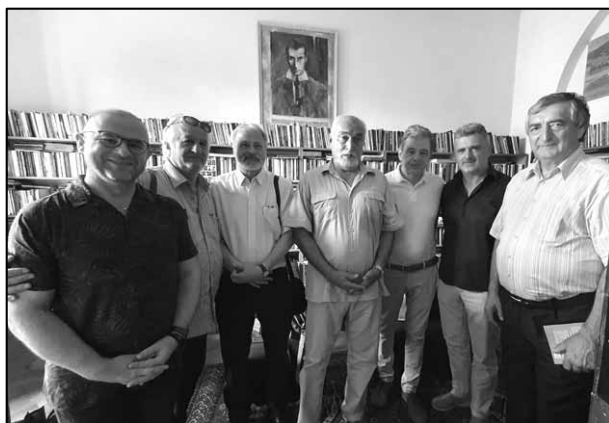

Mircea Petean, Gheorghe Pârja, Romulus Moldovan, Delia
Munteanu, Mircea Armanu, George Vulturescu.

Alegeri de președinte USR la Filiala Cluj – 2024

Gh. Glodeanu, G. Vulturescu, Varujan Vosganian, Irina
Petraș, Al. Zota, Robert Laszlo, Oana Boc, C-tin Măruțoiu,
Laszlo Alexandru, Adrian Țion, Aurel Rău.

Varujan Vosganian într-un grup de bistrîteni (Menuț
Maximinian, Ioan Pinteia, Varujan Vosganian, Mircea Gelu
Buta, Ioan Cioba, Olimpiu Nușfelean) de care e aproape și
George Vulturescu.

Leo Butnaru la Bistrița.

Leo Butnaru în dialog cu tinerii scriitori bistrițeni, la Palatul Copiilor din Bistrița. Alături, Zinovia Butnaru, Olimpiu Nușfelean și Alexandru Cățcăuan.

Pe scările Palatului Copiilor Bistrița.

Liceeni premiați la Concursul Național „Scrisori de mai”, 2024.

Leo Butnaru la Bistrița

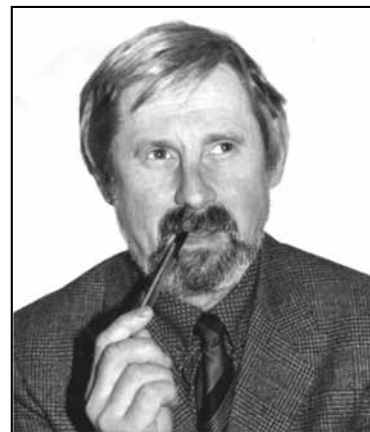

Conferința despre Nichita Stănescu, la Casa Colecțiilor și a Documentelor de Patrimoniu, Bistrița.

Participanți la întâlnirea cu Leo Butnaru.

Lucian PERȚA

Gabriela Ana BĂLAN

Poezia care nu spune o poveste nu primește ambrozii

Am plecat din Sibiu spre poezie
și-am trecut prin Olimpiade
și Colegiul Național de Filologie
tocmai așa cum se cade
unui poet conștient că ziua de mâine
depinde de cât o va descrie el de bine

Am ajuns la **templul cuvintelor** într-o
dimineață*,
era o coadă enormă de veleitari
și nu puteam nicicum răzbi mai în față

Dar prin toată gălăgia aceea de afară
am auzit deodată un glas tunător:
poetul care nu aduce un mesaj înălțător,
nu intră în nicio mișcare literară!

Flaviu Claudiu MIHALI

Recviem pentru poeți rătăciți

Nu vreau să mai fiu poetul
ce ascunde **gânduri sfâșiate de timp***
fiindcă încetul cu încetul
am început dureros să simt
că până nici **păsările** nu mai au **credință**
în prezentul acesta literar ce a luat ființă

Poeți rătăciți de-te-miri-unde
vin la mine cu poeziile-n mână
cu gândul în revista mea de a pătrunde.

Am obosit să le spun că publicarea se amână
deocamdată, dar în viitor
cuvintele lor vor fi scrijelite chiar într-o carte.
Nu pot să le spun că-s cam din topor
și-s deșarte.

Elena OLARU-NEGUȘ

scriu pe șervețele

încă din copilărie,
de la Clubul Copiilor Medgidia,
am învățat respectul pentru hârtie,
am înțeles că hârtia
poate fi și suportul
viselor din poeziile mele,
ea le cuprinde cu totul,
ca într-un fel de piele,
în albul ei imaculat
și toate cuvintele scrise
capătă așa, deodată
o rădăcină în vise –
ulterior, în studenție și după aceea
m-am adaptat tehnologiei,
am început să scriu
pe mobil, în idee
că și el poate păstra
valoarea poeziei –
astfel, între **cuvinte și pixeli***
poemele mele inspirate
din experiențe personale, certitudini și îndoieli
pot intra-n posteritate,
dar dacă se întâmplă să rămâneți
la mobil fără baterie,
să fiți foarte atenți
pe ce fel de hârtie veți scrie –

**Parodii
pur și simplu**

din experiențele acumulate,
luați asta ca pe o lege,
să nu scrieți niciodată pe șervețele
fiindcă cei din posteritate
nu vor înțelege
și se vor șterge cu ele!

Marilena B. MATEI

Alți vinovați

am visat din nou că scriu înfocată poezie
în lumea asta în care poezia
nu reușește să fie
decât niște semne înnegrind hârtia
și în tărâmul somnului am aflat
că până și **moartea are cod***,
deci și poezia, neapărat,
ar trebui să aibă așa ceva sau măcar un pod
pe care eu aș putea
să trec din vis în realitate,
doar că la o mai amănunțită analiză
mi-am dat seama că nu se poate,
fiindcă la ceasul **dimineții**, imediat ce sunt
trează,
toată poezia dispare ca o ceață
și mă îmbrățișează
proza realității –
cine-s vinovații?!

Ionuț CARAGEA

Poemul care nu mă va trăda niciodată

(fragment)

prea multe râuri de cerneală
s-au revărsat peste păduri
într-un **delirium tremens*** fără sfială,
producând milioane de tone de maculaturi
ce-au înghițit ca o **fântână**
ce își bea singură apa

prea multe **suflete ziliere**
ale poezilor **născuți pe Google** până
ce **omul din cutia neagră** a fost în stare
să facă **despletirea viselor**
de realitate și să apropie **poeziile de dragoste**
de **iubirea abisală** a celor
infecțați cu adevărat **de iubire**

prea mult **analfabetism literar** este
în jurul nostru și din nefericire,
odată cu trecerea anilor,
tot mai mulți poeți vor
să **locuiască în case cu ferestre închise**
și de aceea poemele lor
nu ne mai călăuzesc în vise.

(*Cuvintele scrise cu bold reprezintă sau fac referire la titluri de volume ale autorilor.
Lucian Perța)

Human print VII

CITITOR DE REVISTE

Apostrof nr. 4/2024. Revistele

literare românești,

rând pe rând, omagiază personalitatea criticului literar, scriitorului Nicolae Manolescu, care a încetat din viață în 23 martie 2024. Revista *România literară* numărul 13-14, al cărei director era Nicolae Manolescu, este consacrată în totalitate portretizării personalității criticului și istoricului literar, profesorului, academicianului, președintelui Uniunii Scriitorilor din România. Revista *Apostrof* îi dedică numeroase pagini. Pentru Nicolae Manolescu cel mai important act din viața lui a fost cititul, singura plăcere care nu ține seamă de vârstă. Lucrul de a citi, deprins din familie de la străbunici, de la părinți în mod special, nu poate conduce decât la totala împlinire a persoanei, a omului, însușire contagioasă în orice familie care se respectă. Despre prieteni și părinți care au plecat din această lume având ochii ațintiți asupra unor pagini de lectură, Nicolae Manolescu meditează la întrebarea dacă ultima carte citită, ținută în mâini înaintea morții are vreo semnificație, ca și cum acea carte care te poartă „știut” spre meleagurile fără de întoarcere ar fi fost ținută sub priviri de îngerul paznic, prezent în acele clipe, în acele momente de liniște deplină. *Apostrof*, în memoria criticului, împreună cu Ion Vartic, oferă spre lectură o sinteză critică, scrisă și publicată de Marian Papahagi în decembrie 1989, întrutotul actuală și astăzi, cu atât mai mult cu cât definește deja și perspectiva din care este scrisă *Istoria critică a literaturii române*, aflată atunci în stadiul de elaborare. Ioan-Aurel Pop: „Tentat de atâtea preocupări și confruntat cu multe fațete ale personalității sale, Nicolae Manolescu nu a părăsit niciodată meseria de critic și istoric literar și a rămas, prin urmare, un prototip al breslei. Nu a fost aproape niciodată complezent, nu a rostit vorbe de circumstanță – deși a fost mult invitat la manifestări care ar predispuie la aceasta – nu i-a cruțat nici pe scriitorii consacrați și nici pe

învățăcei, mai ales că unii dintre tineri nu mai au răbdare. Deși nu se mai citesc revistele literare ca odinioară, când nu erau atâtea tentații în mijloacele de difuzare în masă și când libertatea de exprimare era îngrădită, *România literară*, condusă decenii în șir de Nicolae Manolescu, rămâne un reper major al literaturii și al criticii literare, dar și al peisajului cultural în genere. Nu toți confrății de breaslă l-au iubit pe Nicolae Manolescu, dar toți literații autentici l-au respectat și i-au receptat opera. Nu știu câtă mulțumire sufletească i-a adus marelui critic această situație, dar sunt sigur că, după atâția ani, se resemnase cu genul de reacții pe care le produc cronicile, studiile și cărțile sale, că pe unele le-a acceptat cu realism, pe altele cu ironie, că multe i-au rămas indiferente. Am remarcat adesea simțul umorului la Nicolae Manolescu, în felul său de a recepta lumea și de a interacționa cu oamenii. Câteodată, de la stadiul de umor inofensiv, intelectualul fin trecea la ironie, dar nu spre umilirea celor inferiori lui, ci spre delectarea egalilor. Nicolae Manolescu nu era mereu un partener confortabil de dialog și nici nu dorea să fie, pentru că, altminteri, nu ar mai fi fost el însuși.” În paginile evocatoare, alte semnături: Emil Hurezeanu, Dan Gulea, Ion Bogdan Lefter (cu o radiografie a *Cenaclului de Luni*, patronat de Nicolae Manolescu, interzis în 1983, cenaclu „resuscitat” prin câteva încercări de a păcăli „forurile” politice, degeaba însă), Vasile Igna, Adrian Popescu, Nicolae Oprea, Simona Popescu. Dosarul *Apostrof* este rezervat lui Lucian Blaga prin prezența în pagini a Martei Petreu cu eseul/studiul intitulat *Metafora ca substanță a culturii* – fragment dintr-un text mai amplu. Lucian Blaga afirmă: „Spre deosebire de substanța lucrurilor reale din lumea sensibilă, substanța creațiilor nu posedă o semnificație și un rost prin ea însăși: aici substanța ține parcă totdeauna loc de altceva, aici substanța este un precipitat, ce implică un transfer și o conjugare de termeni ce aparțin

unor regiuni sau domenii diferite. Substanța dobîndește prin aceasta așa-zicînd un aspect «metaforic»”.

România literară
nr. 22/ mai 2024.

Laura Poantă

întreprinde (în *Dacă e marți, e Belgia*) o analiză amănunțită a ceea ce înseamnă a călători, a fi turist, a radiografia turismul, a ceea ce a devenit, în general, un simbol al vacanțelor, al timpului liber în acord cu obligațiile sociale și de familie ale fiecăruia. Pe întregul glob s-a impus la un moment dat discutarea fenomenului *supraturismul*, asaltarea marilor orașe de către turiști de toate felurile și culorile. Ba au existat proteste și acțiuni politice organizate de către locuitori ai marilor orașe vizitate intens de către turiști, cetățeni care simțeau că localitățile în care habitează sunt sufocate de valuri imense de turiști. S-a ignorat însă de către locuitorii țintelor turiștilor impactul economic al lipsei turiștilor, indiferent despre ce țară ori loc de vizitat ar fi vorba. În perioada pandemiei, când turismul a fost „dilat” vizibil iar turiștii s-au „distanțat” ca la comandă, s-a constatat influența economică de la țară, la țară. Însă problema a revenit în forță după dispariția restricțiilor, când toată lumea a năvălit din nou în orașele pline de istorii, am putea spunem spectaculoase, de muzee renumite dintotdeauna, de locuri și peisaje mirifice, de la mare la munte și invers. Călătoria înseamnă ieșirea din mult pomenitul confort personal, poate însemna agitație, rezolvarea unor situații neprevăzute, suportarea supraaglomerației din diferite locuri vizitate. *Onoma* sau *onomato* este un element prim de compunere savantă cu înțelesul: „nume”, „cuvânt”, „semnificație”. De aici termenul Irinei Petraș ca licență de vocabular *onomaturg*, *onomaturgie*. Irina Petraș a adus acest cuvânt în eseu „*Onomaturgul lenevit, slaba gândire și carența de literatură*”, sintagme legate ombilical literar care decurg una din alta ca rezultat al schimbărilor, modificărilor continue (uneori nesesizate în vorbire) a unei limbi. Onomaturgul este cel care dă nume lucrurilor din jur. Fiecare dintre noi este onomaturg pentru că prin vorbire, care

pornește de la cuget și exprimă gândurile, „numește” lucrurile cu ajutorul sunetelor. Ca ființă cugetătoare, omul a inventat limbajul. Dar limbajul trebuie întreținut continuu, trebuie „exersat”, trebuie folosit fără întrerupere și mai ales fără elemente de limbaj care să fie eludate, lăsate în așteptare, ori eliminate intenționat din vorbire, apoi uitate. Lenevirea gândirii, slaba gândire, în zilele noastre, vin și de la dependența de tehnologia digitală. Nu mai e nevoie de școală, nici de gândire, se consideră cu ușurință, pentru că „mașina”, smartphonul pune totul la dispoziția omului. Semnează cronici și comentarii literare: Răzvan Voncu [volumul «*Cantemireștii. Aventura unei familii princiare din secolul al XVIII-lea*» de Ștefan Lemny – Ed. Polirom, 2024, traducere de Magda Jeanrenaud]; Gheorghe Grigurcu [cartea de poeme «*Roata*» de Vasile Igna – Ed. Limes, Florești/Cluj, 2024]; Ovidiu Pecican [carte-eseu intitulată «*Solomon Marcus și limba perfectă*» de Cassian Maria Spiridon, Ed. Junimea, Iași, 2024].

Steaua nr. 6/ iunie 2024. Două portrete

de scriitor cuprinde sumarul: Rodica Marian și Andrei Cornea. Dialogul cu Rodica Marian este realizat în redacție, poeta față în față cu redactorii. Printre alte întrebări, Lukács Jóseff întreabă: *De ce nu scrieți jurnal de călătorii?* R.M.: Este întrebarea care mi se pune cel mai des și la care răspund cel mai categoric. Nu scriu jurnale de călătorie pentru că nu este epoca lor, cred eu. Acestea au fost interesante acum două, trei secole, când nu existau informațiile abundente, copleșitoare de azi. Eu am temperament de cercetător (dobândit prin experiență), prin urmare mă plictisesc redundanțele, adică mi se pare superfluu să repet ceea ce se scrie în uriașa literatură de turism (numai eu am zeci de albume și ghiduri despre un loc, oraș, monument). Orice impresii de călătorie, oricât ar fi de personale, reiterează necesar date cunoscute, ca să localizeze experiențele. Mie mi se pare că interesul pentru călătorie este curiozitatea aceea care te face și să citești încă o carte și încă una. Să cunoști lumea este imperios necesar pentru mine, iar momentele care mă marchează sufletește sunt

precum cele din viață care au același efect. Impresiile de călătorii se leagă de anumite trăiri sau gânduri, ca în poemele mele... Analizând *Poeziile* Rodicăi Marian, Victor Cubleșan „pune” note critice de profunzime despre excelența autoarei dispusă mereu la contemplarea lumii, a trăirii, a spectacolului, a *participării* și observării *detaliilor* care ne însoțesc viața, cu știrea sau fără știrea noastră. Andrei Cornea, filozof, critic de artă, traducător din *Opera* lui Platon și nu numai, stă față în față cu Ovidiu Pecican care, printre altele, întreabă: *Pariul traducerii integrale a lui Platon v-a atras mai mult decât alte rămășaguri filozofice? De ce întreg Platon mai degrabă (sau mai mult) decât mai mult Aristotel, decât mai mult Plotin sau alți gânditori antici, să zicem?* A.C.: Atenție: L-am tradus integral pe Plotin (3 volume la Editura Humanitas). De asemenea, am un volum cu scrierile și fragmentele epicureene păstrate (*Epicur și epicureismul antic*, Ed. Humanitas). Acest din urmă volum (de care sunt foarte mândru) este bilingv (chiar trilingv, deoarece unele texte epicureice sunt păstrate în latină) a avut două ediții – 2016, 2021. Menționez că introducerile la Plotin – *Opere* (vol. 1) și la *Epicur și epicureismul antic* sunt de fapt două cărți în sine. Am tradus și din Aristotel două lucrări esențiale: *Metafizica* (Humanitas) și *Despre generare și nimicire* (Ed. Polirom). Platon m-a preocupat încă din anii '80, iar traducerea și comentarea *Republicii* a avut un rol esențial în formarea mea în general, deopotrivă filologică, filozofică și politologică. În anii care au urmat am tradus *Philebos* și *Theaitetos*, așa că la un moment m-am gândit că am deja baza pentru un „atac” global asupra lui Platon. Dar în general, Platon exercită o fascinație universală („vraja” lui Platon, despre care vorbea Popper), căreia greu i te poți sustrage; și, de fapt, nu e cazul, poate. Am primit-o și rezultatele, sper, să nu dezamăgească. O.P.: *Între filozofie și literatură ce simțiți mai aproape de inimă și de ce?* A.C.: ...Este una dintre marile lecții ale lui Platon: filozofia și literatura pot și trebuie să colaboreze și să se completeze. „Copilul” reușit rămâne rodul amândurora. Cum revista *STEUA* împlinește în acest an 75 de ani de existență și trudă literară, cel mai longeviv

redactor-șef (director) al *Stelei* timp de 41 de ani, Aurel Rău, se arată publicului cu un nou volum, *Interviuri. Cuvinte la vedere* [Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj, 2024 – ediție îngrijită de Ada Blendea și Ilie Rad]. Acestui volum de interviuri și note personale Aurel Rău (ajuns de venerabila vârstă, 96 de ani), când redacția *Steaua* celebrează prin textele de mărturisiri, evocări și rememorări o adevărată *istorie stelară*, îi dedică cronica literară Victor Cubleșan, iar Ovidiu Pecican editorialul, ambele în construcții memorabile din cuvinte.

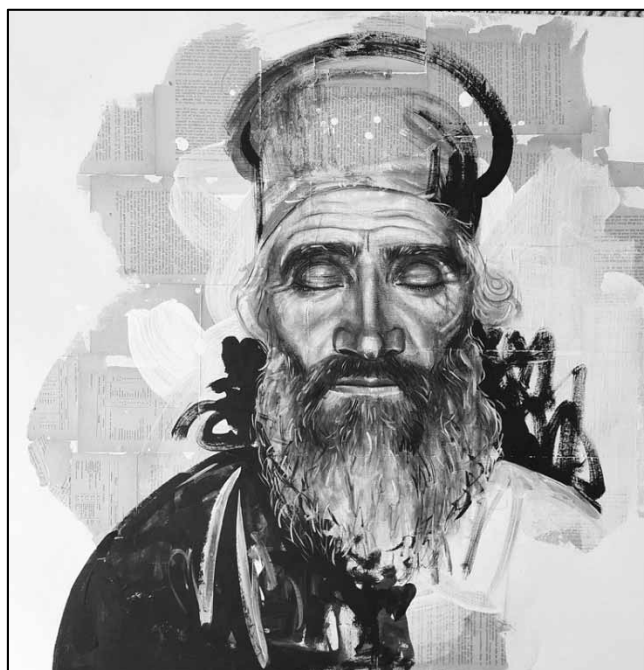
Tribuna nr. 520/ 1-15 mai 2024. Ion Mureșan „vede” în

arta pictorului Dan Crecan, din lucrările câte le-a privit și cercetat în atelierul artistului, drept semne ale „*desemnului* din palma artistului”, căroră artistul le dă viață pentru totdeauna, iar viața dă culoarea cu zecile ei de fețe, mișcarea care nu încremenește, neostenite pentru totdeauna și mereu reluate, însoțite de muzica și ineditele ei armonii ce învăluiesc tablourile și rămân acolo, tot în palmă și în lucrul făcut, încât nu știi cum *desemnul* din palma lui Dan Crecan lucrează neconținut, iar lucrările artistului apar și bucură permanent. Dan Crecan s-a născut la Bălan, județul Sălaj, a absolvit Institutul de Arte Plastice și Decorative din Cluj-Napoca în 1980. Tot de atunci locuiește la Alba Iulia, unde este membru al Filialei Uniunii Artiștilor Plastici din România (UAPR), filială pe care a condus-o din 2005 până în 2011 și o conduce și în prezent, din 2021. De-a lungul anilor a avut numeroase expoziții personale și de grup, în multe orașe din țară, în galerii de artă și spații muzeale din Tg. Mureș, Cluj-Napoca, Sibiu, Palatele Brâncovenești București, Muzeul Unirii din Alba Iulia. Dan Crecan a luat parte la importante evenimente artistice din străinătate, participând cu lucrări la expoziții din multe țări europene... Căci scrie Ion Mureșan: „Tablourile sale sunt pline de viață, fierb, mișcă, se agită și îți prind ochii în ochiuri de vârtejuri. Căci, și asta cred eu, e calitatea de căpătâi a pictorului nostru, e un mare colorist. Nu știu rețeta, dar în tablourile sale nu există culori care să se certe. Culorile din tablourile

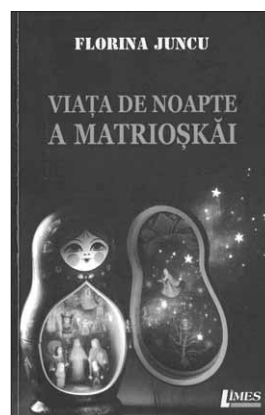
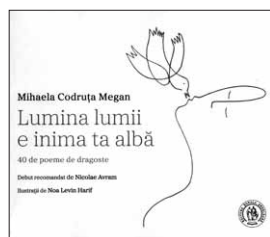
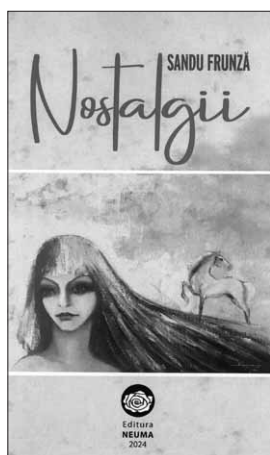
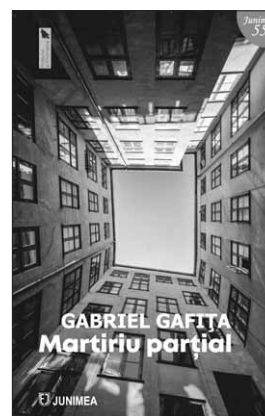
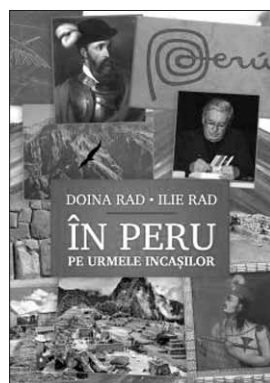
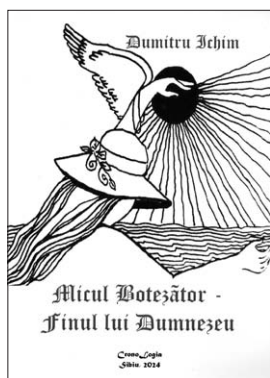
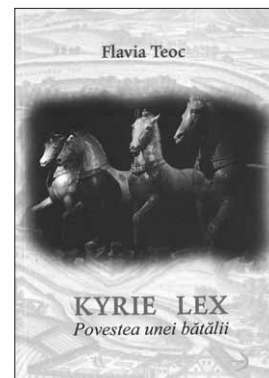
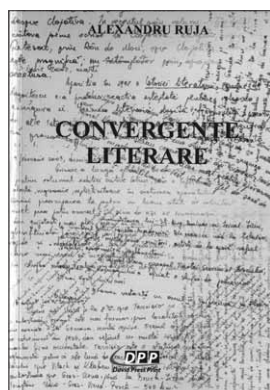
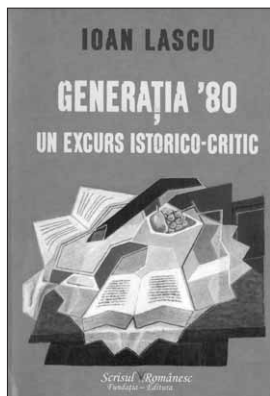
lui Dan Crecan aduc aminte de bețiile ultimative de la ora închiderii cârciumilor din vremea tinereții: vis și armonie. (...) În pictura lui Dan Crecan culoarea e atât de pregnantă încât impresia este că nu ea este un atribut al obiectivului (cărămida este roșie), ci că obiectul apare din pânțele culorii, culoarea este cauza, originea obiectului. E limpede că Dan Crecan crede că dacă nu ar exista culorile, nu ar exista lumea”. „*Corabia nebunilor*” este titlul eseului semnat de Laura Poantă. *Corabia nebunilor* este titlul unui film artistic care a rulat demult pe ecranele de cinema, dar și titlul unui nou volum de versuri publicat de Mircea Dinescu, mi se pare, anul trecut... Și, să nu uităm începutul, apariția acestui titlu, *Corabia nebunilor*, pe cartea Katherinei Anne Porter. Evident, atunci când este vorba de o corabie, sigur este vorba despre lume, lume-lume, dar despre nebunie nu putem să spunem decât o generalitate, anume că este o afecțiune (acum ne referim la ființa-om) cu numeroase moduri de manifestare în sine ori multiplu exteriorizată. Variantele nebuniei sunt dezbătute în numeroase tratate de medicină. Laura Poantă abordează afecțiunea în variantele ei „nobile”, care poate fi înțeleasă, tolerată de societate, uneori insesizabilă la om de către alte

persoane... Este evident că analiza Laurei Poantă asupra câtorva genii ale penelului și șevaletului, ale vieților și muncilor executate de aceștia, asociate unor împrejurări diverse, pune în discuție și cauzele și efectele, efectele asupra nu puțini creatori care au făcut „epocă”, fiecare la vremea sa. Concluzia analizelor aplicate vine în accepțiunea generală a celor care se ocupă de bolile mentale în general, și în particular de specificul fiecăreia. „De-a lungul secolelor, s-au făcut numeroase speculații despre conexiunea dintre boala psihică și creativitate. Faptul că cineva suferă de o anumită tulburare mentală, mai mult sau mai puțin severă, îi modifică, cu certitudine, percepția asupra lumii înconjurătoare...” Eu, de pildă, mă îndrept asupra unei întrebări (urmată de multe alte semne de întrebare) pe care am mai formulat-o: Chiar este nevoie pentru modul cunoașterii „artistului de către om” de astfel de investigații, îmbrăcate în veșmânt metodologic medical? S-au publicat numeroase cărți pe aceste teme. Care este satisfacția umană personală parcurgând astfel de scrieri? Care este criteriul? Este la mijloc pura curiozitate specifică umană? Satisfac astfel de studii, ce fel de orgolii? Și încrângătura interogațiilor poate continua. (V.R.)

Moment XIV

ÎN VITRINA CU CĂRȚI A REVISTEI

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Diana Oancea MORAR, *Moment XVI*